

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 06766

GEKLIBENE SHRIFTEN

Johann Wolfgang von Goethe

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

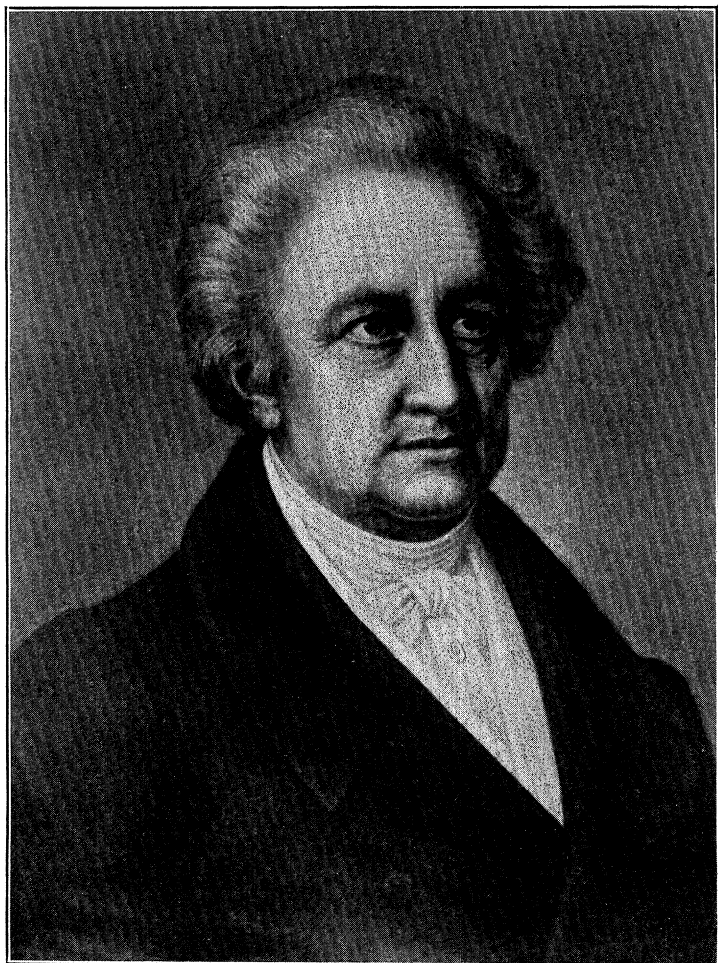
Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. וו. נעמחע.

געקליבענע
שריפטען

— פון —

י. ז. געטהע

איבערזעצט פון

ד. מ. הערמאלין

ערשטער באנד

היברו פאפלישינג קאמפאני

85-83 קאנאל סטריט, ניו יארק.

1911.

COLLECTION OF WRITINGS

by

I. W. G O E T H E

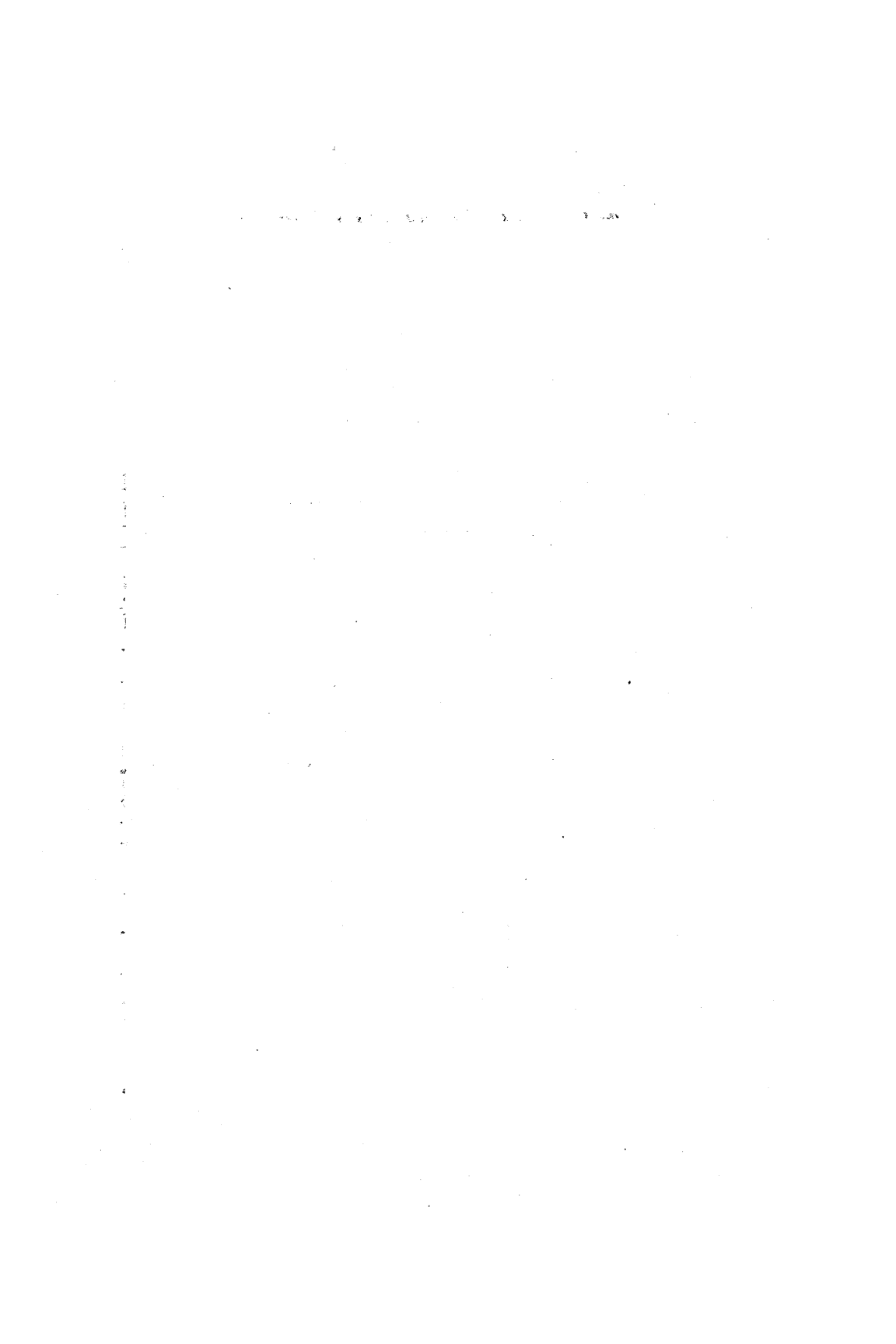
Translated into Yiddish by D. M. HERMALIN.

Copyright 1911,
Hebrew Publishing Company
New York.

אינהאלט פערצייכנים

.....	געטשע'ס ביאָגראַפיע
1—53	ווערטתער'ס ליידען
155—199	דאָס מיינכען

געטהע'ס ביאָגראַפיע

געטהע'ס ביאָגראַפיע

געטהע'ס ביאָגראַפיע קען געשריעבען ווערען אויף צוויי אופנים : ערשטענס, ווען ער איז געבאָרען געוואָרען, ווען ער איז געשטאָרבען, די הויפט פאָסירונגען פון זיין לעבען, און אייניגע בעמערקונגען איר בער זיין ווירקען און שאַפען ; צווייטענס, אריינקריכען טיעף אין זיין נשמה, אין דער נשמה פון זיינע ווערק, זיי אַנאַליזירען ריכטיג, גענוי און אַקוראַט אַבשאַטצען זייער ווערט ז פאר דער וועלט ; דערצעהלען איבער געטהע'ס גרויסקייט און ווי מיר קענען איהם קלאַסיפֿיצירען.

איידער מיר געהען ווייטער מוזען מיר באַלד בעמערקען, אז פון דעם צווייטען אופן זאגען מיר זיך אָב. פון אזא שטאַנדרפונקט קענען מיר איהם ניט שילדערן. און אום ניט צו זיין שטאַרק בעשיידען, וועלען מיר נאָך מוסיף זיין, אז ניט בלויז מיר קענען דאס ניט טהון, נאָר אפילו זיינע בעריהמטע ביאָגראַפֿען זיינען דאס אויף מודה, אז זיי זיינען ווייט פון אזא אַבשאַטצונג.

געטהע איז ווי א גרויסער און ריעזיגער באַרג, אויף וועלכען מיר זיינען געשטאַנען. שטעהענדיג אויפ'ן באַרג, איז אונמעגליך אָב צושאַטצען זיין געוואַלטיגקייט, זיין אויסעראַרענטליכקייט. מיר מוזען אָוועק אויף אַ ציעמליך ווייטער שטרעקע פון איהם, אום זיך צו קענען מאַכען א בעגריעף ווי הויך דער באַרג איז, ווי אזוי ער שפאַלט מיט זיין קאָפּ די הימלען, ווי די וואַלקענס רוהען אויף זיין האַלז, ווי די זונן מיט דער לבנה בעהאַלטען זיך אין זיין שויס.

אזא בעגריעף קען מען נאָר האבען, ווען מען שטעהט שטאַרק דערווייטערט פון דעם ריעזען-באַרג, און ווייל מיר זיינען נאָך ניט אזוי ווייט פון איהם, דערפאר קענען מיר ניט געבען די ריכטיגע אָב-שאַטצונג פון געטהע'ן.

אויבערפֿלעכליך קענען מיר נאָר בעהויפטען, אז ער פאַסט זיך

אין דער רייהע פון האָמער, דאָנטע און שעקספיער, אבער, ווי גע-
זאגט, זיינען מיר נאָך ניט גענוג ווייט פון איהם דאס צו קענען גענוי
בעשטימען.

מיר וועלען דערפאר שילדערן געטהע אויף דעם ערשטען אופן,
און דער לעזער וועט זיך דארפן דערמיט צופריעדן שטעלען, ווייל
בעסער קענען מיר ניט.

יאָהאַנן וואָלפגאַנג פאָן געטהע איז געבאָרען געוואָרען אין יאהר
1749, און איז געשטאָרבן אין יאהר 1832. ער האט אַלזאָ דער-
גרייכט די הויכע עלטער פון 83 יאהר. ער איז געבאָרען געוואָרען
אין פראַנקפאָרט, אַם 28טען אויגוסט. זיינע עלטערן זיינען געווען
בירגער און איינוואוינער פון דיעזער שטאָרט, און וואָלפגאַנג איז גע-
ווען זייער איינציגער זוהן און עלטסטעס קינד.

זיין פאָטער איז געבאָרען געוואָרען אַם 31טען יולי, 1710, און
אין 1742 האט ער ערהאַלטן דעם טיטעל „קייזערליכער ראַטה.“
ער האט געהייראַט אַם 20טען אויגוסט, 1748, ווען ער איז שוין
אַלט געווען 38 יאהר. זיין פרוי איז געווען אַ געוויסע קאַטהערינע
עליזאַבעטה טעקסטאר, אַ מיידעל פון 17 יאהר. איהר פאָמיליע איז
געווען פון אַ גרעסערען יחוס.

אין מאָנאַט דעצעמבער, 1750, האט געטהע'ס מוטער געבאָרען
אַ טאָכטער, קאַרנעליאַ, וועלכע האט געלעבט בלויז 27 יאהר, אבער
ביז צו איהר ענדע, איז זי געווען איהר ברודער'ס בעסטער פריינד און
קאָמפאָניאָן. אין יאהר 1773 האט זי געהייראַט אַ געהייראַטעם יאָהאַנן געאָרג
שלאָסער.

דאס הויז, וואו געטהע איז געבאָרען געוואָרען, קען מען נאָך
זעהען עד היום הזה אין פראַנקפאָרט. אין זיין אויטאָ-ביאָגראַפיע
דערצעהלט געטהע, ווי דאס הויז איז געבויט געוואָרען. זיין ערשטע
בילדונג, וואס ער האט גענאָסען, איז געווען אַן אונרעגעלמעסיגע.
זיין פאָטער האט איהם בלויז ערמוטהיגט צום לערנען, אבער ניט
געצוואונגען. אבער די אַטמאָספערע, מיט וועלכער ער איז געווען
אָרומגערינגעלט, האט פאר איהם געגעבען מעהר בילדונג ווי צוואַנ-
ציג שולען.

דער קליינער געטהע האט געהאַט וועניג געלעגענהייט זיך צו
בעגענען מיט קינדער פון זיינע יאהרען און וואַרטען אויף אַ נאַטיר-

ליבע און לאנגזאמע ענטוויקלונג. ער איז באַרד אריינגעוואָרפֿען געוואָרען אין דער געזעלשאַפט פון עלטערע מענשען, וועלכע זיינען צו איהם געקומען מיט צייטיגע אידעען. זיין פאטער איז געווען א שטרענגער מענש און לייעב געהאט פאַרמאָליטעט; דאס הייסט, אַלעס זאָל זיין אַקוראַט אזוי „ווי עס דאַרף צו זיין“, ער האט גלייך פער-לאַנגט, אַז זיין זוהן זאָל זיך פיהרען ווי „גרויסע מענשען“ און זיך פּעראַינטערעסירען אין די פּראַגען פון מאָג. זיין מוטער איבער-הויפט האט איבער איהם געהאט א גרויסע השפעה. זי איז געווען פון א זעהר לעבחהַפּטע נאַטור, שאַרפּזיניג, וויטציג, און, מען מעג מיט רעכט זאגען, אַז זי האט געהאַט א היבשען חלק אין איהר זוהן'ס נשמה, הן מצד נאַטור בירושה, הן מצד איהר איינפלוס אויף זיין יונגער.

אין שטארט האט מען איהם געהאַלטען, אָדער זיינע עלטערן הא-בען איהם געמאַכט מען זאָל איהם האַלטען, אַלס פאַלשטענדיגער מענש, און ער האט גענומען אַ היבשען אַנטהייל אין אלעס, וואס עס איז פאַרגעגאַנגען צווישען ערוואַקסענע מענשען.

אויף אזא מענשען, אין יענע יאהרען, האבען געקענט ווירקען גרויסע שטערט, אום איהם אַוועקצונעהמען, אבער לאַנדאָן האט בע-לאַנגט צו ענגלאַנד, פאַרזי צו פּראַנקרייך, בערלין איז געווען צו אָרעם, און וויען איז געווען מעהר איטאַליעניש ווי דייטש.

זיינע עלטערן האבען געוואָלט און איהם אויך אזוי איינגערערט, אַז ער דאַרף אויסשטודירען אין דער אוניווערזיטעט פון פּראַנקפּאָרט, נעהמען דעם טיטעל דאָקטאָר דער רעכטע, ווערען אַן אַדוואָקאַט, דאַן הייראַטען מיט אַ רייכער כלה, דורכגעהען אלע ציווילע עמטער, ירש'ה'ענען זיין פאטער'ס הויז, און אין דער צוקונפט פיעללייכט ווע-רען דער בירגערמייסטער. דאס איז געווען די גאַנצע אַמביציע, וואס מען האט אין איהם איינגעפלאַנצט, קיין העכערעס האבען זיינע עלטערן ניט פערלאַנגט.

זיין היים האט בעלאַנגט צו דער אַריסטאָקראַטיע מיט אַ פּינעם געשמאַק. זיין פאטער האט לייעב געהאַט און איז אויך געווען אַ מבין אויף קונסט. נאָך מעהר, אַבוואָהל דאמאלס איז דאס ניט געווען אין דער מאָדע, האט ער זיך אויך פּעראַינטערעסירט אין דייטשער פּאַעזיע — דייטשע פּאַעזיע, געשריעבען אין דער פאַלקס-שפּראַך.

לעססינג'ס איינפלוס האט מען נאָך דאמאלס ניט פיעל גע-
שפירט; לעססינג, דער דייטשער דיכטער, וואס האט געוואַנט אָנצו-
שרייבען אַ „נאַטהאַן דער ווייזע" און די „יודען", ווי אויך אַ רייהע
פונדאַמענטאַלע ריין דייטשע קלאַסישע ווערק, האט נאָך ניט געמאַכט
דעם איינדרוק אויף די דייטשען. הערדער, דער צווייטער דייטשער
דיכטער פון יענער צייט, איז אין גאַנצען עלטער געווען פון געטהע'ן
מיט פינף יאהר. די צוויי דיכטער, וואס האבען דאמאלס יא געפיר-
נען אנהענגער אין דייטשלאַנד, זיינען געווען געללערט און גאָטמשעד.
גאָטמשעד איז געווען אַ פּעדאַגאָגישער פּראָדוקט פון דער עלטערער
פּראַנצויזישער קולטור, נאָכקרימענדיג וואס מען האט דאמאלס גע-
זאגט אין פּראַנצויזיש און דאס איבערגעמאַכט אויף דייטש. געל-
לערט וויעדער איז גלאַט אזוי געווען אַלט און אונבעוועגליך און בשום
אופן ניט געוואָלט פּערשטעהען דעם נייעם גייסט.

פון דעסטוועגען האט געטהע פון געללערט'ן דאָך עפעס געלע-
רענט, וואס איז ביי איהם פּערבליעבען אויפ'ן גאַנצען לעבען, און דאס
איז אַ ריינע און שעהנע האַנדשריפט, וואס געללערט האט גערעכענט
פאר „מאָראַלישער עקסעלענץ".

געטהע'ס פאטער האט געהאַט אַ טיעפען רעספעקט פאר די עזע-
דיכטער און ער איז געווען דורכאויס געגען די מאָדערנע. דערפאר,
ווען געטהע האט געלעזען קלאַפּשטאָק'ס „מעססיאַה" (משיח) צוזא-
מען מיט זיין שוועסטער, האבען זיי זיך געמוזט בעהאַלטען בחדרי
חדרים, מען זאָל זיי הלילה וחס ניט ענטדעקען.

פּראַנצויזיש און פּראַנצויזישע ליטעראַטור איז דאמאלס געשטאַ-
נען אָן דער שפּיטצע, און קיינער האט ניט געהייסען „אַ מענש פון
דער צייט", ווען ער איז ניט געווען בעקאַנט מיט דער פּראַנצויזישער
ליטעראַטור און ארויסגעוויזען דעם איינפלוס, וואס זי האט געמאַכט
אויף איהם. עס איז אַלזאָ אונמעגליך געווען, אַז זאָגאר געטהע, דער
צוקינפטיגער גרויסער דייטשער אַריגינעלער דיכטער, זאָל לויז ווערען
פון די עזען איינפלוס.

אין דעם זיעבען-יעהריגען קריעג, וואס האט דאמאלס געוויטהעט,
האט פּראַנקרייך זיך געשמעלט געגען פּריערדיך דעם גרויסען. פּראַנק-
פּאַרט איז געווען געפאַקט מיט פּראַנצויזישע סאָלדאַטען, און אַ גע-
וויסער גראַף טהאַראַן, וואס האט געהאַט דאמאלס זיין קוואַרטיר אין

געטהע'ס הויז, האט זיך אינטערעסירט מיט דעם אינגעל געטהע און איבערגעלאָזען א טיעפען איינדרוק. דאָן האט ער בעגעגענט אַ טרופע פראַנצויזישע אַקטיאָרען, וועלכע ער האט קענען געלערענט אי אויף דער ביהנע, אי אין פרוּוואַט לעבען. זיי האבען אויף איהם געהאט נאָך אַ גרעסערען איינפלוס. ער האט זיך אזוי אויסגעלערענט צו דע-קלאַמירען אויסצוגע פון ראַסין'ס דראַמאַטישע ווערק אין פראַנצויזיש, ניט פערשטעהענדיג אַ וואָרט דערפון. שפעטער, ווען ער איז געוואָר רען אַ מייסטער אויך אין פראַנצויזיש, האט ער געשריעבען אי פראַך-זא, אי פּאָעזיע אין דיעזער שפראַך. אבער זיינע ערשטע שריפטען זיינען געווען נאָכאָהמונגען פון די פראַנצויזען; זיין ערשטע דראַמע איז געווען אַ פּאָלשטענדיגע נאָכקרימעכץ פון די דאַמאָלסדיגע פראַנ-צויזישע ביליגע דראַמען.

יעצט וועלען מיר זעהען וואס די פערשיעדענע איינפלוסען אויף זיין יוגענד זיינען גענוי געווען. פון זיין פאטער האט ער גע'ירשה'-ענט אַ פעסטען כאַראַקטער, וואס האט איהם געגעבען די מעגליכקייט נאָכצופּאָלגען אַן אונאַבהענגיגע קאַריערע אין לעבען פון זעלבסט-אויסבילדונג און זיך איבערגעבען צו דער קונסט, ניט אַכטענדיג די פערשיעדענע שטערונגען, וואס זיינען געקומען אין זיין לעבען; פון זיין מוטער האט ער גע'ירשה'ענט די פרעהליכע, לעבהאַפטע און סימ פאַטהישע נאַטור, די פליסיגע שפראַכע און נייגונג צום דערצעהלען, אַהן וועלכען מען קען ניט זיין קיין דיכטער. איידער ער איז אַלט געוואָרען זעכצעהן יאהר האט ער זיך שוין בעטהייליגט אין אלעמען, וואס איז ערנסט פאַרגעקומען אין אַ גרויסער און לעבעדיגער שטאדט. ביז צו יענער צייט, אָדער ביז צו זיין פופצעהנטעם יאהר, האט נאָך געטהע געלעבט, ווי מען זאגט, אַ פאַסיוועס לעבען, נאָר פון דא-מאָלס אָן האבען אָנגעפאַנגען זיינע געפיהלען זיך ארויס צו ווייזען; צום ערשטען, נאַטירליך, ווי ביי אַלע פאַסיאָנירטע דיכטער, אין ליעבע.

אויב מיר מעגען טרויען זיין אויטאָביאָגראַפיע, וואס ער רופט „וואַהרהייט און דיכטונג“, דאָן האט ער, צו פופצעהן יאהר, אָנגע-פאַנגען צו ליעבען גרעטכען, אָדער מאַרגאַרעטע, וועלכע איז געווען די שענהע טאָכטער פון אַ פראַסטען קרעטשמאַר אין אָפּפּענבאַך, ער האט זי ניט נאָר פערעהרט, זאָנדערן אויך פערגעטערט אין דער

שטיל. זי ווידער האט איהם איינפאך בעטראכט פאר א קינד און איהם אויך אזוי בעהאנדעלט. זאָנסט איז ווייטער נאָר ניט בעקאנט איבער דיעזער ליעבע, און עס איז מעגליך, אז אין דיעזער שילדערונג, האט געטהע אריינגעלעגט מעהר דיכטונג ווי וואהרהייט. זיינע ער-שטע ליעבעס-בריעף רעדען נאָר פון א געוויסער קאריטאס מייקסנער, זיין שוועסטער'ס א פריינדין, צוויי יאהר אינגער פון איהר און די טאכטער פון א רייכען קויפמאן אין וואָרמס.

אַט אין דיעזע בריעף דערקענט מען דייטליך דעם פראנצויזישען איינפלוס איבער איהם. ער רעדט איבער איהר מיט דעם גאַנצען פייער פון דער דאמאָלסדיגער פראנצויזישער פראַזאָלאָגיע, און די ליעבע צו איהר, ווי עס שיינט, האט זיך ניט אָבגעקיהלט, אפילו ווען ער איז אוועק קיין לייפציג. קאריטאס האט זיך פון דעסטוועגען גע-טרייסט דערמיט, וואס זי האט זיך פערלאָבט פאר אַן אַנדערן מאַן. זי האט, אין יאהר 1773, געהייראַטעט א קויפמאן פון איהר שטאדט, וועלכער איז געשטאָרבען דאס נעכסטע יאהר.

אין ענדע 1765, ווען געטהע איז אַלט געוואָרען זעכצעהן יאהר, איז ער געפאהרען קיין לייפציג צוזאַמען מיט אַ ביכערהענדלער, אַ געוויסער פליישער, און זיין פרוי, וועלכע זיינען געפאהרען אויפ'ן יריה.

מען האט געטהע'ן דאָן אויפגענומען אַלס אַ מיטגליעד פון דער בייערשער אוניווערזיטעט. ער האט געהאַט צוויי שעהנע צימערן אַלס זיין לאזשע, און אזוי האט ער פערבראַכט דריי יאהר אין שטודיום.

ווי מיר האבען שוין בעמערקט, האט זיין פאטער געוואָלט ער זאָל שטודירען אַדוואָקאַטור, און צו דיעזען צוועק האט ער איהם אויך געשיקט קיין לייפציג. צו דיעזען צוועק האט ער מיטגעפיהרט אַ ספעציעלע רעקאָמענדאַציע צו פראָפּעסאָר בעהמע, וועלכער האט אונטערריכטעט געשיכטע און קייערליכעס געזעטץ, אבער געטהע האט איהם געזאגט, אז ער וויל זיך ניט אָבגעבען מיט דעם געזעטץ-שטודיום, נאָר מיט בעללעטריסטיק, אָדער ליטעראַטור. בעהמע, צו זאַמען מיט זיין פרוי, האבען אָנגעווענדעט אַלעס מעגליכע, איהם אָב-צואווענדען דערפון. דער רעזולטאַט דערפון איז געווען, וואס געטהע איז אזוי ערביטערט געוואָרען, אז ער האט אָנגעהויבען צו פעראַכטען

די גאַנצע דייטשע ליטעראַטור צוזאַמען מיט דעם, וואס ער האט שוין אַליין געשריעבען; ער האט זיך דאן אריינגעשליידערט אין דער זאך גענאָנטער געזעלשאפט, וואו ער האט אויסגעבראַכט זיין געלד.

פון דעסטוועגען איז ער געגאַנגען הערען מאַנכע פאָרטערענע. דאָרט האט ער זיך אויך בעקענט מיט געללערט'ן. ער האט עס געראַטהען געטהע'ן אויפצוגעבען די פאָעזיע און זיך געהמען צו פראָזא, און ער זאָל בעטראַכטען די דיכט־קונסט אָדער שרייב־קונסט אלס אַ צייט־פערטרייב, אָדער נעבען־פראָפּעסיאָן, צו אַ ריכטיגער ערנסטער בעשעפטיגונג.

לויט ווי געטהע שילדערט אָב יענע צייט, האט געללערט דאָ מאַלס געשפיעלט אַ געוואַלטיגע ראָלע מיט זיינע פאָרטערענע איבער קונסט, ליטעראַטור און געשמאַק; פון דעסטוועגען האט ער קיינמאָל ניט דערמאָהנט די נעמען פון די אמת'ע דייטשע קלאַסיקער קלאַפ־שמאָק, קלאַס, וויעלאַנד אָדער לעססינג. געטהע האט אויך געהערט די פאָרטערענע פון אַן אַנדערן פראָפּעסאָר, קלאַדיום, אַ יונגער מאַן, מיט צעהן יאהר עלטער ווי געטהע. קלאַדיום פלעגט קאָריגירען גע־טהע'ס שריפטען מיט רויטע טינט. ער האט געהאַט אַ טבע איהם אָנצוצייגען די חסרונות, אבער ער האט איהם ניט געווייעזען ווי דיעזע צו פערריכטען.

אין יאהר 1766, האט געטהע געשריעבען אַ פאָעמאַ, וועלכע איז געווען אַ בעגריסונג צו דער הייראַטה פון זיין אָנקעל טעקסטאָר, און ווי די מאָדע איז געווען אין יענע צייטען, האט די פאָעמאַ גערעדט איבער געטמער און געטמינען און אַנדערע מיטהאַלאָגישע פיגורען. קלאַדיום האט שטאַרק קריטיקירט דיעזע פאָעמאַ. געטהע האט אבער בעמערקט, אַז זיין קריטיקער האט גראַדע אַזעלכע חסרונות ווי ער אַליין, ווייל ער האט זיך בעדיענט מיט אבסטראַקטען און ווילדע פרעמדע ווערטער, אום צוצוגעבען מעהר אויטאָריטעט צו דעם, וואס ער בהויפטעט. ער האט דאן אָנגעשריעבען אַ סאַטירע איבער זיין קריטיקער כלומר'שט אין דער פאָרמע פון אַ לויב־געזאַנג צו די טאָר־טען פון דעם בעקער און צוקערניק הענדעל.

אין אלגעמיין איז זיין האַלטונג און זיינע פּערהעלטניסע צו דער פראָפּעסיאָן פון דער אוניווערזיטעט, ניט געווען קיין זעהר גוטע. זיין אוניווערזיטעט'ס בילדונג האט ער גאָר גענאָסען צווישען פריינד.

דער ערשטער צווישען זיינע פריינד, איז געווען י. ג. שלאסער, וועלכער האט שפעטער געהייראט העט זיין שוועסטער. געטהע פלעגט מיט איהם עססען ביי א וויינהענדלער, א געוויסער שעהנקאָפּף. שלאסער, וואלכער איז דאָמאָלס געווען פרוואַט־עקערטער ביים פירסט פון ווירטעמבערג און דער לעהרער פון זיינע קינדער, איז אויך געווען מיט צעהן יאהר עלטער ווי געטהע. ער האט געהאט א גרויסען אייני פלוס איבער איהם, איבערהויפט דערמיט, וואס ער האט איהם בעסער בעקאנט געמאכט מיט די דייטשע, פראַנצויזישע, ענגלישע און איטאַליענישע דיכטער. ביים טיש פון פראַפעסאָר לודוויג, וואו געטהע האט שוין פריהער אויך געגעסען, האט דאס געשפרעך זיך אומגעווענדעט איבער מעדיצין און אלגעמיינע וויסענשאַפטליכע שטודיען. נאָך א פריינד האט געטהע געהאט, א געוויסען בעהריש, לעהרער ביים יונגען גראַף לינדענאָן. ער, בעהריש, איז געווען א מענש אין די מיטעלע יאהרען און ער האט אין זיך פּעראַיינגט די אַריגינאַלי־טעט פון כאַראַקטער און די קלאַרקייט פון ליטעראַרישען אורטהייל. דערביי האט ער בעזעסען א היבשע ביסעל הומאָר, אונגעפּעהר דאס זעלבע ווי אין מערק'ן, וועלכער האט שפעטער געשפּיעלט א גרויסע ראַלע אין געטהע'ס לעבען. בעהריש'עס פריינדשאַפט איז, פון אַנד פּאַנג, ניט געווען קיין גרויסער פּערדיענסט פאר בעהריש'ן זעלבסט. ער איז כּעשולדיגט געוואָרען, אז ער געפינט זיך ניט אין קיין גוטער געזעלשאַפט, דאס הייסט, געטהע האט זיך ניט גערעכענט ביי די „הויכע פּענסטער“, אַלס א געווינשטע פּערזאָן. בעהריש האט דער פאר אויך פּערלאָרען זיין שטעלע. עס ווייזט זיך ארויס, אז די אור־זאכע דערפון איז געווען געטהע'ס אינאָנגענעמטע בענעחמונג צו פראַפעסאָר קלאַדיום. געללערט האט דאָן געקריגען פאר בעהריש'ן א שטעלע אַלס לעהרער אין פירסטערליכען הויף פון דעסאַן, און געטהע האט דאָן מיט איהם קאָרעספּאָנדירט ביז אין זיין טויט, אין יאהר 1809. בעהריש האט געראַטהען געטהע'ן ער זאָל נאָך ניט דרוקען זיינע געדיכטע. עס שיינט, אז ער האט געהאט א גרויסען אייני פלוס אויפ'ן יונגען דיכטער דערמיט, וואס ער האט איהם געראַטהען און געלערענט, ער זאָל זיין אזוי פּיעל איינפאַך און נאַטירליך, ווי ווייט מעגליך.

אבער דער וואס האט געהאט דעם גרעסטען איינפלוס אויף גע-

טהע'ן, איז געווען אַדאָס פרעדעריק עזער, דאָמאָלס דירעקטאָר פון דער קונסט־אַקאַדעמיע אין לייפציג. געטהע האט גענומען ביי איהם לעקציע־אַנען אין צייכען אָדער מאהלען. געטהע אליין שרייבט אזוי איבער עזער'ס איינפלוס: „עזער'ס ענטדעקונגען (אין דער קונסט), האבען מיר געגעבען א פרישע געלעגנהייט מיך אליין צו בענשען, וואס איך האב איהם געהאַט אַלס מיין לעהרער. ער האט געקענט אריין אין די טיעפענישען פון מיין נשמה, און איינער האט גאָר קיין נשמה ניט געהאַט, ווען ער האט ניט פּראָפּיטירט פון איהם עפעס אַ נוטצען. זיינע לעקציע־אַנען וועלען אימער האבען איבער מיר אן איינ־פלוס כל־זמן איך וועל לעבען. ער האט מיך געלערענט, אַז דער איר־דעאַל פון שעהנקייט איז איינפאַכקייט און רוה.“

אזוי גיך ווי געטהע איז „צום שכל געקומען,“ אָדער געוואָרען „עפעס אַ מענש,“ האט ער שוין געהאַט אַ ליעבע. מען מעג זאגען, אַז דורך דער לאַנגער רייהע יאהרען, וואס ער האט געלעבט, איז ער אָהן קיין ליעבע ניט געווען. אין לייפציג האט ער געהאַט קיטכען שעהנקאַפּף, אָדער ענכען פון זיין אויטאָביאָגראַפיע, די טאַכטער פון דעם בעל־הבית, וואו ער האט געגעסען. זי האט זיך מיט איהם אָפּט גערייצט דערמיט, וואס זי האט קאָקעטירט מיט אַנדערע. פון די־ע זער ערפאַהרונג שטאַמט זיין ערשטע דראַמע „דיע לאָונע דעם פער־ליעבטען.“ קיין גרויסען ליטעראַרישען ווערט האט דאס ניט, אבער עס שילדערט אַן אינטערעסאַנטען מאָמענט אין געטהע'ס יונגעס לעבען. אַ גאַנץ אַנדערן איינדרוק מאַכט שוין די דראַמע „דיע מיט־שולדיגען.“ דאָרט ווערט פּאָרנעשטעלט, אַז די טאַכטער פון אַ קרעטשמאַר האט געהייראַטהעט ניט דעם ריכטיגען זיווג, און, נאָך דער חתונה, בעזוכט זי איהר פריהעריגער געליעבטער, וועלכער איז רייך. זיי מאַכען אַ בעשטע־לונג זיך צו בעגעגענען. די אונטעררע־דונג געשעהט וועהרענד דער מאַן הערט און זעהט. דער מאַן גנב־עט זאָן אַוועק דעם געליעבטען'ס בייטעל מיט געלד. דאָן קומט אָן דער פאטער און, צוזאמען מיט זיין טאַכטער, ווערען זיי פערדעכטיגט אַלס די גנבים. דער אמת־שולדיגער ווערט נאכהער ענטדעקט, אבער ער פערטהיידנט זיך דערמיט, וואס ער בעשולדיגט דעם פּרעמדען אין אונטאַראַלישער אויפֿפיהרונג מיט זיין פרוי. דאָן זיינען זיי אַלע שולדיג.

דיעזע דראַמע, אין דריי אַקטען, איז פערעפענטליכט געוואָרען אין 1787. דער מאַנסקריפט געפינט זיך נאָך עדהיום הזה. אויסער דעם האט געטהע, זייענדיג אין לייפציג, געשריעבען צוואַנציג קליינע ליעדער, וואס זיין פריינד ברייטקאָפּף האט גע-זעטצט אין מוזיק. ער אַליין, געטהע, בעשרייבט זיי אלס געדיכטע פון מאָראַלישער תּוּאה, אבער דער אמת איז, אַז זיי האכען ענטהאַלטען מעהר תּוּאה ווי מאָראַל. כמעט קיין איינציגעס פון זיי איז ניט איינגעשלאָסען געוואָרען אין דער אויסגאַבע פון זיינע ווערקע.

עס שיינט, אַז כאַמט געטהע איז נאָך געווען אזוי יונג, האט ער, פון דעסטוועגען, זיך אריינגעשליידערט אין אַ לעבען פון וויין, ווייב, געזאַנג, און דאס האט אויף איהם געמאַכט א שרעקליכע ווירקונג. פאר זיין אָברייזע פון לייפציג, האט ער געהאַט אַ בלוט-שטורץ פון די לונגען, דאס האט געהייסען אַן אָנפאַל פון שווינדזוכט, אָדער גלאַט אזוי שוואַכע לונגען. אַם 28טען אויגוסט, 1768, איז ער אַוועק פון לייפציג, אַ קראַנקער מענש. און דאס איז דאמאָלס געווען ערשט זיין 19טער געבורטסטאָג.

געטהע איז פערבליעבען אַנדערטהאַלבען יאהר אין זיין געבורטס-שטאָדט, פראַנקפּאָרט, אבער דאס איז געווען עַל אפי ועל חמתו. ער איז געווען שוואַך און קראַנק. עס האט געדויערט אַ היבשע צייט, ביז ער האט זיך צוריק ערהאַלט. נאָך זיין לונגען-קראַנקהייט האט ער געהאַט אַ שווערען אָנגריעף אויף זיין מאָגען, וואס האט איהם גע-מאַטערט אַ היבשע צייט.

די פראַנקפּאָרטער געזעלשאַפט האט איהם פּיעל וועניגער אַמור-זירט, ווי יענע פון לייפציג. פון דער פּאַמיליע אַליין האט ער אויך קיין נחת ניט געהאַט. זיין גרויספאטער, טעקסטאָר, איז פּאַראַלי-זירט געוואָרען; זיין פאטער האט ניט שטאַרק סימפּאַטהיזירט מיט זיינע נייגונגען, און ער האט ניט געזעהען קיין בעסערע קאַריערע פאר איהם ווי דיעזע פון אַן אַדוואָקאַט. זיין שוועסטער איז געוואָרען האַרט און קאַלט וועהרענד זיין אַבוועזענהייט. בלוז זיין מוטער איז געווען אימער דיגעלעכע מונטערע, ליעבענסווירדיגע און סימפּאַטהי-שע פריינדין.

בשעת געטהע'ס קראַנקהייט, האט אַ פרייליין פאַן קלעטטענ-בורג, איהם געשענקט גרויסע אויפּמערקזאַמקייט. זי איז געווען זיין

מוטער'ס אַ פריינדין און בעלאַנגט צו די פרומע און פאַנטאַסטישע נשמות פון יענע צייטען. זי האט דאס איהם בעקאַנט געמאַכט מיט די זאָגענאַנטע קבלה־שריפטען און זי האט איהם פּעראַינטערעסירט צו שטודירען אַלכעמיע. דאס האט איהם געגעבען אַ היבשע ביסעל מאַטעריאַל פאַר זיין „פּאָסט“, און אויך שפּעטער פאַר זיינע וויסענ־שאַפּטליכע פּאַרשונגען.

וועהרענדר זיין אַנוועזענהייט אין פּראַנקפּארט, האט ער וועניג וואס געשריעבען. דאן האט ער אָבגערייזט קיין שטראַסבורג, דאס איז געווען אַס 2טען אפריל, 1770. זיין אַבזיכט איז געווען, אַז זייענדיג אין שטראַסבורג, וועט ער מאַכען אַ ריזע קיין פאַריז און זיך דאָרט בעקענען מיט די זאַכען און מענשען, וואס האבען געקלונגן גען איבער אייראָפּאַ. ער האט פּערוויילט אין שטראַסבורג ביז צום 28טען אויגוסט, 1771, ווען ער איז אַלט געוואָרען 22 יאהר, און דיזע 16 מאָנאַט אין שטראַסבורג, זיינען פּיעללייכט די וויכטיגסטע אין זיין לעבען. וועהרענדר דיזענער קורצער צייט איז ער געקומען אין בעריהרונג מיט אַלע אימפּולסען, וואס האבען נאכהער געשפּיעלט די הויפט ראָלע אין דער ענטוויקלונג פון זיין זשעניע.

ווען מיר ווילען דאס בעגרייפּען, דאן מוזען מיר שטודירען זיינע פריינד. גענעסען האט ער אין הויז פון פרייליין לאָוטא, אין דער קעמערגאַססע. ביים טיש זיינען מייסטענטהיילס געווען מעדיצינישע סטודענטען. אן דער שפּיטצע פון זיי איז געווען זאַלצמאַן, אן ערנסטער מענש פון אַ יאהר פּופּציג. זיין ערפּאַהרונג און זיין פיינער געשמאַק, זיינען געווען אַ גרויסע אַנציהונג פאַר געטהעל, און ער האט איהם געמאַכט פאַר זיין אינטימסטען פריינד. דאן האבען די שטודיען פון זיינע קאָמפּאַניאָנען איהם אזוי אָנגעצויגען, אַז ער האט פּערלאָזען זיינע אייגענע. ער האט אָנגעהויבען צו געהען הערען פּאַרטעגע איבער אַנאַטאָמיע, אַקושערסטוואָ און כעמיע. איבער־הויפט האט איהם פּעראַינטערעסירט די כעמיע.

אין דערזעלבער צייט איז ער געגאַנגען צו פּרעהליכע אונטער־האַלטונגען, געשריעבען פּראַנצויזישע פּאָעזיע, זיך געלערענט טאַנצען און גענומען לעקציען אין שפּיעלען וויאָלאָנטשעלאָ. דאן זיינען צוגעקומען נייע געסט צו פרייליין לאוטא'ס טיש. צווישען זיי איז געווען יונג־סטיללינג, דער זעלבסט־געבילדעטער קויר־

לען־ברענער, וועלכער האט איבערגעלאָזען אַ פּרעכטיגע בעשרייבונג ווי געטהע האט אויסגעזעהען: זיין ברייטער שטערען, בליטהענדע אויגען און אזוי ווייטער. נאָך אַ גאַסט איז געווען אַ געוויסער לערזע, אַ מענש מיט אַן אויסגעצייכענטען כאַראַקטער, וועלכער איז געוואָרן רען געטהע'ס לעבלִינג. די וויכטיגסטע בעקאַנטשאַפט זיינע איז געווען די בעגענונג מיט הערדער'ן. ער, הערדער, איז געווען מיט פינף יאהר עלטער פון געטהע'ן. הערדער האט געריזט אַלס לעהרער פון דעם יונגען פּרינץ האַלשטיין־אייטין, אבער ער האט געמוזט צו־ברענגען דעם גאַנצען ווינטער אין שטראַסבורג, ווייל ער האט געלייטען מיט זיינע אויגען. געטהע האט מיט איהם פּערבראכט יעדען טאָג. הערדער איז געווען דער יעניגער, וואס האט איהם געלערענט דעם ווירקליכען ווערט פון נאַטירליכקייט אין דער קונסט און די פּרינציפּען פון דעם, וואס מיר וואָלטען יעצט אָנגערופּען, אַ ראַמאַנט־טישע שולע. הערדער איז געווען, וואס האט געעפענט געטהע'ס אויגען ארויסצוזעהען די ערהאַבענהייטען און שעהנהייטען פון די גרויסע וועלט־דיכטער און ער האט איהם ניט נאָר אָנגעצייגט דעם אמת'ן ווערט פון אַ האַמער, זאָנדרען ער האט אין איהם אויך דער־וועקט דעם חשק צו בעגרייפּען שעקספיער'ן. געשטימט דארויף, האט געטהע דאָן געקענט שאַפּען זיינע גרעסטע און בעריהמטעסטע ווערק.

צו בעדויערן אבער, אז געטהע'ן האט אָנגעצויגען בלויז די ליטע־ראַרישע געזעלשאַפט פון שטראַסבורג, וואָלט געווען אביסעל צו פיעל; דער אמת איז, אז ער האט זיך דאָרט פּערליעבט אין פּרעדע־ריקע בריאָן פון זעזענהיים. דאס שטערטעל זעזענהיים געפינט זיך אַ צוואַנציג מיילען ווייט פון שטראַסבורג, און פּרעדעריקע'ס פאטער איז דאָרט געווען דער פּאַסטאָר. געטהע איז דאָרט פאָרגעשטעלט גע־וואָרען דורך זיין פּריינד וויליאַנד, אַלס אַן אָרעמער טהעאָלאָגישער סטודענט. ער האט דאַמאָלס נאָר וואס איבערגעלעזען דאס גייסט־רייכע ווערק דער „גייסטליכער פון וויקפיעלד“, און, זעהענדיג דעם פּאַסטאָר פון זעזענהיים, האט ער דאס אויך בעגרייפּען.

דער פּאַסטאָר איז געווען אַן איינפאַכער גוטער מענש; די עלט־סטע פון זיינע דריי טעכטער איז שוין געווען פּערהיראַטהעט, די צוויי אינגערע זיינען נאָך געווען אין דער היים. איינע איז געווען

מאַריאַ זאַלאָמע, וואס געטהע האט אָנגערופען אַליוויאַ, און די צוויי טע איז געווען פּרעדעריקע, אין וועלכער געטהע האט זיך פּערליעבט. זי, פּרעדעריקע, איז געווען הויך און צאַרט, מיט שעהנע בלאַנדע האאַר, בלויע אויגען, און איז דאַמאָלס אַלט געווען גראַדע זעכצעהן יאהר. געטהע איז געווען איינפאַך פּערצויבערט פון איהר, און וואס ער האט גענוי געשפּירט, שילדערט ער פאַר אונז אין אַ רייע פון זיינע געדיכטע.

וועהרענד דעם ווינטער פון 1770, ווען ער האט זיך געקענט אָברייסען פון די קאָנווערזאַציאָנען מיט הערדער'ן, פלעגט ער ארויס פאהרען קיין זעזענהיים. קיין שטורם, קיין קעלט, קיין פינסטערניש האט איהם געקענט אָבהאַלטען. ער האט דאַמאָלס בעראַרפט שטאַרק שטודירען פאַר זיין אבהאַנדלונג צו נעהמען דעם טיטעל דאָקטאָר. די טהעמאַ איז געווען: „די פליכטען צו אַן עטאַבלירטער קירכע.“ אבער פּרעדעריקע איז געווען אַ גרויסע שטערונג פאַר איהם. אין פריהלינג איז הערדער אוועקגעפאהרען. דאס העררליכע פריהלינגס וועטער האט אבער געטהע'ן נאָך מעהר געצויגען קיין זעזענהיים. פּערשיעדענע אַמוזירונגען, שיפּען זיך אויפ'ן וואסער, טאַנצען און ליטעראַרישע אונטערהאַלטונגען האבען אויסגעפיללט די וואָכען. אזוי ווי די צייט האט זיך דערנעהנטערט ער זאָל פּערלאָזען זעזענהיים, האט געטהע איינגעזעהען, אז זיין לייעבע פאַר פּרעדעריקע'ן איז געווען בלוז אַ טרוים, און קען זיך ניט ענדיגען ערנסט. פּרעדעריקע וויע דער האט געשפּירט דאסזעלבע. אַ בעזוך, אין מאָנאַט יולי, פון דער מוטער מיט די טעכטער אין שטראַסבורג, האט דאס אַלעס נאָך דייט ליכער געמאַכט. אין אָנפאַנג אויגוסט, האט געטהע ערהאַלטען דעם טיטעל „דאָקטאָר דער רעכטע.“

קורץ נאָכדעם, האט געטהע גענומען אבשיעד פון זעזענהיים. בשעת געטהע איז געזעסען אויף זיין פּערד, האט ער אויסגעשטרעקט זיין האַנד צו פּרעדעריקע'ן, דאָן האבען זיך געשמעלט די טרערען אין איהרע אויגען.

פון פראַנקפארט האט ער איהר געשריעבען זיין לעצטען „אַדיע,“ און פון איהר ענטפּער, לויט ווי ער דערצעהלט, האט ער ערשט אויס געפונען, ווי היים און ווי אויפריכטיג זי האט איהם געליעבט. מיט אַכט יאהר שפּעטער, אויף זיין ריזע נאָך דער שווייץ,

האט ער פערבראכט אַ נאַכט מיט דער פאַמיליע בריאָן אין זענענ-
היים. ער איז עמפפאַנגען געוואָרען מיט דער גרעסטער ליעבע און
אַכטונג. מען האט איהם געוויזען דעם בוים, אונטער וועלכען ער
איז געזעסען, די ליעדער וואס ער האט געשריעבען און דאס דראָש-
קעלע, וואס ער האט געמאַהלען. נאָנץ פריה איז ער פון דאָרט אַוועק-
געפאהרען צופריעדען.

פרעדעריקע האט געלעבט ביז אין יאהר 1813, גוט בעקאַנט מיט
איהרע וואָהלטהאַטען. זי האט קיינמאָל ניט חתונה געהאַט. דאס
הארץ, וואס האט געליעבט געטהע'ן, "האט זי געזאגט, "זאָל קיינמאָל
ניט ליעבען קיין אַנדערן."

ווען געטהע האט וויעדער אַמאָל צוריקגעקעהרט קיין פראַנק-
פאָרט, האט ער אויסגעפונען, אַז ער וועט דאָרט ניט קענען פיעל
פערבלייבען. ער האט איינגעזעהען, אַז זיינע יוגענדפריינד זיינען
אַוועק אויף אַנדערע וועגען ווי ער, אַז ער קען זיי ניט ליידען און זיי
זיינען מיט איהם אויף ניט איבריג גליקליך. פון זיין פראַפעסיאָן
אַלס אַדוואָקאַט האט ער ניט פיעל געהאַלטען; איהם האט עס גע-
צויגען צו ליטעראַטור. דערווייל האט ער אויסגעפונען אין דער בע-
נאַכבאַרטער שטאדט, דאַרמשטאדט, אַ ליטעראַרישען קרוזשאַק, און
ער האט בעשלאָסען זיך דאָרט צו בעזעטצען.

די לאַנגרעפין קאַראָלינע האט זיך אַרומגערינגעלט מיט גייסט-
דייכע מענער און פרויען. אבער דער מיטעלפונקט פון דעם גאַנצען
ליטעראַרישען קרוזשאַק איז געווען מערק, דאַמאָלס דרייסיג יאהר
אַלט און אָנגעשטעלט אין קריעגס-דעפאַרטמענט. געטהע האט איהם
פאַרגעשטעלט אין זיין אויטאָביאָגראַפיע אַלס אַ קאַלטען און געפיהל-
לאָזען ציניקער, אַ גייסט, וואס האט געזאגט אויף אַלעמען "ניין,"
בקיזור, אַ מין מעפיסטאָפּעלעס. די געשיכטע שילדערט אבער
מערק'ן נאָנץ אַנדערש; ער ווערט פאַרגעשטעלט אַלס אַ מענש מיט אַ
קולטיווירטען און זויבערן אורטהייל, אַן אונטערדריקער פון ענטהר-
זיאַזמוס, אַ פערעהרער פון קונסט-דעגעלען, און אימער בעזאָרגט ווי
אזוי צו שליעסען שלום צווישען דער אַלטער און נייער שולע. געטהע
האט בעהעררשט יעדען, וואס דאָרט איז געווען; מערק האט בע-
העררשט געטהע'ן. מערק האט איבערגעלאָזען זעהר וועניג פון זיינע
אייגענע שריפטען. ער איז געווען איינער פון יענע מענשען, וואס

האט געקענט בעגייסטערן אנדערע און ארויסרופען דעם זשעניע ביי זיינע פריינד.

יענע עטליכע מאָנאַט, וואס געטהע האט דאָרט פערבראַכט, זיינ געווען פול מיט ליטעראַטור טהעטיגקייט.

מיט אייניגע מאָנוסקריפטען אין זיינע טאַשען, האט ער, אין פריהלינג פון 1772, פערלאָזען פראַנקפּאָרט און איז אַוועק אין וועטער לאַר, אַ רוהיגעם שטעדטעל, וואס האט דאַמאָלס בעלאַנגט צו דער רוימישקאַטאָלישער אימפעריע. די קיסרים האבען געוואוינט אין וויען, געקרוינט האט מען זיי אין פראַנקפּאָרט; זייערע פאַרלאַמענטישען האבען זיי געהאַט אין ראַטיסבאָן און זייערע געריכטיהייזער זיינען געווען אין וועטצלאַר.

עס איז געווען דער מנהג פאר יעדען יונגען אַרוואַקאָסט צו פראַקטיצירען אין אַזעלכע געריכטיהייזער איידער מען האט זיי ערלויבט צו פראַקטיצירען וואו זיי ווילען. דערפאר זיינען זיך צוזאַמענגעקומען אַהין מעהרערע יונגע מענשען צו דעמוַעלכען צוועק, און זיי האבען צוזאַמענגעשטעלט אַ לעבשאַפטע געזעלשאַפט.

געטהע האט באַלד געפונען גענוג פריינד. דער סעקרעטער פון דעם באַראַנשווייגער קאָנסולאַט האט צוזאַמענגעשטעלט אַ מין ריט-טערטאַפּעל. די מיטגלידער האבען זיך גערופען מיט די נעמען פון די אַלטע ריטטער און זיי האבען אויף זיך גענומען געוויסע דיסטריקט-טען צום „פּערטהיידיגען“. געטהע האט זיך גערופען „געטיז“, דער נאמען פון זיין בעריהמטען דייטשען העלד, אויף וועלכען ער האט אָנגעשריעבען זיין בעריהמטע דראַמע „געטיז פאן בערלינגען“. מען האט אזוי געגעסען און געטרונקען און זיך אַמוזירט צוזאַמען.

אבער וועטצלאַר האט נאָך אַן אַנדערע בעדייטונג. ער דער-מאָהנט אונז אָן ווערטהער'ן, פון זיין „יונגען ווערטהער'ס ליידען“. דאס „דייטשע הויז“, וואס איז דאַמאָלס געווען דאס אייגענטהום פון די ריטטער פון טעאטאָנישען אָרדען, עקזיסטירט נאָך ערהיים אין דער הויפט גאַס פון וועטצלאַר. דאַמאָלס האט דאָרט געוואוינט איידער פון די בעאַמטע פון אָרדען, אַ געוויסער בור, אַן אַנשטענדיגער מענש מיט אַ גרויסער פאַמיליע פון סינדער. ער דערמאָהנט אונז אָן דעם אַמטמאַן פון „ווערטהער'ס ליידען“.

בור האט געהאַט אַ צווייטע טאַכטער מיט דעם נאמען לאַטטע,

מיט בלויע אויגען, זעהר שעהן, און איז אלט געווען גראַדע צוואַנציג יאהר. געטהע האט זי צום ערשטען מאל בעגעגענט באַלד נאָך זיין אָנקונפט, ווען ער האט בעזוכט אַ באַלל אין וואָלפּערטסהאַוזען. זי איז איהם זעהר געפעלען געוואָרען און ער איז געוואָרען אַ שטענדיגער בעזוכער אין הויז.

יעצט מערקט זיך די עהנליכקייט מיט דער לאַטטע פון זיין „ווערטעהר'ס ליידען“: — לאַטטע, בור'ס טאָכטער, איז געווען פונקט אזוי גוט ווי אַ מוטער צו איהרע ברידער און שוועסטער, און געטהע'ן האט עס פערשאַפט גרויסעס פּערגניגענען זיך צו שפּיעלען מיט זיי און זיי דערצעהלען געשיכטעס. לאַטטע איז געווען אזוי ווי פּערי לאַבט פאר אַ געוויסען קינסטלער, אַ יונגערמאַן פון אַ יאהר צוויי-און-צוואַנציג, דער סעקרעטער פון דעם האַנאווערישען קאַנסול. דיע זער פאַקט האט ניט געענדערט געטהע'ס האַלטונג, ער איז געבליעבען אַ פריינד פון זיי ביידע. ער פלעגט בעזוכען לאַטטע'ן און איהרע קינדער. ער פלעגט שפּאַצירען מיט קעסטנער'ן, זיך אַמוזירען צוואַ-מען. קעסטנער איז ניט געווען אייפּערזיכטיג, און געטהע האט בע-הויפטעט, אַז לאַטטע האט אַ האַרץ, וואס איז גרויס גענוג פאר צוויי. אבער דאס האט ניט געקענט פיעל אָנהאַלטען. לאַטטע האט זיך מיט איהם איינמאל בעגעגענט און זיי האבען אָנגעהויבען צו רעדען פון יענער וועלט. זיי האבען דאָן ביידע אָבגעמאַכט צווישען זיך, אז אין פאַל איינער וועט פריהער שטאַרבען, זאָל ער ערשיינען צום צוויי-טען און איהם מיטטהיילען, וואס עס טהוט זיך אויף יענער וועלט. עס איז מערקווירדיג ביי וואס פאר אַ גייסטיגען צושטאַנד געטהע איז דאַמאלס געווען. נאָך אַלעמען, האט ער געהייסען אַ גע-בילדעטער מענש מיט אַ טיטעל „דאָקטאָר דער רעכטע“, און ער האט געהאַט גלאַט אזוי געלעזען פּערשיעדענעס. אבער דער מיסטיציזם-מוס פון דער צייט האט אזוי געווירקט אויף איהם, דאס ער איז געווען בערייט צו גלויבען אין אלעמען.

מאכע ערקלערען דאס, אז עס שטאַמט פון זיין פּאַעטישען מח, וועלכער איז געווען אזוי פול מיט פאַנטאַזיען, אז דאס איבערנאַטיר-ליכע האט אויך אַפּעלירט צו איהם. פון דעסמוועגען איז ער ניט אזוי פּערבליעבען. אַלעס האט זיך שפּעטער אומגעביטען.

אבער, לאָמיר צוריק קעהרען צו לאָטטע'ן. געטהע האט כעשלאָ-סען ער זאָל אוועק. ער האט זיך ניט געזעגענט. שפעטער האט ער גע-שריעבען צו קעסטנער'ן אַ בריוועל, איהם מיטטהיילענדיג, אז ער האט ווייטער ניט געקענט פערבלייבען. עס ווייזט אויס, אז דער קאלטבלוטיגער און איבערלעגענדער מערק, האט בעוואויגען געטהע'ן צו מאַכען דיעזען שריט, אַלס די איינציגע לעזונג צו דער פראַגע. נאָך מעהר, אום איהם אין גאַנצען צו פּעראינטערעסירען מיט עפעס אַנדערש, האט ער איהם אוועקגעפיהרט קיין עהרענברייטשטיין, וואו ער האט איהם פאַרגעשטעלט פאר סאָפיע לאַ ראָש און פאר איהר טאָכטער מאַקסימיליאַנע, פון וועלכער געטהע איז בעצויבערט גע-וואָרען.

דאָן האט געטהע צוריקגעקעהרט קיין פראַנקפּאָרט, אבער לאָט-טע'ן האט ער ניט געקענט פּערגעסען. איהר בילד האט ער אויפגע-האַנגען איבער זיין בעט. אין סעפטעמבער איז קעסטנער געקומען קיין פראַנקפּאָרט; אין נאָוועמבער זיינען געטהע און שלאסער גע-פאהרען קיין וועטצלאַר. זייענדיג דאָרט, האט ער ערפאהרען איבער דעם טויט פון א געוויסען יערוזאַלעם, אַ יונגעראַן, וואס איז געווען אַנגעשטעלט ביי דעם בראַנשווייגער קאַנסולאַט. יערוזאַלעם און געטהע זיינען ביידע געווען סטודענטען אין דעם אוניווערזיטעט פון לייפציג, אבער אין וועטצלאַר האט ער איהם וועניג וואס געזעהען. יערוזאַלעם איז געווען א מרה'שחורה'דיגער, ענטמוטהיגט פאר זיין ניט מאַכען קיין ערפאָלג אין דער פראַפעסיאָן, אבער פּערצווייפעלט, ווייל ער האט געליעבט האַפנונגסלאָז אַן אַנדער'ן פרוי. דער סוף איז געווען, אז ער האט געבאָרגט אַ פאאר פּיסטוילען פון קעסטנער'ן, בעהויפטענדיג, אז ער דאַרף זיי האבען אויף אַ רייזע, און דאָן האט ער זיך דערשאַסען אין דער נאַכט פון דעם 29טען אָקטאָבער. געטהע האט געהערט אַלע איינצעלהייטען פון קעסטנער'ן, און דאָן האט ער זיך גענומען שרייבען זיין בעריהמטעס בוך דעם „יונגען ווערטעהער'ס ליידען“.

יעצט זעהט אַ קאָמבינאַציאָן: די לאָטטע פון בוך, איז פיעל אַדער וועניג אַ ווירקליכע; ווערטעהער איז אַן אויסמישונג פון געטהע'ן אליין מיט יערוזאַלעם'ן. דער ראַמאַן איז אויך אַן אויסמישונג פון די דאָפעלע ערפאהרונגען.

עס איז אינטערעסאַנט צו בעמערקען, אז געטהע, אין זיין אויטאָגראַפֿיע, גיט אונז אַן מאַנכע אונפֿינקטליכקייטען. אזוי, צום בייַזשפּיעל, דערצעהלט ער אונז, אז „ווערטהער'ס לייִדען" איז אָנגעשריע־בען געוואָרען אין פּיער וואַכען צייַט. עס שייַנט אבער, אַז דאָס איז נישט אזוי. עס ווייַזט זיך אַרויס, אז ער האָט דערביי געאַרבייַט כמעט דעם גאַנצען זומער פון 1773. ערשט אין 1774 האָט ער שוין געמאַכט גענוג פּאַרטיטע אין דעם ווערק, אום ער זאָל עס קענען פּאַרלעזען פאַר מאַנכע פון זייַנע פּרייַנד. ערשט אין מאַנאַט סעפּטעמבער האָט ער געהאַט פּאַרטיג צוויי קאַפּיעס פון בוך, פון וועלכע ער האָט אייַנע אַוועקגעשיקט צו סאַפּיע לאַ ראַש און די צווייטע צו לאַטטע בוף. אין אַקטאָבער איז דאָס בוך שוין געווען פּערשפּרייַט איבער גאַנץ דייַטשלאַנד. מען האָט עס אי ענטהוּזיאַסטיש עמפּפּאַנגען און געלויבט, אי פּערדאַמט און געשענרעט. מען האָט עס געדרוקט, שרייַבער האָבען געמאַכט נאַכאַהמונגען, איבערזעצט אין יעדער אייראָפּעאישער שפּראַך, קריטיקירט אין יעדען זשורנאַל, מאַנגעלע האָבען עס געלויבט, אַנדערע פּערדאַמט. עס האָט דערנרייַכט די ווייַטעסטע ווינקלען פון דער וועלט און אייַנגעדורנגען אפּילו קיין כינאַ.

עס איז געוואָרען אַ מיין ווערטהער פּיעבער אין אייראָפּאַ, און די הערצער פון מענער און פּרויען האָבען זיך אָנגעפּיללט מיט פּאַנ־טאַסטישע שמערצען און לייִדען. טייַכען טרערען זייַנען פּערנאַסען געוואָרען; יונגע לייַט האָבען נאַכגעטהאַן ווערטהער'ן, טראַגעדיג בלויז רעק מיט געלע הויזען, און זיך דערשאַסען, האַלטענדיג אַ „ווערטהער" אין האַנד.

די בהלה איז געווען אונגעהייער.

מען קען זיך גאַנץ לייַכט פּאַרשטעלען, אז קעסטנער און לאַטטע זייַנען נישט געווען איבריג צופּריעדען מיט די פּרייַהייַטען איבער זייערע פּערזאָנען, וואָס געטהע האָט זיך בענומען.

פון דעסטוועגען האָבען זיי חתונה געהאַט אַם 4טען אַפּריל, 1773, און געטהע האָט זיי בעשאַנקען מיט'ן חתונה־רינג.

כאָטש קעסטנער האָט זיך, אין אָנפּאַנג, געשפּירט שטאַרק גע־טראַפּען פון געטהע'ן און עס איז צווישען זיי געוואָרען אַ שטיקעל

ברונז, פון דעסטוועגען האבען זיי פאָרטגעזעצט צו קאָרדעספאָנדיי רען ביז צום ענדע פון יאהרהונדערט.

לאַסטע האט געזעהען געטהע'ן אין ווייהאַר, ווען זי איז שוין אלט געווען 63 יאהר. זי איז נאָך אימער געווען שעהן, אבער איהר קאָפּ האט געציטערט פון אַ לעהמונג. זי איז געשטאָרבען אין 1828. „ווערטעהר“, אין אלגעמיינעם, האט ארויסגערופען אַ גאנצע רע-וואָלוציאָן מיט דער ווייבקיט און איינפאַכקייט אין סטיל, מיט דער נאַטירליכקייט און שעהנהייט.

אין פרייהלינג פון 1773, זעהען מיר איהם שטארק און פלייסג בעשעפטיגט אלס אַרוואַקאָט. דאס איז שטארק געפעלען געוואָרען זיין פאטער און ער האט זיך מיט איהם דערפאר פעהאַלטען זעהר פריינדליך.

דערווייל אבער האט זיין ליטעראַרישער ערפאָלג איהם צוגע-בראַכט אַ מאַסע מיט פריינד, אונטער זיי די יונגע גראַפען פאָן שטאָלבערג און פאָן שעהנבאָרן. ער האט אויך אָנגעהויבען צו קאָר-רעספאָנדירען מיט דעם בעריהמטען פיזיאָגנאָמיסט לאַוואַסער און מיט דעם גרויסען דיכטער קלאַפּשטאָק.

דאָ האט זיין שוועסטער קאַראַלינע חתונה געהאַט מיט שלאָ-סער'ן, און איז אַוועק קיין שטראַסבורג. איהר אַבוועזענהייט האט איהם שטארק געערגערט. די ארעמע קאַרנעליאַ איז אבער אויך באַלד קראַנק געוואָרען, און אין יאהר 1777 איז זי געשטאָרבען. פאר גע-טהע'ן איז דאס געווען אַ גרויסער קלאַפּ.

אין יאהר 1774 האט געטהע אויפגעשריעבען אַ דראַמע אין 5 אַקטען, אונטער דעם נאָמען „קלאַוויגאָ“. די הויפט טהעמאַ איז געווען ענטנומען פון אַ פאַקט, וואס האט דאַמאָלס פאַסירט. דער פינפטער אַקט, ווען קלאַוויגאָ בעגעהט זעלבסטמאָרד, איז געווען זיין אייגענע פאַנטאַזיע. די דראַמע איז אויפגעשריעבען געוואָרען אין 8 טעג צייט. זי האט געהאַט אַ געוואַלטיגען כיהנע-ערפאָלג, און זי ווערט נאָך יעצט אויך געשפיעלט.

אבער קלאַוויגאָ איז ווייט, ווייט פון אַ ליטעראַרישען ווערט. עס איז ניט מעהר ווי אַ צונויפגעשטוקעוועטע צייטונגס-דראַמע, פול מיט סענשאַציאָנען און עס פעהלט אין דעם יעדע קונסט. מערק, זיין ביטערער קריטיקער, האט איהם געראַטהען ער זאָל ניט שרייבען

אזעלכע פוסטע זאכען, ווייל דאס קענען אויך אנדערע מאכען.
 אבער צו יענער צייט איז געטהע געווען כמעין הנובע, עס האט
 פון איהם אלעס געפלאָסען; ער האט געמאכט ערשט געוואַלטיגע
 פלענער פאר גרויסע ליטעראַרישע ווערק.
 עס שיינט, אז ער האט אויך, ביז דאמאָלס, שנעל אָנגעזאמלט
 אַ גאַנצען אוצר וויסענשאפט, און זיין קאָפּ איז געוואָרען קלערער
 און דייטליכער איבער פיעלע וויכטיגע פראגען.
 ער האט געמאכט פלענער צו שרייבען איבער צעזאָר, פאוסט,
 מחמד, דער אייביגער איד און פראָמעטהעאוס.
 צעזאָר האט ער באַלד אויפגעגעבען צו שרייבען, עפעס איז ניט
 געלעגען אין זיין זשעניע צו בעהאַנדלען דיעזע גרויסע היסטאָרישע
 פערזענליכקייט; פון פאוסט'ן האט ער אָנגעשריעבען דעם דיאָלאָג
 צווישען פאוסט'ן און מעפיסטאָפּעלעס'ן און אַ טהייל פון דער סצענע
 מיט מאַרגאַרעטע'ן. אין זיין אויטאָביאָגראַפיע ערפאהרען מיר, וואס
 ער האט גערעכענט צו מאַכען פון מחמד'ן: אין אַ דראַמע פון פינף
 אַקטען האט ער געזאָלט בעווייזען, ווי אזוי די זויבערקייט פון פראָד-
 פעטישען ערנסט איז אַנערקענט דורך לייעבע, צוריקגעווייזען פון
 קנאה, בעשמוטצט פון מענשליכער שוואַכקייט און פערגעטערט דורך'ן
 טויט, און אום צו שרייבען דיעזע דראַמע, האט ער גוט שטודירט דעם
 קאָראַן; אבער בלויז אייניגע ברוכשטיקער פון דיעזען ווערק האט
 געטהע אויפגעשריעבען; עס איז, וואַהרשיינליך, ווייטער ניט געגאַנג-
 גען. פון דעם אייביגען אידען, ווייסען מיר, האט ער געמאכט געוואַל-
 טיגע פלענער צו שאַפען אַ גרויסע זאך, אבער זיין פלאַן איז קיינמאָל
 ניט דורכגעפיהרט געוואָרען. ליידער, ליידער, די וועלט בכלל און
 די אידען בפרט האבען אין דעם פערלאָרען זעהר פיעל. אויב מיר
 וואַלטען אין דעם געהאַט אַ צווייטען „נאַטהאַן דער ווייזע“, אָדער אַ
 „שיילאָק“ א-לֵא געטהע, קענען מיר גענוי ניט זאגען, יעדענפאלס
 אבער, וואַלטען אי די ליטעראַטור, אי די אידען, ניט פערלאָרען אין
 דעם. פון לעססינג'ס „נאַטהאַן דער ווייזע“ איז אָבערערט. מעהר
 גוטס האט מען שוין ניט געקענט זאגען אויפ'ן אידען, און וואס עס
 איז נוגע שיילאָק, זעהען מיר, אז דער זשעניע, געגען זיינע אַבזיכ-
 טען, מוז זיך האַלטען אָן דער וואַהרהייט. שעקספיער, אין זיין שיי-
 לאָק, האט אונז געוואַלט געבען אַ קאָמעדיע, אָבלאכענדיג און אָב-

שפּאַטענדיג פון דעם אידען, וואס ער האט ניט געקענט, און נושא חן זיין ביים פּאַנאַטישען קריסט פון זיין צייט. אבער, טראָטז דעם אַלעמען, האט ער, אין שוילאָק, אזוי פיעל צו גונסטען פון אידען, אז ער האט געטהאָן מעהר גוטעס ווי שלעכטעס. געטהע וויעדער, דער פרייער גייסט, דער גאָט־בעגייסטערטער ליבעראַל און דורכגעדרונגע־נער מיט מענשהייט, וואָלט פאר אונז געשאַפּען עפעס אונשטערבלי־כעס, אבער זיין פּלאַן איז ניט דורכגעפיהרט געוואָרען.

חבל על דאבדין!

פון אלעס, וואס ער דאַמאָלס געפלאַנעוועט, איז בלויז פּראָמע־טהעאום געשריעבען געוואָרען.

נאָך אַמאָל זיך בעציהענדיג אויף דעם „וואַנדערענדען אידען,“ וואס געטהע האט געזאָלט שרייבען, מוזען מיר בעמערקען, אז צו יענער צייט האט געטהע שטודירט און געקריעגען די השפּעה פון שפּיר־נאַזאַ'ס ווערקע. שפּיר־נאַזאַ'ס ווערקע, קען מען זאגען, האבען פון איהם געמאַכט אַ גאַנץ אַנדערן מענשען.

פאר אַלעמען האט ער געשטודירט שפּיר־נאַזאַ'ס „פּאָליטיש־טהע־אַלאָגישען טראַקטאַט.“ דאס איז די בעריהמטע קריטיק איבער דער ביבעל, וואס איז געווען דער גרונדשטיין פאר די וויסענשאַפּטליכע ביבעל־פּאַרשער און אויך פאר די גרויסע אפיקורסים, ווי אַ טהאַמאַס פּיין און אַן אינגערסאָל.

געטהע האט געשלאנגען דיעזעס ווערק און פאר זיינע אויגען האבען זיך געעפענט נייע וועלטען. דיעזעס ווערק האט, פאר אַלע־מען, איהם קלאָר געמאַכט איבער די רעליגיעזע ויכוחים, וואס זיינען דאַמאָלס פּאַרנעקומען. געטהע, אַלס סענטימענטאַלער דיכטער, איז אויך געווען פון דער נאַטור רעליגיעז; און ווען זיין רעליגיאָן האט זיך אפילו אויסגעלייטערט און אויסגעפיינערט, איז ער געווען גענייגט צום מיסטיציזמוס, וואס האט, צו יענער צייט, איינגעדורנגען זאָגאר צווישען די הויך־אינטעליגענטע.

אבער שפּיר־נאַזאַ'ס „פּאָליטיש־טהע־אַלאָגישער טראַקטאַט“ האט איהם ארויסגעפיהרט פון דער טיעפער פינסטערניש, פון דער פּער־בלענדעניש און איהם געבראַכט אויף אַ גלייכען וועג — אויפ'ן וועג פון די ראַציאָנאַליסטען.

נאָר דאס איז בלויז געווען אַן אינטריט אין שפּיר־נאַזאַ'ס, דאס

וויכטיגע האט ערשט געפאָלגט, ווען ער האט גענומען לעזען, בעסער געזאגט, שטודירען, שפינאָזא'ס „עטהיק“.

אזעלכע דיכטער ווי געטהע איז געווען, קענען ניט ווערען קיין אטהעאיסטען; געהמט ביי איהם אַוועק דעם גאָט פון דער וועלט, און איהר האט ביי איהם אַוועקגענומען די נשמה פון דער וועלט. די גאָטהייט איז ביי איהם געווען די בעזעלונג פון לעבען און פער-נונפט, וואס מיר האבען אין דער וועלט. דאָך איז ער דאריבער ניט געווען קלאָר, ביז ער האט דורכגעשטודירט שפינאָזא'ס „עטהיק“.

דער שפינאָציזמוס האט איהם געלערענט, אַז גאָט און די וועלט איז איינס; אַז די גאָטהייט איז דער פערנונפט אָדער די זעלע פון דער וועלט, און דאָך קענען מיר ניט בעגרייפן קיין גאָטהייט אָהן וועלט, און קיין וועלט אָהן גאָטהייט.

דער פאנטהעאיזמוס, אָדער די אייניגקייט פון גאָט און וועלט, האט שטאַרק אַפּעלירט אי צו געהע'ס נשמה, אי צו געהע'ס כאַראַקטער. ער האט אין דעם געזעהען דאס גרעסטע און העכסטע פון אלע פילאָזאָפיען ביז דאמאָלס, און ער איז געוואָרען אַ שפּיר גאָציסט.

מען מעג מיט רעכט זאגען, אַז זייט דאמאָלס, האט ער קיין גע-לעגענהייט אויסגעלאָזען אין זיין שרייבען, אום צו ווייזען זיין טיעפע אָנהעהנגליכקייט אין דעם שפינאָציזמוס.

יעצט וועלען מיר בעטראַכטען די וויכטיגסטע ווירקונג פון דעם שפינאָציזמוס אויף געטהע'ן.

געטהע איז געווען אי אַ פאַסיאָנירטער דיכטער, אי אַ פאַסיאָניר-טער מענש. ער איז געווען אַ מענש פון לויטער אימפּולסען: ווען דער אימפּולס האט איהם געשמויסען, האט ער ניט נאָר געקענט אָנ-שרייבען ערהאַבענע פּאָעזיע, נאָר אויך בעגעהען גרויסע נאַררישקיי-טען. און די נאַררישקייטען, אויסער וואס זיי זיינען פּאָרגעקומען אין לעבען, האבען זיי זיך אויך אָפּט אריינגעגליטשט אין דער פּאָעזיע. אַ באַלאַנס, אָדער אַן איבערלעגונג האט איהם געפּעהלט, און דערפון זיינען אי זיין יונג לעבען, אי זיינע יוגענדליכע שעפּפונגען, אָנגעפיללט מיט ווילדע, פאַסיאָנירטע אויסברוכען און מיט אַ תּוהו ובוהו וואו חושף וואו זיינען געווען בערבוכיא.

שפינאָזא'ס פילאָזאָפיע, איבערהויפט שפינאָזא'ס „עטהיק“, האט איהם געוויזען עפעס נייעס: רענעל, אָרדנונג און פינקטליכע אויס־רעכענונג.

געטהע איז ערשטוינט געוואָרען צו זעהן ווי שפינאָזא האט גענומען די העכסטע פילאָזאָפישע געדאַנקען פון יענער צייט און זיי געשטעלט אונטער א געאָמעטרישער אָרדנונג.

סיסטעם און לאָגישעס דענקען זיינען געווען די פונדאַמענטען פון שפינאָזא'ס ארבייטען, און דאס האט אזוי צוגעצויגען געטהע'ס אויפמערקזאַמקייט, אַז ניט נאָר וואס ער איז געוואָרען א שפינאָציסט אין דער פילאָזאָפיע, נאָר אויך, פיעל אָדער וועניג, א שפינאָציסט אין זיין לעבען און ליטעראַרישע ארבייטען.

ווען מיר זאגען א „שפינאָציסט אין לעבען“, איז דאס אביסעל צו פיעל בעהויפטעט, ווייל געטהע מיט א ים קאָכעדיגעם בלוט אין זיין קערפער, האט קיינמאָל ניט געקענט זיך פערגלייכען מיט דעם רוהיגען און קאַלטען פילאָזאָפישען גייסט פון שפינאָזא'ן. אבער גע־טהע האט זיך, לכל־הפחות, בעמיהעט זיך צו רענגלען און איינצואָרד־נען און פיעלע מאָל איינהאַלטען, אָדער אָבלעשען זיין זודיגעס בלוט. זעהר אַ וויכטיגע ראָלע האט שפינאָזא געשפיעלט פאר געטהע'ן דערמיט, וואס דער שפינאָציזמוס האט געוויזען געטהע'ן די וויכ־טיגקייט פון קענען די נאַטירליכקייט אין דער וועלט. געטהע האט אויך דערזעהען אזא וועלט, ווי ער האט זיך קיינמאָל ניט פיעל פאָר־געשטעלט.

דאס אַלעס האבען אויף איהם געווירקט די שריפטען פון דעם אַמסטערדאַמער פערטריעבענעם און פערשטויסענעם אידען. דערפאר מעגען מיר ווירקליך נאָך אַמאָל בערויערן, וואָרום ער האט ניט גע־שריעבען דעם „וואַנדערענדען אידען“, ווייל ער האט, ביז אין זיין טויט, ניט פערגעסען און ניט פערלייקענט דעם ריעווגען איינפלוס אויף איהם פון דעם אידישען שפינאָזא.

דעם רעסט פון זיין צייט אין פראַנקפאָרט האט ער אויך צוגע־בראַכט מיט צייכענען. זיין צימער איז געווען בעדעקט מיט די רע־זולטאַטען פון זיין פענזעלע. זייענדיג אזוי טיעף איבערגעגעבען צו דער קונסט, האט ער אויך, צו יענער צייט, געשריעבען א רייהע גע־דיכטע איבער דעם קינסטלער'ס לעבען.

דעם זומער בון 1774 האט ער פערבראכט אויף אַ רייזע נעבען

רהיין.

אַם 12טען יולי, איז דער בעריהמטער לעהרער און ערציהער באַזעדאָוו געקומען קיין פראַנקפּאָרט. מיט דריי טעג שפעטער איז געטהע מיט איהם אַוועק געפאָהרען קיין עמע, וואו זיי האבען געפונען דעם בעריהמטען גייסטליכען לאַוואַטער. אַלע דריי צוזאַמען זיינען אַוועק געפאָהרען קיין לאַהן; קיין קאַבלענטץ זיינען זיי אָנגעקומען אַם 18טען יולי. דאָרט האט שטאַטגעפונען אַ בעריהמטע וועטשערע, וואס האט געמאַכט פון זיך פיעל רעדען. בשעת מען האט זיך געזעצט עסען, האט לאַוואַטער דערטאַפט עפעס אַ דאָרהגל'ל און ער האט איהם, מיט גרויס התפעלות, ערקלערט די סודות פון „התגלות יוחנן“ (די לעצטע שריפט אין דעם נייעם טעסטאַמענט). באַזעדאָוו, וויעדער, דער אויפגעקלערטער ערציהער, האט דערטאַפט אַ טאַנץ מייסטער און איהם ערקלערט מיט אַלע פינטעלעך, די נאַררישקייט, וואס לייענט אין דער צערעמאָניע פון טויפען. געטהע האט געוואָרפן אויף ביידע אַ פאָאר בליקען, דאָן האט ער זיך גענומען צו די פיש און צו די געבראַטענע היינער; ווען לאַוואַטער און באַזעדאָוו זיינען פארטיג געוואָרען מיט זייערע אַרגומענטען, איז שוין מעהר ניט געווען וואס צו עסען.

צו ענדע זומער האט געטהע צוריקגעקעהרט קיין פראַנקפּאָרט. דער הערבסט האט איהם געבראַכט נייע פריינד אַלס רעזולטאַט פון דער בעריהמטקייט, וואס דעם „יונגען ווערטהער'ס ליידען“ האבען מיט זיך געטראָגען. צווישען דיעזע פריינד האט זיך אויך געצעהלט קלאַפּשטאַק, אַ מאַן פינף-און-צוואַנציג יאהר עלטער ווי געטהע, און דער דאַמאָלסדיגער אַנערקענטער גרויסער דייטשער דיכטער.

אַם 11טען דעצעמבער איז געטהע איבערראַשט געוואָרען פון אַן אונערוואַרטעטען בעזוך. עס איז געווען קאַרל לודוויג פּאָן קנע-בעל, וועלכער האט גערייזט מיט די צוויי יונגע פרינצען פון זאַקסע-וויימאַר. איינער איז געווען דער העררשענדער פירסט קאַרל אויגוסט, דאַמאָלס גראַדע זעבעעהן יאהר אַלט, און זיין אינגערער ברודער קאַנ-סטאַנטיין. זיי זיינען געווען אויפ'ן וועג קיין פראַנקרייך מיט זייער לעהרער גראַף גערץ, אבער אָנקומענדיג אין פראַנקפּאָרט, האבען זיי

זיך געמוזט אָבשטעלען צו זעהען דעם נייעם אויפשטייגענדען זשעניע אין זייער לאַנד. געטהע איז זיי געגאנגען זעהען, עמפפאנגען געוואָר־רען זעהר פריינדליך, און ער האט פערבראכט מיט זיי אַ היבשע צייט אין געשפרעך איבער דייטשלאַנד, איהר צושטאַנד און איהרע אויס־זיכטען. קנעבעל האט דאָן בעהויפטעט, אַז געטהע איז „דער בעסטער און ליעבענסווירדיגסטער צווישען אלע מענשען.“ די פרינצען האָר־בען איהם איינגעלאָרען ער זאָל זיי קומען בעזוכען אין מאַינץ, וואו זיי וועלען פערברענגען מעהר צייט ווי אין פראַנקפּאָרט. געטהע איז געקומען און דאָרט פערבראכט צוויי טעג.

ווען געטהע איז נאָך אַמאָל געקומען קיין וויימאַר, האט ער ער־פאהרען, אַז פרייליין פאָן קלעטטענבערג איז טויט.

„מײן קלעטטענבערג איז טויט,“ שרייבט ער צו יענער צייט, „טויט נאָך איידער איך האב געהערט, אַז זי איז געפעהרליך קראַנק. טויט און בערדיגט אין מײן אַבוועזענהייט! זי, וואס איז געווען אזוי טהייער, אזוי אַלעס פאר מיר!“

פרעדעריקע איז געווען פאר איהם פערלאָרען, דאסזעלבע מיט שאַרלאַטטע און מאַקסימיליאַנע, ווען זיין יוועסטער איז געווען פער־היראטהעט. זיין נאַטור האט געפאָדערט ליעבע, ער זאָל האבען יע־מאנדען פאר זיינע געפיהלע.

דאָן האט ער זיך בעקאנט מיט ליִלי שענעמאַן, די טאָכטער פון אַ רייכען באַנקיער. איהר פאטער איז שוין געווען טויט, נאָך איהר מוטער האט געפיהרט די באַנק, און דערביי האט זי געהאַט דעם שעהנסטען זאַלאָן פאר הויכער געזעלשאַפט אין פראַנקפּאָרט. אין ליִלי'ן האט זיך געטהע באַלד פערליעבט.

דיעזע ליעבע, ווי עס האט זיך שפעטער ארויסגעוועזען, איז געווען די דויערהאַפטעסטע, וואס געטהע האט געהאַט ביז דאַמאָלס. דורך דיעזער ליעבע איז געטהע אויך אריינגעצויגען געוואָרען אין שטורם פון דער הויכער געזעלשאַפט.

מען בעשרייבט איהם פון יענער צייט, אַז ניט נאָר האט ער זיך בעוועזען אין די פרעכטיגע גרויסע זאַלאָנען, נאָר ער האט אויך געטראָגען אַ גאָלד־געשטיקטען ראָק, געהענדיג פון אַן אונטערהאַלט צו אַ קאָנצערט, פון אַ קאָנצערט צו אַ באַלל, און איבעראַל איז ער

געפיהרט געוואָרען ווי אַ געפאַנגענער פון אַ מידעל מיט שעהנע האַר און אַ פאַר פינקלענדע אויגען.

אַט אזוי האַט אויסגעזעהען געטהע אין דער קאַרניוואָל צייט. דאַמאַלס האַט ער אויפגעשריעבען אַ גאַנצע רייע ראַמאַנטישע ליעדער און אַ פאַר דראַמען פון ניט קיין גרויסער בעדייטונג. זיין גאַנצער טראַכטען און קלערען איז געווען לילי, לילי, לילי! אבער ביידע צדדים, דאס הייסט, די עלטערן פון ביידע זייטען, האבען ניט איינגעשטימט צום שידוך. געטהע'ס עלטערן האבען בער הויפטעט, אז לילי איז צו אַ פיינע דאַמע, בעסער געזאגט, צו אַ גרויסע קאָקעטקע פאַר זייער זוהן. איבערהויפט האבען זיי געהאַט אַ נויט־בעגרינדעטען חשד, אז איהר פערמעגען, וואס האט אזוי גער קלונגען, האט ניט פיעל בעטראַפען. מאַראַם שענעמאַן, וויעדער, לילי'ס מאַמע, אַ פרוי פון גרויסער ערפאַהרונג, האט גערעכענט, אז געטהע מיט זיין גאַנצען זשעניע, וועט דאָך ניט זיין קיין גוטער מאַן פאַר איהר טאָכטער. קאַרנעליאַ שלאַסער, געטהע'ס שוועסטער, איז אויך געווען שטאַרק דאַגעגען דעם שידוך.

געטהע האט זיך געזעהען אַרומגערינגעלט פון אַלע זייטען מיט אונאַנגענעהמע געגענער, און ער האט בעשלאָסען אביסעל פרייער אויפצואַטהעמען. ער האט דערפאַר געמאַכט אַ רייע אין דער שווייץ. זיינע קאָמפּאַניאָנען זיינען געווען די ברידער שטאַלבערג, ווילדע, צולאָזענע, יונגע אדעל־לייט.

ער האט בעזוכט פערשיעדענע פלעטצער, און איבעראַל האט ער מיטגעפיהרט אַן אונאַנגענעהמעם אַנדענקען פון לילי'ן; ער האט אויך געטראַגען אויף זיין האַלז אַ גאַלדענעם האַרץ, וואס זי האט איהם געשאַנקען. גראַדע אין איהר געבורטסטאָג, האט ער אַרויפגעקלעבט טערט דעם הויכען און ריעזיגען באַרג סט. גאַטטהאַרד און אריבער געבליקט מיט ביינקענדע אויגען קיין איטאַליען. אבער אַ שטאַר־קערע קראַפט האט איהם געצויגען אַהיים און ער האט געמוזט צוריק קעהרען. אין שטראַסבורג האט ער בעגעגענט זיינע אַלטע פריינד און דאָרט האט ער אויך בעגעגענט צימערמאַנען, דעם שרייבער איבער איינזאַמקייט. ער האט איהם בעווייעזען אַ פראַפיל, אָדער קלסתר פנים, פון מאַראַם פאַן שטיין, וואס האט געוואוינט אין ווימאַר, און געטהע איז געווען בעצויבערט דערמיט.

אם 20טען יולי, האט ער צוריקגעקעהרט קיין פראַנקפארט, און דעם מאָנאט אויגוסט האט ער פערבראכט מיט ליל'ין אין אָפּפּענ- באַך; זיינע בריעף פון יענער צייט רעדען פון קיין אנדער זאך, אויסער פון ליל'ין, און זיי דריקען אויס זיין העכסטעס פערנגניגען. וועהרענר דיעזער צייט פון ליעבע, האט ער איבערועטצט א טהייל פון „שיר השירים.“ לויט זיינע אַנזיכטען, האט קיין טהייל פון דער פּאָעזיע אזוי אויסגעדריקט די העכסטע שטופע פון ליעבע, ווי „שיר השירים.“ עס איז מעגליך, אַז דאס איז געווען דערפאר, ווייל געטהע איז דאמאָלס געווען בענייסטערט מיט פיעלע אידישע זאכען, ווי אידישע פילאָזאָפיע און אידישע געשיכטע און „שיר השירים“ האט צו איהם אויך אַפּעלירט איבערהויפט אין זיין גרויסער ליעבעס התלהבות.

דאן האט געפאָלגט די ארבייט איבער דער דראַמע „עגמאָנט.“ „עגמאָנט“ ווי בעקאָנט, אטהעמט, פון אָנפאַנג ביז צו ענדע, מיט דעם גייסט פון פרייהייט פאר אַן אונטערדריקטעס פאָלק. דער אלגעמיינער גייסט, וואס האט איהם דאמאָלס בעהעררשט, איז גע- קומען פון דער רעוואָלוציאָן געגען ענגלאַנד אין די אַמעריקאַנישע קאָלאָניען.

דערווייל האט ער זיך געשיידט פון ליל'ין און אָבנערייזט נאָך וויימאר. די הייסע און פייערדיגע ליעבע האט זיך באַלד אָבגעקיהלט, און שפעטער, ווען ביידע, אי ליל'י, אי געטהע, זיינען געווען בערר היגט, האט איהם ליל'י געדאַנקט דערפאר, וואס ער האט זיך ניט נאָכגעגעבען דעם נסיון; ליל'י האט מודה געווען, אַז איהר מאמע האט געהאַט רעכט מיט איהר בעהויפטונג, דאס זי וואָלט ניט געווען גליק- ליך מיט איהם.

צו יענער צייט האבען זיך די קלענערע דייטשע הויפּען זיך אָנגעהויבען צו פּעראינטערעסירען מיט דייטשער ליטעראַטור. פאר דעם זיעבען-יעהריגען קריעג, איז די גאַנצע דייטשע קולטור בעשטאַ- נען פון אלעס וואס איז פראַנצויזיש. און אפילו דאמאָלס, מעג מען זאגען, האבען דייטשע שרייבער ניט געהאַט קיין גרויסען ווערט און בערלין אָדער וויען.

דער גרויס-פירסט האט איהם אויפגענומען ווי אַ גאַסט, פריינד און ברודער, און שפעטער האט ער איהם געגעבען דעם טיטעל גע-

היימער לענאָציאָנס־ראַטה, מיט אַ געהאַלט פון גענויע דריי טויזענד דייטשע טאַלער אַ יאהר. דאָס האָט געשטיעגען פון יאהר צו יאהר, ביז עס האָט געגרייכט צו גענויע אַכט טויזענד טאַלער אַ יאהר.

אין אַפּריל, 1782, האָט ער ערהאַלטען אַ קייזערליכען אַדעל־טיטעל. אַלס זיין הערב האָט ער אָנגענומען אַ זילבערנעם שטערען אויף אַן אַזשור פּעלד. אין יוני פון דעמוזעלבען יאהר איז ער געוואָרען פּרעזידענט פון דער קאַמער.

עס איז בעקאַנט, אַז געטהע האָט אָנגעווענדעט אַלעס מעגליכע צו טהון זיינע פּליכטען אַלס עפּענטליכער בעאַמטער. ער האָט זיך בעקאַנט מיט אַלע אָנגעלעגעהיימען פון לאַנד; ער האָט געאַרבייט פאַר דער ענטוויקלונג פון לאַנד; ער האָט זאָגאַר אָנגעווענדעט אַלעס מעגליכע צו דעאַרגאַניזירען די קליינע אַרמעע פון לאַנד.

אין דערזעלבער צייט בעהויפטעט מען אבער, אַז טראָטץ דעם אַלעמען איז עס ניט געלעגען אין געטהע'ס כאַראַקטער צו זיין אַ פאַטריאַט פון אַ פּיצניאָטענקע מדינה'לע, אָדער זיך בעשרענקען מיט אַ קליינעם ווינקעל אויף דער ערד און זאַגען, אַז דיעזער איז אַלעס אין דער וועלט. דער גרויסער געטהע איז געווען צו גרויס פאַר אַזעל־כע קלייניגקייטען, און אין זיין גרויסקייט איז ער געווען אַן אונז־ווערסאַליט, אַ מענש, וואָס האָט אַרומגענומען אַלעמען און אַלעס.

אין דער טיעפקייט פון געטהע'ס נשמה איז געלעגען יענער גרוי־סער מאַמין: „די וועלט איז מיין פאַטערלאַנד, טהון גוטעס — איז מיין רעליגיאָן.“

אַלס בעווייז פאַר דיעזע בעהויפטונגען צייגט מען אָן, אַז ווען עס איז געקומען צו זאָגענאַנטע נאַציאָנאַלע אינטערעסען, איז ער געווען קאַלט צו זיי ווי אַ שטיין און ביי דעם אויפשטאַנד פון 1813 איז ער גלאַט געווען גלייכגילטיג.

זיין טהעטיגקייט פאַר די אינטערעסען פון לאַנד, איז געווען אַן ענטפּער פון דעם מענשען, וואָס האָט צו ערפּיללען געוויסע פּליכטען, נאָר ווען עס איז געקומען צו נאַציאָנאַליטעט, האָט דער גרויסער גע־טהע ניט געקענט זיין דאָס קליינע מענשעלע פון אַ קליינעם פּאָלק.

כאָטש געטהע איז געווען בעשעפּטיגט און פּערנומען פון אַלע זייטען, האָט ער אבער אימער געמוזט האַבען אַ פּרויענציעמער, וואָס זאָל איהם בעאיינפּלוסען און בעגייסטערן.

ביי געטהע האט א פרויענציימער ניט בעדארפט זיין גראדע א ווייב, נאָר גלאַט אזוי א פריינדין, וואס זאָל איהם, מיט איהר פרויענ-שאַפט, אויפמונטערן און אינטערעסירען. צו יענער צייט האט ער זיך בעקאנט מיט שאַרלאַטטע פאָן שטיין, א הויף-דאָמע, די פרוי פון דעם פירסטליכען שטאַטמייסטער. זי איז געווען א פרוי פון א יאהר דריי-און-דרייסיג, און א מוטער פון זיעבען קינדער.

ביז ער האט געמאַכט זיין רייזע קיין איטאַליען, האט ער איהר פערטרויעט יעדע האַנדלונג זיינע, יעדען געדאַנק, יעדען פלאַן. אין זיינע פערשיעדענע שריפטען רופט ער זי אַן מיט אַלערליי צערטליכע נעמען, „די זיסע אונטערהאַלטערין פון זיין טיעפסטען הארצען“, „די טהייערע אונבעזיעגבאַרע קוועלע פון זיין גליק“, „דער זיסער חלום פון זיין לעבען“, „דער באַלזאַם צו זיינע שמערצען“, „זיין גליק“, „זיין גאָלד“, „זיין מאַגנעט, וועמען ער לייעכט אנוועזענער און אבווע-זענער, שלאָפענדיג און וואַכענדיג“, און „פון וועמען ער קען זיך קיינ-מאַל ניט אַבטהיילען.“

געטהע האט דאָן געמאַכט א רייע רייזען און ווען ער האט זיך צוריקגעקעהרט, האט ער זיך געשפירט אַלס פיעל ערנסטער ווי אין דער צייט, ווען ער איז אוועקגעפאהרען. ער האט בעשלאָסען זיך צו נעהמען שרייבען געשיכטע און ער האט פערבראַכט פיעל צייט קלייבענדיג מאַטעריאַל. ער האט עס אבער אויפגעגעבען, ווען ער האט איינגעזעהען, אַז זיין קראַפט לייענט ערגעץ אַנדערש.

אין פרייהלינג פון 1783, איז פריטיץ, שאַרלאַטטע פאָן שטיין'ס עלטערער זוהן, 10 יאהר אַלט, געקומען וואוינען מיט איהם. אין פרייהלינג האט ער מיט דעם קינד געמאַכט א רייזע.

עס שיינט, אַז נאָך צו יענער צייט האט געטהע, דער טרוימער און דיכטער, שוין געהאַט גאַנץ קלאָרע און דייטליכע געדאַנקען, וועגען דער פּעראַייניגונג און אונאַבּהענגיגקייט פון דייטשלאַנד. אין יאהר 1785 איז געגרינדעט געוואָרען דער בעריהמטער היסטאָרישער פיר-סטענבונד אונטער דער אויבערהערשאַפט פון פריעדריך דעם גרוי-סען. דער צוועק איז געווען אַבצוהאַלטען די גרייפּענדע מאַכט פון עסטרייך אונטער קייזער יאָזעף דער צווייטער. דער פירסט פון זאַקסע-וויימאַר האט גענומען א וויכטיגען אַנטהייל אין דיעזער פּער-

אייניגונג. מען מעג אויך זאגען, אז ער איז געווען דער אָנהייבער פון דעם גאַנצען פּלאַן. אבער געטהע, דאַרף מען ניט פּערגעסען, איז די גאַנצע צייט געווען זיין ראַטהגעבער און איהם געהייסען טהון, וואס ער האט געטהאָן.

אַט אזוי זיינען לאַנגזאַם פּאָראַיבער צעהן יאהר, און געטהע האט דיעזע לאַנגע צייט פּערבראַכט אין דיענסט פון שטאַט אַלס פּאָלי-טיקער, אַלס דיפּלאָמאַט און אַלס שטאַטס-דיענער. ווי אזוי אזא פּערזאָן ווי געטהע האט געקענט שטעהען אזא לאַנגע צייט אין אזא מיין בעשעפטיגונג, איז עס דאס רעמעניש פון פּסיכאָלאָגיע.

נאָך מעהר, אין דיעזע צעהן יאהר, האט ער אויך זעהר וועניג אויפגעטהאָן אַלס דער זשעניע געטהע האט בעדאַרפט אויפטהאָן. ער האט געשפירט, אז ער ווערט איינגעפרוירען, אָדער „איינגע-מאַרינט אין שטאַטס-געשעפטען,“ ווי זיינער אַ ביאָגראַף דריקט זיך אויס.

עס האט איהם אָנגעהויבען צו ווערן ענג, אונאַנגענעהם, סקוטש-נע, און ער האט געוואָלט, ווי אַ געפאַנגענער פּויגעל, ארויס אין דער פּרייהייט.

נאָך עפּעס: זיינע פּערהעלטניסע צו פרוי פּאָן שטיין זיינען איהם אַליין פּאָרגעקומען אַלס אַביסעל געפּעהרליך. זי איז צו איהם געווען מעהר ווי מאַרגאַרעטע, פּרעדעריקע, לילי, אָדער זאָנאַר זיין אייגענע שוועסטער קאַרנעליאַ. דאס אַלעס איז געמיינט אין פּריינר-שאַפט און פּערטרויען, אבער מאַדאַם פּאָן שטיין, אָבוואָהל אַ מיטעל-יעהריגע פרוי, אָבוואָהל אַ מוטער פון זיעבען קינדער, איז געווען שעהן, זעהר שעהן, און אין זיך געהאַט יענע פּרויענשאַפט, וואס מענער קענען זעלמען וויעדערשטעהען.

געטהע, דער אימפּולסיווער, האט געשפירט, אז די צייט איז גע-קומען, ווען זיין אימפּולס קען איהם טרייבען צו בעגעהען אַ נאַריש-קייט, וואס ער וואָלט זיך קיינמאָל ניט פּערצייהעט.

זאָל ער זי הייראַטהען? ווי אזוי? זי וועט זיך מוזען גט'ן מיט איהר מאַן, און פיהרען צו אזא סקאַנדאַל, האט ער ניט געוואָנט.

זאָל זי ווערען זיינע אזוי?

ער האט אויפגעצייטערט פאַר'ן געדאַנק.

דאָן איז איבערהויפט געווען די פראַגע, אויב פרוי פאָן שטיין וואָלט נאָך געגאָנגען אזוי ווייט.

ווי די זאך איז, ארום און ארום האט ער געזעהען, אז די צייט איז געקומען, עס זאָל נעהמען א סוף פון זיין פאָליטיק און דיפלאָ- מאַטיע, ווי אויך פון זיין זיטצען אויף איין פלאַטץ.
מען מוז אוועק!

יא, דאס איז שוין געווען פעסט בעשלאָסען.
ער האט געהאַט פיעלע פלענער, א גרויסע מאַסע ארבייט, נייע אידעען צום אויספערטיגען, דאס בעסטע וועט זיין אוועק צו פאהרען ערגיץ אנדרש, אין דער פרעמד, און טהון וואס ער בעדאַרף.
מיט דעם אוועקפאהרען וועט אויך אונטערבראַכען ווערען דער ראַמאַן מיט פרוי פאָן שטיין, וועלכער האט שוין, סאַזוויסאַ, צו לאַנג געדויערט.

געטהע האט דאָן אָנגעפאַנגען זיין רייזע נאָך איטאַליען, וואס האט געדויערט פון דעם 3טען סעפטעמבער, 1786, ביז אין 18טען יוני, 1788.

איידער מיר געהען ווייטער רעדען איבער דיעזער רייזע, מוזען מיר פריהער עפעס בעמערקען איבער געטהע'ס נייע פלענער.
ווי בעקאנט, האט געטהע געמיינט א לאַנגע צייט, אז ער האט א גרויסע טאַלענט, אָדער, וועניגסטענס, גרויסע פעהיגקייטען אַלס מאַהלער און צייכנער. ער האט דארויף פערבראַכט ניט נאָר וואָכען און מאָנאַטען, נאָר אויך יאהרען.

אן אנדרער, אויף זיין פלאַטץ, וואָלט דאס בשום אופן ניט אויפגעגעבען, מיינענדיג, אז די איינגערעדטע פעהיגקייטען זיינען טאַקי פעהיגקייטען, אבער געטהע, דער מאַן מיט'ן קריטישען זינן, האט ענדליך אליין איינגעזעהען, אז ער איז ווייט, ווייט פון צו זיין א ראַפּאַעל, אָדער אפילו א קלענערער ווי ראַפּאַעל, און ער האט גע- מאַכט א סוף פון זיינע מאַהלערישע בעשעפטיגונגען.

דערפאר אבער האט זיך אין איהם ענטוויקעלט א גאַנץ אנדער- דער טאַלענט, וואס האט בעוויזען, אז אין די גרויסע זשעניען ליגענט אימער עפעס, וואס ברענגט, ווי דער שטורם-פויגעל, פאַראויס די בשורה, אז עפעס אונגעווענהליכעס דאַרף ערשיינען.

מיר האבען פריהער בעמערקט, אז געטהע האט פערבראַכט צעהן

יאהר אין פירסטליכען הויף מיט אַ בעשעפטיגונג, וואס איז פאר איהם ניט געווען פאסענד. ער האט אויך, וועהרענד דעם, פערנאכלעסיגט זיין גרויסען זשעניע און האט, פעהרעלטניסמעסיג, וועניג וואס געדשאפן. דאך, האט זיך אונווילענדיג, וועהרענד דעם, דורך זיין שטעדלעך, אין איהם ענטוויקעלט עפעס נייעס, וואס איז געווען בעשטימט צו שפיעלען אַ גרויסע וועלט־ראָלע.

געטהע, וועלענדיג ברענגען נוטצען דעם לאַנד, און וועלענדיג טהון אַלעס גריענדליך און וויסענשאַפטליך, האט ער זיך גענומען שטודירען פערשיעדענע וויסענשאַפטען, אום ער זאָל לערנען זיינע לאַנדס־לייט, וואס עס איז גוט פאר זיי.

ער האט זיך אָבגעגעבען אַ היבשע ביסעל מיט אַנאַטאָמיע און עקספּערימענטען דאריבער.

דאס האט פּעראורזאכט, וואס ער האט פּאַראויסגעזעהען די גרויסע וואַהרהייט, וואס זיין שפּעטערער נאכפּאָלגער דאָרווין וועט ענטדעקען פאר דער וועלט.

מאנכע ענטהוואַסטען פון געטהע געהען נאָך אזוי ווייט צו בעד הויפטען, אז דאָרווין האט צום ערשטען מאל געלעזען געטהע'ס פּאַר־שונגען און דאס האט איהם געגעבען אַזאַ שטויס ווייטער צו זוכען און פּאַרשען, דאס עס האט געפיהרט דערצו, ער זאָל מאַכען די גרויסע ענטדעקונג פאר דער וועלט, וואס ער האט ערקלערט אין „זיין אַרידזשין אָוו ספּישעס.“

מיר וועלען זיך אבער ניט שטאַרק צוקאַכען און בעהויפטען נאָר רוהיג, אז געטהע'ס וויסענשאַפט איז געווען מעהר אַמאַטאָריש ווי גרינדליך.

וואס מיר געפינען אויס, איז, דאס ער האט געמאַכט פּערנלייך כונגען מיט די מענשליכע און טהירישע סקעלעמען און געפונען אין זיי אַן עהנליכקייט. דיעזע עהנליכקייט האט איהם שטאַרק פּעראינטערעסירט. ער האט געהאט שוואַכע השערות איבער דער אָבשטאַמונג פון אַלע ברואים פון איין קוועלע, אבער דאס אַלעס האט ניט געהאט קיין וויסענשאַפטליכען ווערט.

דאך, מוז מען צוגעבען, אז ער האט פיעל געטרוימט איבער דער שפּעטערער דאָרווינישער טהעאָריע. געטהע האט זיך אויסגעצייכענט אין באַטאָנישע פּאַרשונגען,

אויך דורך דערזעלבער אורזאכע, ווייל ער האט געוואָלט העלפֿען די בירגער אין לאַנד־אַרבייט.

יעצט וועלען מיר זיך אומקעהרען רעדען וועגען זיין ריזע. קיינער, אויסער דער פירסט, האט ניט געוואוסט, אז געטהע בע־אַבזיכטיגט צו מאַכען אַ לאַנגע ריזע.

אין דער שטרענגסטער אינקאָגניטאָ, פערשמעלט, איז געטהע אַוועק אַלס דייטשער קויפּמאַן, אונטער דעם איינפאַכען דייטשען נאָם מען מיללער, און אזוי איז ער אָנגעקומען אין איטאַליען.

פיעל, זעהר פיעל האט געטהע אויפגעטהאָן אין דיעזער צייט פון זיין אַבוועזענהייט אין איטאַליען, און פיעל, זעהר פיעל, האט איטאַליען אויפגעטהאָן פאר איהם. ער האט דאָרט פערפערטיגט און איבער געאַרבייט פיעלע פון זיינע ווערק, ער האט דאָרט אויפגע־נומען נייע זאַכען, און אזוי געענדערט, האט ער זיך צוריקגעקעהרט און איז אָנגעקומען קיין וויימאַר אין מיטען פון מאָנאַט יוני.

ווען געטהע האט צוריקגעקעהרט פון איטאַליען, מעג מען זאגען, אז ער איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ גאַנץ אַנדערע בריאה. איר טאַליען האט איהם געוועזען וואס עס הייסט קונסט און איהם אויך געלערענט די פרינציפען פון קונסט. געטהע איז נאָך ווייטער געגאַנגען און בעשלאָסען, אז זיין גאַנצעס לעבען זאָל זיין געווידמעט צו דער קונסט און קיין אויסווערטיגער איינפלוס זאָל איהם שטערען אין דער אויסאיבונג פון זיין טאַלענט.

פאַר אַלעמען האט ער געזעהען לויז צו ווערען פון דער רעגיע־רונגס־אַמט, וואס איז איהם געשטאַנען אין וועג. ער האט געוואוסט, אז ניט ער פאַסט דערצו, ניט דאס אַמט פאַסט פאַר איהם.

ווי מיר האבען שוין דערמאָהנט, האט ער פערלאָזען וויימאַר הויפטזעכליך דורך פרוי פאָן שטיין. ביי זיין צוריק קעהרען איז ער שוין אויך געווען בעדייטענר אָבגעקיהלטער ווי פריהער. ער האט זיך נאָר מיט איהר בעגעגענט, ווען ער האט געמאַכט אַ ריזע קיין רו־דאָלשטאַרט, וואו ער האט בעגעגענט שיללער'ן. דאַמאָלס, ביי דיעזער בעגעגענונג צווישען געטהע'ן און שיללער'ן, האט נאָך קיינער פון זיי ניט געוואוסט, וואס פאַר אַ געוואַלטיגען איינפלוס איינער וועט אויס־איבען אויף'ן צווייטען'ס לעבען.

ווי געזאגט, האט זיך געטהע בעגעגענט מיט פרוי פאָן שטיין,

ווען ער האט בעגעגענט שיללער'ן; ער איז געווען קאלט צו איהר, אבער עס איז גאָר ניט זיכער, אויב זי איז געווען קאלט צו איהם און אויב זי האט ניט שטאַרק בערויערט זיין אבוועזענהייט. שעהן און אנציהענד איז זי נאָך אלץ געווען און עס איז געלעגען אין איהר כח מיט איהם צו טהון וואס זי זאָל וועלען, ווען זי וואָלט נאָר געהאט גע'נוג מוטה דערצו. עס איז אויך מעגליך, אז זי וואָלט שפעטער זיך גענומען דעם מוטה, נאָר עס האט עפעס פאַסירט, וואס האט געמאַכט אַ סוף פון דיעזער אונאַנגענעהמער ליעבע און אויך אביסעל מעהר רעגולירט געטהע'ס לעבען.

אין הערבסט פון יאהר 1788 האט געטהע שפאַצירט אין אַ פאַרק. דאָרט האט ער בעגעגענט קריסטיאַנע וואולפיוס, אַ יונג מיידעל, וואס האט איהם איבער געגעבען אַ בקשה וועגען איהר ברודער. קריסטיאַנע האט געהאַט לאַנגע געקרייזלטע רויטע האַר; אַנדערע האבען עס גערופען גאַלדענע לאַקען. זי האט געהאַט אַ פאַר רונדע שעהנע באַקען, לאַכענדע אויגען, אַ פּרעכטיגע, ניט מאַגערע פיגור.

וואס האט געטהע אין איהר געזעהען?

אַט דאָ ליעגט אַ שטיק פּסיכאָלאָגישער סוד!

געטהע איז איינפאַך בעניסטערט געוואָרען פון איהר קערפער, און אלע אידעאַלע פרויענציימער, וואס ער האט ביז דאָמאָס געהאַט, האבען זיך פּלוצלינג אויפגעלעזט אין רויך און פאַר זיינע אויגען איז געשטאַנען בלויז דער קערפער, דער אַנציהענדער קערפער, פון דער רויטער קריסטיאַנע, איהרע לאַכענדע אויגען, רונדע, שעהנע באַקען, אַנגענעהמע טאַליע און אַנציהענדע פיגור!

ער און קריסטיאַנע, געזעלשאַפטליך, זיינען געשטאַנען, אונגע'פעהר אין אזא פעהרעלטנים, אָדער אין אזא דערווייטערונג, ווי אַ פאַשאַ צו זיינער אַ הויזדיענערין.

קען אַ הויזדיענערין ענטזאגען אירגענד אַ וואונש פון דעם פאַר שאַ? קען עס גאָר מעגליך זיין, אז וואס ער זאָל פּערלאַנגען זאָל זי זיין דאַגעגען?

מיט איינעם וואָרט, געטהע האט באַלד בעשאַקסען, וואס ער זאָל

טהון: זי אריינגעהמען צו זיך אין הויז.

מיר וועלען נאָר ניט וואַרפען קיין שום פּלעק אויף געטהע'ן, ווען

מיר וועלען זאגען, אז איהם האט זיך אויפ'ן פלאטין גאָר ניט גע' חלום'ט, וואס עס וועט ווערען פון קריסטיאנע'ן: ער האט געוואָלט א פרויענצימער און ער האט זי גענומען; דאסזעלבע האבען געטהאָן טויענדער פון זיין גראַד צו זיין צייט און אויך שפעטער.

קריסטיאנע איז געוואָרען, ווי מען רופט, זיין מעטרעסע. אַנדערע, וואס ווילען זיך אויסדריקען ערלעך, זאגען, אז זי איז געוואָרען זיין פרוי אָהן צערעמאָניע.

ווי די זאך איז, זי איז אויך געוואָרען די מוטער פון זיינע קינדער.

אַט אזוי האבען זיי אָבגעלעבט צוזאַמען אַ קימאָלן פון אַ יאהר 18. דאס הייסט, ביז 1806. און דאַמאָלס ערשט האט ער זי געהייראַט. ער האט עס געטהאָן דערפאַר, ווייל אין די פעלקער-אונטרווען, וואס זיינען דאַמאָלס פאַרגעקומען, האט ער מורא געהאַט, אז זיין עלטערער זוהן וועט פערלירען זיין געזעלשאַפּטליכע שטעלונג.

קריסטיאנע איז געווען כמעט גאָר אָהן אַ שום בילדונג, און ער האט זי ניט געקענט מיטנעהמען אין די הויכע געזעלשאַפּטען, וואוהין ער איז געגאַנגען. זי איז אבער פון דעסטוועגען געווען אַ גוטע און ליבענדע פרוי, און אזוי ווי זי האט בעלאַנגט צו יענע פרויען, וואס האבען אַ נאַטירליכען שאַרפען פערשטאַנד, האט זי געקענט זיין אפילו דער גייסטיגער קאָמפּאַניאָן פון דעם גייסטיגען מאַן געטהע.

מיר האבען שוין איינמאָל בעמערקט, אז געטהע האט זיך בעגע' גענט מיט שיללער'ן מיט אַ רייהע יאָהרען צוריק. אבער זיין אמת'ע בעקאַנטשאַפט און פריינדשאַפט האבען זיך ענטוויקעלט ערשט מיט אַ רייהע יאָהרען שפעטער. און דיעזע פריינדשאַפט איז געווען ווירק' ליך כאַהבת דוד ויונתן; זיי האבען ביידע געוואוינט אין וויימאַר, און אַבוואָהל שיללער איז געווען אינגער ווי געטהע מיט צעהן יאהר, איז עס דאָך געווען בעשערט, אז שיללער זאָל פריהער געהען פאַר איהם.

די ביידע גרויסע גייסטער האבען געאַרכייט צוזאַמען און גע' ווירקט צוזאַמען; איינער האט בעאיינפלוסט דעם צווייטען, און זיי האבען זיך געליעבט מעהר ווי ברידער.

אין אָנפאַנג פון 1805, האט געטהע בעהויפטעט, דאס ער איז

זיכער, ער פיהלט עס, אז ענטוועדער ער אָדער שיללער מוז שטארבען אין יענעם יאהר.

אין מאַנאט יאָנואַר זיינען זיי ביידע קראַנק געוואָרען. שיללער האט נאָר וואס געענדיגט איין ווערק און האט אָנגעפאַנגען אַ צווייטעס. נעטהע איז אויך געווען בעשעפטיגט מיט ליטעראַרישע אַרבייטען. שיללער איז אבער געווען דער ערשטער זיך צו ערהאַלען פון זיין קראַנקהייט, און בעזוכענדיג געטהע'ן אין זיין קראַנקע-צימער, איז ער געפאַלען אויף זיין האַלז און געוויינט, זייענדיג דערביי שטאַרק נעריהרט.

אם 29טען אַפּריל האבען זיי זיך געזעהען צום לעצטען מָאָל. שיללער און נעטהע זיינען געווען אויפ'ן וועג צום טהעאַטער, וואוהין נעטהע אבער, זייענדיג שטאַרק קראַנק, האט ניט געקענט געהען. זיי האבען זיך צושיידט ביי דער טהיר פון שיללער'ס הויז. שיללער איז געשטאַרבן אין אבענד פון 9טען מאי. קיינער האט ניט געוואָגט צו זאגען נעטהע, אז זיין פריינד איז טויט, אבער ער האט זיך געמערקט אויף די געזיכטער ארום איהם, אז שיללער פיהלט ניט גוט, אָדער ער מוז זיין זעהר קראַנק.

אויפ'ן צווייטען מאָרגען, נאָך שיללער'ס טויט, ווען זיין פרוי איז אריין געקומען אין זיין צימער, האט ער בעמערקט:

„איז עס ניט אמת, אז שיללער איז נעכטען געווען זעהר קראַנק?“

זי האט אָנגעהויבען צו וויינען.

ער האט פערשטאַנען.

„ער איז טויט!“ האט ער אויסגעשריען.

„דו האָסט עס אליין געזאָגט,“ האט זי געענטפערט.

„ער איז טויט, טויט!“ האט ער געמורמעלט מיט אַ שוידער,

און, זיך אומקעהרענדיג אויף אַ זייט, האט ער בעדעקט זיין געזיכט מיט זיינע אויגען און געכליפעט ווי אַ קליין קינד.

אָבוואָהל דאס איז געווען אַ גרויסער פערלוסט, וואס שיללער איז געשטאַרבן, האט איהם אבער זיין פריינד נעטהע מקנא געווען, וואס ער האט ניט דערלעבט צו זעהען די בהלות, וואס האבען אויסגעבראַך כען נאָך זיין טויט — בהלות, וואס האבען געסטראַשעט צו פערניכט טען אַלעס, וואס זיי האבען געליעבט און געשעמט, אַלס קינדער פון דעם דייטשען פּאָלקס.

אם 14טען אָקטאָבער, 1806, האט שטאטגעפונען די שלאַכט ביי יענאָ. דער גאנצער הויף איז ענטלאָפֿען פון וויימאַר. אין אבער, נאָך דער נייערלאַגע, האבען די זיעגענדע סאָלאַטען צופלינדערט וויימאַר. פיעלע פון געטהע'ס פריינד האבען פערלאָרען אַלעס, וואס זיי האבען געהאַט.

געטהע'ס אייגענעם פערמעגען און פיעללייכט אויך זיין לעבען, זיינען געראטעוועט געוואָרען דורך דעם מוטע פון זיין פרוי. קריס טיאנע האט זיך אָניערער געשמעלט ביי דער טהיר און געשריען צו די פראנצויזישע אָפיצירען, אז דאָרט וואוינט געטהע, דער מאן מיט ווע-מען עס קלינגט די וועלט, און אויב זיי, די אָפיצירען, זיינען ציווי-ליזירטע מענשען, אויב זיי האבען עפעס רעספעקט פאר אַזעלכע מע-נער ווי געטהע, דאן דאַרפען זיי צוריקרופען די ווילדע, רויבענדע סאָלאַטען.

איהרע ווערטער האבען געווירקט.

שפעטער האט זיך איינגעקווארטירט דער מאַרשאַל אַזשעראַ אין זיין הויז, און דיעזער פאַקט אַליין איז שוין געווען גענוג, מען זאָל דאס הויז ניט טשעפען.

אם 15טען אָקטאָבער איז נאָפּאָלעאָן באַנאַפּאַרט אריינגעקומען קיין וויימאַר. געטהע איז איהם ניט געגאַנגען זעהען.

די פירסטין לאַויזע האט זיך געווענדעט צו נאָפּאָלעאָנען און וויינענדיג און בעטענדיג, האט זי אויסגעווירקט אַ פערציהונג פאר איהר מאן.

ערשט אין הערבסט פון יאהר 1808, האט זיך נאָפּאָלעאָן און געטהע בעגעגענט. מען מעג מיט רעכט זאגען, אז דאמאָלס האבען זיך ניט נאָר בעגעגענט די גרעסטע צוויי מענשען פון אייראָפּאַ, נאָר פיעללייכט אויך די גרעסטע צוויי זשעניען פון דעם ערד־קוגעל.

עס איז געווען ביי דער קאָנפּערענץ אין ערפורט, וואו די קעניגע און פירסטען פון אייראָפּאַ האבען זיך פּערוואַמעלט. געטהע איז אַהין געקומען אויף דעם בעפעהל פון זיין פירסט.

אם 2טען אָקטאָבער איז ער איינגעלאָרען געוואָרען אויף אַן אוידיענץ מיט דעם גרויסען נאָפּאָלעאָן. דער קייזער איז געזעסען ביי אַ גרויסען, רונדען טיש, עסענדיג זיין פריהשטאק. ער האט גע-

וואונקען צו געטהע'ן, ער זאָל צוקומען געהנטער. דאָן האט ער איהם געזאגט די כאַראַקטעריסטישע ווערטער:

„וואַרעט ען אָם!“ — איהר זייט אַ מענש!

נאַפּאָלעאָן, וועלכער האט אימער לייעב געהאַט אָנצושפּיעלען אויף דעם וואָרט „מענש“, דאס הייסט, בעהויפטענדיג, אַז זעלטען ווען איינער פּערדיענט זיך דייעזען נאָמען, האט בעגריסט געטהע'ן גראַדע מיט דייעזען נאָמען, לעגענדיג גרויס געוויכט אויף דעם.

ער האט דאָן געפּרעגט געטהע'ן ווי אַלט ער איז, און, ערפּאַרענדיג די, אַז ער איז שוין אַן עלטערער מענש, האט ער אויסגעדריקט זיין ערשטוינען איבער זיין יוגענדליכעס אויסזעהען.

דאָן האט ער צו איהם געזאגט:

„מאָנסיע געטהע, אייער „ווערטהער“ האב איך איבערגעלעזען זיעבען מאָל.“

און, ווי דער שמענגער איז געווען פון נאַפּאָלעאָן, צו בעווייזען, אַז ער ווייס אלעס און קען אלעס, האט ער געמאַכט עטליכע שאַרפע קריטישע בעמערקונגען איבער דער האַנדלונג אין „ווערטהער.“

דאָן האט נאַפּאָלעאָן ווייטער בעמערקט, אַז די דראַמאַטישע טראַגעדיע דאַרף זיין די שולע פאר קעניגע און פּעלכער; אַז עס איז ניטאָ קיין אינטערעסאַנטערע טהעמאַ ווי דייעזע פון יוליוס צעזאַר, אבער וואָלטער האט דאס ניט אויספיהרליך בעהאַנדעלט; אַז אַ גרוי־סער דיכטער וואָלט איבערהויפט זיך אָבגעשטעלט אויף צעזאַר'ס פּלענער, דורך וועלכע ער האט געוואָלט בענייען און אויפּפרישען די וועלט, און דערביי בעווייזען, וואס פאר אַ פּערלוסט די וועלט האט געליטען דורך דעם, וואס מען האט איהם ערמאָרדעט.

ער האט אויך איינגעלאָדען געטהע'ן קיין פּאַריז, איהם מיט־טהיילענדיג, אַז דאָרט, אין פּאַריז, איז דער מיטעלפונקט פון גרויסע וועלט־בעוועגונגען, און דאָרט וואָלט ער געפונען טהעמאַס, פּאַסענדיג פאר זיין קונסט.

זיי האבען זיך צושיידט מיט אַ געגענזייטיגער בעוואונדערונג. זייט יענער צייט האט נאַפּאָלעאָן'ס ביוסט קיינמאָל ניט אויסגע־פּעהלט פון געטהע'ס שטודיר־צימער.

אין 1809, האט געטהע געענדיגט אַ מערקווירדיגעס ווערק אונטער דעם נאָמען „דיע וואַהלפּערוואַנדשאַפטען.“ זיינע שטרענגע קריי־

טיקער ווילען דערמיט בעווייזען, אז געטהע האט איבעראַל, אין זיינע ווערק, געהאט אונמאַראַלישע אבזיכטען, און אין „וואַהלפּערוואַנד-שאַפטען“ איבערהויפּט האט ער דאס ארויסגעווייזען.

די טהעמא איז פאָלגענדע:

א פּערהייראַטעטעס פּאָרעל, ערוואַרד און שאַרלאַטטע, בעקענען זיך מיט צוויי אונפּערהייראַטעטע פּערוואַנען, אַ קאַפּיטאַן און אַ געווי-סע אַטטיליע. אַ קרייץ-אַנציהונג קומט פּאַר, וועלכער איז עהנליך צו געוויסע ערשיינונגען ביי כעמישע עקספּערימענטען: ערוואַרד פּערליעבט זיך אין אַטטיליע'ן און שאַרלאַטטע אין קאַפּיטאַן; אַדער אַטטיליע פּערליעבט זיך אין ערוואַרד'ן און דער קאַפּיטאַן אין שאַר-לאַטטע'ן.

ווי אזוי די פּעראַייניגונגען קומען פּאַר, האט עס געטהע געשיל-דערט און געמאָהלען מיט אַ וואַהרער מייסטער-האַנד.

וואס איז געווען זיין אבזיכט? פּרעגען די שטרענגע קריטיקער. דער ענטפּער איז: אַז געטהע האט געוואָלט בעווייזען, דאס דער מענש איז ניט פּריי אין זיין ווילען, אין זיין שטרעבען, אין זיין וואַהל און אין זיין לייעבע; אַז דער מענש טהוט נאָר צו וואס אומשטענדען פיהרען איהם, און עס איז אַפּטמאָל אַן ארויסגעוואַרפּענע ארבייט צו קעמפּען געגען די אונבעזיענבאַרע אומשטענדען.

אזוי זאגען די זאָגענאַנטע שטרענגע קריטיקער, וועלכע זוכען חסרונות אויף געטהע'ן; אַנדערע וויעדער בעהויפטען, אַז געטהע האט געוואָלט בעווייזען צו וואס פאַר אַן אונגליק שוואַכקייט אין מענש-ליכען ווילען קען פיהרען.

אין אַלגעמיינעם אבער, איז דאס ווערק פול מיט ערנסטע און ערהאַבענע אבזיכטען, און עס גיט אויף אַ שרעקליכע וואַרנונג צו מענשען.

די לעצטע 12 יאהר פון געטהע'ס לעבען, נאָכדעם ווי ער האט גע-פיערט זיין 70-יעהריגען געבורטס-טאָג, זיינען אַבגעגעבען געוואָרען צו קריטיק איבער ליטעראַטור פון פּרעמדע לענדער. אין דערזעלבער צייט האט ער אויך געשריעבען זיין צווייטען טהייל „פּאַוסט.“ פיעל, פיעל האט מען געשריעבען, גערעדט און דיסקוטירט איר כער דעם צווייטען טהייל „פּאַוסט.“ מאַנכע מענשען ווילען אין איהם געפינען געוואַלטיגע געהיימנישע און שוידערהאַפטע פּערדראַבענהיי-

טען. דער אמת שיינט אבער צו זיין, אז עס איז דאס ווערק פון אן אלטען מאן, וועלכער איז, צייטענווייז, שוין ניט געווען מיט גאנץ קלאַרע געדאַנקען, און אָבוואָהל פאר דער ליטעראַטור האט עס אַ ווערטה, האט עס אַ קנאַפּען שייכות מיט זיין ערשטען טהייל „פּאָוסט,“ וואס איז פול מיט יוגענד, לעבען, פּילאָזאָפיע, געדאַנקען און ערהאַרבענע אידעען.

פון דעסטוועגען, ווען ער האט געענדיגט דעם צווייטען טהייל „פּאָוסט,“ האט געטהע געשפּירט, אז זיין לעבענס־אַרבייט איז צו ענדע און מען דאַרף זיך פאַרבערייטען אין וועג פון אייביגקייט. אַ שרעקליכען קלאַפּ האט ער געהאַט אין יאהר 1816, ווען זיין פרוי, נאָך אַ פּעראַייניגונג פון דרייסיג יאהר, איז געשטאָרבען. ער האט זיך גאָר ניט געקענט טרייסטען נאָך איהר. זיין בעסטע פריינד, דין, די פירסטין אַמאַליאַ, איז געשטאָרבען נאָך מיט אַכט יאהר צוריק, באַלד נאָך זיין אייגענער מוטער'ס טויט.

אַליין! דיעזער געדאַנק האט איהם פּערצווייפעלט. און דיעזע איינזאַמקייט האט זיך פּערמעהרט און פּערגרעסערט פון יאהר צו יאהר.

אין יאַנואַר, 1827, איז געשטאָרבען פרוי פאַן שטיין, די פרוי, וואס האט ביי איהם ארויסגערופען בעוואונדערונג, פּערטרויען און ליעבע. אין יוני, 1828, איז געשטאָרבען זיין פריינד און יוגענד־קאַמפּאַניאָן, דער גרויס־פירסט קאַרל אויגוסט. געטהע האט מיט אַ מערקווירדיגער רוהיגקייט ערהאַלטען דיעזע נאַכריכט און בלוזי בע־מערקט:

„יעצט איז אַלעס פאַראַיבער.“

די גרויס־פירסטין לואיזע האט געלעבט ביז 1830, אבער ווען געטהע איז געשטאָרבען אין 1832, איז ניט איבער געבליעבען אין וויימאַר קיינער פון דער אַלטער קלאַסע.

אבער געטהע איז נאָך ניט געשטאָרבען גלאַט אזוי פּערלאַזען פון די אַלטע פריינד. ער האט געהאַט איין־אייניציגען זוהן, וועלכער איז אפילו געווען אַ מאַראַלישער שוועכלינג, און, ווי מען זאגט, „ניט קיין לייט.“ אבער געטהע האט איהם געליעבט, אונגעהויער פיעל געליעבט. אָט דיעזער בן־יחיד איז אויך געשטאָרבען ביי געטהע'ס לעבען, אין יאהר 1830. נאָך מעהר, געטהע'ס שמערץ איז געווען

נאָך גרעסער דערפאר, ווייל זיין בן־יחיד איז געשטאָרבן אין רוים, און ער האט איהם אפילו ניט געקענט זעהן פאר זיין טויט.

דער פאָרהאַנג איבער דער גרויסער דראַמע פון געטהע'ס לעבן, האט ענדליך אָנגעהויבן צו פאלען אַם דאָנערשטאָג, דען 15טען מערץ, 1832. זיין לעצטער טאָג איז גראַדע געווען א פרעהליכער און אַ מונטערער. די יונגע גרויס־פירסטין און אַנדערע פריינד האבן איהם בעזוכט. אויפ'ן צווייטען טאָג האט ער ערוואַכט מיט א פער־קיהלונג. פון דעם האט ער אויסגעזעהן זיך צו ערהאַלען, און אַם מאַנטאָג האט ער אויסגעזעהן צו פיהלען אזוי גוט, דאס ער האט זאָ גאר געפלאַנט פאָרטצוזעצען א ליטעראַרישע ארבייט. ארום האַלבע נאַכט אבער האט ער זיך אויפגעכאַפט פיהלענדיג א טויטע קאַלט־קייט זיך צושפרייטענדיג איבער זיין גאַנצען קערפער. עס האט גע־דויערט פיעלע שטונדען, ביז דיעזע קאַלטקייט איז איינגעשטילט גע־וואָרען.

אבער די קאַלטקייט האט זיך קאַנצענטרירט אויף איין פלאַטץ, אין זיינע לונגען, און ארויסגערופען אַן ענטצינדונג. די ערצטע האַר בען באַלד איינגעזעהן, אַז פון רעטונג איז קיין רעדע ניט מעהר; אַז די אַלמע לונגען מיט דעם אַלמען קערפער וועלען שוין ניט קענען אריבערטראָגען אַזאַ שווערען אָנגריף.

מערקווירדיג, ווי געטהע אליין, האט אבער ניט ערוואַרטעט דעם טויט גראַדע דאַמאָלס.

פאָלשטענדיג אָנגעקליידעט, האט ער זיך אריינגעזעצט אין זיין אַרם־שטוהל, פרובירט אריינצוגעהן אין זיין שטודיר־צימער, גערעדט איבער זיין געזונד ווערען און אויסגערעכענט די פלענער פון זיינע שפאַציר־ניינג פאר'ן מאַנאַט אַפּריל.

זיין שנור, אַטמיליע, האט איבער איהם אויפגעפאַסט מיט דער גרעסטער אויפמערקזאַמקייט.

אין דעם פריה־מאָרגען פון דעם 22־טען, האבן זיינע כוחות איהם פערלאָזען. ער איז געזעסען דרעמלענדיג אין זיין שטוהל, בשעת ער האט געהאַלטען אַטמיליע'ס האַנד אין זיינער.

איהר נאָמען, אַטמיליע'ס, איז כמעט בעשטענדיג געווען אויף זיינע ליפּען.

אבער געטהע האט, אין זיינע לעצטע מינוטען, אַפּט פערלאָרען

די קאָנטראַלע איבער זיינע געדאַנקען. זיינע ליפען האבען דערמאָהנט מעהרערע מאָל שיללער'ן, אויך די נעמען פון די שעהנע פרויען, וואס האבען אַמאָל, אין זיין יוגענד, דערפרייט זיין ליבענדעם הארץ. ער האט וויעדער פאַנטאַזירט איבער זיי, דערצעהלענדיג ווי שעהן, ווי געטליך זיי זיינען געווען.

זיינע לעצטע ווערטער זיינען געווען צו זיין דיענער:

„מאך אויף דאס פענסטער, זאָל אריין מעהר ליכט!“

ווייטער האט ער מעהר ניט גערעדט.

דאן האט ער געמאַכט סמנים אין דער לופט, גלייך ווי ער וואָלט

געצייכענט בוכשטאַבען מיט אַ פינגער.

אום האַלב־צוועלף, פאַרמיטאג, האָט ער זיך ווי צוזאַמענגענוג-

מען, זיך איינגעקארטשעט אין אַ ווינקעל פון זיין שטוהל, און אָהן אַ

שום סימן פון שמערץ איז ער רוהיג איינגעשלאָפּען. יעדער האט גע-

מיינט, אז ער שלאָפּט, ווען ער איז שוין געווען טויט.

מען האט איהם בעהאַלטען אין דעם גרויס־פירסטליכען קברים־

פלאַטץ, דאָרט וואו שיללער'ס קערפער איז אויך בעהאַלטען.

אַט אזוי איז געפאַלען דער פאַרהאַנג איבער דעם לעבען פון

דעם גרויסען דייטשען דיכטער!

ווערטהער'ס ליידען.

(1)

פאַררעדע פון איבערוועער.

עס ווערט בעהויפטעט, אז דעם „יונגען ווערטהער'ס ליידען“ איז דאס גרעסטע פּאָעטישע ווערק פון זיין אַרט. בעסער געזאגט, אלס ליעבעס־ראַמאַן, אלס ליעבעס־ראַמאַן, וואס שילדערט די פּערצווייפלונג פון א יונגען מאַן, איז דאס אַ מייסטער־ווערק, וואס שטעהט איינציג און אַליין.

די פּאַרמע, אין בריעה, ווי דיעזעס ווערק איז געשריעבען, איז צו יענער צייט, אין אייראָפּא, געווען אי אַ נייע, אי אַ פּאַפּולערע. עס איז אויך ניט געווען קיין גרינגע פּאַרמע, נאָר געטהע האט זיך געהאַל־טען ביי דער נאַטירליכקייט אזוי ווייט ווי נאָר מעגליך.

אַלע פּערזאָנען אין „יונגען ווערטהער'ס ליידען“ זיינען לעבע־דיגע מיט אויסנאַהמע פון אַלבערט'ן, לאַטטע'ס מאַן, וועלכער איז אַפּטמאָל אביסעל איבער־מענשליך.

אַבער ניט דאס ווילען מיר דאָ בעהויפטען.

דעם „יונגען ווערטהער'ס ליידען“ האבען, אין יענער צייט, אַרויסגערופען אַזאַ שטורם צווישען די ראַמאַנטיקער און צווישען דער ראַמאַנטישער יוגענד, אז מען האט געגרינדעט זעלבסטמאָרד קלובס און ניט נאָר איין יונגער מאַן האט זיך גענומען דאס לעבען, איינער האט געמאַכט אַ סוף פון זיין לעבען דורך ווירקליכע ליעבע, אַ צווייטער דורך איינגעבילדעטער ליעבע, אַ לאַ דאָן קיכאַט, און אַ דריטער גלאַט אזוי אין דער וועלט אריין.

דאס אַלעס איז געווען דער רעזולטאַט פון דעם „יונגען ווער־טהער'ס ליידען.“ און דאָך, ווען מיר בעטראַכטען יעצט דעם יונגען ווערטהער, ווערען מיר גאָר ניט אזוי שטאַרק בעגייסטערט פון איהם.

מיר זעהען פאר זיך אַ יונגען מאַן, וועלכער איז די שוואַכקייט אַליין. ער איז געווען שוואַך פון אַנפאַנג ביו צו ענדע.

ווען ער האט זיך נאָר בעגעגענט מיט לאַטטע'ן, האט ער זיך שוין

פערליעבט אין איהר. אנשטאט צו האבען דעם מוטא און איהר באַלד ערקלערען זיין ליעבע, לאָזט ער עס געהען און ער מאַכט קיין דירעקטע אַנדייטונג ביז העט, העט ווייט, ווען זי האט שוין לאַנג חתונה געהאַט, געוואוינט מיט'ן מאן איהרען, און ערשט דאָן, קורץ פאר זיין לעצטען שרעקליכען ענטשלוס, פערבלאָנדזשען זיינע ליפען אויף איהרע און מיר הערען עפעס.

געטעה האט אודאי גערעכענט צו שילדערן אין איהם דעם מאָדעל פון אַ פערליעבטען, אַ מין העלד, אַ מין ביישפיעל פון אַ ליעבהאבער, אין אמת'ן אבער, איז פון איהם ארויסגעקומען אַ גרויסער שוועכלינג. ער איז געווען שוואַך צו ערקלערען זיין ליעבע, ער איז געווען שוואַך אָבצוהאַלטען די געליעבטע זי זאָל ניט חתונה האבען מיט אַן אַנדערן, ער איז געווען שוואַך אָבצורעדען די געליעבטע פון מאן, ער איז געווען שוואַך צו קענען דאס אַלעס אריבערטראַגען, און אַלס שוועכ־לינג איז ער סוף־כל־סוף ענטלאָפּען פון דער וועלט.

אין יענער קלאַסיש־ראַמאַנטישער פּעריאָדע פון אייראָפּא, איז דאס געווען אַ גרויסע חריוּפּות, נאָר אין דעם יעצטיגען דייטשלאַנד, וואו אַ פּריעדריך ניעצטשע האט לעצטענס געלעבט און געפּרעדיגט, רופט מען אָן אזא הערר ווערטהער מיט דעם נאמען „פייגע מעמע,“ אדער טרויסעוואַטע בריאה.

פון דעסטוועגען איז דעם „יונגען ווערטהער'ס ליידען“ פּאָזיטיוו אַ קלאַסישעם ווערק און מיט אַלע זיינע חסרונות שטעהט דאס נאָך ווייט, ווייט העכער פון פּיעלע וועלט־בעריהמטע ראַמאַנען, וואס האבען, אין דער לעצטער צייט, צוגעצויגען גרויסע אויפּמערקזאַמקייט. די פּאָרזיכטיגקייט, גענויאַיגקייט און פּינקטליכקייט פון דער שילדערונג אין „יונגען ווערטהער'ס ליידען,“ זיינען פּאָזיטיוו דער פּעל־יוצא פון דער שווערער ארבייט פון אַ גרויסען זשעניע.

דער איבערועטצער.

פאָרוואָרט.

לצדינג וואס איך האב נאָר געקענט אויסגע-
פינען פון דער געשיכטע פון דעם ארעמען
ווערטעהער, האב איך פלייסיג אָנגעזאָ-

מעלט. איך לעג עס אייך דאָ פאָר און איך ווייס, אז איהר
וועט מיר דאַנקען. איהר וועט זיך ניט קענען אָבזאָגען צו
בעוואונדערן זיין גייסט און זיין כאַראַקטער און איהר וועט
זיך אויך ניט אָבזאָגען צו געבען אייערע טרערען פאר זיין
שיקזאַל.

און דו, גוטע זעעלע, וואס פיהלסט אזעלכע יסורים,
ווי ער האט געפיהלט, שעפ טרייסט פון זיינע צרות, און
לאָז דאס דאָזיגע ביכעל זיין דיין פריינד, ווען דו האסט
קיין מוזל ניט צו, אָדער דורך אייגענער שולד, קענסטו ניט
געפינען קיין בעסערן פריינד.

דער פערפאַסער.

ערשמעס בוך.

דען 4טען מאי.

ווי צופריעדען איך בין, וואס איך בין אוועק! בעסטער פריינד, וואס איז גאָר אַ מענשען'ס האַרץ? שטעל דיר פאַר, דײַך, וועמען איך ליעב אזוי, פון וועמען איך האב מיך ניט געקענט שיידען, האב איך פערלאָזט, און דאָך בין איך אזוי צופריעדען. איך ווייס, דו ביסט עס מיר מוחל. מיינסטו ניט, אז דאס שיקזאַל האט אויסגעזוכט אַלע מיינע קרובה'שאַפטען, כדי אזא האַרץ ווי מיינס צו ערגערן? די ארעמע לעאָנאַרא! און דאָך בין איך געווען אונשולדיג. וואס האב איך געקענט טהון, ווען דער מערקווירדיגער חן פון איהר שוועסטער האט מיר געגעבען אזא אונטערהאַלטונג, אז דערפון איז געוואָרען אַ ליידענשאַפט אין דעם ארעמען הארצען? און דאָך — בין איך טאַקי גאַנץ אונשולדיג? האב איך ניט ערמוטהיגט איהרע געפיהלען? האב איך מיך דען ניט אונטערהאַלטען און געלאַכט איבער די אמת'ע אויסדריקע פון דער נאַטור, כאַטש זיי זיינען געווען אזוי וועניג לעכערליך? האב איך ניט— אבער, מישטיינס געזאגט, וואס איז גאָר דער מענש, אז ער זאָל זיך דאַרפען בעקלאַגען אויף זיך אַליין? ליעבער פריינד, איך וויל און איך פערשפרעך עס דיר, מיך צו בעסערן, איך וויל ניט מעהר מעלה-גרה'ן דאס ביסעל צרות וואס דאס מוז גיט אונז, ווי איך האב תמיד געטהאָן; איך וויל געניעסען פון דעם איצט, און וואס עס איז געווען, איז מעהר ניטאָ. געוויס האסטו רעכט, אַ עס וואָלטען געווען וועניגער צרות צוויי שעה מענשען, ווען זיי זאָלען ניט—גאָט ווייס, פאַר וואס זיי זיינען אזוי בעשאַפען — יא, ווען זיי זאָלען זיך ניט בעמיהען דורך פלייסיגקייט און איינבילדונג, צוריק צו רופען די זכרונות פון געוועזענע שלעכ-טיקייטען, ווי צו זיין צופריעדען מיט אַ גלייכגילטיגען יעצט.

דו וועסט זיין אזוי גוט און מודיע זיין מיין מאמען, אז איך וועל שוין אים בעסטען בעזארגען איהרע געשעפטען און דערנאך וועל איך איהר באַלד לאָזען וויסען, וואס עס איז געווארען. איך האב גערעדט מיט דער מוהמע'ן, און, הערסטו, זי איז נאָך ניט אזא שלעכטע פרוי ווי מען האט איהר ביי אונז נעמאכט א שם. זי איז אַ פּרעהליכע און לעבעדיגע ווייבעל מיט אַ גוטעס הארץ. איך האב איהר דערצעהלט איבער די טענות, וואס מיין מאמע האט וועגען דעם צוריקגעהאלטענעם חלק ירושה; זי האט מיר מיטגעטהיילט די גרינדע, סבות און בעדינגונגען אונטער וועלכע זי איז פארטיג אלעס ארויסצוגעבען, און נאָך מעהר ווי מיר פערלאנגען — בקיצור, אבער איך דארף מעהר וועגען דעם ניט שרייבען, זאג נאָך מיין מאמע'ן, אז אלצדינג וועט זיין כשורה. הער סטו, מיין פריינד, אָט ביי דיעזען קליינעם געשעפטעל האב איך אויס־געפונען, אז שלעכט־פערשטעהען און פוסטע־פאס מאכען אָן מעהר צרות אין דער וועלט ווי כיטראָסט און שלעכטסקייט. לכל הפחות זיינען די לעצטע צוויי געוויס זעלטענער אין דער וועלט.

צום איבריגען געפין איך מיך דאָ אין אַ גאנץ גוטער לאַגע. די איינזאמקייט איז פאר מיין הארצען ווי דער בעסטער באַזאָם. אין דיעזער גן־עדן געגענר, און דיעזע יאהרעסצייט פון דער יוגענר, וואָרעמט אויס מיין הארץ, וואס ציטערט אזוי אָפט. יעדער בוים, יעדעם בערגעלע גראָז איז אַ בוקעט פון בליטהען. עס ווילט זיך דאָ ווערען א זומער־פייגעלע און ארום שוועבען אין ים פון פארפומען, אום אין דעם צו געפינען היונה.

די שטארט גופא איז ניט שטאַרק אַנגענעהם, דערפאר אבער איז ארום־און־ארום אזא שעהנהייט פון דער נאַטור, וואס מען קען נאָך ניט אבשילדערן. אָט דאס האט בעוואויגען דעם פערשטאַרבענעם גראָף מ..... צו פלאַנצען זיין גארטען אויף־איינעם פון די בערג, וואס זיינען דורכגעקרייצט מיט פערשיעדענע שעהנהייטען און בילדען די ליעבליכסטע טהאַלען. דער גארטען איז איינפאַך, און גלייך ווי מען קומט אריין דערפיהלט מען באַלד, אז דאָרט האט ניט געארבייט קיין וויסענשאַפטליכער גערטנער, נאָר אַ פיהלענדעם הארץ האט אויסגע־לענט דעם פלאַן, כדי צו קענען אליין געניעסען דערפון. איך האב שוין פּערגאַסען אַ היבשע ביסעל טרערען לזכרון פון דעם פּערשטאַר־בענעם, און דעם פּערוויסטען הייזעל, וועלכעס איז אַמאָל געווען זיין

ליבעלינגס-אָרט און איז אויך יעצט מיינער. באַלד וועל איך ווערען בעל־הבית פון גארמען; דער גערטנער איז צו מיר זעהר פריינדליך זייט די פאאר טעג וואס ער קען מיך, עס וועט ניט באַנג טהון.

דען 10טען מאי.

א וואונדערבארע שמחה האט ארומגענומען מיין גאַנצע נשמה, אַט גראַדע ווי דעם פריהלינגס-מאָרגען, וואס איך געניעס יעצט. איך בין אליין און איך פרעה מיך מיט מיין לעבען אין דיעזער געגענד, וועלכע איז געשאַפען געוואָרען פונקט פאר אזעלכע נשמות ווי מיינע. איך בין אזוי גליקליך, אזוי פערזונקען אין די חושים פון דעם חומר, אז מיין קונסט ליידט דערפון. איך קען יעצט ניט צייכענען, אפילו קיין שטריק ניט מאַכען, און דאָך בין איך קיינמאָל ניט געווען קיין גרעסערער מאַלער ווי יעצט. ווען דער ליבער טהאַל ארום מיר גיט ארויס אַ פאַרע, און די הויכע זונן רוהט איבער דער ניט־דורכדרינג־ליכע פינסטערניש פון מיין וואַלד, און בלויז איינציגע שטראַהלען גנבֿ'ענען זיך אהיין אין קדשי־קדשים, דאן ליעג איך מיר אין הויכען גראַז ביים לויפענדען טייך, און נאָהענט צו דער ערד בעטראַכט איך מיר די מערקווירדיגקייט פון טויזענד פערשיעדענע גרעזעלעך; ווען איך הער דאס רוישען פון דער קליינער וועלט צווישען די שטעקעלאַך, און איך פיהל די אונזעהליגע און אונערגרינדליכע געשטאַלטען פון די ווערעמלעך און פליעגעלעך נאָהענט צו מיין האַרצען, און איך פיהל אויך די געגענוואַרט פון דעם אַלמעכטיגען, וואס האט אונז בעשאַפען אין זיין געשטאַלט; ווען איך הער דאס וועהען פון דעם געליעבטער־סטען, וועלכער טראַגט אונז שוועבענדיג און איז אונז מחיה אין איי־ביגען גליק — מיין פריינד, ווען עס ווערט דאן טונקעל פאר מיינע אויגען און די וועלט ארום מיר מיט דעם הימעל רוהען אין מיין נשמה ווי די געשטאַלט פון אַ געליעבטער; דאן ביינט איך אָפּט און איך טראַכט מיר: אַך, ווען דו וואָלסט דאס אַלעס געקענט אויס־דריקען, ווען דו וואָלסט דאס אַלעס געקענט איבערנעבען אויפֿ'ן פאַפיר — דאס אַלעס, וואס איז אזוי פול, וואס לעבט אין דיר אזוי

וואַרעם, ביז עס ווערט דער שפּיעגעל פון דיין נשמה, ווי דיין נשמה איז דער שפּיעגעל פון דעם אונענדליכען נאָט!
 מיין פריינד — אבער גענוג, דאס רואינרט מיר, איך פאל אונ-
 טער דעם כח פון דער העררליכקייט פון דיעזע ערשיינונגען.

דען 12טען מאי.

איך ווייס ניט אויב טויזענדער פערפיהרערישע גייסטער שווע-
 בען ארום אין דיעזער געגענד, אָדער, אויב עס איז די וואַרעמע, הימל
 לישע פּאַנטאַזיע פון מיין הארצען, וועלכע מאַכט פאר מיר אלעס
 ארום זאָל אויסזעהען אזוי גן־עדן־דיג. אַט דאָ ניט ווייט פון דאַנען
 געפינט זיך אַ ברונען, אַ ברונען, צו וועלכען איך בין צוגעקאָוועט
 מיט מעלזוינע מיט איהרע שוועסטער. — דאַרפסט נאָר אַרונטער
 געהען אַ בערגעל, און באַלד ביסטו ביי אַ געוועלכ, און בלויז צוואַנציג
 טרעפּען ניעדריגער פליעסט דאס קלאַרסטע וואַסער פון אַ מאַרמאָר-
 פעלזען. די קליינע מויער, וועלכע צאַמט אלעס אַרום, די הויכע
 בוימער, וואס בעדעקען אַרום דעם פּלאַטץ, די קיהל־קייט פון דעם
 אָרט, דאס אלעס האט אין זיך עפּעס זעהר אנציהענדעס און אויך
 שרעקליכעס. עס געהט ניט פאַראַיבער אַ טאג, איך זאָל דאָ ניט אָב-
 זיטצען אַ שטונדע. דאָן קומען די מיידל־אָך פון דער שטאָרט און
 נעהמען וואַסער, די אונשעדליכסטע בעשעפטיגונג און אויך די נע-
 טהיגסטע, וואס די בת־מלכות פון אַמאָל פלעגען אליין טהון. ווען איך
 זיטץ מיר דאָ אזוי, דאָן לעבט אין מיר וויעדער אויף די אידעע פון
 די אבות, ווי זיי פלעגען אלע שליעסען בעקאַנטשאַפּט און אויך ער-
 קלערען ליעבע ביים ברונען — אָך, איך פיהל ווי עס שוועבען די
 גוטע נשמות ארום די ברונענס און קוואַלען. אָך, דער וואס האט זיך
 קיינמאָל ניט אַוועקגעלעגט טרינקען, אין אַ הייסען זומער־טאג פון
 וואַנדערן, נעבען אַ קיהלען ברונען, האט דאס אלעס ניט געפיהלט!

דען 13טען מאי.

פרעגסט אויב דו זאָלסט מיר שיקען מיינע ביכער? — ליעבער,

איך בעט דיך, דערמאָהן זיי מיר גאָר ניט! איך וועל מעהר ניט זיין געפיהרט, ערמונטערט און בעגייסטערט; מיין הארץ שטורמט גענוג אויך אָהן דעם; וואס איך בעדארף, איז אַ וויעגען־ליעד און דאס האב איך גענוג געפונען אין האָמער. ווי אָפט איך וויעג דאס איין מיין אויפגעקאָכטעם בלוט; ווייל אזוי ניט גלייך, אזוי ניט שטאַנדדאָפט ווי יעזעס הארץ איז, האסטו נאָך ניט געזעהען. פריינד, דאַרף איך דיר עס זאגען — דו, וועלכער האט געהאַט די לאַטט מיך אזוי אָפט צו זעהן איבערגעהען פון קומער צו אויסגעלאַסענהייט און פון זיסער מרה־שחורה צו געמיינער תאוה? איך האַלט אויך מיין הארץ ווי אַ קראַנקעס קינד; יעדער וואונט ווערט נאָכגעגעבען. זאָל עס ניט ווייטער געהען; עס זיינען דאָ מענשען, וואס וועלען אויף מיר פאר־איבעל האבען.

דען 15טען מאי.

דאס ביסעל מענשען פון דיעזען אָרט, קענען מיך שוין און זיי האבען מיך ליעב, איבערהויפט ליעבען מיך די קינדער. צום אָנהייב, ווי איך האב מיך אָנגעהייבען צו חבר'ן מיט זיי, פריינדליך אויסגע־פרעגט איבער דעם און יענעם, האבען אייניגע געגלויבט, אז איך וויל מאַכען חוזק פון זיי און זיי האבען מיך גאָר גראָב אָבגעפערטיגט. עס האט מיך ניט פערדראָסען: מענשען פון דער העכערער קלאַסע האַלטען זיך אימער פון דערווייטענס פון דעם געמיינעם פּאָלק, גלויב־בענדיג, אז זיי וועלען עפעס פערלירען פון קומען צו נאָהענט; דאן זיינען דאָ ענטלאָפענע און שלעכטע חוזק־מאַכער, וואס לאָזען זיך כלומר־שט אַרונטער, כדי זיי זאָלען קענען דערנאָך אַליץ מעהר חוזק מאַכען פון דעם ארעמען און געפיהלפּאָלען פּאָלק.

איך ווייס, אז מיר זיינען ניט גלייך און וועלען עס אויך ניט זיין; אבער איך רעכען, אז דער, וואס האַלט עס פאר נעטהיג זיך צו האַלטען פון דערווייטענס פון פּאָלק, אום זיין רעספעקט ניט צו פערלירען, דאַרף פונקט אזוי געטאָדעלט ווערען ווי דער טרום, וואס ענטלויפט פון זיין שונא, מורא האבענדיג פאר אַ מפּלה. ניט לאַנג בין איך אַוועק ביים ברונען און דאָרט געפונען אַ

דיענסט־מיידעל, וואס האט אוועקגעשטעלט איהר וואסער־קאן אויף דער אונטערשטער טרעפּ און זיך אומגעקוקט, אויב איהרע אַ חבר'טע קומט איהר צו העלפּען דאס ארויפנעהמען אויפ'ן קאפּ. איך בין ארונטער געגאנגען און זי אָנגעקוקט. „זאָל איך איך העלפּען, מיי דעל?״ האב איך געפרעגט. זי איז רויט געוואָרען איבער די אויערן. „אָ, מיי הערר!״ האט זי אויסגערופּען, „שטערט איך ניט.״ זי האט צונויפגעלעגט איהר שאַלעכעל, און איך האב איהר געהאַלפּען. זי האט געדאַנקט און איז ארויף געגאנגען.

דען 17טען מאי.

איך האב שוין געמאַכט אלערליי בעקאנטשאפט, אבער קיין געזעלשאפט האב איך נאָך אַלץ ניט געפונען. איך ווייס ניט וואס עס ציהט די מענשען אזוי צו מיר. זיי היינגען זיך אָן אן מיר און מיר טהוט עס נאָר לייך, וואס דער וועג איז בלויז אזא קורצע שטרעקע און מיר קענען ניט געהען פיעל צוזאַמען. ווען דו פרעגסט מיך, וואס זיינען דאס פאר מענשען? מוז איך דיר זאגען: ווי איבעראַל! די מענשען זיינען אומערדם דיעזעלבע. מייסטענטהיילס ארבייטען זיי דעם גרעסטען טהייל פון דער צייט, אום צו האבען אויף חיונה, און דאס ביסעל פרייע צייט, וואס בלייבט זיי איבער, מאכט זיי אזוי פיעל יסורים, אז זיי זוכען אלערליי מיטלען, אום דערפון פטור צו ווערען. אָט דאס איז דער גורל פון מענשען!

זיי זיינען אבער פון דעסטוועגען פון דעם בעסטען סאָרט. ווען איך פּערגעס מיך אַמאָל, ווען איך געניעס אַמאָל מיט זיי צוזאַמען די פריידען, וועלכע זיינען ערלויבט פאר'ן מענשען, זיטצענדיג ארום אַ טיש און שפּאַסענדיג אָפּען און געטריי, אויספּאַהרענדיג שפּאַצירען צוזאַמען, טאַנצענדיג אינאיינעם וכדומה — דאס אַלעס האט אויף מיר אַ גוטע ווירקונג. איין זאָך דאַרף איך אבער ניט פּערגעסען, אז אין מיר רהען נאָך פיעלע אַנדערע כוחות, וועלכע ווערען פּערשיי מעלט, ווייל מען נוטצט זיי ניט. און דיעזע מעג איך שטאַרק פּערד באַרגען. אָ, דאס ציהט אזוי איין דאס הארץ. — און דאָך, מען זאָל אַ מענשען ניט פּערשטעהען, איז שוין אונזער גורל.

אך, וואס מיין יוגער־פריינדן איז שוין אוועק! וועה איז מיר, וואס איך האב זי גאָר געקענט! איך וואָלט צו מיר געזאגט: „ביסט אַ נאַר, זוכסט וואס דו קענסט גאָר ניט געפינען.“ אבער איך האב זי געהאַט; איך האב געפיהלט דאס הארץ, די גרויסע נשמה, אין וועמעס געגענווארט איך האב מיך געפיהלט צו זיין מעהר ווי איך בין געווען, ווייל איך בין געווען אלעס, וואס איך האב נאָר געקענט זיין. גוטער גאָט, איז עס עפעס געבליעבען איין קראפט פון מיין נשמה, וואס איך האב ניט בענוצט? האב איך ניט געקענט ענט־וויקלען פאר איהר דאס זאָנדרבאַרע געפיהל מיט דעם, וואס מיין הארץ האט ארומגענומען די נאַטור? איז אונזער אומגאַנג ניט געווען אן אייביגעס וועבען פון די פיינסטע געפיהלען, פון דעם שאַרפסטען ווייטץ, און זיי האבען געקענט בעצייכענט ווערען מיט דעם שטעמפעל פון זשעניע? און יעצט! — מיט די יאהרען, וואס זי איז עלטער געווען, איז זי פריהער אוועק צום קבר. קיינמאָל וועל איך זי ניט פער־געסען; קיינמאָל ניט פערגעסען איהר שטאַרקען שכל און איהר געט־ליכע געדולד.

מיט אייניגע טעג צוריק האב איך אָנגעטראָפּען אַ יונגען מאַן, איינעם וו., אַ מענש מיט אַ פרייען און גליקליכען פנים. ער קומט נאָר וואס פון דער אַקאַדעמיע, ער רעכענט זיך אפילו ניט פאר קיין גרויסען חכם, דאָך גלויבט ער, אז ער איז קליינער פון אלע אַנדערע. ער איז געווען אַ פלייסיגער, ווי איך האב עס ערפאַהרען; בקיצור, ער האט אַ היבשע ביסעל קענטנים. אזוי ווי ער האט געהערט, אז איך קען צייכנען און איך פערשטעה גריכיש (צוויי זעלטענע וואונדער־שטערען דאָ אין לאַנד), האט ער זיך געווענדעט צו מיר און מיך פער־שאַטען מיט וויסענשאַפטען פון באַטאָ ביו וואוד, פון דע סילע ביו ווינקעלמאַן; ער האט מיך אויך פערזיכערט, אז ער האט איבערגעלע־זען דעם גאַנצען ערשטען טהייל פון זולצער'ס טהעאָריע און ער האט אַ כתב־יד פון היינען איבער דעם שטודיום פון אַלטע זאַכען. מילא, פערפאַלען, איך האב געמוזט אויסהערען.

איך האב נאָך קענען געלערענט אַ בראַווען מענשען, דאס איז דעם פירסטליכען אַמטמאַן, אַן אויפריכטיגער און געטרייער מענש. מען זאגט, אז עס איז אַ נחת איהם צו זעהען צווישען זיינע קינדער, פון וועלכע ער האט גאַנצע נייך; איבערהויפּט מאַכט מען עס אַ

גאנצען וועזען פון זיין עלטערער טאָכטער. ער האט מיך צו זיך פער-
בעטען און איך וועל איהם בקרוב בעזוכען. ער וואוינט אין א פירסט-
ליכען יאגדהויף, אנדערטהאלבען שטונדען פון דאנען, וואוהין מען
האט איהם ערלויבט זיך אריינצוציהען נאָך זיין פרוי'ס טויט, ווייל
זיין פערבלייבען דאָ אין שטאדט, אין אַמטהויף, האט איהם זעהר
וועה געטהאָן.

חויז דעם האב איך נאָך בעגעגענט עטליכע אַריגינאַלע טיפען,
פון וועלכע עס איז ניט צום אויסהאַלטען, איבערהויפט קען מען זיך
ניט אָכטשעפען פון זייער פריינדשאַפט.

לעב וואָהל! דער בריעף וועט דיר געפעלען; ער איז גאנץ
היסטאָריש.

דען 22טען מאי.

אז דעם מענשען'ס לעבען איז אַ חלום איז שוין פאָרגעקומען
מאָנכע מענשען, און אויך מיט מיר וואַנדערט תמיד ארום דיעזעס
געפיהל. ווען איך בעטראַכט דעם צאָם, אין וועלכען עס זיינען איינגע-
שפאָרט דעם מענשען'ס טהעטיגע און פאָרשענדע כוחות; ווען איך
זעה ווי אַלע ארבייטען זיינען נאָר אום צו בעפריעדיגען דעם מענשען
זיינע הצטרבות, וועלכע האבען קיין אנדערן צוועק ווי צו פערלענ-
גערן אונזער ארעמע עקזיסטענץ; און דאָ, אז אַלע בערוהיגונגען
איבער געוויסע פונקטען פון פאָרשען זיינען בלויז אַ טרוימענדער
יאוש; אז מען ציערט אויס די ווענט, צווישען וועלכע מיר זיטצען
געפאָנגען מיט שעהנע געשטאַלטען און ליכטיגע האָפנונגען, — הער-
סטו, ווילהעלם, דאס אַלעס מאַכט מיך שטום. איך ווענד מיך אום צו
מיר אליין און געפין אין מיר אַ וועלט! אַלץ מעהר שאַדענדיג אין
טונקלען בעגעהרען, ווי אין דער ריכטיגקייט פון אַ לעבעדיגער קראַפט.
דאָן שווימט וויעדער אַלעס אויף פאר מיינע חושים, און איך לאָך
נאָך אַמאָל חלום'ענדיג אין דער וועלט אריין.

אז די קינדער ווייסען ניט פאר וואס זיי ווילען, אין דעם זיינען
אייניג אַלע הויכגעלערענטע שול און הויפמייסטערס. אז די ערוואַק-
סענע זיינען גלייך ווי קינדער און דרעהען זיך ארום אויף דער ערד,

און גלייך מיט יענע ווייסען זיי ניט פון וואַנען זיי קומען און וואוהין זיי געהען; אז זיי האַנדלען פונקט אזוי וועניג נאָך אמת'ע ציעלען, אז מען קען זיי גראַדע אזוי רעגירען דורך ביסקיטס, קיכלעך און צו-קערקעס: אָט דאס וויל קיינער ניט גערן גלויבען, און מיר דאַכט, אז מען קען עס אָנטאַפען מיט די הענד.

איך בין פאר דיר מודה ומתודה, כאָטש איך ווייס, וואס דו וועסט מיר דארויף זאגען, דאס יענע זיינען נאָר די גליקליכע, וועלכע לעבען גלייך מיט די קינדער גלאַט אזוי אין טאג אריין, וואס שלעפען ארום זייערע ליאַלקעס, טהוען זיי אויס און טהוען זיי אָן; ווי יעדע, וואס רוקען זיך צו מיט רעספעקט צו די שופלאַדען, וואו די מאַמע האט בע-האַלטען די לעקעכלאַך, און ווען זיי קריעגען שוין וואס זיי ווילען, שטאַפען זיי אָן זייערע באַקען דערמיט און שרייען אויס: גיב נאָך! — זיי זיינען עס גליקליכע מענשען. אויך יענע געהט עס גוט, וועלכע רופען אָן זייערע לומפיגע מסחרים, אָדער גאָר זייערע תאוות, מיט שעהנע טיטלען און בעהויפטען נאָך דערצו, אז דאס איז אַ טובה פאר דער מענשהייט — וואויל דעם וואס קען אזוי זיין! ווער עס זעהט אבער איין מיט זיין עניוּת שטייגער וואוהין דאס אַלעס פיהרט, ווי שעהן יעדער בעל־הבית קען מאַכען פון זיין גערטעל אַ גן־עדן, און ווי רוהיג דער אונגליקליכסטער פראַכט אונטער אַ שווערער משא אויפ'ן וועג, און אלע זיינען עס גלייך פּעראינטערעסירט נאָך אויף אַ מינוט צו זעהען דאס ליכט פון דיעזער זונן, — אָט דער דאָזיגער ענין, בלייבט שטיל און בילדעט אויס אַ וועלט פאר זיך און איז אויך גליקליך, ווייל ער איז אַ מענש. ואחרי ככלות הכל, זיך פיהלענדיג איינגעקערקערט, בעהאַלט ער ביי זיך אין הארצען דאס זיסע געפיהל פון פרייהייט און איז גליקליך דערמיט, וואס ער קען פּערלאָזען דיעזעס געפּענגנים ווען ער וויל.

דען 26טען מאי.

דו קענסט מיך שוין פון אלטע צייטען. דו ווייסט, אז איך האב אַ טבע וואו איך בין מיר אויפצושלאָגען אַ געצעלט, און דאָרט, ווי עס איז, זיך אַברוהען. אויך דאָ האב איך געטראָפען אזא פּלאַטין.

אונגעפעהר א שעה גאנג פון דער שטאדט ליענט אן אָרט, וואס זיי רופען וואהלהיים.*) עם שטעהט אויף א בארג און איז זעהר אינ-טערעסאנט. און ווען מען קומט ארויף אויבען אויף דער שטעזשקע, וואס פיהרט צום דאָרף, זעהט מען אויף איינמאָל דעם גאנצען טהאל. א גוטע בעל-הבית'טע, וועלכע איז חן'עוודיג און מונטער לויט איהרע יאהרען, דערלאנגט וויין, ביער און קאפע; און דאס בעסטע זיינען די צוויי לינדען-בויםער, וועלכע בעדעקען מיט זייערע אויסגעשפרייטע צווייגען דעם קליינעם פלאטץ פאר דער קירכע, וועלכער איז ארומ-גערינגעלט מיט בויערן הייזער, שפייכלערס און הויפען. אזוי גרינג האב איך נאָך ניט געפונען קיין פלאטץ וואס זאָל זיין אזוי פערטרוי-ליך, אזוי היימיש. אָט אַהין לאָז איך מיר ארויסברענגען מיין טישעל און מיין ביינקעל פון דער שיינק, טרינק מיר דאָרט מיין קאפע און לעז האָמער. צום ערשטען מאָל, אין א נאכמיטאג, ווען איך בין געקו-מען אונטער די לינדען, האב איך דעם פלאטץ געפונען זעהר איינ-זאם. יעדער איז געווען אין פעלד; בלויז א אינגעל, אונגעפעהר פיער יאהר אַלט, איז געזעסען אויף דער ערד; צווישען זיינע פיס, צוגע-דריקט צו זיין ברוסט, האט ער געהאלטען אן אנדערעם זיטצענדעם קינד, אונגעפעהר א האַלב יאהר אַלט; דער עלטערער איז געווען פאר'ן קלענערן ווי א ביינקעל, און כאַטש פון זיינע אויגלעך האט גע-שפריצט מונטערקייט, איז ער דאָך געזעסען גאנץ רוהיג. מיר האט דאס בילד פערשאפט פערגניגען. איך האב מיך אוועקגעזעצט אויף א פלוג, וואס איז געשטאנען ענטקעגען איבער, און מיט גרויס הנאה געמאָלען די צוויי ברידערלעך. צום בילד האב איך מוסיף געווען א צאם, א שפייכלער-טויער און עטליכע צובראָכענע וועגען-דערער דער-ביי, אָט אזוי ווי עם איז געשטאנען איינער הינטער אנאנדער. ווען עם איז פאראיבער א שטונדע, האב איך בעמערקט, אז איך האב פאר-טיג געמאכט א גאנץ שעהנע און אינטערעסאנטע צייכונג. דאס האט מיר געגעבען קוראזש, אז שפעטער זאָל איך מיך האַלטען בלויז ביי

(* אין דער לעצטער דייטשער אויסגאבע פון געטהע'ס ווערק, גע-פינט זיך אויף דיעזען פלאטץ פאָלגענדע בעמערקונג: „דער לעזער וועט זיך אומזיסט בעמיהען צו זוכען דיעזע ערטער; מען האט זיך געפונען גענעטהיגט צו ענדערן די וועגען פון אלע אַריגינאלע ערטער.“

דער נאטור. זי אליין איז רייך אָהן אַ שיעור און זי אליין בילדעט אויס דעם גרויסען קינסטלער. געוויס איז דאָ אַ גרויסע הילף אין די רעגלען פון לערנען, אבער דאס איז אונגעפעהר וואס מען קען זאגען, ווען מען לויבט די בירגערליכע געזעלשאפט. אַ מענש, וואס היט אָב די רעגלען, וועט קיינמאָל ניט ארויסברענגען קיין זאך אָהן אַ טעם און קיין שלעכט-טעם, פונקט ווי איינער פון די הויכע פענסטער, וועלכער האט זיך אויסגעבילדעט, קען ניט ווערען קיין שלעכטער שכן און קיין פאָלנער לומפ; זאָל מען זאגען וואס מען וויל, איך בעהויפטע, אז די רעגלען צושטערען דאס אמת'ע געפיהל פון נאטור און דעם אמת'ן אויסדרוק! וועסט אוראי זאגען, אז „דאס איז צו שאַרף. זיי שניידען נאָר אוועק די שלעכטע צווייגען“ און אזוי ווייטער. מיין גוטער פריינד, זאָל איך דיר געבען אַ משל? דאס איז אזוי ווי מיט דער ליעבע. א יונגער מאן האט איבערגעגעבען זיין גאַנצעם הארץ צו אַ מיידעל, ער פערברענגט אלע שטונדען פון טאג ביי איהר, פערשווענדעט אלע זיינע כוחות, זיין גאַנצעם פערמעגען, כדי ער זאָל איהר קענען אויסדריקען אין יעדען אויגענבליק אז ער האט זיך איהר אין גאַנצען איבער געגעבען. דאן קומט עפעס אַ חברה-מאן, אַ מענש, וואס איז אָנגעשטעלט אין אַן עפענטליכען וועט, און זאגט צו איהם: „פיינער יונגערמאַנטשיק! ליעבען איז מענשליך, דערפאר מוזט איהר ליעבען מענשליך. טהיילט איין אייערע שטונדען, אַ טהייל צו דער ארבייט און די ערהאַלונגס-שטונדען פאר אייער מיידעל. רעכענט אויס אייער פערמעגען, און וואס עס בלייבט אייך איבער פון דעם, וואס איהר בעדאַרפט, פער-וועהר איך אייך ניט איהר צו קויפען אַ מתנה, אבער ניט צו אָפט, בלויז צו איהר געבורטס-טאג און נאמענס-טאג,“ און אזוי ווייטער.

ווען דער יונגער מאן פאָלגט, אזוי וואַקסט ער אויס אַ פיינער מענש, און איך וואָלט געראַטהען יעדען פירסט אזעלכען צו געבען אַ שטעלע; אבער פון זיין ליעבע האט גענומען אַ סוף, און אויב ער איז אַ קינסטלער, איז עס אויך אַ סוף צו זיין קונסט. אַך, מיין פריינד, פאר וואס ברעכט אויס אזוי זעלטען דער שטראַם פון אייער זשעניע, פאר וואס צומישט ער זיך אזוי זעלטען אין שטירמישע כוואליעס און ער ציטערט אזוי אויף אייערע שטוינענדע נשמות? — ליעבער פריינד, דאָ וואוינען די געלאַסענע מענשען אויף בירדע ברעגעס טיך; ציי-

טערענדיג טאָמער וועלען קאַלע ווערען זייערע גאַרטען-הייזלעך, בלויז מען-בייטען און קרויט-פעלדער. דערפאר בויען זיי קאַנאַלען און אבלייטונגען פאר'ן וואסער.

דען 27טען מאי.

ווי עס ווייזט אויס, בין איך אריינגעפאלען אין בעגייסטערונג, משלים און דעקלאַמאַציען און דערפאר האב איך מיר גאָר פּערגעסען צו דערצעהלען, וואס עס איז געוואָרען מיט די קינדער. איך בין געזעסען אויפ'ן פלוג א צוויי שטונדען פּערטיעפט אין מאַלערישע דמיונות. פאַרנאַכט צו איז צוגעקומען א יונגע פרוי צו די קינדער, וועלכע הא- בען זיך פון אָרט ניט געריהרט, און האַלטענדיג אַ קערבעלע אין האַנד, האט זי נאָך פון ווייטען אויסגעשריען: „פיליפ, דו ביסט אַ גאַנץ וואוילער אינגעל!“ מיר האט זי בעגריסט, איך האב איהר געדאַנקט, אויפגעשטאַנען, צוגעגאַנגען געהנטער און זי געפרעגט אויב זי איז די מוטער פון די קינדער.

זי האט געזאגט, אַז זי איז עס, און וועהרענד זי האט דעם עלט- סטען דערלאַנגט אַ האַלבען טאָרט, האט זי אויפגעהויבען דעם קלע- נערן און איהם געקושט מיט דער גאַנצער מוטערליכער ליבע. „איך האב געגעבען מיין פיליפ'ן,“ האט זי געזאגט, „ער זאָל האַלטען דאס קליינע קינד, און מיט מיין עלטסטען בין איך געגאַנגען אין שטאדט אריין איינצוקויפּען ווייסברויט, צוקער און אַן ערדען פענדעל.“

וואס זי האט דאָ אויסגערעכענט, האב איך אויך געזעהען אין קערבעל.

„איך וויל פאר האַנס'ן“ (דאס איז געווען דער נאמען פון אינג- סטען) „אַבקאַכען אַ זופ פאר וועטשערע; דער שלימוזל, דער גרויסער מיינער, האט מיר נעכטען צובראַכען דאס פענדעל בשעת זיי האבען זיך געריסען איבער אביסעל זופ.“

איך האב געפרעגט אויפ'ן עלטסטען, און קוים האט זי מיר געזאגט, אַז ער יאגט זיך ארום מיט אַ פאאר גענו אויפ'ן פעלד, איז ער טאַקי אליין אריינגעשפרונגען, און געבראכט דעם צווייטען פון איהם אַ צווייגעל. איך האב מיך ווייטער אונטערהאַלטען מיט דער פרוי

און ערפאהרען, אז זי איז דעם שול־מייסטער'ס טאָכטער, און איהר מאַן איז אוועקגעפאהרען אין דער שווייץ, אום פון דאָרט צו ברענגען א ירושה, וואס זיינער אַ פעטער האט איהם איבערגעלאָזען. — זי האט מיר דערצעהלט, אז מען האט איהם געוואָלט בעשווינדלען, אז מען האט אויף זיינע בריעה ניט געענטפערט; דערפאר האט ער אליין געמוזט אַהין פאהרען.

„עס זאָל איהם כאַטש קיין אונגליק ניט טרעפען! איך הער גאָר ניט פון איהם.“

עס איז מיר געווען שווער זיך אַבצושעפען פון דער פרוי, איך האב געגעבען יעדען קינד א קרייצער, און אויך פאר'ן אינגסטען האב איך איהר געגעבען איינעם, כדי זי זאָל איהם קויפען אַ טאָרט צו דער זוף, ווען זי וועט זיין אין שטאדט. אַט אזוי האבען מיר זיך געשיעדען.

איך זאג דיר, פריינד, ווען מיינע געדאַנקען ווערען גאָר צורור־דערט, דאָן ווערט בערוהיגט די גאַנצע מהומה ביים אַנבליק פון אזא מין בריאה, וועלכע געהט זיך אין גליקליכער געלאַסענהייט דורך דעם ענגען קרייז פון לעבען, העלפט זיך ארויס פון איין טאג אויפ'ן צווייטען, און ווען זי זעהט, אז די בלעטער פאַלען, דאָן האט דאס פאר איהר קיין אַנדערע בעדייטונג, אויסער, אז דער ווינטער קומט.

פון דעמאָלט אָן בין איך אָפט אין דרויסען. די קינדער האבען זיך צו מיר צוגעוועהנט, איך גיב זיי צוקער, ווען איך טרינק קאַפע, און אבענד טהייל איך מיט זיי מיין פוטער־ברויט און זויער־מילך. אויף זונטאָג פעחלט זיי קיינמאָל ניט דער קרייצער; און ווען איך בין ניטאָ אַבענד צום שלאפען, האט שוין די ווירטהין אַ בעפעהל פון מיר, אויסצואהלען דעם קרייצער.

זיי געטרויען מיר, זיי דערצעהלען מיר פערשיעדענעס, און איי־בערהויפט קימערט עס מיך בעמערקענדיג זייערע ליידיגעשאפטען אין איינפאַכער מחלוקה, ווען מעהרערע קינדער פון דאָרט פערזאַמלען זיך. עס האט מיך געקאָסט פיעל מיה דער מוטער ארויסצושלאָגען די זאָרג, אז איהרע קינדער וועלען מיך צו פיעל בעאונרוהיגען.

דען 30טען מאי.

וואס איך האב דיר ניט לאנג געזאגט איבער די מאלעריי, פאסט זיך אויך צו חכמת השיר; מען דארף נאך וויסען דאס בעסטע און עס וואגען ארויסצואגען, און דאס, נאטירליך, מיט וועניג ווערטער. היינט האב איך געהאט א סצענע, ווען מען זאל זי גוט בעשריי-בען, וואלט זי געווען די שעהנסטע אידיליע אין דער וועלט; און דאך, פרעג איך, וואס טויג דיכטונג, סצענע און אידיליע? דארפען מיר דען תמיד זיך געהמען צו דער קונסט, ווען מיר בעטהייליגען זיך אין א נאטור ערשיינונג?

אויב דו מיינסט, אז דו וועסט, נאך דיעזער פאררעדע, הערען שטארק הויכעס און פארנעהמעס, האסטו א מיאוס'ן טעות; עס איז בלויז א בויערן-בחהר, וואס האט מיך אריינגעשלעפט אין דיעזער פרעהליכער געשיכטע. איך וועל, ווי געוועהנליך, שלעכט דערצעהלען, און דו וועסט, ווי געוועהנליך, דענקען, אז איך איבערטרייב; עס איז וויעדער וואלהיים און איבער וואלהיים, וואו עס קומען פאר אוועל-כע זעלטענהייטען.

אין דרויסען, אונטער די לינדען, איז געזעסען א געזעלשאפט און געטרונקען קאפע, און אזוי ווי זיי זיינען מיר ניט אָנגעשטאַנען, האב איך מיר געמאכט אן אויסרייד און געבליעבען צוריק.

א בויערן יונג איז אריינגעקומען פון א בענאכבארטען דארף און אָנגעהויבען עפעס צורעכט מאכען ביי דעם פלוג, וואס איך האב ניט לאנג געמאָלען. אזוי ווי ער איז מיר געפעלען, האב איך אָנגעהוי-בען מיט איהם צו רעדען, איהם אויסגעפרעגט איבער זיינע אומשטענ-דען, אזוי זיינען מיר בעקאנט געוואָרען, און ווי עס געהט מיר געוועהנ-ליך מיט דיעזער חברה, זיינען מיר אויך געוואָרען פערטרויעט. ער האט מיר דערצעהלט, אז ער דיענט ביי אן אלמנה, און זי האלט איהם נאנץ גוט. ער האט אזוי פיעל גערעדט איבער איהר, זי אזוי פיעל גע-לויבט, אז איך האב באלד געקענט זעהען, אז ער איז איהר איבער-געגעבען מיט לייב און לעבען. ער האט געזאגט, אז זי איז מעהר ניט יונג, און אזוי ווי איהר ערשטער מאן האט זי ניט זעהר גוט געהאלטען, וויל זי מעהר ניט חתונה האבען. פון זיין ערצעהלונג האט מען זיך געקענט גרינג אַנשטויסען, ווי שעהן און ווי רייצענד זי איז געווען פאר איהם, אז ער אליין וואלט זי אויסגעקליעבען פאר זיך, כדי ער זאל

קענען אָבווישען דעם פעהלער פון דעם ערשטען מאָן. איך מוז עס דיר ווידערהאַלען וואָרט-פאר-וואָרט, ווי ער האט עס געזאגט, כדי דו זאָלסט דיר קענען מאַכען אַ בעגריעף פון דער נייגונג, ליעבע און טריי-הייט פון דיעזען מענשען.

איך וואָלט אויך בעדארפט בעזיטצען די מתנה פון דעם גרעסטען דיכטער, אום דיר צו קענען גענוי איבערגעבען דעם אויסדרוק פון זיין האַלטונג, די האַרמאָניע פון זיין שטימע און דאס היימליכע פייער פון זיינע בליקען. קיינע ווערטער קענען ארויסשפרעכען די צאַרסקייט, וואס איז געלעגען אין זיין גאַנצען קערפער; וואס איך גיב דיר איבער איז רוי, אונגעהובלעוועט.

איבערהויפט האט עס מיך געריהרט צו בעמערקען, ווי ער האט מורא מאַמער וועל איך פון זיינע ווערטער שלעכט פערשטעהען איבער זיין פעהלסטען זיך צו איהר און צווייפלען אין איהרע גוטע אויפ-פיהרונגען.

ווי רייצענדיג עס איז געווען, ווען ער האט גערעדט איבער איהר געשטאַלט, איבער איהר קערפער, וועלכער האט איהם, אָהן יוגענד-ליכען רייז, צוגעצויגען צו איהר מיט געוואָלט און צוגעקאָוועט — דאס אַלעס קען איך נאָר ווידערהאַלען אין מיין טיעפסטער נשמה. זייט איך לעב האב איך נאָך ניט געזעהען אַזאַ טיעפען חשק, אַזאַ הייסעם ליידענשאַפטליכעם פערלאַנגען און אַזאַ ריינקייט; איך זאג עס דיר, אז אין דיעזער ריינקייט האב איך עס מיר ניט פאָרגעשטעלט און ניט גע'חלום'ט. שעלט מיך ניט ווען איך זאג עס דיר, אז ביי דער עראינערונג פון דיעזער אונשולד און וואַהרהייט גליהט אין מיר די אינערסטע נשמה, און איבעראַל פערפאַלגט מיך דיעזעס בילד פון טרייהייט און צערטליכקייט, און ווייל דאס האט מיך אויך אָנגע-צונדען, האַלט איך אין איין ביינקען און שמאַכטען.

איך וועל איצט אַלעס אָנווענדען אויך זי צו זעהען, בעסער גע-זאגט, ווען איך איבערלעג עס מיר, ווייל איך עס אויסמידען. עס איז בעסער, ווען איך זעה זיי דורך די אויגען פון איהר ליעבהאבער; אפשר וועט זי ניט אזוי ערשיינען פאר מיינע אויגען, ווי אזוי זי שטעהט פאר מיר יעצט, צו וואס זאָל איך דאָן פערדאַרבען דאס שעהנע בילד?

דען 16טען יוני.

פארוואס איך שרייב דיר ניט? — דו פרענסט דאס כאָטש דו ביסט איינער פון די געלערענטע. דו דאַרפסט ראטהען, אז איך בין געזונד — קורץ און גוט, איך האב געמאַכט אַ בעקאַנטשאפט, וועלכע שטעהט מיר נאָהענט צום הארצען. איך האב — איך ווייס אַליין ניט וואס.

דיר דערצעהלען כסדר ווי דאס איז צוגעגאַנגען, אז איך האב קענען געלערענט די לעבענסווירדיגסטע בריאה, דאס אלעס וועט זיין זעהר שווער. איך האב תענוג און בין גליקליך, נאָר איך קען ניט שרייב בען קיין מעשיחה.

אָ, מלאך! — פע, דאס זאגט יעדער פון זיינער, ניט אזוי? און דאָך בין איך ניט אימשטאַנד דיר צו זאגען, ווי פאַלקלעמען זי איז און ווארום זי איז פאַלקלעמען; בקיצור, זי האט מיך אין גאַנצען געפאַנגען.

אזוי פראָסט מיט אזוי פיעל שכל, אזוי גוט מיט אזוי פיעל פעסטקייט, דערצו בעזימט זי די רוהיגע נשמה אין וואהרען לעבען און אין דער טהעטיגקייט.

אבער דאס איז פלוידעריי, וואס איך זאג דיר איבער איהר, עס איז לעדיגע רוחניות, וואס דריקען ניט אויס קיין פינטעלע פון איהר. אַן אַנדער מאָל — ניין, ניט קיין אַנדער מאָל, נאָר יעצט וועל איך עס דיר דערצעהלען. ווייל, צווישען אונז זאָל עס בלייבען, זייט איך האב אָנגעהויבען צו שרייבען, האב איך שוין דריי מאָל געוואָלט וויער דער די פערער אוועקלעגען, לאָזען אָנזאַטלען מיין פערד און ארויס פאהרען. פון דעסוועגען האב איך מיר היינט פריה געשוואָרען ניט ארויסצופאהרען, און יעדען אויגענבליק לויף איך צום פענסטער זעהען ווי הויך די זונן שטעהט נאָך.

איך האב מיך ניט געקענט בעהעררשען, איך האב געמוזט ארויס צו איהר. און דאָ, ווילהעלם, בין איך שוין געקומען צוריק. איך וועל נאָר אָבעסען וועטשערע, שרייב איך דיר באַלד. וואס פאר אן עונג דאס איז פאר מיין נשמה, זי צו זעהען אין מיטען פון די מונטערע קינדער, פון איהרע אַכט שוועסטער!

ווען איך וועל נאָך ווייטער אזוי שרייבען, וועסטו צום סוף פונקט

אזוי קלוג זיין ווי לכתחילה. הער אויס, איך וועל מיך צווינגען צו בעשרייבען מיט דבר שורש.

דאָ ניט לאַנג האב איך דיר געשריעבען ווי אזוי איך בין בעקאנט געוואָרען מיט דעם אַמטמאַן ס. און ווי אזוי ער האט מיך געבעטען איך זאָל איהם באַלד בעזוכען אין זיין וואוינונג, אָדער אין זיין קליין מלוכה'לע. איך האב פערנאכלעסיגט די איינלאַדונג, און וואָלט אפשר קיינמאָל ניט געקומען אַהין, ווען דער צופאַל וואָלט מיך ניט געפיהרט צו ענטדעקען דעם אוצר, וואס ליגעט פערבאָרגען אין דער שטילער געגער.

אונזערע יונגע לייט האבען געמאַכט אַ באַלל אויפ'ן לאַנד, מיט וועלכע איך בין מיטגעגאַנגען. איך האב מיר אויסגעקליעבען אַ היגעס, שעהנעס, אבער קיין בעדייטענדעס מיידעל, און מען האט אָבגעמאַכט איך זאָל נעהמען אַ דראָשקע, כדי איך זאָל פאהרען מיט מיין טענצערין און איהר פלעמעניצע צום באַלל, נאָר אויפ'ן וועג זאָל איך מיטנעהמען שאַרלאָטטע ס... „איהר וועט זיך בעקענען מיט אַ שעהנעס פרויענצימער,“ האט מיין שותף'טע מיר געזאגט בשעת מיר זיינען געפאהרען צום יאָגד-הויף דורך דעם ווייטען אויסגעהאַקטען וואַלד. „גיט נאָר אַכטונג,“ האט געזאגט די פלעמעניצע, „אַז איהר זאָלט זיך ניט פערליעבען.“ „וואס הייסט?“ האב איך געפרעגט. „זי איז שוין אַ בלח,“ האט זי געענטפערט, „פאר אַ גאַנץ בראַווען מאַן, וועלכער איז אוועקגעפאהרען צו ברענגען זיינע געשעפטען אין אָרד-נונג, ווייל זיין פאטער איז געשטארבען, און ער וועט ירשה'ענען אַ גאַנץ היבשעס פערמעגען.“

די נאַכריכט איז מיר געווען גלייכנילטיג.

די זונן איז נאָך געבליעבען אַ פערטעל שטונדע אויף די בערג, ווען מיר זיינען צוגעפאהרען צום הויף-טויער. די לופט איז געווען זעהר הייס און פייכט און די פרויענצעמער האבען מורא געהאַט פאר אַ שטורם, ווייל דער הימעל ארום האט זיך פערוואַלקענט מיט ווייס-גרויע כמאַרעס. איך האב זיי אויסגערעדט מיט כלומר'שדיגע וויסענ-שאַפט פון וועטער, נאָר דערווייל האב איך אָנגעהויבען צו פיהלען, אַז מיר וועלען האבען אַ פערשטערטע שמחה.

איך בין אַרונטער פון דער דראָשקע, און אַ דיענסט, וואס איז אַרויסגעקומען צום טויער, האט אונז געבעטען צו פעהראַלטען אויף

איין אויגענבליק, ווייל מאַמעל לאַטמע וועט באַלד אַרויסקומען.
 איך בין דורכגעגאַנגען דעם הויף צום שעהן געבויעטען הויז,
 און ווי איך בין אַרויף די טרעפּען און געוואַלט אַריין געהען אין דער
 טהיר, האט מיך בענגענט דאָס שעהנסטע בילד, וואָס איך האב נאָך
 געזעהען.

אין פּאַרזאַל האבען אַרומגערינגעלט זעקס קינדער, פון עלף ביז
 צוויי יאהר, דאָס מיידעל פון שעהנער געשטאַלט, וואָס איז געווען פון
 מיטעלער גרויסקייט. זי האט געטראגען אַן איינפאַכעס ווייסעס קלייד
 מיט בלאַס־רויטע שלייפען אויפ'ן אַרעם און אויף דער ברוסט. זי
 האט געהאַלטען אַ שוואַרץ ברויט און אַבגעשניטען פאר יעדען אַ
 שטיקעל לויט די יאהרען און אַפּעטיט, דאָס דערלאַנגט יעדען מיט
 פּריינדליכקייט, און יעדעס האט אויסגערופען: „דאַנקע!“ נאָך אַיידער
 דאָס שטיקעל ברויט איז אַבגעשניטען געוואָרען. דאָן איז עס אוועק־
 געשפּרונגען מיט דעם אַבער־ברויט, אָדער עס איז זיך אזוי אַרויסגע־
 גאַנגען אין הויף אַריין צו זעהען די פרעמדע און די דראַשקע, מיט וועל־
 כער לאַטטע דאַרף אוועקפאהרען.

„ענטשולדיגט מיר,“ האט זי געזאגט, „וואָס איך האב אַיך בע־
 מיהעט און די פּרויענציימער האבען געמוזט וואַרטען. איבער דעם
 אַנטהון זיך און אלערליי בעשטעלונגען פאַר'ן הויז אין מיין אַבווע־
 זענהייט, האב איך פּערגעסען צו בעזאָרגען מינע קינדער מיט זייער
 וועטשערע, און זיי ווילען ניט, אַז קיין אַנדערער זאָל פאַר זיי שניידען
 דאָס ברויט אויסער אַיך.“

איך האב איהר געמאַכט אַן אונבעדייטענדען קאָמפּלימענט;
 דערווייל אבער האט מיין נאַנצע נשמה גערוהט אויף איהר געשטאַלט,
 טאָן און בענעהמונג, און איך האב קוים צייט געהאַט מיך צו ערהאַלען
 פון דער איבערראַשונג, ווען זי איז אַריינגעלאָפּען אין שטוב אַריין צו
 געהמען איהרע הענטשקעס און פעכער.

די קליינע חברה־לייט האבען אויף מיר געקוקט פון דער ווייט
 פון אַ זייט, און איך בין מיר אזוי צוגעגאַנגען צום אינגסטען, אַ קינד
 מיט אַ גליקליכען פנים. ער איז צוריק געגאַנגען בשעת לאַטטע איז
 אַרויסגעקומען פון דער טהיר, דאָן האט זי געזאגט:

„לואיס, גיב דעם פעטער דיין האַנד.“

דאס קינד האט עם געטהאָן זעהר פריימיטהיג, און איך האב מיך ניט געקענט איינהאלטען איהם א קוש צו טהון, כאָטש זיין נעזעל איז ניט געווען איבריג ריין.

„פעטער?“ האב איך געזאגט איהר געבענדיג די האַנד, „גלויבט איהר, אז איך בין ווערטט דאס גליק מיט אייך צו זיין א קרוב?“
 „אָך,“ האט זי געזאגט מיט א לייכטען שמייכעל, „אונזער פערטערשאפט איז זעהר א ברייטע, און עם וואָלט מיר שטאַרק לייד געטהון, ווען איהר זאָלט זיין דער ערגסטער צווישען זיי.“

סאָפיע, די עלטסטע שוועסטער נאָך איהר, א מיידעל פון א יאהר עלף, האט געקריגען דעם אויפטראג פון איהר, זי זאָל אַכטונג געבען אויף די קינדער און בעגריסען דעם פאטער, ווען ער וועט אהיים קומען פון זיין שפּאַציר-דייט. די קליינע חברה-לייט האט זי אָנגעזאגט, זיי זאָלען פאָלגען סאָפיע'ן, פונקט ווי זי אַליין וואָלט עם געווען, און אייניגע פון זיי האבען עם איהר פערשפראָכען.

א קליינע בלאַנדינקע, פון א יאהר זעקס, מיט א שפיציג נעזעל, האט געזאגט: „סאָפיע איז ניט לאָטטע; דיך האבען מיר ליעבער.“
 די צוויי עלטערע אינגלעך זיינען ארויפגעקראַכען אויף דער דראַשקע און אויף מיין בקשה האט זי זיי ערלויבט מיטצופאהרען ביז פאר'ן וואַלד. דערפאר האבען זיי צוגעזאגט, אז זיי וועלען זיך גוט אויפפיהרען.

מיר האבען זיך קוים אויפגעזעמט, קוים האבען זיך די פרויענ-צימער געמאַכט קאָמפלימענטען איבער זייערע בגדים און היט, ווען לאָטטע האט געהייסען דעם טרייבער איינהאלטען און ארונטערלאָזען איהרע ברידערלעך, וועלכע האבען פערלאַנגט נאָך אַמאָל צו קושען איהר האַנד. דער עלטערער, א פערצעהן-יעהריגער אינגעל, האט עם געטהאָן, ווי עם פאָסט פאר איהם, צערטליך; דער אינגערער אבער מיט פיעל העפטיגקייט און לייכטזין. זי האט נאָך אַמאָל געלאָזט גריסען די קליינע חברה-לייט, און מיר זיינען אוועקגעפאהרען.

די קווינע האט געפרעגט לאָטטע'ן אויב זי איז שוין פארטיג מיט'ן בוך, וואס זי האט איהר ניט לאַנג געשיקט.
 „גיין,“ האט לאָטטע געענטפערט, „עס געפעלט מיר ניט. איהר קענט עם האבען צוריק. די פריהעריגע איז אויך ניט בעסער געווען.“

איך בין געווען ערשטוינט, ווען איך האב געפרעגט, וואס דאס זיינען געווען פאר ביכער, און וואס זי האט מיר געענטפערט. *

איך האב געפונען פיעל כאראקטעריסטישעס אין אלעס וואס זי האט געזאגט. אין יעדען וואָרט האב איך ענטדעקט נייעם רייז, נייע שטראַהלען אויף איהר געזיכט, וועלכע האבען זיך נאָך מעהר ענטווי-קעלט, ווען זי האט געפיהלט, אז איך פערשטעה זי.

„ווען איך בין נאָך געווען אינגער,“ האט זי בעמערקט, „האב איך קיין זאך ניט אזוי געליעבט ווי ראָמאַנען. גאָט ווייס דעם אמת, וואס פאר אַ הנאה איך האב געהאַט, ווען איך האב מיך אוועקגעזעצט אין אַ זונטאָג אָדער אזוי אַ יום־טוב אין אַ ווינקעל, און מיט'ן גאַנצען האַר-צען גענומען אַנטהייל אין דעם גליק־שטערען און אין אונגליק־שטערען פון מיסס דזשעני. איך בין מודה ומתודה, אַז דאס האט נאָך ער־היום פאר מיר אַ געוויסע אַנציהונג. אבער אזוי ווי איך קריעג אַ בוך זעהר זעלטען, וויל איך עס זאָל לכה־פחות זיין נאָך מיין געשמאַק. יענער פערפאַסער איז ביי מיר דער לייעבסטער, אין וועמען איך געפין וויעדער מיין וועלט; ביי וועלכען עס פאַסירט דאסזעלבע וואס ארום מיר, און יענע געשיכטען, זעהט איהר, זיינען ביי מיר אינטערעסאַנט און בעד־ליעבט פונקט ווי מיין אייגענעם הויזליכעם לעבען, וואס איז אפילו ניט קיין גיידען, פון דעסטוועגען איז עס דאָך אַ קוואַל פון גליק.“

איך האב מיר בעמיהט צו אונטערדריקען מינע געפיהלען איבער די עזע ווערטער, אבער דאס איז מיר ניט צו פיעל געלונגען. הערענדיג איהר אורטהייל איבער דעם „גייסטליכען פון וויקפיעלד“ פון בין איך געוואָרען אויסער זיך און איהר געזאגט אלעס, וואס איך האב געמוזט זאגען; שפעטער ערשט, ווען לאַסטע האט אָנגעהויבען צו רעדען צו די אַנדערע פרויענצימער, וועלכע האבען ביז איצטער צוגעהערט מיט אָפּענע אויגען, וואס מיר האבען גערעדט — יא, שפעטער ערשט האב איך מיך דערמאָהנט, אַז זיי זיינען אויך דאָ אין דער דראַשקע. די קוזינע האט מיך ניט נאָר איינמאָל בעטראכט מיט

* אין דער דייטשער אויסגאַבע איז ניט אָנגעגעבען די שטעלע וועגען די ביכער. דאס איז הפנים געווען אַ פערזענליכער חשבון, וואס געטעה האט געהאַט מיט'ן פערפאַסער. אויך גרויסע מענשען זיינען ניט פריי פון חסרונות.—דער איבערזעצער.

א שפאטישער מינע אויף איהר נעזעל, אבער מיך האט עס ניט געארט.
דאס געשפרעך איז איבערגעגאנגען וועגען פערנגיעגען פון
טאנצען.

„ווען דיעזע ליידענשאפט איז א פעהלער,“ האט לאַטטע געזאגט,
„אזוי מוז איך אייך מודה זיין, אז איך בין א גרויסע זינדערין. ווען מיר
קריכט עפעס אריין אין קאפ און איך שפיעל מיר אויפ'ן קלאוויר א
קאנטער-טאנץ, ווערט מיר וויעדער גוט.“

בשעת זי האט גערעדט האב איך מיך איינגעזעסן אין איהרע
שווארצע אויגען! איהרע לעבעדיגע ליפען און איהרע פרישע, מונ-
טערע באקען, האבען ארומגענומען מיין גאנצע נשמה! איך בין פער-
זונקען געוואָרען אין דעם העררליכען זינן פון איהר רעדע, און אַפּט-
מאָל האב איך גאָר ניט געהערט די ווערטער, מיט וועלכע זי האט זיך
אויסגערדיקט. און אזוי ווי דו קענסט מיך, קענסטו דיר דאס אלעס
פאַרשטעלען. בקיצור, איך בין ארויס פון דער דראַקשקע, ווי אַ פער-
הלום'טער און מיר זיינען צוגעקומען צום טאַנץ-זאַל; איך בין געווען
אזוי פערלאָרען אין רעיונות, אז איך האב אפילו ניט געהערט די
מוזיק.

די צוויי העררען אורדאָן און נ. נ. — ווער קען זיך עס אָננעדענ-
קען אלע נעמען! — וועלכע זיינען געווען די טאַנץ שותפים פון
לאַטטע'ן און די קווינע, האבען אונז עמפּפּאָנגען, איבערגענומען די
פרויענצימער, און איך בין זיי נאָכגעגאַנגען מיט מיין טאַנץ-שותף'טע.
מיר האבען זיך ארומגענומען אין מענועט-טאַנץ; איך האב ארומ-
גענומען איין פרויענצימער נאָך דער צווייטער, און אפילו דער אונער-
טרענגליכסטער האט מען געמוזט געבען די האַנד. לאַטטע און איהרע
טענצער האבען אָנגעפּאָנגען אַן ענגלישען טאַנץ; קענסט דיר אבער
פאַרשטעלען, ווי וואויל מיר איז געווען, ווען עס איז איהר אויסגעקור-
מען צו בייטען די פיגור מיט מיר.

טאַנצען דאַרף מען זי זעהען! זי איז דערביי מיט'ן גאַנצען האר-
צען און מיט דער גאַנצער נשמה; איהר גאַנצער קערפער איז דאָן
איין הארמאָניע, אזוי זאָרגלאָז, אזוי פריי, פונקט ווי דאס וואָלט פאר
איהר געווען די גאַנצע וועלט; און אין דעם אויגענבליק פערשווינדעט
אויך געוויס אלעס פון איהר.

איך האב זי איינגעלאָרען צום צווייטען קאָנטער-טאַנץ; זי האט

מיר צוגעזאגט דעם דריטען, און מיט דער ליעבענסווירדיגסטער פריי-
מיטהיגקייט פון דער וועלט האט זי מיך פערזיכערט, אז זי טאנצט
בעסער א דייטשען טאנץ.

„עס איז דאָ די מאָדע,“ האט זי ווייטער געזאגט, „אז יעדעס
פאארעל בלייבט אויך אויס צום דייטשען טאנץ, אבער מיין שותף
טאנצט ניט גוט דעם וואלצער, און ער וועט מיר דאנקען, ווען איך
וועל איהם אויסלעזען דערפון. אייער שותף'טע, ווי עס שיינט, איז
אויך ניט קיין מאדים אין דעם. אין ענגלישען טאנץ האב איך גראד
געזעהען, אז איהר קענט טאנצען דעם וואלצער. ווען איהר ווילט אלזאָ
מיט מיר טאנצען דעם דייטשען טאנץ, זאָלט איהר מיך אויסבעטען
פון מיין שותף און איך וועל איך אויסבעטען ביי אייער שותף'טע.
דארויף האב איך איהר געגעבען די האנד. מיר האבען אָבער-
מאַכט, אז בשעת מיר וועלען טאנצען, זאָל איהר טענצער אונטערהאַל-
טען מיין טענצערקע.

דאן האט עס אָנגעהויבען, און מיר האבען זיך פריהער אביסעל
דערפרייט, וועהרענד מיר האבען געשלאָסען אונזערע ארעמס. מיט
וואס פאר א רייז און מיט וואס פאר א פלינקייט זי האט זיך בעוואוי-
נען! ווען עס איז געקומען צום וואלצען און מיר האבען אָנגעהויבען
צו שוועבען, איז עס פון אָנפאַנג צוגעגאַנגען אביסעל שווערליך, ווייל
די מעהרסטע האבען ניט געקענט דעם טאנץ. מיר האבען עס אבער
געטהון מיט שכל און זיי געלאָזט טאנצען; און אזוי ווי די אונטערהינד
סטע האבען פאר אונז געמאַכט פלאַטיץ. און מיט נאָך א פאאר, אודראָן
און זיין טענצערקע, האבען מיר אויסגעהאַלטען ביז צום סוף. עס איז
מיר נאָך קיינמאָל ניט צוגעגאַנגען אזוי גרינג. איך בין עפעס נאָך
מעהר קיין מענש ניט געווען. צו האַלטען די ליעבענסווירדיגסטע בעשע-
פעניש אין די ארעם, און מיט איהר ארומפליהען ווי דער ווינט, איז
אלעס ארום פערשוואונדען, און — ווילהעלם, אום צו זיין עהרליך,
האב איך געשוואָרען, אז דאס מיידעל, וואס איך זאָל ליעב האבען און
האבען אַנשפריכע אויף איהר, דאַרף מיט קיין אַנדערן וואַלצערען אוי-
סער מיט מיר, אפילו ווען דאס זאָל מיך קאָסטען מיין לעבען! פער-
שטעהסטו מיך?

אייניגע מאָל האבען מיר זיך דורכגעדרעהט דעם זאָל אָבצוכאַ-
פען דעם אטהעם, דאן האט זי זיך געזעמט, און די אַראַנזשען, וואס

איך האב געבראכט, פון וועלכע עס זיינען נאָר איבערגעבליעבען אייַ ניגע, האבען זי מחיה געווען; עס האט מיר בלויז געגעבען אַ שמאָץ אין הארצען ביי יעדען שטיקעל, וואס זי האט אָבגעשניטען און אוועק געגעבען איהרע אַ שכנה.

ביים דריטען ענגלישען טאַנץ זיינען מיר שוין געווען דאס צווייטע פאאר. ווי מיר האבען דורכגעטאַנצט די רייהע. און איך בין געווען פול מיט פערנגיעגען, הנאה האבענדיג די גאַנצע צייט פון איהר ארעם און אויגען, וועלכע זיינען געווען פול מיט דעם אמת'ען אויסדרוק פון פערנגיעגען, זיינען מיר פאַרביי אַ פרוי, וועלכע האט צוגעצויגען אונד זער אויפמערקזאַמקייט מיט איהר ליעבענסווירדיגער מינע אויף אַ ניט־יונגען פנים. זי האט געקוקט צו לאַטטע'ן מיט אַ שמייכל, אויפ־געהיבען אַ פינגער סטראשענדיג, און צוויי מאָל אָנגערופען דעם נאמען אַלבערט.

„ווער איז דאס אַלבערט?“ האב איך געפרעגט לאַטטע'ן, „אויב דאס איז פון מיר ניט קיין העזה אייך צו שמעלען אַזאַ שאלה.“
זי האט נאָר וואס געוואָלט ענטפערן, ווען מיר האבען זיך געמוזט צוטהיילען, אום דאס „גרויסע אַכט“ צו טאַנצען. מיר האט עס נאכ־הער אויסגעזעהען צו בעמערקען טיעפע געדאַנקען אויף איהר שטערען, ווען מיר האבען זיך בעגעגענט אין טאַנץ. —

„וואס זאָל איך לייקענען?“ האט זי צו מיר געזאגט, ווען זי האט מיר געגעבען די האנד צו דער פראָמענאַדע, „אַלבערט איז אַ בראַווער מענש, מיט וועמען איך בין שוין אזוי גוט ווי פערלאָבט.“
עס איז מיר אפילו קיין נייעס ניט געווען, ווייל די מיידלעך האבען עס מיר שוין פריהער דערצעהלט, און דאָך האט עס מיר אויסגעזעהען אזוי ניי, ווייל איך האב עס נאָך ניט געטראכט איבער איהר זייט זי איז מיר, אין אַ קורצער צייט, געוואָרען אזוי טהייער.

אבער גענוג, דאס האט מיך שוין צומישט, איך האב מיך פער־בלאָנדזשעט, מיך פערגעסען, און בין אריין צווישען דעם אונדערקטען פאאר, אַז אַלעס איז קאַליע געוואָרען, און לאַטטע האט וויערער געמוזט שלעפען, ציהען, אום וויערער אַמאָל צו ברענגען די טענצער אין אָרדנונג.

דער טאַנץ איז נאָך ניט געווען פאַראיבער, ווען די בליטצען, וואס מיר האבען שוין פריהער בעמערקט אויפ'ן ווייטען הימעל, האבען

אָנגעהויבען צו ווערען שטאַרקער און שטאַרקער, ביז דער דונער האט פערטויבט די מוזיק. די פרויענציעמער זיינען ארויסגעלאָפֿען פון דער רייע בעגלייט פון זייערע העררען; די אונאַרדנונג האט זיך פֿער־ברייט איבעראַל און די מוזיק איז שטיל געבליעבען.

עס איז גאַנץ נאַטירליך, דאס ווען אונז טרעפט אַן אונגליק, אָדער עפעס שרעקליכעס אין מיטען פֿערגניגען, אַז דאס מאַכט אויף אונז אַ שטאַרקערען איינדרוק ווי אין אַ געוועהנליכער צייט. די אורזאַכע איז טהיילווייז ווייל דער איבערגאַנג איז אזוי שטאַרק פון גוטען צום בייזען, און אויך דערפֿאַר ווייל אונזערע חושים ווערען אזוי שטאַרק געעפענט צו דערפֿיהלען דעם קלאַפֿ. דאס אַלעס צוואַמען דאַרף ערקלע־רען די וואונדערבאַרע גרימאַסען, וואס איך האב געזעהען אויסברעכען אויף די פנים'ער פון פיעלע פרויען. די קלוגסטע האט זיך געזעטצט אין אַ ווינקל, מיט'ן רוקען צום פענסטער, און מיט די פינגער האט זי זיך פֿערשטאַפֿט די אויערן. אַן אַנדערע האט געבען איהר אַנידער־געקניעט און האט בעהאַלטען איהר געזיכט אין איהר שויס. אַ דריטע האט זיך אריינגערוקט צווישען ביידען און ארומגענומען איהרע שווע־סטער, וועהרענד זי האט אויסגעבראַכען אין טרערען.

אייניגע האבען געוואָלט אהיים געהען; אַנדערע וואס האבען נאָך וועניגער געוואוסט וואס זיי טהוען, האבען זיך אזוי פֿערלאָרען, אַז זיי האבען גאָר ניט געקענט אָכטרייבען פון זיך די יונגע לייט, וועלכע זיינען געווען שטאַרק בעשעפטיגט צו קושען די ליפען, וואס האבען אָבגעשיקט תפילות צום רבֿנר־של־עולם. אייניגע פון אונזערע העררען זיינען אַרונטער געגאַנגען, אום זיך צו רויכערן אַ לולקע במנוחה. די איבריגע האבען געפּאָלגט די בעל־הבית'טע, וועלכע האט אונז געהייסען אריינגעהען אין אַ צימער, וואס האט געהאַט לאַדענס און פּאַרהענגע. אזוי ווי מיר זיינען אַהין אריין, איז שוין לאָסטע געווען בעשעפטיגט אויסצושטעלען אַ קרייז מיט ביינקלעך, און ווען דער עולם האט זיך געזעטצט, האט זי פּאַרגעשלאָגען, מיר זאָלען עפעס שפיעלען. איך האב געזעהען ווי מאַנכער פון דער חברה האט שוין געמאַכט אַ וואַרע צו געהען אַ גוטען משכון.

„לאָמיר שפיעלען אין צעהלעניש,“ האבען זיי אויסגעשריען, „יעצט פּאַסט אויף: איך וועל געהען אין קרייז פון רעכטס צו לינקס, און יעדער זאָל צעהלען, יעדער זיין נומער, ווען איך געה געבען איהם

פארביי. דאס מוז געשעהען אזוי גיך ווי א פייער, און ווער עס פער- היקעט זיך, אדער האט א טעות, קריענט א פאטש. אזוי וועט עס געהען, ביז טויזענד."

עס איז געוואָרען פרעהליך. מיט אויסגעשמרעקטע ארעמס איז זי ארומגעגאנגען אין קרייז.

"איינס," האט דער ערשטער אָנגעהויבען; זיין שכן האט גע- זאגט "צוויי," נאָך איהם "דריי" און אזוי ווייטער. אבער דאָן האט זי אָנגעהויבען צו געהען שנעלער און שנעלער; איינער האט עס דער- זעהען, פאטש! א נעלעכטער — וויעדער א פאטש! און זי אַלץ גע- שווינדער. איך אַליין האב אויך געקראָגען צוויי פעטש, און מיט פער- גניגען האב איך בעמערקט, אז זיי זיינען שטאַרקער, ווי זי האט עס געגעבען די אַנדערע.

מיט געלעכטער און געטומעל האט זיך געענדיגט דער שפיעל, פריהער, איידער מען האט אָבגעזעהלט טויזענד. יעדער האט זיך וויעדער גענומען זיין פאָאר, דער שטורם האט אויפגעהערט, און איך האב נאָכגעפאָלגט לאָטטע'ן אין זאַל.

אונטערוועגס האט זי בעמערקט:

"איבער די פעטש האבען זיי פערנעסען אָן וועטער און אלעס."

איך האב איהר ניט געקענט ענטפערן.

"איך אַליין האב גענוג מורא געהאַט!" האט זי בעמערקט, "און זיך אָננהמענדיג מיט קוראַזש, אום אַנדערע צו געבען מוטה, בין איך דערווייל געוואָרען אַליין מוטהיג."

מיר זיינען צוגעגאנגען צום פענסטער. פון ווייטען האט עס נאָך געדונערט, און דער פרעכטיגער רעגען איז געגאנגען איבער'ן פעלד. אַן ערקוויקענדער ריח איז צו אונז געקומען דורך דער וואַרעמער לופט.

זי איז געשטאַנען אָנגעלעהנט אויף איהרע עלענביגענס. איהר בליק האט דורכגעדרונגען די גענענד. זי האט געקוקט צום הימעל און אויף מיר. איך האב געזעהען ווי איהרע אויגען זיינען פול געוואָרען מיט טרערען. דאָן האט זי געלענט איהר האַנד אויף מיינער און אויס- גערופען:

"קלאַפּשטאַס!"

איך האב מיך באַלד דערמאָהנט אָן דער העררליכער אַדע פון

דיעזען דיכטער, וואס איז געלעגען אין איהרע געדאנקען. איך בין אריינגעפאלען אין א שטרעם פון געפיהלען, וועלכע זי האט ביי מיר ארויסגערופען.

מעהר האב איך עם ניט געקענט אויסהאלטען. איך האב מיך צוגעבויגען צו איהר האנד און זי געקושט בשעת די גליקליכסטע גע- פיהלען זיינען געלאפען פאר מינע אויגען, און דאן האב איך צו איהר וויעדער געקוקט.

עדעלער דיכטער! ווען דו וואָלסט כאַטש געקענט זעהען ווי זי האט דיך פּערגעטערט, דאן וואָלט איך מיט מעהר פּעראַכטונג געקענט הערען ווי מען לעסטערט דיין נאמען.

דען 19טען יוני.

ווי איך האָלט ערגיז מיט מיין לעצטען בריעף, ווייס איך ניט. איין זאך ווייס איך אבער יא, אז עם איז שוין געווען צוויי א זייגער ביי נאכט, ווען איך בין געגאנגען צו בעט, און ווען איך וואָלט דיר אלעס געקענט אויספלוידערן, אנשטאט שרייבען, וואָלט קיין סוף ניט גענומען ביז אין דער פריה.

וואס עם האט פאסירט אהיים פאהרענדיג פון דעם באַל, האב איך דיר נאָך ניט דערזעהלט, און איך האב נאָך עדהיום קיין צייט ניט דאס צו טהון.

עם איז געווען דער העררליכסטער זונען־אויפגאנג. ארום־און־ ארום איז געלעגען דער רעגען־טריפענדער וואַלד און די ערפרישענדע פעלדער. אונזערע בעגלייטערנים האבען איינגערדעמעלט.

זי, לאַטטע, האט מיך געפרעגט, אויב איך וועל אויך זיין איינער פון דער קאָמפּאָניע צום שלאָפען, פאר איהר זאָל איך מיך ניט קימערן. „כל־זמן איך האָלט דיעזע אויגען אָפען,“ האב איך געזאגט, זי האָנקענדיג פעסט, „איז קיין געפאהר ניטאָ איינצושלאָפען.“

און ביז צום טויער האבען מיר ביידע אויסגעהאלטען. דאָרט האט איהר דאס דיענסט־מיידעל לאַנגזאָם געעפענט, און זי פּערויכערט, אז דער פאטער און די קינדער זיינען געזונד, און אַלע שלאָפען.

איך האב זי דאן פּעראַזען, אבער מיט דער בקשה, זי נאָך צו

זעהן אין דעמזעלבען טאָג. זי האט איינגעשטימט, און איך האב ניט פערפעהלט צו קומען. פון יענער צייט אָן, מעגען זיך די זונן, לכּנה און שטערען טהון זייער ארבייט; איך ווייס ניט ווען עס איז טאג און ווען עס איז נאכט. די גאַנצע וועלט ארום מיר פערלירט זיך.

דען 21טען יוני.

איך לעב אזעלכע גליקליכע טעג טאָקי נאָר ווי גאָט האט צוגע-
טהיילט פאר זיינע צדיקים. זאָל פון מיר ווערען וואס עס וויל, איין
זאך וועל איך ניט קענען זאגען, און דאס איז, אז איך האב ניט גענאָסען
די פריידען פון לעבען. קענסט דאָך מיין וואַהלהיים. דאָרט האב איך מיך
לעתיעתה בעזעטצט. פון דאָנען האב איך בלוז אַ האַלבע שטונדע גאַנג
צו לאָטטע'ן. דאָ פיהל איך מיך אַליין און דאס גאַנצע גליק, וואס עס
איז א מענשען געגעבען געוואָרען.

האב איך אפילו גע'חלום'ט, ווען איך האב מיר אויסגעקליעבען
וואַהלהיים פאר אַ פלאַטץ צום שפאַצירען, אז דאס ליגענט אזוי נאָהענט
צום הימעל? ווי אָפט האב איך געזעהן דאס יאנדהויז אויף מייע
וואַנדרונגען, פון באַרג, טהאָל און טייך, דאסזעלבע יאנדהויז, וואס
שליעסט יעצט איין מיין גרעסטעם גליק!

ליעבער ווילהעלם, איך האב שוין אלעס נאכגעדענקט, איבער דעם
חשק אין מענשען זיך אויסברייטען, מאַכען נייע ענטדעקונגען, ארום
צו וואַנדערן; דאן וויעדער איבער דעם אינוועניגעמען אינסטינקט
זיך איינצושרומפען, אויפ'ן וועג פון דער געוואַנהייט צו געהען און
זיך ניט בעקימערן וועגען רעכטס אדער לינקס.

עס איז מערקווירדיג: אזוי ווי איך בין אהער געקומען צום ער-
שטען מאָל און ארונטערגעקוקט פון דעם באַרג צום טהאָל, בין איך שוין
בעצויבערט געוואָרען. — דאָרט דאס וועלדעל. — אַך, ווען דו וואָלסט
נאָר געקענט זיטצען אין זיין שאַטען! — דאָרט ליגענען די בערג ווי
צונויפגעקוקעלט איבער די שעהנע טהאָלען. — אַך, ווען איך וואָלט
מיך נאָר דאָרט געקענט פערלירען! — איך בין אהין געלאָפּען, געקור-
מען צוריק, און ניט געפונען, וואס איך האב געהאָפט. מיט דער ווייט-
קייט איז עס אַקוראַט אזוי ווי מיט דער צוקונפט. א גרויסע טונקלע
גאַנצקייט ליגענט פאר אונזער נשמה, אונזערע געפיהלען פערשווינדען

אין דעם, און מיר ביינקען, אף! מיר ווילען זיך אין נאנצען אוועקגען בען, אונז מיט דעם גאנצען פערנגיעגען פון אן איינציגען, העררליכען געפיהל זיך צו לאָזען אויספילען — און, אף, ווען מיר קומען שוין צו אהין, און דער „דאָרט“ ווערט „דאָ“, איז אלעס ווי פריהער, און מיר בלייבען שטעהען אין אונזער ארעמקייט, אין אונזער בעגרענצקייט; און אונזער נשמה ביינקט נאָך דעם פערשוואונדענעם גליק.

סוף-כל-סוף ביינקט דער אונרוהיגסטער וואַגאַבונד נאָך זיין פאַטער-לאַנד. ער געפינט דאס גליק אין זיין שטיבעלע, אויף דער ברוסט פון זיין פרוי, צווישען זיינע קינדער און אין דער בעשעפטיגונג זיי צו ערנערען. יא, ער געפינט דאָרט דאס גליק, וואס ער האט אומזיסט געזוכט אין דער גאַנצער וועלט.

אין דער פריה, ביי זונען-אויפגאַנג, ווען איך געה ארויס אין מוין וואהלהיים, און פליק מיר דאָרט אויס, אין ווירטהסגאַרטען, מיינע צוקער אַרבעסען, זעט מיר אוועק און שויל זיי אויס, און דערווייל לעז איך מיר אַביסעל האַמער; ווען איך קלייב מיר אויס, אין דער קליינער קיך, אַ טאָפּ, לעג אריין די שויטען און די פוטער און שטעל זיי צו צום פייער, דעק זיי צו און זעט מיר אַניעדער זיי אונטערצור טרייסלען; דאן פיהל איך אזוי לעבעדיג, ווי די מוטעהיגע חתנים פון פענעלאָפּען, וועלכע שלאַכטען אַקסען און חזירים, צושניידען און בראָד טען. קיין זאך פיללט מיר אַן מיט אַזעלכע אמת'ע געפיהלען, ווי דאס פאַטריאַרכאַלישע לעבען, וואס איך קען, גאָט זיי דאַנק, אָהן חכמות אריינוועבען אין מיינ אייגענעם לעבען.

ווי גוט מיר איז עס, ווען מיינ הארץ קען פיהלען דאס איינפאַכע, אונשולדיגע פערנגיעגען פון אַ מענשען, וועלכער קען זיך ארויפברענגען אַ קעפּיל קרויט אויפ'ן טיש, וואס ער האט אליין אויפגעצויגען, און ער לעבט דערביי דורך אלע גוטע טעג אין דעם שעהנעם מאַרגען, ווען ער האט געפלאַנצט, די ליעבליכע נעכט, ווען ער האט עס בעגאַסען און דאן אויפגעפאַסט מיט פרייד, ווי דאס האט געוואַקסען — אלעס זעהט ער וויעדער אין איין אויגענבליק און קוועלט און דערפון.

דען 29טען יוני.

עהער-נעכטען איז אהער ארויסגעקומען דער אַרצט פון דער שמאדט

צום אַמטמאַן. ער האט מיך געפונען זיטצענדיג אויף דער ערד מיט לאָט' טע'ס קינדער. אייניגע האבען זיך אָנגעהאַנגען אויף מיר, אַנדערע האָבען מיך גערייצט, איך האב זיי געקיצעלט, און צוזאַמען האבען מיר געמאַכט אַ גרויסען רעש.

דער דאָקטאָר, וועלכער איז אַ מין אויסגעשטעלטע ליאַלעקע, האט אַ טבע, ווען ער רעדט, ציהט ער זיך אויס די מאַנשעמען, לענט זיי צונויף און האַלט אין איין ציהען די קרייזלען פון זיין העמד — אָט דיעזער מענש האט עס געפונען פאר אַ פחיתת הכבוד אזוי צו טהון ווי איך האב געטהאָן; דאס האב איך מיר געמערקט פון זיין נאָז.

איך האב מיר אבער גאָר ניט געוואָלט שטערען, איהם געלאָזען טהון זיינע קלוגע מעשים, און איך האב מיך גענומען ווייטער בויען דאס קארטען־הייזעל, וואס די קינדער האבען אומגעוואָרפען. ער איז אויך ארום געגאַנגען אין שטאדט און זיך בעקלאַנט, אַז ניט גענוג וואס דעם אַמטמאַן'ס קינדער זיינען אזוי אויך שלעכט, וועט זיי נאָך ווער־טהער מעהר פערדארבען.

יא, ליעבער ווילהעלם, קיין זאך איז מיר ניט אזוי נאָהענט צום הארצען ווי דיעזע קינדער. ווען איך קוק מיר אריין אין די נשמה'לעך פון דיעזע קליינע חברה־לייט, בעמערק איך דעם אָנפאַנג פון מדות טובות און כוחות, וואס זיי וועלען אַמאָל בענעטהיגען; ווען איך בע־מערק אין דער יעצטיגער עקשנות קינפטיגע שטאַנדהאַפטיגקייט און פעסטקייט פון כאַראַקטער, אין דעם וואוינען — גוטען הומאָר און גרינגקייט, וועלכע וועלען זיי אַמאָל ארויסשלעפען איבער די געפאַהרען פון דער וועלט — ווען איך מערק מיר דאס אלעס אזוי ריין, אזוי גאַנץ, ווידערהאָל איך דאן איבער די גאָלדענע ווערטער פון דעם לעהרער פון די מענשען: „ווען איהר וועט ניט ווערען ווי איינער פון דיעזע!“ און יעצט, מיין טהייערער, זיי, וועלכע זיינען אונזער גלייכען, וועלכע מיר דאַרפען בעטראַכטען אַלס מוסטער, בעהאַנדלען מיר גאָר ווי אונז־טערטהאַנען!

האבען מיר אַליין גאָר קיין אייגענעם רצון ניט? און וואו איז דאס רעכט? — איז עס דערפאר ווייל מיר זיינען עלטער און קליינער? נומער גאָט פון דיין הימעל! זעהסט בלויו אַלטע און יונגע קינדער, און ניט מעהר; און פון וועלכען דו האסט מעהר נחת, האט דיין זוהן שוין לאַנג דערצעהלט. די מענשען גלויבען אין איהם, נאָר זיי פאַלגען

איהם ניט. — נאָר דאס איז שוין ניט קיין נייעס — זיי ערציהען זיי-
ערע קינדער ווי זיי זיינען, און — אַרײַע, ווילהעלם! איך וועל בעסער
דאַריבער מעהר ניט רעדען.

דען 1טען יולי.

וואס לאָטטע קען זיין פאר אַ קראַנקען, פיהל איך אין מיין אייגע-
נעם ארעמען הארצען, וואס ליידיט פיעל מעהר וואס זי איז ניטאָ, ווי
יענע וואס ליעגט אויפ'ן קראַנקען בעט. לאָטטע וועט פערברענגען
אייניגע טעג אין שטאדט ביי אַן אנשטענדיגער קראַנקער פרוי, וועלכע
האַלט ביי דער נסיסה, לויט ווי די ערצטע בעהויפטען, און אין לעצטען
אויגענבליק וויל זי לאָטטע זאָל זיין נעבען איהר.

לעצטע וואָך בין איך מיט איהר געווען בעזוכען דעם גייסטליכען
פון סט... דאס איז אַן אָרט, וואס ליעגט מן הצד און עס איז אַהין
אַ שטונדע רייזע. ארום פיער אַ זייגער זיינען מיר אַהין אָנגעקומען.
לאָטטע האט מיטגענומען איהר צווייטע שוועסטער.

אזוי ווי מיר זיינען צוגעקומען צום גייסטליכען'ס הויף, וואס
ליעגט אין שאטען פון צוויי גרויסע נוס-בויםער, איז דער גוטער אַלטער
מאן געזעסען אויף אַ באַנק פאר דער הויז-טהיר, און ווי ער האט דער-
זעהען לאָטטע'ן, איז ער ווי אויף דאס ניי לעבעדיג געוואָרען, פערנע-
סען אָן זיין שטעקען און איהר געוואָלט ענטקעגען לויפען.

זי איז אבער צו איהם צוגעלאָפען, איהם געצוואונגען זיך אַניערער
צו זעטצען. דאן האט זי זיך געזעטצט נעבען איהם, אָבגעגעבען אַ
גרום פון איהר פאטער און געקושט זיין מיאוסען אינגסטען זוהן, וואס
איז דער טרייסט פון זיין עלטער.

האסט זי בעדאָרפט זעהען ווי אזוי זי האט זיך געדרעהט ארום
אַלטען, ווי אזוי זי האט געשריען אום זיינע האַלב-טויבע אויערן זאָלען
הערען, ווי זי האט דערצהאַלט פון די יונגע, שטאַרקע מענער, וואס
זיינען געשטאַרבן פאר דער צייט; פון דער פאָרטעפליכקייט פון
קאַרלסבאָד, און ווי אזוי זי האט געלויבט זיין ענטשלוס אַהין צו פאהרען
נעכסטען זומער; ווי זי האט אויסגעפונען, אז ער זעהט בעסער אויס
און ער איז פיעל מונטערער ווי אין דער צייט, ווען זי האט איהם גע-
זעהען צום לעצטען מאָל.

דערווייל האב איך געמאכט קאמפלימענטען דעם אלטען גייסט-ליכען'ס פרוי. דער אלטער איז געוואָרען פרעהליך, און אזוי ווי איך האב געמוזט לויבען די נוס-בויםער, וואס האבען אונז געגעבען אזא ליעבליכען שאטען, האט ער אונז אָנגעהויבען צו דערצעהלען זייער היסטאָריע.

„ווער עס האט געפלאַנצט דעם אלטען נוס-בוים,“ האט ער אָנגע-פאָנגען, „ווייסען מיר ניט. איינע זאגען דער גייסטליכער, אַנדערע זאגען יענער גייסטליכער. דער אינגסטער אבער, דאָרט הינטען, איז פונקט אזוי אלט ווי מיין פרוי, פופציג יאהר אין אָקטאָבער. איהר פא-טער האט איהם געפלאַנצט אין דער פריה, און זי איז געבאָרען געוואָרען אַבענד. ער איז דאָ געווען פאר מיר אין אַמט. מען קען נאָר ניט בע-שרייבען ווי ליעב דער בוים איז איהם געווען; מיר געוויס ניט וועניגער. מיין פרוי איז געוועסען אויף אַ באַלקען און געשטריקט, ווען איך בין אַהער געקומען, מיט זיעבען און צוואַנציג יאהר צוריק, אלס ארעמער סטודענט.“

לאָטטע האט איהם דערביי געפרעגט וואו זיין טאָכטער איז. עס האט געהייסען, אז זי איז אוועק מיט העררען שמידט אויף דער לאַנקע צו די ארבייטער.

דער אלטער האט דאָן פאָרטגעזעמט זיין געשיכטע, ווי אזוי זיין שווער האט איהם ליעב געקריעגען, און די טאָכטער אויך. דאָן, ווי אזוי, ער איז פריהער געוואָרען זיין העלפער און דערנאָך טאָקי זיין נאָכפאָלגער.

די געשיכטע האט זיך נאָר וואס געענדיגט, ווען די טאָכטער איז אריינגעקומען צוזאַמען מיט דעם העררען שמידט דורך'ן נארטען. זיי האבען בעגריסט לאָטטע'ן מיט גרויסער פריינדשאַפט, און איך מוז מודה זיין, אז זיי זיינען מיר גאָנץ גוט געפעלען געוואָרען. זי איז אַ שנעלע, גוט געוואַקסענע ברונעמקע, וועלכע קען איינעם גוט אונטער-האַלטען אַ קורצע צייט אויפ'ן לאַנד. איהר ליעבהאבער (ווייל אלס אזעלכער האט זיך הערר שמידט באַלד פאָרגעשמעלט), אַ פיינער, דאָך שטילער מענש, האט זיך ניט געוואַלט מישען אין אונזרע געשפרעכען, כאָטש לאָטטע האט אַלץ געזוכט איהם אריינצושלעפען.

וואס מיך האט פערדראָסען איז געווען, אז איך האב געלעזען אויף זיין פנים, דאס עס איז געווען איינגעשפאָרטקייט און אַ שלעכטע לוינע

ווי א קורצער פערשטאנד. ווייטער האט זיך דאס ליידיער נאך צו גוט ארויסגעוויזען. ווייל, ווען פרעדריקע איז געגאנגען שפאצירען מיט לאַטטע'ן און דערביי בין איך אויך מיטגעגאנגען, איז שמידט'ס געזיכט, וואס איז אזוי אויך געווען פון א ברוינער פארב, אזוי פערטונקעלט גע- וואָרען, דאס לאַטטע האט מיר געגעבען א ציה ביים אַרבעל אום מיך אויפמערקזאם צו מאַכען, אז איך בין געווען צו פריינדליך צו פרע- דריקע'ן.

מיך פערדריסט קיין זאך ניט מעהר ווי אין דער צייט ווען יונגע לייט, אין זייער בעסטער יוגענד, זייענדיג צוזאַמען, ווען זיי קענען גע- נייעסען פון אלע פריידען, פערדאַרבען זיי זיך אליין אלעס מיט פוסטער קנאה, און ערשט ווען עס איז צו שפעט, זעהען זיי ארויס זייער פעהלער. מיך האט דאס שטארק געערגערט, און אבענד, ווען מיר זיינען געזעסען אין גייסטליכע'ס הויף און געגעסען מילכיגס, האב איך אָנגעריהרט דאס געשפרעך איבער פרייד און ליידי און בין שטאַרק אויפגעטרעמען געגען דער שלעכטער לוינע.

„מיר מענשען,“ האב איך געזאגט, „בעקלאגען זיך זעהר אָפט, אז אונזערע גוטע טעג זיינען אזוי וועניג און די שלעכטע אזוי פיעל; איך רעכען, אז מיר טהוען דאס מיט אונרעכט. ווען מיר זאָלען האבען אן אָפענעם הארץ צו גענייעסען דאס גוטע, וואס גאָט האט אונז געגעבען, וואָלטען מיר דאן אויך כח געהאַט צו דערטראגען דאס שלעכטע, וואס קומט איבער אונז.“

„אונזער געמיטה איז אבער ניט אין אונזערע הענד,“ האט זיך אריינגעמישט דעם גייסטליכע'ס פרוי, „פיעלעס איז געווענדט אָן קערפער. ווען איינער פיהלט ניט גוט, איז אַלצדינג ניט רעכט.“

דארויף האב איך איהר מודה געווען.

„אויב אזוי,“ האב איך אבער געזאגט, „וועלען מיר דאס בעטראכט טען פאר א קראנקהייט, און זעהען אפשר קען מען דערצו קריעגען א רפואה.“

„דאס לאָזט זיך הערען,“ האט לאַטטע געענטפערט. „איך וועניג טמענס גלויב, אז פיעלעס איז געווענדט אָן אונז אליין. איך ווייס עס פון מיר. ווען מיך רייצט עפעס און עס מאַכט מיך ביין, שפרינג איך אויף, זינג א פאאר קאָנטער-טעניץ אין גארטען ארויף און אַראָב, און באַלד פליהט עס אַוועק.“

„אָט דאס האב איך טאַקי געמיינט צו זאגען,“ האב איך מיך אריינגעמישט. „ווען איינער איז שלעכט געלוינט, איז עס פונקט ווי ער איז פויף, ווייל די שלעכטע לוינע איז אַ מין פוילקייט. אונזער נאַטור ציהט אונז אַהין. און דאָך, ווען מיר האבען אַמאָל די קראַפט זיך צו דערמאָנען, געהט אונז די ארבייט פון דער האנד און מיר געפינען אין דער טהעטיגקייט דאס אמת'ע פערגניגען.“

פרעדריקע איז זעהר אויפמערקזאם געוואָרען, דער יונגער מאַן האט מיר געזאגט, אז מען איז ניט קיין בעל־הבית איבער זיך אליין, און נאָך וועניגער קען איינער בעהעררשען זיינע געפיהלען.

„דאָ איז די פראַגע,“ האב איך געזאגט, „פון אַן אונאַנגענעמעם געפיהל, פון וועלכען יעדער מענש וויל גערן לויז ווערען; קיינער ווייס ניט ווי ווייט זיינע קרעפטען געהען, ביז ער האט זיי פרוברט. געוויס, ווער עס איז קראַנק, וועט ארום פרעגען ביי אַלע דאָקטוירים און דער גרעסטער יאוש פון די ביטערסטע מעדיצינען וועט ער ניט צוריקווייזען, אבי צוריק צו געווינען זיין געזונדהייט.“

איך האב בעמערקט ווי דער עהרליכער אַלטער האט אָנגעשטרענגט זיינע אויערן, אום אַנטהייל צו נעהמען אין אונזער ויכוח. איך האב דער־פאר גערעדט העכער, זיך ווענרענדיג צו איהם.

„מען פרעדיגט געגען די פיעלע זינד,“ האב איך ווייטער געזאגט, „איך האב אבער נאָך ניט געהערט, אַז מען זאָל פרעדיגען געגען דיעזער עבירה.“

„דאס דאַרפען טהון די שטאַדטישע גייסטליכע,“ האט ער גע־ענטפערט. „די בויערן ליידען ניט פון קיין שלעכטע לוינעס. פון דעסט־וועגען וואָלט עס ניט געקענט שאַדען אויך דאָ, ווייל דאס וואָלט געווען אַ לעקציע און וועניגסטענס פאר מיין פרוי און אויך פאר'ן הערר אַמטמאַן.“

דער עולם האט זיך צולאַכט און דער גייסטליכער האט אויך מיט־געלאַכט, ביז ער האט אָנגעהויבען צו הוסטען, וואס האט אויף א צייט אונטערבראַכען אונזער ויכוח. דאן האט הערר שמידט וויעדער גענומען דאס וואָרט.

„זיי האבען אָנגערופען די שלעכטע לוינע אַן עבירה. איך רעכען, אַז דאס איז אַביסעל איבערטריעבען,“ האט ער געזאגט.

„געוויס ניט,“ האב איך אנגעווענדעט, „דאס וואס שאַרעט אונז

און אנדערע, פערדיענט אזא נאמען. איז עס ניט גענוג, וואס מיר קענען איינער דעם צווייטען ניט גליקליך מאכען, דארפען מיר נאך איינער דעם צווייטען רויבען דאס פערגניגען? רופט מיר אן דעם מענשען, וואס האט א שלעכטע לוינע און ער זאל זי קענען בעהאלטען, אום די פרייד ארום זיך ניט צו צושטערען! אָדער איז די שלעכטע לוינע ניט אן אינערליכער אונמוטה איבער אונזער אייגענער אונווירדיגקייט, א פראָטעסט געגען זיך זעלבסט, וועלכער איז אימער פערבונדען מיט אייפערזוכט אויפגעהעצט דורך הבל הבלים? מיר זעהען גליקליכע מענשען, וואס מיר קענען ניט גליקליך מאכען, אָט דאס קענען מיר ניט דערטראגען."

פֿאַטטע האט מיך אָנגעקוקט און געשמייכלט, ווייל זי האט געזעהען מיט וואס פאר א פייער איך האב גערעדט. א טרער אין פּרעדער־דיקע'ס אויגען האט מיך געצוואונגען וויעדער צו רעדען.
 „וועה יענעם,“ האב איך געזאגט, „וואס בעדיינט זיך מיט דעם כח, וואס ער האט איבער א הארץ, אום פון דאָרט צו רויבען די פרייד. אלע מתנות, אלע נהת'ן פון דער וועלט קענען ניט צוגעבען איין סע־קונדע פּערגניגען, וואס איז פּערגאלט געוואָרען פון דער קנאה און אויפּרעגונג פון אונזערן א טיראן.“

מיין גאַנצעס הארץ איז געווען פול אין יענעם אויגענבליק; זכרונות פון דער פּערגאַנגענהייט האבען זיך געדרונגען אין מיין נשמה, און די טרערען זיינען מיר געקומען אין די אויגען.

„מיר דארפען זיך יעדען טאג זאגען,“ האב איך ערקלערט, „דו קענסט פאר דייןע פריינד קיין בעסערע זאך ניט טהון, ווי פערמעהרען זייער גליק דערמיט, וואס דו געניעסט עס מיט זיי צוזאַמען. ביסטו אימשטאַנד זיי צו געבען לינדערונג, ווען זייער נשמה איז געפלאגט מיט ליידענשאַפטען און יסורים מאַטערט זיי? און ווען די לעצטע, ערנסטע קראַנקהייט קומט איבער'ן מענשען, וועמעס געזונד דו האסט רואינירט אין דער בליהענדער יוגענד, יעצט ליעגט ער ביי דער גסיסה, די אויסגעלאָשענע אויגען צום הימעל, דער טויטען־שווייס אויפ'ן בלייד־כען שטערען, און דו שטעהסט ביים בעט ווי א פּעראורטהיילטער, מיט א קלאָהרען בעוואוסטזיין, אז דו קענסט גאָר ניט העלפען, דיך פלאַגט די טויט־שרעק, וואָלסט אַלעס אוועקגעגעבען, אום איהם צו קענען געבען א טראָפען שטאַרקונג, איין פונק מוטה!“

דער זכרון פון אזא סצענע, וואס איך האב אמאל בייגעוואָהנט, האט מיך, מיט דער גאַנצער געוואַלט, בעפאַלען ביי דיעזע ווערטער. איך האב בעהאַלטען מײן פנים אין טאַשענטוך און בין אַוועק. איך האב מיך ערשט דערמאָהנט וואו איך בין דער וועלט, ווען איך האב געהערט לאַטמע'ס שטימע אויסרופענדיג:

„שוין צייט צו געהען אַהיים!“

דאָן האב איך אויך געקריגען פון איהר אַ גאַב אַהיים געהענדיג, דערפאר וואס איך נעהם צו אַ וואַרעמען אַנטהייל אין אלעמען און אַז איך וועל דערפאר האבען אַ מיאוס'ן סוף. זי האט מיר געהייסען איך זאָל מיך שוינען. — אַך, דו מלאך! צוליעב דיר דאַרף איך לעבען!

דען 6טען יולי.

זי איז נאָך אַלץ ביי איהר שטאַרבענדער פריינדין, אבער זי איז נאָך אימער דיעזעלבע ליעבליכע בעשעפעניש, אַז וואוהין זי קומט, ווערען יסודים פערלייכטערט און וואוהין זי געהט מאַכט זי גליקליכע. נעכטען אבער איז זי געגאַנגען שפאַצירען מיט מאַריאַנען און די קליינע מאַלע; איך האב עס געוואוסט, דערפאר האבען מיר זיך בעדגעגענט און געגאַנגען צוזאַמען. געהענדיג אַנדערטהאַלבען שטונדען, זיי נען מיר צוריק געקומען אין שטאדט אריין, פונקט צום ברונען, וועלכער איז מיר אזוי טהייער און יעצט טויזענד מאָל טהייערער.

לאַטמע האט זיך געזעצט אויף דער מויער, און מיר זיינען געדליעבען שטעהען פאר איהר. איך האב מיך ארומגעקוקט, און, אַך, יענע צייט, ווען מיר זיינען געווען אַליין, האט אין מיר וויעדער אויפגעלעבט.

„ליעבער ברונען!“ האב איך געמורמעלט צו מיר אַליין, „זייט איך האב מיך מיט דיין קיהלקייט ניט דערקוויקט, האב איך אין אַילע-נעש דייך פיעל מאָל ניט בעמערקט.“

איך האב אַרונטער געקוקט און געזעהן, אַז מאַלע איז געווען שטאַרק בעשעפטיגט ארויף ברענגענדיג אַ גלאָז וואסער. איך האב געדוקט צו לאַטמע'ן און געפיהלט אַלעס, וואס זי איז צו מיר. דערווייל איז אַנגעקומען מאַלע מיט דעם גלאָז וואסער. מאַריאַנע האט עס גע-

וואָלט ביי איהר אוועקנעהמען: „ניין!“ האט דאס קינד אויסגעשריען מיט דעם זיעסטען אויסדרוק, „ניין, לאָטטע, דו זאָלט פריהער טרינקען!“

איך בין געווען אזוי ענטציקט איבער דער וואהרהייט און גוטס־קייט, מיט וועלכער זי האט אויסגערופען, אז איך האב מיינע געפיהלע מיט קיין אַנדער זאך ניט געקענט אויסדריקען, ווי אויפהייבען דאס קינד פון דער ערד און זי אזוי געקושט, אז זי האט באַלד אָנגעהויבען צו שרייען און וויינען.

„איהר האט ניט ריכטיג געהאַנדעלט,“ האט לאָטטע בעמערקט.

איך האב מיך געפיהלט געטראַפען.

„קום אַהער, מאַלע,“ האט זי ווייטער געזאגט, זי אָננעהמענדיג ביי דער האַנד און אַרונטערפיהרענדיג די טרעפּען. „אַט דאָ וואָש דיך אָב ביים פרישען קוואַל, אבער גיך, געשווינד! שאַרט ניט, טהו נאָר וואס איך הייס.“

אזוי שטעהענדיג, האב איך צוגעזעהען מיט וואס פאר אַ השק דאס קינד האט מיט איהרע נאסע הענטלעך געריבען איהרע באַקען, גלויבענדיג, אז דער קוואַל וועט אלעס אָבוואַשען, און פאר איהר איז ניטאָ קיין מיאוס־ערע זאך ווי צו האבען אַ שמוטציגע מאַר־דעמשיקע.

דאן האט לאָטטע געזאגט:

„גענוג, גענוג, מאַלע!“

נאָר דאס קינד האט ניט אויפגעהערט זיך צו וואַשען, גלויבענדיג, וואס מעהר אַלץ בעסער. ווילהעלם! איך גיב דיר מיין וואָרט, אז איך האב נאָך קיינמאָל ניט בייגעוואָהנט קיין טויף־סצענע מיט מעהר רעספּעקט. און ווען לאָטטע איז אַרויפגעקומען, בין איך געווען בערייט מיך צו וואַרפען צו איהרע פיס ווי פאר אַ נביא, וואס האט אָבגעמעקט די זינד פון אַ גאַנצער גאַציאָן.

אבער האב איך מיך ניט געקענט צוריקהאַלטען ניט צו דערצעהן לען איבער דיעזער פאַסירונג אַ מאָן, וועלכער האט אויסגעזעהען צו זיין אַ מענש מיט שכל און געפיהל. אבער, ווי עס שיינט, האב איך מיך אָבגענאַרט. ער האט ערקלערט, אז לאָטטע האט ניט ריכטיג גע־האַנדעלט.

„מען דארף ניט זוכען צו קלוג צו מאכען די קינדער,“ האט ער געזאגט, „דאס קען ברענגען צו טעות'ן און אבערגלויבען, פאר וועלכע מען דארף היטען די קינדער פון דער פריהער יוגענד אָן.“

איך האב מיך באלד דערמאָהנט, אז דערזעלבער מאַן האט, מיט אַ וואָך צוריק, געלאָזען טויפען זיינס אַ קינד. איך האב אַפילו וועגען דעם ניט גערעדט, אבער אין הארצען האב איך געפיהלט דעם גאַנצען אמת: מיר דאַרפען האַנדלען מיט די קינדער ווי גאָט האַנדעלט מיט אונז; מיר פיהלען זיך אַם גליקליכסטען, ווען ער לאָזט אונז ארום־קייקלען זיך אין אונשוילדיגען און פריינדליכען משוגעת.

דען 8טען יולי.

וואס פאר אַ קינד מען איז! ווי אזוי מען ביינקט נאָך אַ בליס!
וואס פאר אַ קינד מען איז!

מיר זיינען געגאַנגען קיין וואַהלהיים. די פרויען זיינען געפאהרען אין אַ דראָשקע. שפאַצירענדיג, האט זיך מיר געדאַכט, אַז איך זעה אין לאַטטע'ס אויגען — פערציה עס מיר, איך בין אַ נאַר! דו דאַרפסט אבער זעהען דיעזע אויגען! — בקיצור, יעצט (ווייל מיינע אויגען קלע־פען זיך מיר צום שלאָפּען), אזוי ווי די פרויענציער זיינען אריין אין דער דראָשקע, זיינען דערביי געשטאַנען דער יונגער וו... זעלשטאדט, אורדיאַן און נאָך. דאָרט האט מען אַביסעל געפלוידערט מיט די יונגע לייטלעך, וועלכע זיינען געווען גאַנץ לוסטיגע חברה. איך האב געזוכט לאַטטע'ס אויגען, אבער זיי זיינען געגאַנגען פון איינעם צום צווייטען, אבער אויף מיר, מיר! מיר! וועלכער איז דאָרט געשטאַנען בלויז פון איהרעט וועגען, זיינען זיי גאָר ניט געפאלען. מיין הארץ האט זיך מיט איהר טויזענד מאָל געזעגענט, אבער זי האט מיך גאָר ניט געזעהען. די דראָשקע איז פארביי געפאהרען און מיר איז געשטאַנען אַ טרעהר אין די אויגען. איך האב נאָכגעקוקט, איך האב געזעהען לאַטטע'ס קאָפּפּוץ ארויסשטעקען פון דעם טהירעל, זי האט זיך געווענדט ארום צו זעהען, אַך, נאָך מיר? מיין לעבער, אין דיעזער, אין דיעזער אונז־געוויסהייט שוועב איך; דאס איז מיין איינציגע טרייסט, אפשר האט

זי געזוכט מיך צו זעהען, אפשר! גוטע נאכט! וואס פאר א קינד
איך בין!

דען 10טען יולי.

דו דארפסט נאך זעהען, וואס פאר א שטיק נאר איך שטעל פאר,
ווען מען רעדט פון איהר אין געזעלשאפט. און ווען מען פרעגט מיך
ווי זי געפעלט מיר — געפעלט? דאס וואָרט האָט איך צו טויט. וואָס
מוז דאָס זיין פאַר אַ מענש, וועמען לאָטטע געפעלט, ביי וועמען זי
רויבט ניט אַוועק די חושים און פיללט ניט אויס אַלע געפיהלען? מיט אַ
קורצער צייט צוריק האָט מיך איינער געפרעגט, ווי מיר געפעלט
אַססיען.

דען 11טען יולי.

מיט פרוי מ... שטעהט עם זעהר שלעכט; איך בעט פאר איהר
לעבען, ווייל איך פיהל וואס לאָטטע פיהלט. איך זעה זי זעלטען ביי
מיין פריינדין, און היינט האט זי מיר דערזעהלט אַ וואונדערבארע פאר-
סירונג. דער אַלמער מ... איז אַ מיאוס'ער קמצן, און זייט ער קען זיין
פרוי איז זי שוין ביי איהם גוט פערשוואַרצט געוואָרען. מיט עטליכע
טעג צוריק, ווען דער דאָקטאָר האָט זי אויפגעגעבן, האָט זי געלאָזט
רופען איהר מאַן (לאָטטע איז געווען אין צימער) און צו איהם אזוי
געזאָגט:

„איך מוז דיר אויף עפעס מודה זיין, וואָס וואָלט געקענט אָנמאָ-
כען נאָך מיין טויט כעס און רוג. ביז יעצט האָב איך געפיהרט די
בעל־הבית'ישקייט אזוי אָרענטליך און אזוי שפאַרזאָם ווי נאָך מעגליך.
פון דעסטוועגען וועסטו מיר מוחל זיין, ווען איך וועל דיר זאָגען, אז
זייט די לעצטע דרייסיג יאהר האָב איך דיר אָבגענאָרט. באַלד נאָך דער
חתונה האָסטו בעשטימט צו וועניג צו דעקען די הוצאות פון דער קיך
און הויזגעזינד. ווי אונזער געזינד איז אבער גרעסער געוואָרען, האָט
מען דיר ניט געקענט בעוועגען צו פערגרעסערן מיין וואָכענגעלד;
בקיצור, דו ווייסט, אז דו האָסט פערלאָנגט אין די צייטען פון גרויסע
הצטרכות, זאָל איך אויסקומען מיט זיעבען גולדען אַ וואָך. איך האָב

געשוויגען. אבער וואס איז מיר ניט דערנאָנגען, האב איך גענומען פון דער קאסע, און קיינער האט מיך ניט חושד געווען, אז א פרוי וועט גנב'ענען פון דאָרט. איך האב גאָר ניט פערשווענדעט, און איך וואָלט גענאָנגען גאָנץ רוהיג אויף יענער וועלט, ווען איך וואָלט געוואוסט, אז יענע, וואס וועט פערנעהמען מיין פלאַטץ, וועט וויסען וואס זי האט צו טהון, און דו זאָלסט פערשפּאַרען צו טענה'ען, אז דיין ערשטע פרוי האט יא געקענט אויסקומען מיט וועניג געלד."

מיט לאַטטע'ן האב איך דורכגערעדט, ווי אזוי מענשען קענען זיין פערבלענדעט, אז איינעם זאָל גאָר ניט איינפאלען חושד צו זיין די פרוי, אז מיט זיעבען גולדען אַ וואָך קען מען ניט האבען קיין העלפט אפילו פון דעם, וואס זי האט בענעהינט. אליין האב איך אויך געזעהען מענשען, וועלכע האבען געגלויבט אין דער מול-ברכה, מיינענדיג, אז זיי האבען ביי זיך אין הויז דעם נביא'ס קריענעל עהל, וואס לאָזט זיך קיינמאָל ניט אויס.

דען 13טען יולי.

ניין, איך נאר מיך ניט אָב! איך לעז אין איהרע שוואַרצע אויגען אמת'ע סימפאטהיע פאר מיר און פאר מיין מזל. יא, איך פיהל, און דערפאר מעג איך געטרויען מיין הארצען, אז זי — אַך, דאַרף נאָר, מעג איך דאס זאגען — אז זי ליעבט מיך?

מיך ליעבען? — איך ווער ביי מיר אליין טהייערער; מעג איך וואַגען צו רעכענען, אז דו וועסט מיך פערשטעהען — ווי אזוי איך פער-געטער מיך אליין, זייט זי ליעבט מיך?

איז דאס פשוט זיך אליין אָנגעמאָסטען, אָדער עס איז טאַקי אזוי? איך קען נאָך ניט דעם מענשען, וועלכער זאָל קענען פערטרעטען מיין שטעלע אין לאַטטע'ס האַרץ; און דאָך, ווען זי רעדט פון איהר חתן, מיט אזוי פיעל וואַרעמקייט און ליעבע, זעהט עס ביי מיר אויס, ווי איינער, ביי וועלכען מען נעהמט אוועק אלע זיינע אויסצייכנונגען, כבוד און אויך זיין שווערט.

דען 16טען יולי.

אך, ווי מיר לויפט עם דורך אלע אָדערן, ווען מיין פינגער בעריהרט אונגערן איהרען און ווען מיין פוס בענגענט זיך מיט איהרען אונטער'ן מיש! איך ציה מיך צוריק ווי פון פייער, אבער א געהיימע קראפט ציהט מיך אלץ אהין. — עם הייבט מיר אָן אזוי צו שווינדלען פאר די אויגען! — איהר אונשולד, איהרע ריינע און זויבערע נשמה, פיהלט נאָר ניט ווי עם פייניגען מיך די קליינע פריינדליכקייטען! עם פאסירט, אז אין געשפרעך לעגט זי איהר האַנד אויף מייער און בשעת רעדען קומט זי צו נעהנטער צו מיר און איהר הימלישער אטעהם דערנרייכט מייער ליפען — דאמאלס פיהל איך ווי פון בליטץ געטראָפּען. דו פערשטעהסט מיך, ווען איך זאָל מיך אַמאָל וואַגען דיעזען הימעל, דיעזעם פערטרויען פאר מיר צו נעהמען — ניין, מיין הארץ איז ניט אזוי פערדראָבען, אזוי שוואַך — אבער איז דער געראַנג אללין ניט א פערברעכען?

זי איז ביי מיר הייליג. יעדע תאוה שווייגט אין איהר געגענד ווארט. איך ווייס קיינמאָל ניט ווי מיר איז, ווען איך בין ביי איהר; עם שיינט מיר גלייך ווי די נשמה וואָלט אריין אין אלע מייער נערווען. זי האט א מעלאָדיע, וואס זי שפיעלט אויפ'ן קלאַוויער מיט דער קראַפט פון אַ מלאַך, אזוי איינפאַך און דאָך אזוי גייסטפאָל. עם איז איהר ליעבלינגס-ליעד, און ווען זי שפיעלט נאָר די ערשטע נאָמע, היילט עם מיך שוין פון אלע יסורים און פיין.

מיר איז מעהר ניט קיין וואונדער איבער דעם, וואס מען דער-צעהלט איבער דער אַלטער צויבער-קראַפט פון דער מוזיק. דאס איינפאַכסטע געזאַנג ריהרט מיך. און, מערקווירדיג, זי ווייס עם גראַדע דאמאלס צו שפיעלען, ווען איך וואָלט מיר וועלען ארייניאַגען אַ קויל אין קאָפּ. די פערבלאָנדעטקייט און הושף פון מיין נשמה צוגעהען זיך און איך אטעהם וויעדער פרייער.

דען 18טען יולי.

ווילהעלם, וואס איז פאר אונז א הארץ אָהן ליעבע? פונקט ווי אַ צויבער-לאַנטערן אָהן ליכט! קוים ברענגסטו אריין דאס לעמפעל, דאן

גלאַנצען פאר דיר די שעהנסטע בילדער אויף אַ ווייסער וואַנד. און ווען ליעבע וואָלט מעהר ניט געווען ווי אַ פערביישוועבענדע פאַנטאַזיע, מאַכט עס אונז אַלץ גליקליך פיהלען, ווען מיר ווערען ענטציקט ווי אינגלעך פון די וואונדערבארע ערשיינונגען.

היינט האב איך ניט געקענט נעהען צו לאַטמע'ן. אן אונפער-מיידליכע קאַמפּאַניע האט מיך אויפגעהאַלטען. וואס האב איך גע-קענט טהון? איך האב צו איהר געשיקט מיין דיענער, כדי איך זאָל דאָ האבען אַ מענשען, וואס איז היינט געווען נאָהענט צו איהר. מיט וועלכער אונגעדולד איך האב אויף איהם געוואַרט, און מיט וועלכער פרייד איך האב איהם געזעהען! ווען איך וואָלט מיך ניט געשעהמט, וואָלט איך איהם אָנגענומען ביים קאַפ און איהם געקושט.

מען דערצעהלט פון אַ באַנאָנישען שטיין, אז ווען מען האט איהם געלעגט ענטקעגען דער זון, האט ער איינגעצויגען איהרע שטראַהלען און דאָן געלויבטען אַביסעל ביי נאַכט. אזוי איז עס מיר געווען מיט דעם דיענער. דאס געפיהל, אז איהרע אויגען האבען געקוקט אויף זיין פנים, אויף זיינע באַקען, אויף די קנעפ און אויף דעם קאָלנער פון זיין ראַק, דאס אלעס צוזאַמען האט איהם ביי מיר געמאַכט איינפאַך הייליג און טהייער. אין יענעם אויגענבליק וואָלט איך דעם יונג ניט אוועק געגעבען פאר טויענד טאַלער. ווי גוט איך האב עס געפיהלט אין זיין געגענוואַרט. נאָט זאָל דיר אָבהיטען זאָלסט לאַכען דערפון.

וויילעלם, זיינען דאס פאַנטאַזיען, וואס מאַכט אונז אזוי גליק-ליך?

דען 19טען יולי.

„איך וועל זי זעהען!“ שריי איך אויס גאַנץ פריה, ווען איך מונטער מיך אויף און מיט פרעהליכקייט קוק איך צו דער שעהנער זון. „איך וועל זי זעהען!“ דאָן בלייבט מיר שוין דעם גאַנצען טאָג קיין אַנדערער וואונש. אלעס, אלעס ווערט פערשלאַנגען אין דיעזען חשק.

דען 19טען יולי.

אייער אידעע, אז איך זאל פאהרען מיט'ן קאנסול קיין.... קען איך נאך ניט אָננעהמען. איך האב ניט שטארק ליעב זיך צו אונטער-ווארפען, און מיר ווייסען אלע, אז דער מאן אליין איז ניט קיין אַנ-גענעהמע בריאה. דו זאנסט, אז מיין מוטער וויל מיך זעהען עפעס טהון; דאס האט מיך געמאכט לאַכען. בין איך יעצט ניט טהעטיג? איז עס, אין גרונד גענומען, עפעס אַ חילוק, אויב איך צעהל אַרבעט אָדער לינזען? אלעס שטרעבט נאָך איין לומפערין, און דער מענש בלייבט שטענדיג אַ נאר, וואס שטרעבט נאָך געלד אָדער עהרע, ווייל אַנדערע ווילען אזוי, ניט ווייל דאס איז זיין אייגענער ווילען און ליידענשאפט.

דען 24טען יולי.

אזוי ווי דו אינטערעסירסט זיך זעהר שטארק דערמיט, אז איך זאל ניט פערנאכלעסיגען מיין צייכען, עליכן וועל איך אלעס אַנדערע אויסלאָזען און רעדען דאריבער. דער אמת איז אבער, אז איך האב אין דעם וועניג וואס געטהון.

איך בין נאָך קיינמאָל ניט געווען גליקליכער ווי יעצט; קיינמאָל האב איך מיך נאָך ניט אזוי פיעל פעראינטערעסירט מיט דער נאטור ווי יעצט, פיהלענדיג יעדעס שטיינדעלע, יעדעס גרעזעלע. און דאָך — איך ווייס ניט ווי איך זאל מיך אויסדריקען, מיין פאַרשטעלונגס קראַפט איז אזוי שוואַך, אלעס שווימט און טאַנצט אזוי פאר מיין זעלע, אז איך קען ניט אָנכאַפען קיין זאָך פאר צייכונג. איך שטעל מיר אבער פאַר, אז ווען איך וואָלט געהאַט לעהם אָדער וואַקס, וואָלט איך שוין יא געמאכט דערפון עפעס אַ בילד. איך וועל אויך געהמען לעהם, ווען עס וועט אזוי אָנהאַלטען, קנעטען און עס וועלען דערפון ארויסקומען קיבענס.

דריי מאָל האב איך אָנגעהויבען צייכען לאַטמע'ס פאַרטעט, און דריי מאָל האב איך מיך בענאָרישט. און דאס פערדריסט מיך נאָך מעהר, ווייל מיט אַ צייט צוריק האב איך אלעס אויסגעצייכענט

צוגעטרֶאָפּען. פון דעס טווענגען האב איך נאכהער געצייכענט איחר שאטען-צורה, און דאס איז דערווייל פאר מיר נענוג.

דען 25 מען יולי.

יא, ליעבע לאַטטע, איך וועל אלעס בעזאָרגען און בעשטעלען; גיט מיר נאָך מעהר אויפטרעגע, ווי אָפט איהר ווילט אליין. בלויז איין זאך בעט איך איך: שיט גיט קיין זאמד אויף די צעטעלעך, וואס איהר שרייבט מיר. היינט האב איך געכאַפּט אַ צעטעלע צו די ליפּען, האט עס מיר געקריצט צווישען די צייהן.

דען 26 מען יולי.

איך האב מיר שוין עטליכע מאָל פּאַרגענומען זי גיט צו זעהען אזוי אָפט. אבער ווער קען עס האַלטען? יעדען טאג בין איך אַ קרבן פון נסיון. דאַכט זיך יעדען טאג זאג איך: „מאָרגען זאָלסטו מעהר גיט געהען!“ און ווען דער מאָרגען קומט, געפין איך וויעדער אַ שטאַרקע אורזאַכע, און נאָך איידער איך קוק זיך אַרום, בין איך שוין דאָרט. ענטוועדער זי האט געזאגט אַבענד: „איהר קומט דאָך מאָרגען?“ אָדער זי גיט מיר עפעס אַן אויפּטראַג, און איך געפין עס פאר פאַסענד איהר אליין צו ברענגען דעם ענטפער; אָדער דער טאג איז גלאַט אזוי צו שעהן און איך געה קיין וואַהלהיים, און ווען איך בין דאָרט, געדוירט ערט עס מיר בלויז אַ האַלבע שטונדע ביז צו איהר. איך בין צו נאָהענט צו דער אַטמאָספּערע — צוק! און איך בין שוין דאָרט!

מיין מאַמע פּלעגט דערצעהלען אַ מעשה'לע פון מאַגעטענבערג: די שיפען, וועלכע זיינען געקומען צו נאָהענט, זיינען אויף איינמאָל בע-רויבט געוואָרען פון דעם אייזען, וואס זיי האבען געהאַט; די צוועקעס זיינען געפלויען צום באַרג, און די אונגליקליכע מענשען זיינען אריינגעפאַלען אין ים אריין צווישען די צונומענע ברעטער.

דען 30טען יולי.

אלבערט איז אָנגעקומען און איך וועל מוזען געהען. ווען ער זאָל זיין דער בעסטער, דער עדעלסטער אויף דער ערד און איך זאָל מיך פיעל קלענער האַלטען ווי ער איז, וואָלט איך דאָך ניט געקענט צוזהען מיט מיינע אויגען ווי אזוי ער בעזיטצט אזא פאַלקאַמענהייט. — בעזיטצען? — נענוג, ווילהעלם, דער חתן איז דאָ. ער איז אַ בראַד-ווער און לייעבער מענש, צו וועמען מען דאַרף זיין גוט. גליקליכער-וויווע בין איך ניט געווען ביי זיין אָנקומען. עס וואָלט מיר צוריסען מיין האַרץ. ער איז אזוי בראַוו, אז ער האט נאָך איינמאָל ניט גע-קושט לאַטטען אין מיין געגענוואַרט. גאָט זאָל איהם בעזאהלען דער-פאר. פאר דעם רעספעקט אַליין, וואס ער האט פאר איהר, מוז איך איהם לייעב האבען. ער איז זעהר גוט צו מיר, און איך רעכען, אז דאס איז לאַטטע'ס איינפלוס; אין דעם פערשטעהען זיך שוין איין די פרויען און זיי האבען רעכט: ווען זיי האבען צוויי פערעהער, וואס לעבען גוט מיט אַנאַנדער, דאן איז עס אימער פון זייער טובה וועגען.

דערווייל קען איך אלבערט'ן ניט ענטזאגען מיין אַכטונג. זיין רוהיגע נאַטור איז אזא וויעדערשפרוך צו מיין אונרוהיגען כאַראַקטער, אז דאס קען מען גאָר ניט פערבאַרגען. ער איז אַ געפיהלפאַלער מענש און בעגרייפט וואס לאַטטע איז פאר איהם. עס שיינט, אז ער האט זעהר וועניג שלעכטע לויגען, און דו ווייסט, אז דאס איז די זינד, וואס איך האס אין מענשען מעהר ווי אלעס אַנדערע. ער האַלט מיך פאר אַ מענשען מיט שכל; מיין התקרבות צו לאַטטע'ן, מיין אמת'ע פרייד, וואס איך האב אין אלע איהרע האַנד-לונגען, פערמעהרט אַלץ זיין טריאומף און ער לייעבט זי נאָך מעהר. אויב ער פייניגט זי אַמאָל מיט קליינע אייפערזיכטיגקייטען, וועל איך יעצט ניט רעדען דאריבער; איך, אויף זיין פלאַטיץ, וואָלט ניט זיכער געווען געגען דיעזען טייוועל.

אבער זאָל עס זיין ווי עס וויל זיך, מיין פרייד צו זיין ביי לאַטטע'ן, איז פאראיבער. זאָל איך דאס רופען נאַרדישקייט אָדער פערבלענדונג? — אבער צו וואס דאַרף איך אַ נאמען? די זאך דערצעהלט זיך אַליין. איך האב געוואוסט אַלעס, וואס איך ווייס יעצט, נאָך איידער אַלבערט איז געקומען; איך האב געוואוסט, אז

איך האב צו איהר קיינע פרעטענזיעס, און איך האב אויך קיינע נע-
האט; דאס הייסט, אזוי ווייט ווי עס איז מעגליך געווען בשעת איך
האב ארויסגעווייעזען אזוי פיעלע ליבענסווירדיגקייטען. איצט שטעה
איך מיר דאָ ווי אַ נאַר, מיט גרויסע געפּענטע אויגען, ווען דער חתן
איז ווירקליך געקומען און פון מיר אוועקגענומען דאס מיידעל.

איך פערבייס מיט די צייהן און שפּאַט איבער מיין עלענד; איך
שפּאַט אויך דאָפּעלט און דרייפּאַך פון יענע, וואס קענען מיר זאגען,
אז איך זאָל זיך אַבזאָגען, ווייל עס איז קיין אַנדער מיטעל ניטאָ.
נעהמט אוועק פון מיר דיעזע שטרוענע מענער! — איך לויף אַרום
אין וועלדעל, און ווען איך קום צוריק און נעפּין אַלכערט'ן ביי איהר,
זיטצענדיג אין גארטען אָדער אונטער די בלומען, קען איך עס גאָר ניט
איבערטראגען. איך ווער עפעס אויסגעלאָסען נאַרריש און הייב אָן
ווייזען משוגענע שטיק.

„אום גאָטעס ווילען,“ האט מיר היינט לאָסטע געזאגט, „איך
בעט אייך, מאַכט מעהר ניט אַזאַ סצענע ווי נעכטען אַבער. איהר
זייט שרעקליך, ווען איהר זייט אזוי לוסטיג.“
צווישען אונז אַזאַ עס בלייבען, פאַס איך אויף אַקוראַט, ווען אַל-
בערט איז בעשעפּטיגט; וואוטש! בין איך דאָ, און מיר איז תמיד גוט,
ווען איך טרעה זי אליין.

דען 8טען אויגוסט.

איך בעט דיך, לייעבער ווילהעלם, איך האב געוויס דיך ניט גע-
מיינט, ווען איך האב פּערדאַמט די מענשען אלס אונערטרעגליך. איך
האב נאָר געמיינט יענע מענשען, וועלכע הייסען אונז זיך אונטערגע-
בען צום שיקזאַל, ווען עס לאָזט זיך גאָר ניט. איך האב געוויס ניט גע-
רעכענט, אז דו וועסט אויך אזוי מיינען. אין תוך גענומען, האסטו
רעכט. בלויז איין זאך מוזטו מיר מודה זיין, אז אין דער וועלט איז
ניטאָ קיין ענטוועדער אָדער; די געפיהלען און האַנדלונגען
זיינען אזוי פּערשיעדען, גראַדע ווי די לאַנגע נאָז און פּלאַטשיגע נאָז.
דו וועסט מיר אַלזאָ קיין פאַראיבעל ניט האבען, ווען איך וועל
אַבלאָזען דיין אַרגומענט און מיך דאָך דורכשטופען צווישען ענט-
וועדער און אָדער.

דו זאנסט: „ענטוועדער דו האסט האַפנונג אויף לאַסטע'ן, אָדער ניט. גוט! אין ערשטען פאַל זאָלסטו זוכען דורכצופיהרען און פער-ווירקליכען די ערפילונג פון דיין וואונש; אין צווייטען פאַל, פאַס מוטא און זעה לויז ווערען פון אַ טרויעריגעס געפיהל, וואס מוז סוף-בל-סוף חרוב מאַכען אַלע דייע כוחות.“ — מײן פריינד, דאס איז גוט געזאגט, אבער — צו שנעל געזאגט.

זאג מיר אבער נאָר, קענסטו פערלאַנגען פון דעם אונגליקליכען, וועלכער האַלט ביים שטאַרבען פון אַ פערצעהרישע קראַנקהייט, ער זאָל זיך אריינשמעכען אַ קינזשאַל אין האַרצען און מיט איין מאָל מאַכען אַ סוף פון אַלע יסורים? רויבט פון איהם די קראַנקהייט אַליין ניט אוועק דאס געזונד און דעם מוטא צו טהון אַזא זאך?

קענסט מיר אפילו ענטפערן לַמשל: „ווער וועט זיך ניט לאָזען אַבשניידען אַ האַנד, איידער ער זאָל זיך אויסזעטצען דער געפאַהר פון טויט דורך עלענד און יסורים?“ — איך ווייס ניט! — לאַמיר זיך בעסער ניט ארומרייסען מיט משלים. גענוג! יא, ווילהעלם, ניט זעלטען קריעג איך אזוי פיעל מוטא, אז ווען איך וואַלט נאָר גע-וואוסט וואוהין, וואַלט איך געוויס פון דאַנען ענטלאָפּען.

אַבענד.

מײן טאַגעבוך, וואס איך האב זייט אַ צייט פערנאַכלעסיגט, איז מיר היינט וויעדער אריינגעפאַלען אין דער האַנד, און איך בין געווען ערשטוינט צו זעהען, ווי אזוי איך בין כּמוּז, שריט נאָך שריט אזוי אריינגעקראַכען. ווי אזוי איך האב אימער געזעהען מײן צור-שטאַנד אזוי קלאַר, און דאָך האב איך געהאַנדעלט ווי אַ קינד; ער-היום זעה איך נאָך קלאַר און עס ווייזט נאָר ניט אויס עס זאָל בע-סער ווערען.

דען 10טען אויגוסט.

איך וואַלט געקענט פיהרען דאס בעסטע און גליקליכסטע לעבען ווען איך זאָל ניט זיין אַ שוטה. ניט תמיד פאַסען זיך אזוי די אומ-שמענדען צוזאַמען, וואס קענען גליקליך מאַכען אַ מענשען און וואס

איך זעה יעצט פאר מיינע אויגען. אַך, עס איז קיין ספק, אז אונזער הארץ אליין מאַכט דעם מענשען'ס גליק. — צו זיין א מיטגליעד פון דער ליעבענסווירדיגער פאמיליע; געליעבט צו ווערען פון דעם אַלטען ווי א זון; פון די קינדער ווי א פאטער; און פון לאַטטע'ן! דאן קומט דער עהרליכער אַלבערט, וועלכער שטערט מיר ניט מיין גליק דורך זיינע שלעכטע לוינעס, וועלכער בעהאַנדעלט מיך מיט דער בעסטער פריינדשאַפט, ביי וועמען איך בין דער ליעבסטער אין דער וועלט נאָך לאַטטע'ן! — ווילהעלם! עס איז א וואַהרעס פּערגניגענען צו הערען אונז ביידען דערען פון לאַטטע'ן, ווען מיר שפּאַצירען. יא, נאָך א גרעסערער מעשה-חזק ווי מיר פּערהאַלטען זיך, איז נאָר אין דער וועלט ניט געווען, און דאָך קומען מיר אָפּט דאריבער די טרערען אין די אויגען.

ווען ער דערצעהלט מיר פון איהר מוטער די אשה צנועה; ווי אזוי זי האט איבערגעגעבען לאַטטע'ן איהר הויז און איהרע קינדער, און דאן איהם אנפּערטרויעט לאַטטע'ן; ווי אזוי, זייט יענער צייט, איז לאַטטע נאָר געוואָרען אַן אַנדער מין מענש; ווי אזוי זי איז געוואָרען אַן אמת'ע מוטער, זאָרגענדיג פאַר די קינדער און פאַר דער בעל-הבית'ישקייט; ווי אזוי זי האט ניט פּערלאָרען קיין אויגענבליק פון איהר צייט אָהן טהעטיגע ליעבע, אָהן ניטצליכע ארבייט, און ווי אזוי זי האט פון דעסטוועגען ניט פּערלאָרען איהר מונטערקייט און פּרעהר ליכקייט. — איך געה מיר אזוי נעבען איהם, פליק בלומען אויפ'ן וועג, פלעכט זיי אויס אין א בוקעט און — וואַרף זיי אריין אין דעם פאַרביילויפּענדען שטראָם, און קוק זיי נאָך ווי אזוי זיי קייקלען זיך לאַנגזאַם ארונטער. — איך ווייס ניט אויב איך האב דיר שוין גע-שריעבען, אז אַלבערט פּערבלייבט דאָ; ער נעהמט אָן אַן אַמט מיט אַ נומען געהאַלט פון דער רעגירונג און מען האט איהם שטאַרק ליעב. וואס איז נוגע אַרדנונג, פלייסיקייט אין געשעפט האב איך וועניג מענשען געזעהן ווי ער.

דען 12טען אויגוסט.

געוויס, אַלבערט איז דער בעסטער מענש אונטער'ן הימעל. נעכטען האב איך מיט איהם געהאַט אַ וואונדערבאַרע סצענע. איך

בין געקומען צו איהם אום צו נעהמען אבשיעד; ווייל מיך האט אָנ־געכאַפט דער חשק ארויסצורייטען אויף די בערג, פון וואַנען איך שרייב דיר אויך יעצט. אזוי ווי איך האב שפּאַציערט אין צימער הין און צוריק, האב איך בעמערקט זיינע פּיסטוילען.

„באַרג מיר די פּיסטוילען,“ האב איך געזאגט, „אויף דער ריזע.“

„פון מיינעט וועגען,“ האט ער געזאגט, „קענסטו זיי נעהמען, אויב דו ווילסט דיר נאָר געבען די מיה זיי צו לאָדען, ווייל ביי מיר היינגען זיי גלאַט פון פּאַרמע וועגען.“

איך האב ארונטערגענומען איינע און ער האט ווייטער געזאגט: „זייט מיין פּאַרזיכטיגקייט האט מיר אָבגעשפּיעלט א שטיקעל, וואָלט איך מיט דיעזער סחורה מעהר ניט וועלען האבען צו טהון.“

איך בין געווען נייגיעריג צו הערען וואס עס האט פּאַסירט.

„איך האב מיך אויפגעהאַלטען ביי מיינעם א פּריינד אויפ'ן לאַנד א פּיערטעל יאהר. איך האב געהאַט א פּאאר ניט געלאָדענע פּיסטוילען און בין מיר רוהיג געשלאָפּען. איינמאָל, אין א רעגנער־שען נאָכמיטאג, זיטצענדיג לעדיג, איז מיר עפעס איינגעפּאַלען, אז מען קען אונז נאָך בעפּאַלען און מיר וועלען בענעטהיגען די פּיסטוילען. איך האב זיי דערפּאַר געגעבען דעם דיענער, ער זאָל זיי אויספּוטצען און אָנלאָדען. דער דיענער, שטיפּענדיג מיט דער דיענסט, האט ער זי געוואָלט איבערשרעקען, און, גאָט ווייס ווי דאס איז געווען, די פּיסטויל האט אויסגעשאָסען בשעת דער לאַדע־שטעקען איז נאָך אין דעם געווען, געטראַפּען דעם מיידעל אין גראָבען פינגער פון דער האַנד און איהם צושמעטערט. איך האב געמוזט בעצאהלען פּאַר דעם גע־וויין, פּאַר דעם דאָקטאָר, און פון דעמאָלט אָן לאָז איך דאס געוועהר ניט געלאָדען.“ וואס איז פּאַרזיכטיגקייט? די געפּאַהר לאָזט זיך ניט אויסלערנען. „פון דעסמוועגען,“ — איך האב לייעב די מענשען ביז צו זייער פון דעסמוועגען, ווייל יעדע זאך האט אן אויס־נאָהמע, אבער ער, אַלבערט, איז אזוי פינקטליך, דאס ווען ער גלויבט, אז ער האט געזאגט עפעס איבעראיילטעם, אַלגעמיינעם, האַלב־אמת, הערט ער ניט אויף צו ערקלערען און בעמערקען, ביז עס בלייבט ענד־ליך גאָר ניט פון דער זאך אַליין. ביי דעם איז ער אויך זעהר טיעף פּערקראַכען. צום סוף האב איך מעהר ניט געהערט, וואס ער האט

געזאגט, בין אריין אין הלומות און מיט אן אויפפאלענדער בעוועגונג האב איך צוגעלעגט דאס מויל פון פיסטויל צום שטערען נעבען רעכט-טען אויג.

"פוי!" האט אלבערט אויסגעשריען, וועהרענד ער האט ביי מיר אוועק גענומען די פיסטויל. "וואס איז דאס?"

"זי איז דאך ניט געלאָדען," האב איך געענטפערט.

"און ווען אפילו אזוי, וואס טויג עס? האט ער געפרעגט, ווער-רענדיג אונגעדולדיג, "איך קען מיר גאָר ניט פאָרשטעלען, ווי אַ מענש קען זיין אזוי נאַרריש זיך צו דערשיעסען; דער געדאַנק אַליין רופט ביי מיר ארויס אַן עקעל."

"וואס איז דאס," האב איך געפרעגט, "ווען איהר מענשען רעדט איבער עפעס, גיט איהר באלד ארויס אייער אורטהייל: דאס איז נאַר-ריש, דאס איז קלוג, דאס איז גוט, דאס איז שלעכט. וואס הייסט דאס? האט איהר אויסגעפאָרשט די אינוועניגסטע פעהרעלטניסע פון אַלעמען? ווייסט איהר געוויס צו בעשטימען די סבות, פאר וואס עס איז אזוי געווען, פאר וואס דאס איז אזוי געשעהען? אַך, ווען איהר וואָלט דאס געטהאָן, וואָלט איהר ניט, אזוי מיר-ניט-דיר-ניט, אלעס אָבגע'פטר'ט מיט אייער אורטהייל."

"דו וועסט דאך מיר מודה זיין," האט אלבערט געזאגט, "אז געוויסע האַנדלונגען זיינען אַן עבירה, ווען זיי זאָלען נאָר געשעהען צוליבע וועלכער סבה."

איך האב אויפגעצויגען מיט די אַקסלען און עס איהם צוגע-געבען.

"דאך, מיין ליבער," האב איך ווייטער געזאגט, "געפינען זיך מאַכע אויסנאַהמען. עס איז אמת, גנב'ענען איז אַן עבירה, אבער דער מענש, וועלכער ראַבעוועט אום צו ערנעהרען זיין הונגעריגע פאַמיליע, פערדיענט ער מיטלייד אָדער שטראַף? ווער הייבט אויף דעם ערשטען שטיין צו ווארפען אויף דעם מאַן, וועלכער, אין זיין גערעכטען צאָרן, האט ער מקריב געווען זיין אונגעטרייעס ווייב מיט איהר לומ'פיגען פערפיהרער? געגען דאס מיידעל, וועלכע, אין אַ שטונדע פון פערגניעגען, האט זי זיך איבערגעגעבען צו די אונאויפהאַלטענדע פריידען פון דער ליבער? אונזערע געזעמצע אפילו, אָט די דאָזיגע

געלל-בלוטניגע פערזאנטען, לאָזען זיך אויך ריהרען און בעשטראפען ניט פאר אזעלכע זאכען."

"דאס איז אַ גאנץ אנדערע זאך," האט אַלבערט געענטפערט, "ווייל אַ מענש, וועלכער ווערט אוועקגעריסען פון זיינע ליידענשאַפֿט־טען, פערלירט ער יעדע בעזינונגס־קראַפט, און ער ווערט בעטראַכט פאר אַ שיכור, פאר אַ משוגענעם."

"אַך, איהר קלוגע מענשען!" האב איך אויסגעשריען לאַכענדיג. "ליידענשאַפֿט! שיכרות! משוגעט! איהר גוטע און פרומע לייט, איהר שטעהט זיך אזוי רוהיג, עס ריהרט אייך נאָר ניט. פערדאַמט דעם שיכור, פעראַבשייעט דעם משוגענעם, ווי דער כהן געהט איהר פארביי און ווי דער פרושי דאַנקט איהר נאָט, וואס ער האט אייך ניט געמאַכט ווי איינעם פון זיי. איך בין שוין מעהר ווי איינמאָל געווען שיכור, מיינע ליידענשאַפֿטען זיינען ניט געווען ווייט פון משוגעט, און איך האב אויף ביידע קיין חרטה ניט; ווייל איך האב בעגרופען דורך מין אייגענער נער ערפאהרונג, אז אויף מענשען, וועלכע האבען געשאפען גרויסע און גלענצענדע זאכען, האט מען אויך געזאגט, דאס ווי זיינען געווען שיכורים און משוגעים. אבער אויך אין אַלטעגליכען לעבען פון דעם פריוואַט מענשען, איז עס אויך אונערטרעגליך צו הערען, ווי אזוי מען רופט יעדען שיכור אָדער נאַר, ווייל ער בעווייזט אַ האַלב־פרייע, ערעלע און אונערוואַרטעטע טהאַט. שעהמט זיך איהר ניכטערע, שעהמט זיך איהר חכמים!"

"דאס זיינען שוין וויערער דייע חלומות!" האט אַלבערט געזאגט. "דו איבערמרייבסט אלעס, און דאָ, לכל־הפחות, האסטו געוויס ניט קיין רעכט, ווייל דו פערגלייכסט דעם זעלבסטמאָרד מיט גרויסע האנדלונג־גען, ווייל, נאָך אלעמען, קען מען עס בלויז האַלטען פאר אַ שוואַכקייט. ווייל עס איז געוויס גרינגער צו שטאַרבען ווי צו דערטראגען שטאַנדר־האַפֿט אַ צרה'דיגעס לעבען."

איך האב געוואַלט מאַכען אַ סוף פון גאַנצען ויכוח, ווייל קיין אַרגומענט ברענגט אזוי ארויס פון די כלים ווי איינער, וואס קומט מיט אַלטבעקאַנטע ווערטלעך, ווען איך רעד פון דעם גאַנצען הארצען. פון דעסטוועגען האב איך געפאַסט מוטה, ווייל איך האב שוין אָפֿט גענוג געהערט אזעלכע זאכען און זיך געערגערט איבער זיי. דערפאר האב איך אויסגערופען:

„דו רופסט דאס שוואַכקייט! איך בעט דיך, לאָז דיך ניט פּער-
 פּיהרען פון דעם וואס דיר שיינט. ווען אַ פּאַלס זיפצט אונטער דעם
 יאָך פון אַ טיראַן, קענסטו דאס אָנרופען שוואַכקייט, ווען ביי איהם
 פּלאַצט די געדולד און ער צורייסט זיינע קייטען? ווען אַ מענש זעהט
 ווי אַ פּיער האט ארומגעכאַפּט זיין נאַנצעס הויז און סטראַשעט אַלעס
 חרוב צו מאַכען, ווען ער פּיהלט פּלוצלינג אַלע זיינע כוחות אָנגעצויגען
 און מיט דער גרעסטער גרינגקייט טראָגט ער ארויס משאות, וואס ער
 וואָלט אין אַ רוהיגער צייט קוים געקענט בעוועגען; אַ מענש, אין כעס
 פון טיעפער בעליידיונג, קען זיך שלאָגען מיט זעקס און זיי בעזיעגען —
 דאַרף מען אַזעלכע אָנרופען שוועבלינגע? און, מײן פּריינד, ווען אַני
 שטרענגונג איז עבירה, פאַר וואס זאָל איבערראַשונג זיין דאס געגענ-
 טהייל?״

אַלבערט האט מיך אָנגעקוקט און געזאגט:

„האב מיר קיין פאַראיבעל ניט. די ביישפּיעלע, וואס דו האסט
 דאָ געבראַכט, הייבען נאָר ניט אָן צו פאַסען.״
 „עס קען זיין,״ האב איך געענטפערט, „מען האט מיר שוין לאנג
 געזאגט, אַז מיינע ויכוחים און פערבינדונגען זיינען כמעט אַ פּלוידעריי.
 אבער לאָמיר נאָר זעהען אויב עס וועט ניט מעגליך זיין מיר זאָלען זיך
 פאַרשמעלען ווי יענער מענש דאַרף פּיהלען, ווען ער בעשליסט פון זיך
 ארונטער צו ווארפען די זאָנסט אָנגענעהמע לעבענס-לאַסט. ווייל מיר
 האבען די עהרע צו רעדען בלויז פון יענער זאַך, מיט וועלכער מיר קענען
 מיטפּיהלען.״

„די מענשליכע נאַטור,״ האב איך ווייטער געזאגט, „האט איהרע
 גרענעצען. זי קען דערטראגען, ביז צו אַ געוויסען גראד, פּריינד, לייך,
 און שמערצען, און זי נעהט צו גרונד אזוי גיך ווי עס ווערט צו פּיעל.
 דאָ איז אַלזאָ ניט די פּראַגע, אויב איינער איז שוואַך אָדער שטאַרק,
 נאָר אויב איינער קען דערטראגען די מאָס פון זיין לעבען, זאָל עס זיין
 מאָראַליש אָדער קערפּערליך, בלייבט זיך גלייך. איך געפין עס פונקט
 אזוי וואונדערבאַר, ווען איך הער זאגען: „דער מענש איז אַ טרום,
 וואס בעגעהט זעלבסטמאָרד,״ פונקט ווי מען זאָל אָנרופען אַן אַנדערן
 טרום, ווייל ער איז געשטאַרבען פון אַ בייזען פּיעבער.״

„פאַראַדאַקס! זעהר פאַראַדאַקס!“ האט אַלבערט אויסגערופען.

„ניט אזוי פּיעל ווי דו דענקסט,״ האב איך געענטפערט. „וועסט

מיר מודה זיין, אז מיר רופען אן א קראַנקהייט צום טויט, ווען מיר זע-
הען ווי די נאַטור איז אָנגעגריפען געוואָרען, ווען אַ טהייל פון איהרע
כוחות לאָזען זיך אויס, און אַ טהייל הערט אויף צו ארבייטען און זי
קען זיך ניט וויעדער אַוועקשטעלען אויפ'ן וועג פון לעבען. יעצט לאָמיר
דאסזעלבע אָנווענדען אויפ'ן גייסט. זעהט דעם מענשען ווי אזוי עס
ווירקען דרויסענדיגע איינדריקע, ווי אזוי די אידעען קומען צו איהם,
ענדליך ביז אַ וואַקסענדע ליידענשאַפט בעפאַלט איהם און בערויבט
פון איהם זיין גאַנצע גייסטעס־קראַפט און פערניכטעט איהם. אומ-
זיסט בעטראַכט דאס אלעס דער געלאַסענער און פערניכטיגער מענש
און וויל איהם אויסרעדען; עס איז פונקט דאסזעלבע ווי דער גענאָדער
מענש, וואס שטעהט ביים בעט פון אַ קראַנקען, ער קען איהם פון זיינע
כוחות ניט אַוועקגעבען און אזוי קען ער איהם גאָר ניט העלפען.

אַלבערט'ן איז דאס פאָרגעקומען צו אַלגעמיין. איך האב איהם
דערמאָהנט אַן אַ מיידעל, וואס מען האט, מיט אַ צייט צוריק, געפונען
אין וואַסער. איך האב איהם וויעדערהאַלט די געשיכטע:

„געווען איז זי אַ גוטעס און רוהיגעס מיידעל, אויפגעוואַקסען
צווישען בעשטענדיגער הוידבעשעפטיגונג. זי האט ניט געגאָרט נאָך
קיין אַנדערעס פערנגיגען אויסער געהען מיט איהרע חבר'טעס זונטאג
אונטער דער שטארט שפאַצירען, אויסגעפוצט אין איהרע שווער־פער-
דיענטע מלבושים. אַמאָל, אין אַ גרויסען יום־טוב, זיך אויך ערלויבט
צו געהען אַביסעל טאַנצען. אַמאָל אַביסעל פלוידערן מיט אַ שכנה
איבער די פאַסירונגען פון שטעטעל — פלוצלינג האט איהר פייערדיגע
נאַטור אָנגעהויבען צו פיהלען טיעפערע בעדאַרפענישען, וועלכע זיינען
אַלץ ווייטער פערגרעסערט געוואָרען דורך די שמיכלערייען פון די
מענער; אלע איהרע פריהעריגע פריידען זיינען אַלץ אַבגעשמאַקטער גע-
וואָרען, ביז זי האט ענדליך געטראָפּען אַ מאַן, צו וועמען עס האט זי
צוגעצויגען אַן אונבעקאַנטעס געפיהל, און אויף וועמען זי האט געבויעט
אַלע איהרע האָפנונגען. זי האט פערגעסען די וועלט ארום זיך, ניט
געהערט, ניט געזעהען קיין זאַך, און געפיהלט בלויז איהם, דעם איינצי-
גען, געביינקט נאָר נאָך איהם, דעם איינציגען. און אזוי ווי זי איז
געווען ריין און ניט פערדאַרבען דורך נאַרישע פערנגיגענעס, איז איהר
פערלאַנגען געגאַנגען גראָד צום ציעל; זי האט געוואָלט ווערען זיינע,
זי האט געוואָלט געפינען אין אייביגער פערבינדונג דאס גאַנצע גליק,

וואס איהר האט געפעהלט, און דאן געניעסען אלע פריידען, צו וועלכע זי האט געשטרעבט. פערשפרעכען נאך פערשפרעכען האבען פערזיע געלט די געוויסהייט פון איהרע האפנונגען; געוואגטע אומאָרמונגען האבען פערמעהרט איהר חשק און ארומגענומען איהר גאַנצע נשמה; זי האט געשוועבט אין אַ דומפּפּען בעוואוסטזיין, אין דעם פּאָרגעפיהל פון אלע פריידען; זי איז געווען געשפּאַנט ביז צום העכסטען גראַד; ענדליך האט זי אויסגעשטרעקט איהרע הענד ארום צו נעהמען אלע איהרע וואונשען — אבער איהר געליעבטער האט זי גראַד דעמאָלט פערלאָזט — פערשטאַרצט, אָהן אַ שום געפיהל, איז זי געשטאַנען נעבען תהום; אלעס ארום איהר איז געווען חושך, קיין אויסזיכט, קיין טרייסט, קיין האָפנונג! ווייל יענער, וואס האט פאר איהר פּאָרגעשטעלט די גאַנצע וועלט, איז פון איהר אוועק. די ווייטע וועלט, וואס איז פאר איהר געלעגט, האט זי ניט געזעהען; זי האט אויך ניט געזעהען יענע, וואס האבען געקענט ערזעטצען איהר פערלוסט — און בלינד, צוזאַמענגעדריקט פון דער נויט פון איהר הארצען, האט זי זיך ארונטער געשלינגערט, אום צו דערשטיקען אלע שמערצען אין דעם טויט. זעה, אַלבערט, אַט דאס איז די געשיכטע פון פיעלע אנדערע מענשען. און זאג, איז עס ניט פונקט דאסזעלבע ווי מיט אַ קראַנקהייט? די נאַטור געפינט ניט קיין אויסוועג פון די פערדרעהטע און וויעדערשפּראַכענע קרעפטען, און דער מענש מוז שטאַרבען."

"וועה דעם וואס קען דאס ציזעהען און זאגען: וואס פאר אַ נאַר זי איז געווען! ווען זי וואָלט געוואָרט און איבערגעלאָזט צו דער צייט, וואָלט שוין די פערצווייפלונג קלענער געוואָרען, עס וואָלט זיך שוין געפונען אַן אנדערער זי צו טרייסטען. דאס איז גראַדע ווי איינער וואָלט געזאגט: „הערט אַ נאַר, ער שטאַרבט גאָר פון פיעלער! ווען ער וואָלט געוואָרט ביז ער זאָל שטאַרקען זיינע קרעפטען, ביז זיין בלוט זאָל זיך בערוהיגען, וואָלט אלעס גוט געווען און ער וואָלט נאָך יעצט געלעבט!"

אַלבערט, וועלכער איז נאָך ניט צופריעדען געווען מיט'ן ביישפיעל, האט נאָך עפעס אָנגעווענדעט דאַגעגען. אונטער אנדערעס האט ער אויך דערמאָהנט די געשיכטע פון דעם אַנוויסענדען מיידעל; אבער אַ מענש מיט שכל, וועלכער קען אלעס זעהען בעסער ארום זיך, אזעל-כען קען מען ניט ענטשולדיגען פאר זיין טהאַט.

„מיין פריינד,“ האב איך אויסגערופען, „דער מענש איז מענש, און דאס ביסעלע שכל, וואס ער האט, ארכייט וועניג אָדער גאָר ניט, ווען די ליידענשאפטען וויטהען און די וועגען ארום ווערען ענג. נאָך מעהר — אבער מיר וועלען רעדען דאָריבער אַן אַנדער מאָל,“ האב איך געזאגט און גענומען מיין הוט. אַך, מיר איז געווען דאס האַרץ אזוי פול, און מיר זיינען זיך אויסאַנאַנדער געגאַנגען אָהנע איינער זאָל פערשטעהען דעם צווייטען. ווי דער שטייגער איז אויף דיעזער וועלט, אז איינער זאָל דעם צווייטען ניט פערשטעהען.

דען 15טען אויגוסט.

עס איז דאָך קיין ספק ניט, אז קיין זאָך אין דער וועלט איז ניט אזוי נויטהווענדיג פאר'ן מענשען ווי די ליעבע. איך פיהל עס אַן לאַטטע'ן, אַז זי איז ניט גערן מיך צו פערלירען און די קינדער מיינען ניט עפעס אַנדערש, אויסער, אַז מאָרגען וועל איך צוריק קומען. היינט בין איך דאָרט געווען, אום צו שטימען לאַטטע'ס קלאַוויר; איך האב אבער גאָר ניט געקענט טהון, ווייל די קינדער האבען געוואָלט איך זאָל זיי דערצעהלען אַ מעשה, און לאַטטע האט אויך געוואָלט איך זאָל עס טהון. איך האב פאר זיי אָנגעשניטען דאס ברויט אויף וועטשערע, וואס זיי געהמען עס פון מיר אַן באַלד אזוי גוט ווי פון לאַטטע'ן. דאן האב איך זיי דערצעהלט די מעשה פון דער פרינצעסין, וואס איז בער דיענט געוואָרען פון קארליקעס. איך פערזיכער דיך, אז איך האב דערביי פיעל געלערענט, און איך בין ערשטוינט, וואס פאר אַן איינדרוק דאס מאכט. ווייל איך מוז מאַנכע מאָל אויסטראַכטען עפעס אַ פונקט, וואס איך האב ביים צווייטען מאָל פערגעסען, זאגען זיי מיר באַלד, אַז דאס פאָריגע מאָל איז עס געווען אַנדערש. יעצט ווענד איך אַן אַלע מעגליכקייטען מעהר ניט צו צולעגען אָדער אַרונטרהעהמען.

איך האב דערפון געלערענט, ווי אַ פערפאַסער מאַכט קאַליע זיין בוך, ווען ער מאַכט ענדערונגען ביי אַ צווייטער אויפלאַגע, ניט קוקענדיג דאָרויף, וואס דאס בוך קען דערפון געווינען פון אַ פאַעטישען שטאַנד-פונקט. דער ערשטער איינדרוק איז דער בעסטער. אַט אזוי איז שוין דער מענש, מען קען איהם איינרעדען אויפ'ן בוידעם אַ יאָריד; דאס

פלעפט זיך אָן צו איהם אזוי שטאַרק, אַז וועה צו יענעם, וואס וויל עס אויסקראַטצען אָדער פערטיליגען.

דען 18טען אויגוסט.

דאַרף עס דען אזוי זיין, אז דאס, וואס פערשאפט דעם מענשען גליק, זאָל אויך זיין דער קוואַל פון זיין אונגליק?

דאס פולע און ווארעמע געפיהל פון מיין הארצען צו דער לעבע-דיגער נאַטור, וועלכע האט מיר געגעבען אזוי פיעל פערניגענען, וועלכע האט פאר מיר ארום געמאַכט אַלעס פאר אַ גן-עדן, ווערט יעצט פאר מיר אַן אונערטרעגליכער פייניגער, אַ מאַטערענדער גייסט, וואס פער-פאָלגט מיך אויף אַלע וועגען.

ווען איך פלעג אַמאָל איבערקוקען פון דעם פעלזען ביז צום באַרג איבער'ן טייך, איבער דעם גאַנצען שרעקליכען טהאַל, און געזעהען ארום זיך אַלעס קוועלען און וואַקסען; ווען איך האב געזעהען יענע בערג פון פוס ביז צום שפיטץ מיט הויכע, געדיכטע בוימער בעקלידעט, יענע טהאַלען און זייערע פערשיעדענע קרימונגען ליעגען אין שאַטען פון די ליעבליכסטע וועלדער, און דעם זאַנפטען פלוס מורמלען צווישען דעם רָאָהר, די ליעבע וואַלקען זיך אַבשפיעגלען, וואס דער זאַנפטער אבענד ווינט האט געוויענט איבער'ן הימעל; ווען איך האב דאמאלס געהערט די פייגעל ארום מיר אין וואַלד, די מיליאָנען פליעגעלעך טאַנ-צען מוטהיג אין די רויטע שטראַהלען פון דער זון, און זייער לעצטער צינישער בליק האט בעפרייעט דאס זומער-פייגעלע פון דעם גראָז; און דאס רוישען ארום מיר, פלעגט מיך אויפמערקזאַם מאַכען אויפ'ן באַדען; איך האב געזעהען דעם מאַך, וואס ציהט זיין נאַהרונג פון האַרטען שטיין, און די קוסטעס, וואס וואַקסען ארום דעם זאַמדיבאַרג — פלעגט זיך דאמאלס פאר מיר אויפדעקען דאס אינערע, גליהענדע, היי-ליגע לעבען פון דער נאַטור: ווי אזוי האב איך דאס אַלעס אריינגענו-מען אין מיין וואַרעמעם האַרץ, מיך געפיהלט ווי פערגעטערט אין די העררליכע געשטאַלטען פון דער אונגענדליכער וועלט האבען זיך בע-וואויגען און בעלעבט מיין נשמה!

אונגעהייערע בערג האבען מיך ארומגערינגעלט, תהומות זיינען

פאר מיר געלעגען, און וואסערפאלען האבען ארונטער געשטירצט, די טייכען האבען געשטרעמט פאר מיר, און דער וואלד און די בערג האבען געקלונגען; און איך האב זיי געזעהען ווירקען און שאפען צוזאמען אין די טיעפקייטען פון דער ערד, ארויסברענגענדיג דאָרט אַלע אונערגרייפ־ליכע כוחות. איבער דער ערד און אונטער דעם הימעל שוועבלען און גריבלען פערשיערענע כרואים. אַלעס, אַלעס איז בעפעלקערט מיט טויזענדפראַכטיגע געשטאַלטען; די גענערען זוכען זיך אויף הייזער, אום צו זיין דאָרט זיכער און אין זייער געדאַנק העררשען זיי איבער דער גאַנצער וועלט.

ארעמער נאר, וואס שאַטצט אַלעס אָב אזוי קליין, ווייל דו ביסט אליין קליין!

פון דעם באַרג, וואס מען קען ניט דערגרייכען איבער דער מדבר, וואו קיין פּוס האט נאָך ניט געטרעטען, ביז צום ענדע פון דעם אונטער-קאַנטען אָקעאַן, וועהעט דער גייסט פון דעם אייביג־שאַפענדען, און פּרעהט זיך מיט יעדען שטויבעלעך, וואס פיהלט איהם און לעבט. אַך, דאמאלס, ווי אָפט איך האב מיר געוואונשען צו האבען די פליעגלען פון אַ קראַניך, וועלכער פלעגט איבער מיר פליהען, אום איך זאָל קענען שוועבען צום ברעג פון ניט געמאַסטענעם ברעגים, און טרינקען פון דעם שוימענדען בעכער די קוועלענדע לעבענס־פּרוייד; וועניגסטענס איין אויגענבליק צו פיהלען אין דער בערגרענעצטער קראַפט פון מיין האַרצען, אַ טראַפען פון דעם וועזען, וואס ברענגט אריין אַלעס אין זיך און ברענגט אַלעס ארויס פון זיך.

ברודער, בלויז די זכרונות פון יענע שטונדען מאַכען מיך גליקליך. אפילו די אַנשטרענגונג, צוריק צו רופען יענעם ניט־דערמאָהנטע געפיהל, נאָך אַמאָל עס ארויסזאגען, הייבט שוין אויף מיין נשמה איבער זיך זעלבסט און לאָזט מיך דאָפּעלט פיהלען מיין איצטיגע לאַגע.

איבער מיין נשמה האט זיך פּערצויגען עפעס ווי אַ פּאַרהאַנג, און די ביהנע פון דעם אונענדליכען לעבען פּערוואַנדעלט זיך פאר מיר אין דעם תּהום פון אָפּענעם קבר. קענסטו זאגען: דאס איז, וואס עס געהט פאראיבער? און אַלעס שוועבט פארביי אזוי שנעל ווי דער בליטץ, אַקוראַט אזוי קורץ דויערט די גאַנצע קראַפט פון דעם דאַזיין. אַך, אַלעס ווערט אַוועקגעריסען מיט'ן שטראַם, אונטערגעטונקט און צו־שמעטערט אויף די פּעלזען! עס איז ניטאָ קיין אויגענבליק, אין וועלכען

א מענש ווערט ניט חרוב ונחרב, קיין אויגענבליק, אין וועלכען דו ביזט
 ניט אליין קיין צושטערער און אין וועלכען דו מוזט צושטערען; דער
 אונשולדיגסטער שפאציר-גאנג קאסט טויזענדער אַרעמע ווערעמלעך
 דאס לעבען: איין פוס-טריט צושמעטערט די מיט מיה-געבויעטע הייז-
 לעך פון די מוראשקעס, און שיקט דערווייל אָב אין עולם-קמן אין קבר
 אריין! אָך, ניט דאס זעלטענע גרויסע אונגליק פון דער וועלט, די פער-
 פלייצונגען, וואס ווישען אָב דערפער, ניט די ערדציטערנישען, וואס
 פערשלינגען שמערט, ניין, ניט דאס אַלעס ריהרט מיך אזוי שטארק;
 מיר גראַבט אונטער דאס האַרץ די פערצעהרענדע קראַפט, וואס לעגט
 פערבאָרגען אין דער גאַנצער נאַטור, וואס האט נאָך גאָר ניט געמאַכט,
 ביז זי האט ניט צושטערט עפעס פון דעם שכן און אויך פון זיך אליין.
 און אזוי קייקעל איך ארום אין מיר הימעל און ערד מיט זייערע
 וועבענדע קרעפטען; איך זעה ארום מיר בלויז אַן אייביג-פערשטיקענדע
 און אייביג מעלה-גרה'דיגע חיה.

דען 21טען אויגוסט.

גאַנץ פריה, ווען איך כאַפּ מיך אויף פון שווערע חלומות, שטרעק
 איך אויס אומזיסט מיינע הענד נאָך איהר; אומזיסט זוך איך זי ביי
 נאַכט אין מיין בעט. ווען א גליקליכער און אונשולדיגער חלום האט
 מיך אָבגענאַרט, אז איך זיט'ן נעבען איהר אויף דער לאַנקע, האַלט
 איהרע הענד און בערעק זיי מיט טויזענד קושען. אָך, ווען איך כאַפּ
 מיך דאמאלס נאָך איהר, פערשלאַפענערהייט, און מונטער מיך דער-
 ווייל אויף — ברעכט אויס אַ שטראָם טרערען פון מיין געפרעסטען
 הארצען, און איך וויין אָהן אַ שום טרייסט, זעהענדיג פאר מיר אַ פינ-
 סטערע צוקונפט אָהן טרייסט.

דען 22טען אויגוסט.

עס איז אַן אונגליק, ווילהעלם! מיינע טהעטיגע קרעפטען זיינען
 צובראַכען און איך בין אריינגעפאלען אין אַן אונרוהיגער פּוילקייט.
 איך קען ניט ארום געהען לעדיג, און איך קען אויך גאָר ניט טהון.

איך האב קיין פאָרשטעלונגס־קראַפט, קיין געפיהל פאר דער נאַטור, און די ביכער עקלען מיך פשוט. ווען מיר פעהלען זיך אליין, פעהלט אונז אַלעס. איך שווער דיר, אז מאַנכע מאָל ווינש איך מיר צו זיין א שכי־ריום, כדי, ביים ערוואַכען אין דער פריה, זאָל איך האבען עפעס אַן אויסזיכט, א פערלאַנג און א האַפנונג אויף דעם קומענדען טאג. אַפטמאָל בין איך מקנא אַלבערט'ן, וועלכען איך טרעה פערגראַבען אין אַקטען איבער די מויערן, און איך בילד מיר אין, אז מיר וואָלט געווען וואויר, איך זאָל קענען זיין אויף זיין שטעלע.

שוין עטליכע מאָל איז מיר איינגעפאַלען דיר צו שרייבען און דעם מיניסטער און אָננעהמען די שטעלע אין דער געזאַנדשאַפט, וועל־כע, לויט ווי דו זאגסט, וועט מיר ניט ענטזאגט ווערען. איך גלויב עס אליין. דער מיניסטער האט מיך שוין לאַנג לייעב בעקומען, און ער האט מיך שוין לאַנג געראטהען מיך צו נעהמען צו עפעס; פאר א שטונדע דאַכט זיך מיר, וואָלט איך עס טאַקי געטהאָן. דערנאָך, ווען איך דענק נאָך אַמאָל דאריבער, דערמאָהן איך זיך אָן דער פאַכעל פון פערד, וועמען עס איז נמאס געוואָרען די פרייהייט, האט ער זיך געלאָזען איינשפאַנען אין אין זאָטעל און צוים און אזוי לאַנג גערימען ביז ער האט קרעפירט; — איך ווייס אליין ניט וואס איך וויל — און, מיין לייעבער פריינד, איז אפשר ניט דאס ביינקען אין מיר נאָך אַן ענדערונג אין מיין צושטאַנד, או אינערע אונצופריעדענע אונגעדולד, וואס וועט מיך אומערום רודר'ן?

דען 28טען אויגוסט.

עס איז וואהר, ווען מען וואָלט געקענט היילען מיין קראַנקהייט, דאַן וואָלטען עס די מענשען געטהאָן. היינט איז מיין געבורטס־טאָג. גאַנץ פריה האב איך ערהאַלטען אַ פּעקעלע פון אַלבערט'ן. ביים עפע־נען איז מיר גלייך אויפגעפאַלען אַ בלאַס־דרייטעם שלייפעל, וואס לאָטטע האט געהאַט, ווען איך האב זי געקענט, און וועלכעס איך האב ביי איהר עטליכע מאָל געבעטען. דערביי זיינען אויך געלעגען צוויי קליינע ביכ־לעך, די קליינע וועסטאַנישע אויסגאַבע פון האַמער, וואס איך האב פיעלע מאָל בעגעהרט, כדי איך זאָל מיך ניט דאַרפען ארומשלעפּען

אויף מיינע שפאצירען מיט דער ערנעסטישע אויסגאבע. אָט אזוי, זעהסטו, קומען זיי נאָך מיין וואונש; אָט אזוי זוכען זיי אויף אַלע קליינע געפעליגקייטען פון פריינדשאפט, וועלכע האבען טויזענד מאָל מעהר ווערטה ווי יענע גלענצענדע מתנות, וועלכע ערניערדיגען אונז דורך זייער קליינקייט און נאַררישקייט.

טויזענד מאָל קוש איך דיזעזעס קליינע שלייפעל און מיט יעדען אטהעמצוג פערשלינג איך די זכרונות פון יענע גליקליכע מינוטען, וועלכע פלעגען אויספילען מיין נשמה מיט יענע ניט־צוריק־קעהרענדע טעג.

פריינד, אזוי איז עס, און איך בעקלאָג מיך ניט; די בליהונגען פון לעבען זיינען בלויז עדשיינונגען! וויפיעלע שוועבען פארביי, ניט צוריקלאָזענדיג אפילו קיין שפור! ווי וועניג עס ענטוויקלען זיך און ברענגען פריכטען, און ווי וועניג עס דערגרייכען נאָר די צייט צייטיג צו ווערען. פון דעסטוועגען, זיינען נאָך דאָ פון זיי גענוג. און דאָך, — אַך, פריינד! קענען מיר פערנאָכלעסיגען צייטיגע פרוכטען, זיי פער־אכטען, ניט געניעסען דערפון און זיי לאָזען פערפילט ווערען?

לעב וואָהל, עס איז אַ פּרעכטיגער זומער. איך זיטן אָפט נעבען די אויבסט־בוימער אין לאָטמע'ס גארטען. מיט אַ לאנגען שמעקען קלאַפּ איך אָב די באַרנעס. לאָטמע שטעהט אונטען און כאַפט זיי ווען זיי פאלען ארונטער.

דען 30טען אויגוסט.

אונגליקליכער! ביסטו ניט אַ נאַר? נאַרסטו דיך ניט אליין אָב? וואס נוטצט דיר דיזעזע ווילדע, אָהן אַ סוף־עדיגע לידענשאַפט? אַלע מיינע תפילות זיינען צו איהר; פאר מיין איינבילדונגס־קאָפּט ער־שיינט קיין אַנדערע געשטאַלט ווי איהרע, אין אַלעס אין דער וועלט ארום מיר זעה איך נאָר בנוגע צו איהר. און דאס פערשאַפט מיר מאַנכע גליקליכע שטונדען — ביז איך מוז מיך פון איהר וויעדער צוועקרייסען. אַך, ווילהעלם, צו וואס מיין האַרץ טרייבט מיך אזוי אָפט? ווען איך בין געזעסען ביי איהר, צוויי אָדער דריי שטונדען און מיך אָנגע־זעטיגט אין איהר געשטאַלט, אין איהר בענעהמונג און אין דעם הימלי־

שען אויסדרוק פון איהרע ווערטער, ווערען דערנאָך אַלע מיינע הושים אויפגעשפּאַנט, עס ווערט מיר פינסטער אין די אויגען, קוים וואס איך קען נאָך הערען, עס כאַפט מיך אָן ביים גאַנגעל ווי עפעס אַ הינטער-וויילעכס מערדער, דאָן וויל מיין האַרץ מיט ווילדע קלעפּ פּלאַטץ מאַ-כען פאַר די איינגעקאָוועטע הושים, און דער מיט-מאַש ווערט נאָך גרע-סער. — ווילהעלם, איך ווייס אָפט גאָר ניט אויף וואס פאַר אַ וועלט איך בין!

און, ווען די וועהמוטה זאָל ניט מאַנכע מאָל האַבען דאס איבער-מאַכט, און ווען לאַטטע זאָל מיר ניט ערלויבען אויסצרוויינען מיינע צרות אויף איהר האַנד — דאָן מוז איך אַוועק, ארויס! איך לויף דאָן ארום איבער די פעלדער; דעם העכסטען באַרג אריבערצוקריכען, איז דאָן מיין גרעסטע פּרייד; דורכצוקריכען דורך'ן ווילדען וואַלד, דורך די קוסטעס, וואס פּערוואַנדען מיך, דורך די דערנער, וואס צורייסען מיין פלייש, דאָרט ווערט מיר עס אַביסעל בעסער.

אַביסעל! און ווען איך בלייב מאַנכע מאָל ליגען אויפ'ן וועג דורך דורסט און מיעדקייט, מאַנכע מאָל אין דער טיעפער נאַכט, וואו די הויכע פּולע לבנה זעהט מיך, זעט'ן איך מיך אין איינזאַמען וואַלד אויף אַ קרום-געוואַקסענעם בוים, צו פּערשאַפען מיינע פּערוואַנדעטע פּאַדעשוועס אַ לינדערונג, און דאָן, אין אַ וויעדער-רוה דרעמעל איך בין כּעלֶות-השחר.

אָך, ווילהעלם, די איינזאַמע וואוינונג פון אַ מתבודד, די האַריגע מלבושים און זיין דערנער-גאַרטעל וואַלט געווען אַן ערקוויקונג נאָך דעם, וואס מיין נשמה ביינקט. אַריע, איך זעה צו דייעזען עלענד קיין אַנדערע ענדע ווי דעם קבר.

דען 3טען סעפטעמבער.

איך מוז אַוועק. איך דאַנק דיר, ווילהעלם, וואס דו האסט איינ-געשטימט צו מיין צעגערענשען ענטשלוס. שוין פּערצעהן טעג ווי איך געה ארום מיט דעם געדאַנק זי צו פּערלאָזען. איך מוז אַוועק. זי איז וויעדער אין שטאַדט ביי אַ פּריינדין. און אַלבערט — און — איך מוז אַוועק.

אך, איז דאס געווען א נאכט, ווילהעלם! יעצט וועל איך שוין קענען אלעס איבערשטעהן. איך וועל זי שוין מעהר ניט זעהן. אך, ווען איך זאל קענען ארומגעהמען דיין האלז, מיט טויזענד טרערען און ענטציקונגען דיר אָבשילדערן די געפיהלען, וואס שטורמען אויף מיין הארץ. אָט דאָ זיט'ן איך, אטעהם נאָך די לופט, זוף מיך צו בערוה'דיגען, ערווארט דעם פריה-מאָרגען, און אויף זונען-אויפגאנג זיינען די פערד שוין בעשטעלט.

אך, זי שלאָפט רוהיג און דענקט ניט, אז זי וועט מיך שוין קיינ-מאָל מעהר ניט זעהן. איך האב מיך אויסגעריסען, בין געווען שטארק גענוג, און אין אַ געשפרעך פון צוויי שטונדען האב איך ניט פער-ראטהען מיין אַבזיכט. און גאָט, וואס פאר אַ געשפרעך דאס איז געווען!

אַלבערט האט מיר פערשפראַכען, אז באַלד נאָך דער וועטשערע, זאל ער זיין מיט לאַטטע'ן אין גארטען. איך בין געשטאַנען אויף דער טערראַסע אונטער די הויכע קאַסטאַנען-בוימער, און איך האב געזעהען די זונן צום לעצטען מאָל ווי זי געהט אונטער איבער דעם ליעבליכען טהאַל און איבער דעם זאַנפטען טייך. ווי אָפט איך בין דאָ געשטאַנען מיט איהר און צוגעזעהען דאסזעלבע העררליכע בילד, און יעצט — איך בין געגאַנגען אין אלעע אויף און אָב, וואס איז מיר געווען אַמאָל אזוי ליעב. אַ געהיימער, סימפּאַטישער צוג האט מיך דאָ אזוי אָפט געהאַלטען, נאָך איידער איך האב לאַטטע'ן דערקענט, און ווי מיר האבען זיך געפרייט, ווען מיר האבען ביידע דיעזעלבע נייגונג, וואס איז ווירקליך קאַנטשאַפט, אז מיר האבען ביידע דיעזעלבע נייגונג, וואס איז ווירקליך איינע פון די ראַמאַנטישעסטע, וועלכעס אַ קינסטלער האט ווען עס איז פאַרגעשטעלט.

פאר אַלעמען שטעהט מען צווישען קאַסטאַנען-בוימער און מען קוקט העט ווייט אַוועק — אך, איך עראינער מיך, איך האב דיר שוין געשריעבען דאָריבער, ווי הויכע בוימער-ווענט שליעסען איינעם אין דורך אַ וועלדעל דערביי ווערט די אלעע אַליז טונקלער, ביז זי ענדיגט זיך אין איינגעשלאָסענעם ווינקעל, וועלכער איז ארומגערינגעלט פון דעם גאַנצען שרעק פון דער איינזאַמקייט.

איצט פיהל איך נאָך ווי אַנגענעהם אַמאָל מיר איז געווען, ווען איך בין צום ערשטען מאָל אַהין אריין. מיר האט דאָן דאס הארץ

פאראויסגעזאגט וואס פאר א פלאטץ דאס וועט נאך ווערען פון גליק
און שמערץ.

ביינאהע א האלבע שעה האב איך מיך געקוויקט מיט די זיסע
געדאנקען פון שיידען און וויעדערזעהען. ווען איך האב געהערט זיי-
ערע טריט אויף דער טעראסע, איך בין זיי ענטקעגען געלאָפּען, און
מיט א פיינעם צימער האב איך גענומען לאָטטע'ס האַנד און זי גע-
קושט. מיר זיינען נאָר וואס ארויסגעקומען, ווען די לכּנה איז אויפגע-
גאַנגען הינטער דעם בוישגען בערגעל; מיר האבען גערעדט איבער
פערשיעדענעס, און ניט בעמערקענדיג, זיינען מיר צוגעקומען צום פינ-
סטערן קאבינעט.

לאָטטע איז אריינגעגאַנגען און זיך געזעצט; אַלבערט נעבען
איהר, איך אויך; אבער מיין אונרוהיגקייט האט מיך ניט געלאָזט לאַנג
זיטצען. איך בין אויפגעשטאַנען, צוגעגאַנגען צו איהר, געגאַנגען הין
און צוריק, מיך וויעדער געזעצט. עס איז געווען א שמערצליכער
צושטאַנד.

זי האט אונז אויפמערקזאַם געמאַכט אויף דער שעהנער ווירקונג
פון דעם לבנה-ליכט, דאס צום ענדע פון די בוימער-ווענט איז די גאַנצע
טעראסע בעלייכטעט. עס איז געווען א העררליכער אנבליק, וועל-
כער איז נאָך געוואָרען פיעל שטאַרקער צוליעב דער טיעפער בעגערונג
וואס האט אונז ארומגערינגעלט.

מיר האבען אַלע געשוויעגען, דאן האט זי געזאגט:

„איך געה קיינמאָל ניט שפאַצירען אין לבנה-ליכט, כּדי מיך זאָל
ניט בעגעגענען דער געדאַנק אָן מיינע טויטע קרובים, און אז דאס
געפיהל פון טויט זאָל אין דער צוקונפט ניט קומען איבער מיר. מיר
דאַרפען נאָך ווייטער לעבען!“ האט זי אויסגערופען מיט א שטימע
פון דעם העררליכסטען געפיהל; „אבער, ווערטעהר, וועלען מיר זיך
ניט נאָך וויעדער זעהען? וויעדער דערקענען? וואס קומט אייך פאַר?
וואס זאגט איהר?“

„לאָטטע,“ האב איך געענטפערט, וועהרענר איך האב איהר געגע-
בען די האַנד און די אויגען זיינען מיר אָנגעפיללט געוואָרען מיט טרע-
רען. „מיר זיך נאָך וויעדער זעהען? דאָ און דאָרט וויעדער זעהען.“
ווייטער האב איך ניט געקענט רעדען. ווילהעלם, פאר וואס האט

זי מיך דאס געפרעגט בשעת אין מיין הארצען איז געלעגען דער שמערצ־ליכסטער אַבשיעד ?

„ווייסען דען אונזערע אָבגעשיידטע,“ האט זי ווייטער געזאגט, פיהלען זיי דען ווען אונז איז גוט און ווען מיר דערמאָהנען זיך אָן זיי מיט וואַרעמער ליבע ? אָך, די געשטאַלט פון מיין מוטער שוועבט אימער פאר מיר, ווען איך זימץ אין שטילען אבענד צווישען איהרע קינדער, צווישען מינע קינדער, און זיי זיינען פערזאַמעלט ארום מיר, ווי זיי פלעגען זיין פערזאַמעלט. ווען איך בליק דאָן צום הימעל מיט אַ ביינקענדער טרעהר, און ווינש, אַז זי זאָל כאַטש אויף איין אויגענ־בליק קענען אַריינקוקען און זעהען ווי איך האַלט דאס וואָרט, וואס איך האב איהר געגעבען פאר'ן טויט, צו זיין אַ מוטער פון איהרע קינדער — מיט וואס פאר אַ געפיהל איך וואָלט עס אויסגערופען : פערצייהע מיר, טהייערסטע, וואס איך בין ניט צו זיי דאס, וואס דו ביסט געווען. און דאָך טהו איך אַלעס וואס איך קען ; זיי זיינען געקליידעט, גענעהרט, אָך, און וואס איך נאָך מעהר ווי דאס אַלעס, זיי זיינען געפּלעגט און געליעבט. אָך, דו לייעבע, הייליגע, ווען דו זאָלסט נאָר קענען זעהען אונזער אייניגונג ! דו וואָלסט דאָן מיט דעם הייסעסטען געדאַנק פער־העררליכט דעם גאָט, צו וועמען דו האסט געבעטען פאר דעם גליק פון דינע קינדער מיט דינע לעצטע ביטערע טרערען.“

אַט דאס האט זי געזאגט, ווילהעלם ! ווער קען דען וויעדערהאַלען וואס זי האט געזאגט ! ווי אזוי קען דער קאַלטער, טויטער בוכשטאַב פאַרשמעלען די עזע הימלישע בליהונג ? אַלבערט איז איהר זאַנפט אריינגעפאַלען אין די רייד.

„ליעבע לאַטטע ! עס גרייפט דיך שטאַרק אָן ; איך ווייס דיין נשמה ציהט שטאַרק נאָך די עזע אידעען, אבער איך בעט דיך !...“ „אָך, אַלבערט !“ האט זי אויסגעשריען, „איך ווייס, דו פערגעסט ניט די אבענדען, ווען מיר זיינען געזעסען צוזאַמען ביים רונדען טישעל ווען דער פאטער איז דאָ ניט געווען, און מיר האבען שנעל געשיקט די קינדער שלאָפּען. אָפט האָסטו געהאַלטען אַ גוטעם בוך, זעהר זעלמען האָסטו עס אבער געלעזען. — איז דען דער אומגאַנג מיט יענער פּרעכטיגער נשמה ניט געווען מעהר ווי אַלעס אין דער וועלט ? אָך, דו שעהנע, זאַנפטע, מונטערע און אימער טהעטיגע פרוי ! גאָט ווייס פון מינע טרערען, מיט וועלכע איך האב מיך אָפט אריינגעוואָרפען

אין בעט און געוואונשען, אז ער זאל מיך מאכען איך זאל זיין ווי זי. "לָאָטטע!" האב איך אויסגעשריען, זיך אַניעדערוואַרפענדיג פאר איהר און בענעטצענדיג איהר האַנד מיט טרערען. "לָאָטטע! גאָט'ס ברכה רוהט אויף דיר צוזאַמען מיט דעם גייסט פון דיין מוטער." "אַך", האט זי געזאגט, דריקענדיג מיין האַנד, "ווען איהר וואָלט זי נאָר געקענט, זי איז ווערטה געווען מען זאל זי קענען." איך האב געמיינט, אז די נשמה לָאָט זיך מיר אויס. קיינמאָל האט מען מיר נאָר ניט געזאגט קיין גרעסערעס און שטאַלצערעס. "און דיעזע פרוי," האט זי ווייטער געזאגט, "האט געמוזט אַוועק אין דער רעכטער בליהונג פון איהרע יאהרען, ווען איהר אינגסטער זוהן איז נאָך ניט אַלט געווען קיין זעקס מאָנאַט. איהר קראַנקהייט האט ניט לָאָנג געדויערט; זי האט זיך רוהיג מיאש געווען, עס האט איהר בלייז באַנג געטהון נאָך איהרע קינדער, איבערהויפט נאָך דעם קלענסטען. אזוי ווי דער סוף האט זיך דערנעהנטערט, האט זי צו מיר געזאגט: „ברענג מיר אריין די קינדער," און ווען איך האב זיי אריינגעבראַכט, האבען די קליינע גאָר ניט פערשטאַנען און די עלטערע, צוטומעלט, זיינען געשטאַנען ארום בעט. זי האט אויפגעהויבען איהרע הענד, איבער זיי געבעטען, זיי געקושט איינעם נאָך דעם אַן אַנדערן און אַוועקגעשיקט. צו מיר האט זי געזאגט: „זיי זייער מוטער!" דארויף האב איך איהר געגעבען די האַנד. „דו פערשפרעכסט מיר פיעל, מיין טאָכטער," האט זי געזאגט, „עס איז דאס הארץ פון אַ מוטער, און דאס אויג פון אַ מוטער. איך האב אָפטמאָל געזעהען אין דייע דאַנקבאַרע טרערען, אז דו פיהלסט וואס דאס איז. טהו אלעס וואס דו קענסט פאר דייע ברירערלעך און שוועסטערלעך, און פאר דיין פאטער זאָלסטו זיין טריי און געהאָרזאַם, ווי א פרוי דאַרף צו זיין. דו וועסט איהם טרייסטען." — זי האט דאמאלס געפרעגט נאָך איהם, אבער ער איז ארויסגעגאַנגען, אום צו בעהאַלטען פאר אונז די גרויסע יסורים, וואס ער האט געפיהלט; ער איז געווען אין גאַנצען אַ צובראַכענער. אַל-בערט, דו ביסט דאמאלס געווען אין צימער. זי האט געהערט אימיצען ארומגעהען און געפרעגט ווער דאס איז: דאן האט זי דיך צוגערופען, און אזוי ווי זי האט דיך דערזעהען און מיך, האט זיך איהר בליק פער-וואַנדעלט אין עפעס רוהיגעס און טרייסטענדעס, פונקט ווי זי וואָלט געוואוסט, אז מיר וועלען זיין גליקליך, צוזאַמען זיין גליקליך. אַלבערט

איז איהר געפאלען אויפ'ן האלז, זי געקושט און אויסגערופען: „מיר זיינען גליקליך, און מיר וועלען עס אויך זיין!“ דער רוהיגער אלבערט איז געווען גאר אויסער זיך, און איך האב ניט געוואוסט, וואס עס טהוט זיך מיט מיר.

„ווערטעהר!“ האט זי אָנגעהויבען, „און אזא פרוי האט עס בע- דארפט שטארבען! גאָט, ווען איך דענק אַמאָל, ווי מען לָאָזט אַוועק- טראָגען דאס ליעבסטע פון דעם לעבען. קיינער פיהלט ניט אזוי דעם קלאַפ ווי די קינדער, וועלכע בעקלאָגען זיך נאָך אַ לאַנגע צייט נאָך דעם, אַז די שוואַרצע מענער האַבען אַוועקגעטראָגען זייער מאַמע.“
זי איז אויפגעשטאַנען. איך בין געווען אויפגעוועקט און אויפגע- רעגט, בין געבליבען זיטצען און געהאַלטען איהר האַנד.
„לאָמיר געהען,“ האט זי געזאגט, „עס איז שוין צייט.“ זי האט געוואָלט צוריקציהען איהר האַנד, אבער איך האב זי געהאַלטען פעסטער.

„מיר וועלען זיך וויעדער זעהען,“ האב איך אויסגערופען, „מיר וועלען זיך וויעדער געפינען. צווישען אַלע צרות וועלען מיר זיך וויע- דער דערקענען. „איך געה,“ האב איך ווייטער געזאגט. „איך געה גערן, און דאָך, ווען איך זאָל זאגען אויף אייביג, וואָלט איך עס ניט אויסגעהאַלטען. לעב וואָהל, לאָטטע! לעב וואָהל, אלבערט! מיר וועלן זיך נאָך וויעדער זעהען.“

„מאָרגען, דענק איך,“ האט זי געזאגט, שפאַסענדיג.
איך האב געפיהלט דאס וואָרט „מאָרגען,“ זי האט עס נאָר אזוי פיעל ניט געוואוסט, ווען זי האט ארויסגעצויגען איהר האַנד פון מיינער.

זיי זיינען ארויסגעגאַנגען אין דער אַלעע. איך בין געשטאַנען, זיי נאָכגעקוקט אין שוין פון דער לבנה. דאָן האב איך מיך אַניעדער- געוואָרפען צו דער ערד, מיך אויסגעוויינט, אויפגעשפרונגען און ארויפ- געלאָפען די טעראַסע. דאָרט, אין שאַמען פון די הויכע לינדען בוי- מער, האב איך געזעהען איהר ווייסעם קלייד שימערן ביי דער גארטען- טהיר. איך האב אויסגעשטרעקט מיינע הענד, און עס איז פער- שוואונדען.

צווייטעס בוך.

דען 20טען אקטאָבער, 1771.

נעכטען זיינען מיר אַהער אָנגעקומען. דער געזאַנדטער איז עפעס
 ניט מיט אלעמען און ער וועט זיך דאַרפען אויסרוהען עטליכע טעג.
 ווען ער זאָל נאָך ניט זיין אזאָ פּערריקטער, וואָלט שוין אלעס געווען
 גוט. איך בעמערק און בעמערק, אז דאס שיקזאַל האט פאר מיר פאָר-
 בערייטעט שווערע נסיונות. פון דעסוועגען דאַרף מען קיין קוראַזש
 ניט פּערלירען. אַ לייכטעס געמיטה טראָגט אלעס אַריבער. אַ לייכטעס
 געמיטה? דאס מאַכט מיך לאַכען, ווי דאס וואָרט קומט אונטער מיין
 פּעדער. אַך, בלוז אַביסעלע לייכטערעם בלוט וואָלט מיך געמאַכט
 פאַר'ן גליקליכסטען אונטער דער זונן. וואס הייסט דאס? ווען אַנ-
 דערע מיט זייער ביסעלע קראַפט און טאַלענט האַבען, פאר מיר, גע-
 קענט אַרומוואַנדערן גליקליך און צופריעדען, פאר וואס זאָל איך עפעס
 פּערצווייפלען אין מיין קראַפט, אין מיינע פּעהיגקייטען? גוטער נאָט,
 וואס האסט מיר דאס אלעס געשענקט, פאר וואס האָסטו ניט צוריק-
 געהאַלטען אַ העלפט און אנשטאַט דעם מיר געבען בעסער זעלבסטפּער-
 טרויען און צופריעדענהייט?

געדולד! געדולד! עס וועט בעסער ווערען. איך זאג דיר, מיין
 ליעבער, דו האסט רעכט. זייט איך ווער אַרומגעטריעבען יעדען טאָג
 צווישען פאָלק און איך זעה וואס זיי טהוען און פיהרען, שטעהט עס
 אַ סך בעסער מיט מיר אַליין. געוויס, ווייל מיר זיינען שוין אזוי גע-
 שאַפען, אז מיר מוזען זיך אימער פּערגלייכען מיט אַנדערע און אַנדערע
 מיט אונז, און אזוי ווי אונזער גליק אַדער אונגליק היינגט אָב פון די
 זאַכען און פּערוואַנען אַרום אונז, דערפאַר איז קיין זאָך פאר אונז אזוי
 געפּעהרליך ווי די איינזאַמקייט. אונזער איינבילדונגס קראַפט, וואס
 איז דורך איהר אייגענע נאַטור געדרינגען זיך אויפצוהייבען דורך

פאנטאסטישע בילדער פון דער דיכטקונסט, שמעלט זיך אַוועק אויף אַ גאַנצער רייהע פון געגענשטענדען, פון וועלכע מיר בעטראַכטען זיך אַלס די לעצטע, אַנווירדיגסטע, און אַלעס וואס איז פאַר אונז, ערשיינט אונז הערליכער און פאַלקאָמענער. און דאס איז גאַנץ נאַטירליך. מיר פיהלען אַזוי אָפט, אַז עפעס מאַנגעלט אונז, און פונקט וואס אונז פעהלט, זעהט עס אויס, אַז אַן אַנדערער האט עס, מיר גיבען דעם אַנדערן צו אויך דאס וואס מיר האבען, און אַזוי שאַפען מיר אַ געוויסע אידעאַלע צופריעדענהייט. דער גליקליכער איז אַלזאָ פאַלקאָמען פאַר-טיג, נאָר מיר פערנעסען, אַז מיר האבען איהם אַליין געשאַפען אין אונזער פאַנטאַזיע.

דאָגעגען, געפינען מיר אויס, אַז מיט אונזער גאַנצער שוואַכקייט און בעמיהונג, ברענגען מיר עס ווייטער מיט דעם שלעפען און קריכען ווי אַנדערע מיט זייערע זעגלען און רודערן — און — עס איז דאָך אַ וואַהרעם געפיהל איבער זיך זעלבסט, ווען מען ווייס, אַז מען לויפט גלייך מיט אַנדערע אָדער נאָר פאַראויס.

דען 26טען נאָוועמבער.

איך הייב אָן מיך דאָ צו פיהלען בעקוועם. דאס בעסטע איז, וואס עס איז דאָ וואס צו טהון; און דאן, פיעל־ערליי מענשען, די אַלערליי נייע געשטאַלטען, דאס אַלעס מאַכט פאַר מיר אַ פיעל־האַליר־טעם שווישפיעל פאַר מיין נשמה. איך האב מיך בעקענט מיט גראַף ק. ער איז אַ מאַן, וועלכען איך מוז עהרען יעדען טאָג אַלץ מעהר. ער האט אַ ברייטען און געזונטען פערשטאַנד, און דערפאַר איז ער ניט קיין קאַלטער לונג־און־לעבער, ווייל ער מוז אַזוי פיעל זעהען. פון זיין אומ־גאַנג מיט מענשען לאָזט זיך זעהען געפיהל און פריינדשאַפט. ער האט זיך פּעראַינטערעסירט אין מיר ווען איך בין צו איהם געקומען וועגען אַ געשעפט. ביי די ערשטע ווערטער פון אונזער געשפרעך האב איך בעמערקט, אַז מיר פערשמעהען זיך, און אַז ער קען רעדען מיט מיר ניט ווי מיט אַנדערע. איך קען אויך ניט גענוג אַבלייבען זיינע אָפענע בענעהמונג צו מיר. עס איז ניטאָ אין דער וועלט אַזאַ אמת'ע, וואַהרע פרייד, ווי צו זעהען פאַר זיך אַ גרויסע נשמה.

דען 24 מען דעצעמבער.

דער געזאנדטער האט מיר פּראָרוואַכט פּיעל יסורים, איך האב עם פאַראויס געוואוסט. ער איז דער פּינקטליכסטער נאַר, וואס קען נאָר געבען; שריט פאר שריט געהט ער זיך, און ער צעהלט צו די גרוי-פען אין טאָפּ אריין ווי אַ קאַרגע מוהמע; ער איז אַ מענש וואס איז מיט זיך אַליין אויך קיינמאָל ניט צופריעדען, און דערפאַר קען איהם אויך קיינער ניט צופריעדען שטעלען. איך אַרבייט גערן ווי עם לאָזט זיך; ער קען מיר אבער צוריק געבען אַן אויפזאַטץ און זאגען: „ער איז גוט, פון דעסטוועגען, זעהט איהם דורך; מען געפינט תמיד אַ בע-סערעס וואָרט, אַ ריינערען צוזאַמענהאַנג.“ דאס ברענגט מיך ארויס פון די כלים. קיין „און“ און קיין איינציגעס בינדע-ווערטעל דאַרף אויסענבלייבען, ער איז אַ דע-שונא פון אומגעקערטע זעטצע, וואס גליטשען זיך מאַנכע מאָל ארויס. ווען מען שטעלט ניט אַוועק די „פונקטען“ נאָך דער מעלאָדיע, וואס איז איבערגעגעבען געוואָרען בקבלה, פערשטעהט ער נאָר ניט וואס מען שרייבט. דאס איז אַ שעהן ביסעל יסורים, ווען מען דאַרף האבען צו טהון מיט אַזאַ מענשען!

דאס צוטרויען פון דעם גראַף ק. איז נאָך דאס איינציגע, וואס טרייסט מיך. מיט אַ קורצער צייט צוריק האט ער מיר געזאגט, אַז ער איז זעהר אונצופריעדען מיט דער לאַנגזאַמקייט און מיט דער בע-דענקליכקייט פון דעם געזאנדטען. „אַזעלכע ברואים מאַכען זיך און אויך אַנדערע שווער, דאָך,“ האט ער געזאגט, „מוז מען זיך מיאש זיין, ווי אַ רייזענדר, וואס מוז אריבער קריכען אַ באַרג; נאַטירליך, ווען דער באַרג וואָלט ניט געווען, וואָלט דער וועג געווען פיעל בעקוועמער און קירצער; ער איז אבער יא דאָ, און מען מוז אריבער.“

מיין אַלטער פּיהלט גאַנץ גוט דעם פאַרצוג, וואס דער גראַף ניט מיר איבער איהם, און ער כאַפט דערפאַר אַן יעדע געלעגענהייט צו רעדען שלעכטס אויפ'ן גראַף אין מיין געגענווארט. איך, נאַטירליך, נעהם מיך אַן דעם גראַף'ס קרווידע, און אזוי ווערט די געשיכטע אַלץ ערגער. נעכטען האט ער מיך נאָר אויפגעבראַכט, ווייל רעדענדיג אי-בער'ן גראַף, האט ער אויך מיך געמיינט.

„אַזוי, צו וועלסט געשעפטען,“ האט ער געזאגט, „איז דער גראַף גאַנץ גוט. ער האט פיעל לייכטקייט ביי דער אַרבייט און ער האט אַ

גוטע פעדער; דאָך, וואס עס איז נוגע גרינדליכע בעלעהרזאמקייט, מאַנגעלט עס איהם, ווי דער פּאַל איז מיט אַלע בעלעטריסטען. "דערביי האט ער געמאַכט אַ מינע, ווי איינער זאגט: „פיהלסטו דעם שטאָך?"

עס האט אבער אויף מיר ניט געהאַט קיין ווירקונג; איך פּעראַכט טע דעם מענשען, וואס קען אזוי דענקען און קען זיך אזוי אויפפיהרען. איך האב געהאַלטען מיין פּאָזיציע און געקעמפּט נאָנץ גוט דאָגעגען. איך האב בעהויפטעט, אַז דער גראַף איז אַ מאַן, וועמען מען דאַרף רעספעקטירען, אי צוליעב זיין כאַראַקטער, אי וועגען זיינע קענטניסע. „איך האב נאָך קיינעם ניט געקענט,“ האב איך געזאגט, „וואס האט געהאַט דאס גליק אזוי אויסצושפּרייטען זיין גייסט און בעקאַנט ווערען מיט אזוי פּיעלע געגענשטענדע און דערביי אויך קענען די טהע-טיגקייט פון דעם אַלגעמיינעם לעבען.“

ער האט דאס ניט פּעראַשטאַנען, און איך בין מיר אַוועקגעגאַנגען, אום ניט נאָך ווייטער זיך אָבעסען די גאַל איבער אַזעלכע זאַכען.

אין דעם אַלעמען זייט איהר שולדיג — איהר וואס האט מיך אריינגעפאַרט אין יאָך און מיר געזונגען שירים ותשבחות פאר דער טהעטיגקייט. טהעטיגקייט! איך רעכען, אַז יענער וואס פּערזעעט קאַרטאָפּעל און פּאהרט אין שטאדט אריין פּערקויפּען זיין קאָרן, איז פונקט אזוי טהעטיג ווי איך. אזוי, הייסט עס, וועל איך מיך דאַרפּען אָבמוטשען צעהן יאהר צייט ביי דער צוואַנגס-אַרבייט, צו וועלכער איך בין יעצט צוגעשמירט.

דערצו קומט נאָך דאס גלענצענדע עלענד און די לאַנגווייליגקייט אונטער דעם אַבשייליכען פּאָלק, מיט וועלכען מען בעגעגענט זיך. דאס יאָגען זיך נאָך כבוד, און ווי זיי פּאַסען אויף איינער ביים צווייטען אָבצוגעווינען כאַטש אַ שריט; די עלענדסטע און ניעדריגסטע ליידענ-שאַפטען האבען ניט אויף זיך קיין שטיקעל מלבוש. דאָ האט איהר, צום ביישפּיעל, א פּרוי, וועלכע דערצעהלט יעדען איינעם איבער איהר אַדעל און איהרע ניטער. יעדער פּרעמדער מוז זיך דענקען: „דאָ האט איהר אַ נאַר, וואס בילדעט זיך אין, אַז איהר אַדעל און אימעניע זיינען מיט גאָלדענע פּליטערלעך.“

אבער עס איז נאָך פּיעל ערגער: גראַדע דייעזע פּרוי איז פון דייע-זער שכונה און איז די טאַכטער פון אַן איינפאַכען אַמט-שרייבער. —

איך קען בשום אופן ניט פערשטעהען די מענשען, וועלכע האבען אזוי וועניג שכל, אום זיך איינפאך צו פראַסטיטואירען.

איך מערק מיר אפילו אלץ מעהר און מעהר ווי נאָריש דאס איז צו בערעכענען אנדערע נאָך זיך. און ווייל איך האב מיט מיר אזוי פיעל צו טהון און דיעזעס האַרץ אזוי שטירמיש — אַך, איך וואָלט געקענט לאָזען יעדען איינעם געהען זיין וועג, ווען מען וואָלט מיך אויך געלאָזט געהען.

וואס מיך רייצט איבערהויפט, זיינען די אונגליקליכע בירגערליכע פעהרעלטניסע. איך ווייס אפילו אזוי גוט ווי יעדער איינער, ווי נעטהיג עס איז דער חילוק אין די קלאַסען, ווי פיעל פאָרטעהייל איך אַליין האב דערפון; עס זאָל מיר אבער ניט שטעהען אין וועג כל־זמן איך ווייס, אַז איך קען געניעסען אויף דער וועלט אביסעל נחת, אַביסעל גליק. מיט אַ קורצער צייט צוריק, זייענדיג אויפ'ן שפּאַציער־גאַנג, האב איך קענען געלערענט אַ פּרויליין פאַן ב. זי איז אַ ליעבענסווירדיגעס מיידל דעל, וואס איז געבליעבען נאָך אַ היבשע ביסעל נאַטירליך טראַגט דעם אָנגעצויגענעם לעבען דאָ. אין אונזער געשפרעך זיינען מיר זיך גע־פעלען געוואָרען, און ווען מיר האבען זיך געשיידט, האב איך זי געבעט טען זי זאָל מיר ערלויבען זי צו בעזוכען. זי האט עס מיר ערלויבט מיט פיעל פריימיטהיגקייט, און איך האב קוים דערלעבט דעם אויגענ־בליק אַהין צו געהען.

זי איז ניט קיין היגע, נאָר זי וואוינט אין הויז פון איהרער אַ מוהמע. דער פרצוף פנים פון דער אַלטער איז מיר ניט געפעלען גע־וואָרען. איך האב איהר געוועזען פיעל אויפמערקזאַמקייט, מיין גע־שפרעך איז דאס רוב געווען געווענדעט צו איהר. עס האט געדויערט קוים אַ האַלבע שעה ביז איך האב ערפאָהרען אַלעס, וואס דאס מיידעל האט מיר נאכהער מודה געווען, דאס הייסט: אַז די אַלטע מוהמע ליידט מאַנגעל אין אַלצדינג, זי האט קיין פערמעגען, קיין גייסט, קיין שטיטצע. אַלעס, וואס זי בעזיטצט, איז דער יחוס משפחה; זי האט קיין שומץ אויסער די יחוס'דיגע קלאַסע, מיט וועלכער זי האט זיך ארומגערינגעלט, און איהר פערמעגען בעשטעהט אין דעם, וואס זי קען ארונטערקוען פון די הויכע פענסטער אויף די פראַסטע בירגער־ליכע קעפּ אונטען. אין איהר יוגענד איז זי געווען אַ שעהנע, איהר לעבען האט זיך אזוי אוועקגעקייקעלט. ניט איין יונגען מאַן האט זי

אמאל געמאטערט. אין די עלטערע יאהרען וויעדער האט זי זיך אונטערנגעגעבן צו אן אלטען אפיציער, וועלכער האט מיט איהר געלעבט א היבשע צייט און איז געשטארבען. יעצט איז זי אליין, און קיינער וואלט זיך אויף איהר ניט ארומגעקוקט, ווען זי וואלט ניט געהאט א ליבענסווירדיגע פלימעניצע.

דען 8טען יאנואר, 1772.

וואס זיינען דאס פאר א מין מענשען, וועמעס גאנצע נשמה היינט אב פון דער צערעמאניע, וועמעס דיכטען און טראכטען יאהרענדיג לאנג ציעלט זיך נאך אהין, ווי אזוי צו קענען דערגרייכען דעם סאמע אויבען-אין! און דאס איז ניט דערפאר ווייל זיי האבען שוין ניט וואס צו זארגען. פערקעהרט, די אָנגעקליעבענע ארבייט ווערט אלץ גרעסער, טאקסי דערפאר ווייל מען האט פריהער אלעס פערנאכלעסיגט, כדי צו קענען זיך נאָכיאַגען נאָך פּוסטע זאַכען. פּאַריגע וואָך איז עס געקומען צו אזא שטרייט ביים שליטען-פאהרען, און דער גאנצער נחת איז קאליע געוואָרען.

די שוטים זעהען ניט, אז ער האט גאָר ניט צו טהון מיט דעם פלאַטין, און דער וואס פערנעהמט דעם ערשטען פלאַטין, שפיעלט זעהר זעלטען די ערשטע ראָלע. מאַנכער קעניג ווערט רעגירערט דורך זיין מיניסטער און מאַנכער מיניסטער דורך זיין סעקרעטער. און ווער איז דאָן דער ערשטער? איך רעכען, אז יענער איז דער ערשטער, וואס קען קוקען דורך די נשמות פון אנדערע, און ער האט אזוי פיעל כוח אָדער כיטראָסט, איינצואַרדנען זיינע קרעפטען און ליידענשאפטען, אום צו קענען אויספיהרען זיינע פלענער.

דען 20טען יאנואר.

איך מוז אייך שרייבען, ליבעלע לאַטטע, אַט דאָ אין שטיבעל פון אַן אַרעמער בויערן-קרעטשמע, וואוהין איך בין ענטלאָפּען פון אַ שלעכטן טעם וועטער. כל-זמן איך געפין זיך אין דעם טרויעריגען נעסט ד. צווישען פרעמדע, כל-זמן מין הארץ איז צווישען פרעמדע, האב איך

נאך ניט געהאט קיין צייט איך זאָל זיך פיהלען ווי איך צו שרייבען ; נאָר דאָ, אין דיעזען שטיבעלע, אין דיעזער איינזאמקייט, ווען שנעע און האַגעל קלאַפען אין מיין פענסטערל, זייט איהר געווען די ערשטע צו קומען אין מיינע געדאַנקען. אזוי ווי איך בין אריינגעקומען, האט זיך מיר אויסגעדראַכט, אז איך זעה אייער געשמאַלט פאר מיינע אוי-גען און די עראינערונג אָן איך האט מיך בעויעגט. אָה, לאַטטע ! אזוי הייליג, אזוי ווארעם, — גוטער נאָט, וויעדער דער ערשטער גליק-ליכער אויגעבליק.

ווען איהר זאָלט מיך נאָר זעהען בשעת איך בין צו דרומטשקעט ! מיינע הושים ווערען פשוט אויסגעטריקענט ; איך האב קיין אויגענ-בליק ווען מיין האַרץ איז פול, קיין געבענשטע שעה ; נאָר ניט ! נאָר ניט ! איך שטעה ווי פאר אַ קאַסטען מיט ליאַלקעס און זעה ווי די מענשעלעך און פערדעלעך דוקען זיך ארום, און איך פרעג מיך אָפּט, אויב דאס איז ניט עפעס אַ פערבלענדעניש. איך שפיעל מיט, בעסער געזאגט, איך ווער מיטגעשפיעלט, ווי אַ הילצערנע ליאַלקע, און כאַפּ אָן מיין שכן ביי דער הילצערנער האַנד און איך שוידער אויף. ביי נאַכט נעהם איך מיר פאָר צו געניעסען דעם זונענאויפגאַנג, אבער איך קען ניט ארויסקריכען פון בעט. ביי טאָג האָר איך מיך צו פרייען ביים לבנה-ליכט, אבער איך בלייב אין שטוב. איך ווייס ניט פאר וואס איך שטעה אויף און צו וואס איך געה שלאָפען.

די הייווען, וואס פלעגט ברענגען מיין לעבען אין בעוועגונג, פעהלט איצט ; דער רייז, וואס פלעגט פרעהליך מאַכען אין די פינסטערע נעכט און מיך אויפוועקען אין דער פריה פון שלאָף, איז שוין מעהר ניטאָ.

בלויז איין פרויענצימער האב איך דאָ געפונען, אַ פרייליין ב. ליעבע לאַטטע, זי איז גלייך צו איך, אויב מען קען נאָר זיין גלייך צו איך. „אי,“ וועט איהר זאגען, „דער מענש לערענט זיך אויס זאגען שעהע קאָמפלימענטען !“ עס איז ניט אין נאַנצען ניט אמת. זייט אַ לענגערער צייט בין איך זעהר העפליך, איינפאָך ווייל איך קען אַנ-דערש ניט זיין ; איך האב פיעל ווייטץ און די פרויענצימער זאגען : „קינער קען ניט אזוי שעהן לויבען, ווי איך (און זאגען ליעגען, וועט איהר צולעגען ; ווייל אָהן דעם געהט עס ניט, פערשטעהט איהר ?) אבער איך האב געוואָלט רעדען פון פרייליין ב. זי האט אַ גרויסע

נשמה, וועלכע קוקט אין גאנצען ארויס פון איהרע בלויע אויגען. איהר שטאנד איז איהר צו לאסט, ווייל ער ערפילט ניט קיין איינציגען וואונש פון איהר הארצען. זי זוכט צו ענטלויפען פון רעש, און מאכע שטונד דען פערברענגען מיר צוזאמען, פאנטאזירענדיג איבער דער העררליכ-קייט פון די לאַנד־סצענען, אָך! און פון אייך! ווי אָפט מוז זי אייך בעוואונדערן! זי איז חלילה ניט געצוואונגען דערצו, נאָר זי טהוט עס פון פרייען ווילען. גערן הערט זי, ווען איך רעד פון אייך, זי ליעבט אייך!

ווען איך וואָלט מיך נאָר געזעהען ביי אייך צופוסען אין דעם ליעבען קליינעם צימערל, און די ליעבע קליינע קינדערלעך וואָלטען זיך געקייקעלט איינער איבער אנאנדער ארום מיר ארום, און ווען זיי וואָל-טען געמאכט צו פיעל רעש, וואָלט איך זיי באַלד איינגעשטילט מיט עפעס אַ שוידערליכע געשיכטע.

די זונן געהט אונטער העררליך איבער דער שנעע־גלענצענדער גע-גענד, דער שטורם איז פאָראיבער, און איך — מוז מיך וויעדער איינ-שפארען אין מיין שטייג. אַרײַע! איז אַלבערט ביי אייך? און ווי? — נאָט, פערצייה מיר דיעזע פראַגע!

דען 8טען פעברואַר.

זייט אַכט טעג האבען מיר דאָ דאס אבשוייליכסטע וועטער. נאָר פאר מיר איז עס אַ טובה. ווייל זייט איך בין דאָ, איז מיר נאָך ניט ערשינען קיין שעהנער טאָג, עמיצער זאָל מיר איהם ניט קאָליע מאַכען אָדער בעטריעבען.

ווען עס רעגענט און גיסט און עס פרעסטעלט, אָדער עס לאָזט נאָך, האַ! דענק איך, אין הויז קען עס דאָך ניט ערגער זיין ווי אין דרויסען, אָדער פערקעהרט, און דערפאַר איז עס אזוי גוט, ווי עס איז.

אויב די זונן געהט אויף אין דער פריה און פערשפרעכט אַ שעה נעם טאָג, מוז איך אויסרופען: „דאָ האבען זיי דאָך וויעדער אַ הימ-לישע ברכה, דורך וועלכער זיי קענען זיך אומברענגען.“ עס איז ניטאָ קיין זאָך, וואס זיי זאָלען ניט קענען קאָליע מאַכען: געזונדהייט, גוטער

נאמען, פרייד, ערהאלונג! אין מייסטענטהייל טהוען זיי עס אויס נאָר רישקייט, דומהייט און ענגהערציגקייט, דאס איז אפילו דאמאלס, ווען מען הערט זיך צו צו זיי מיט דער בעסטער מיינונג. מאַנכע מאָל וואָלט איך פאר זיי געפאלען אויף די קניעס און זיי געבעטען, זיי זאָלען זיך ניט אזוי משונה'דיג ארומרייסען.

דען 17טען פעברואַר.

איך האב מורא, אז מיין געזאנדטער און איך וועלען עס לאַנג ניט אויסהאלטען צוזאמען. ער איז פשוט ניט צו פערטראָגען. זיין מעטהאָדע צו ארבייטען און בעטרייבען געשעפטען איז אזוי לעכער-ליך, אז איך קען מיך ניט איינהאלטען איהם צו ווידערשפרעכען, און אָפּטמאָל מאַך איך א זאך ווי מיר אליין פאלט איין און וואס געפעלט איהם ניט. דערפאר האט ער מיך פערקלאַנגט אין הויף, און כאַטש דער מיניסטער האט מיר געגעבען א זאנפטען אָנצוהערענעש, פון דעסט-וועגען איז עס דאָך געווען אַן אָנצוהערענעש, און איך האב שוין געהאַל-טען דערביי צו רעזיגנירען, ווען איך האב פון איהם ערהאלטען א פריי-וואַט בריעף — א בריעף, פאר וועלכען איך האב ניעדערגעקניעט און תפילה געמאָן צום הויכען, ערעלען און קלוגען זינגן. אין דיעזען בריעף האט ער ערקלערט, אז ער שאַטצט אָב מיין צו גרויסע עמפּינדליכקייט, ווי אויך מיינע איבערשפּאַנטע אידעען פון ווירקען, ער רעדט איבער דעם איינפלוס אויף אַנדערע, ער בעטראַכט מיין דורכדרינגען אין גע-שעפטען אלס יונגענרליכען גוטען מוטה, און ער וויל דאס חלילה ניט פערניכטען אין מיר, בלויז מאַכען מילדער און עס אזוי ווייט פיהרען, ווי איך זאָל קענען פריי האַנדלען און ווירקען. אויף אַכט טעג בין איך געשטאַרקט געוואָרען און געוואָרען אייניג אין מיר אליין. נשמהדרר היגקייט איז א גרויסע זאך און די פרייד מיט זיך אליין איז ניט צום בעצאהלען. ליעבער פריינד, ווען דאס שטיקעל ציערונג זאָל זיך נאָר ניט קענען אזוי גיך צוברעכען, ווי שעהן און קאָסטבאַר עס איז.

דען 20טען פעברואר.

נאָט זאָל אייך בענשען, מיינע ליעבסטע, און אייך געבען די גוטע טעג, וואס ער געהאט פון מיר אוועק.
 איך דאַנק דיר, אַלבערט, פאר וואס דו האָסט מיך אָבגענארט.
 איך האב געוואַרט אויף אַ נאַכריכט, ווען אייער חתונה וועט זיין. איך האב מיר פאַרגענומען אין דעמוזעלבען טאָג אַרונטערנעהמען לאַטטע'ס בילד פון דער וואַנד און עס בעגראַבען צווישען אַנדערע פאַפירען. יעצט זייט איהר שוין אַ פּאָאר און איהר בילד איז נאָך דאָ! אזוי זאָל עס בלייבען. און פאר וואס ניט? איך ווייס, אז איך בין אויך ביי אייך, איך בין אין לאַטטע'ס האַרצען, דיר גאָר ניט שאַדענדיג דערמיט. איך האב דאָרט פּערנומען דעם צווייטען פּלאַטץ און איך וויל און מוז איהם אָנהאַלטען. אַך, ווי ווילד איך וואָלט עס געוואָרען, ווען זי וואָלט געקענט פּערגעסען אָן מיר! אַלבערט, אין דעם געדאַנק אליין ליענט אַ גיהנום! אַלבערט, לעב וואָהל! לעב וואָהל, דו הימלישער מלאַך, לעב וואָהל, לאַטטע!

דען 15טען מערץ.

איך האב געהאַט אַ פּערדרום, וועלכער וועט מיך פּערטרייבען פון דאַנען. איך האב געקריצט מיט די צייהן. טייוועל! מען קען עס מעהר ניט פּערייכטען און איהר אליין זייט אין דעם שולדיג. איהר האט מיך געטריעבען און געקוועלט איך זאָל אָנגעהמען די שטעלע, וואס איז ניט געווען נאָך מיין האַרצען. איצט האב איך עס און איהר האט עס אויך! און כדי דו זאָלסט ניט זאגען, אז מיינע איבערשפּאַנטע אידעען פּערדאַרבען אלעס, אָט האַסטו אַן ערצעהלונג, פּראָסט און איינ-פאַך, ווי אַ קראַניק־שרייבער וואָלט דאס בעריכטעט.
 דער גראַף פון ק. ליעבט מיך, צייכענט מיך אויס, דאס איז שוין בעקאַנט, דאס האב איך דיר שוין געזאגט הונדערט מאל. געכמען בין איך געווען ביי איהם צו טיש, פונקט אין יענעם טאָג, ווען אבענד מיר איז גאָר ניט איינגעפאַלען, אז מיר, אונטערנעאַרדנעטע, קענען קומט זיך צוזאַמען ביי איהם אַ געזעלשאַפט פון העררען און פּרויען. אַהין ניט אריינקומען. גוט, איך האב געגעסען ביים גראַף און נאָך!

טיש זיינען מיר געגאנגען. אויף און אָב איבער'ן גרויסען זאַל. איך האב גערעדט מיט איהם און מיט'ן קאַלאָנעל ב., וועלכער איז אויך צוגעקומען, און אזוי איז די צייט פאַראיבער. נאָט ווייסט דעם אמת, אז איך האב אָן נאָר ניט געדענקט. פּלוצלינג קומט אריין די איבער-געדיגע דאַמע ס. מיט איהר מאַן און גוט-אויפגעצויגענע געזעלע-טאָכטער מיט דער ברוסט און שעהנער טאַליע. אזוי זיינען זיי פארבייגע-גאנגען מיט זייערע הויכאדעליגע אויגען און נאָזלעכער. אזוי ווי דיעזעס געזינדעל איז מיר נמאס פון גאַנצען הארצען, האב איך געוואָלט נעהמען אַבשיער, און געוואַרט בלויז ביז דער גראַף וועט זיך בעפרייען פון דער פּלוידעריי, ווען פרייליין ב. איז צוגעקומען; אזוי ווי מיר ווערט תמיד אַביסעל גרינגער אויפ'ן הארצען ווען איך דערזעה זי, בין איך פערבליעבען און זיך געשטעלט הינטער איהר ביינקעל. שפעטער האב איך בעמערקט, אז זי האט גערעדט צו מיר מיט וועניגער אָפּענער הערציגקייט ווי אימער און זי איז געווען אין אַ פערלעגענהייט. דאס איז מיר געווען אויפפאַלענדיג. איז זי אויך ווי אַלע אַנדערע? איך האב שוין געוואָלט געהען, נאָר איך בין געבליעבען און זי געוואָלט ענטשול-דיגען. איך האב עס ניט געגלויבט אויף איהר און געהאַפט נאָך צו הערען אַ גוט וואָרט פון איהר.

דערווייל האט זיך פערזאַמעלט די געזעלשאַפט. דער באַראַן ס. מיט דער גאַנצער גארדעראַכע פון דער קרעהנונגס-צייט פון פראַנץ דעם ערשטען; דער האָפּראַטה ר., דאָ בעקאַנט בלויז אַלס הערר פּאָן ר., מיט זיין טויבער פרוי; מען דאַרף ניט פערגעסען אויך דעם שלעכט-געקליידעטען י., וועלכער טראָגט זיינע אַלט-פרייניקישע בגדים מיט ניי-מאָדישע אַטעס. אָט דאס קומט אין הויף אריין. איך האב גע-רעדט מיט אייניגע בעקאַנטע, וועלכע האבען אַלע געענטפערט זעהר קורץ. איך האב געדאַכט — דערווייל האב איך נאָר בעמערקט פריי-ליין ב. און ניט געזעהען ווי די ווייבער, אין ענדע זאַל, שושקען זיך אין די אויערן, ווי דאס געהט איבער צו די מענער, אז פרוי פּאָן ס. רעדט צום גראַף (דאס אַלעס האט מיר פרייליין פּאָן ב. נאָך דעם דער-צהלעט), ביז דער גראַף איז ענדליך צו מיר צוגעגאנגען און מיך אוועק-גענומען צו אַ פענסטער.

„איהר ווייסט“, האט ער געזאגט, „אודאי איבער אונזערע נאָר-

רישע פעהרעלטניסע; איך מערק מיר, אז די געזעלשאפט איז דאָ אונז צופריעדען אייך צו זעהען. איך וואָלט עס פאר קיין —

„אייער עקסעלענץ,“ האב איך איהם אונטערבראָכען, „איך בעט אייך טויזענד מאָל אום פערצייהונג. איך האב דאס בעדארפט וויסען, און איך ווייס, אז איהר וועט מיר מוחל זיין דיזעזעס פערזעהען. איך האב מיך שוין געוואָלט נאָך פריהער עמפּפעהלען, נאָר עפעס אַ ביזער רוח האט מיך צוריקגעהאַלטען.“ דערמיט האב איך געענדיגט לאַכענדיג און זיך פערנייגט.

דער גראָף האט געדריקט מיינע הענד מיט אַ געפיהל, וואס האט אַלעס אויסגעדריקט. איך האב מיך פּאַוואָליע ארויסגערוקט פון דער פּאַרנעהמער געזעלשאַפט, בין אַוועק, זיך אריינגעזעצט אין אַ דראָש-קעלע און געפאהרען קיין מ, אום דאָרט פון באַרג, צו זעהען, ווי די זונן געהט אונטער, און דערביי לעזען אין מיין האַמער דעם העררליכ-בען שיר, ווי אַליסעס ווערט בעדיענט פון די גוטע חזירים-טרייבערס. דאס אַלעס איז געווען גוט.

אבענד בין איך צוריק געקומען צום מיטש, עס זיינען נאָך געווען עטליכע אין דער גאַסט-שטוב; זיי האבען געשפּיעלט ווירפּעל אויף אַן עק מיט און זיי האבען דאָרט פערקאַטשעט דאס מיטשטוך. פּלוצ-לינג קומט אריין דער עהרליכער א, לעגט אַוועק זיין הוט, קוקט מיך אָן, געהט צו צו מיר און זאגט:

„דו האסט דיך גערגערט?“

„איך?“ האב איך געפרעגט.

„דער גראָף האט דיך אויסגעוויזען פון דער געזעלשאַפט.“

„כאַפט זיי דער רוח!“ האב איך געזאגט. „מיר האט הנאה גע-

טהאָן ארויסצוקומען אין דער פרייער לופט.“

„עס איז גוט, וואס דו געהמסט עס אזוי אָן,“ האט ער געזאגט,

„עס פערדריעסט מיך בלוז, וואס מען ווייס עס שוין איבעראַל.“

אויב אזוי, האט מיך שוין נאָר אָנגעהויבען צו ערגערן די געשיכט-

טע. איך האב גערעכענט, אז יעדער וואס קומט צו צום מיטש, דאַרף

מיך נאָר אַנקוקען און שוין וויסען. דאס האט אויפגעקאַכט מיין בלוט.

וואוהין איך קום, הער איך נאָר ווי מען בעדויערט מיך; איך זעה

אויך ווי מיינע ניט-פערניגער טריאומפירען איבער מיר און זאגען:

„אַט דאס איז דער סוף מיט די שטאַלצע, וועלכע געהמען זיך איבער

מיט זייער חכמה און סמייען ארויסטרעטען געגען אלע זייערע פער-
העלטניסע, " און די הינט בילען נאָך אנדערע זאכען — איך וואָלט
מיר דורכגעבויערט דאס הארץ מיט אַ מעסער.

זאָל מען רעדען וואס מען וויל איבער זעלבסטשטענדיגקייט, איך
וואָלט אבער וועלען זעהען יענעם, וועלכער קען דולדען, אז לומפען
זאָלען איהם בערערען, ווען זיי האבען נאָך אַ געלעגענהייט; מען
קען נאָר דערליידען, ווען אין זייערע פלוידערייען און שפאָט איז
קיין גרונד ניטאָ.

דען 16טען מערץ.

איך ווער גערודר'ט פון איבעראַל. היינט האב איך געטראַפּען
פרייליין ב. אין דער אַלעע, איך האב מיך ניט געקענט איינהאַלטען
ניט צו רעדען צו איהר, און איהר איבערגעגעבען וואס איך האב גע-
פיהלט ביי איהר בענעהמונג געגען מיר.

"אָך, ווערט הער!" האט זי געזאגט מיט אַן אויפריכטיגען טאָן,
"קענט איהר אזוי ערקלערען מיין פערוויררונג כלזמן איהר קענט
מיין הארץ? נאָר איין גאָט ווייס, וואס איך האב געליטען צוליב
איך פון דעם אויגענבליק, וואס איך בין אריין אין זאַאַל. איך האב
אלעס געזעקען פאַראויס, הונדערט מאָל איז דאס מיר געלעגען אויף
דער צונג איך עס צו זאגען. איך האב געוואוסט, אז די מאַדאם
פאָן ס. און ט. וואָלטען גיכער ענטלאָפּען אין גאַנצען מיט זייערע
מענער ווי צו פערבלייבען מיט אייך אין איין געזעלשאַפט; איך האב
אויף געוואוסט, אז דער גראַף קען זיך מיט אייך ניט צוקריעגען, —
און יעצט, דער ליאַרם!"

"וואס הייסט, פרייליין?" האב איך געפרעגט, בעהאַלטענדיג
מיין שרעק; אלעס וואס אַפעלין האט מיר עהערניעכטען געזאגט,
איז מיר דורכגעלאָפּען ווי קאָכעריגעס וואסער דורך מינע אָדערן."

"אָך, גאָט! וואס דאס האט מיך שוין געקאָסט!" האט דאס זיסע
מידעל אויסגערופען בשעת די טרערען זיינען געשטאַנען אין איהרע
אויגען.

איך האב מיך שוין מעהר ניט געקענט בעהעררשען. איך בין געווען בערייט מיך צו ווארפען צו איהרע פיס.

„ערקלערט, וואס איהר מיינט!“ האב איך אויסגערופען.
די טרערען האבען זיך געקייקעלט איבער איהרע באקען. איך בין געווען אויסער זיך. זי האט זיך אָבגעווישט די טרערען, ניט וועלענדיג זיי בעהאַלטען.

„איהר קענט דאָך מיין מוהמע?“ האט זי אָנגעהויבען. „זי איז געווען דערביי, און מיט וואס פאר אויגען זי האט דאס צוגעזען הען! ווערטעהער, נעכטען אויף דער נאַכט און היינט בין איך אויסגעשטאַנען אַ דרשה איבער מיין בעקאַנטשאַפט מיט אייך, און איך האב נעמוזט צוהערען, ווי מען זידעלט אייך, און איך האב ניט געקענט און ניט געטאַרט אייך פערטהיידדיגען.“

יעדעס וואָרט, וואס זי האט גערעדט, איז מיר, ווי אַ שווערט, דורכגעגאַנגען דורך'ן הארץ. זי האט גאָר ניט געפיהלט, וואס פאר אַ באַרמהערציגקייט דאס וואָלט געווען, ווען זי וואָלט דאס אַלעס פערשוויעגען פאר מיר.

„און יעצט,“ האט זי ווייטער געזאגט, „וואס עס וועט נאָך ווייטער געפלאַפעלט ווערען, וואס פאר אַ מין מענשען עס וועלען דאָר איבער טרוםפירען!“

ווייטער, ווי מען וועט מאַכען איבער מיר כל־הגעלעכטער. דאס אַלעס, ווילהעלם, צו הערען זיי רעדען מיט דער שטימע פון אמת'ן בערויערן — איך בין געווען אויסער זיך, און קען מיך נאָך ניט בעד רהיגען. איך וואָלט וועלען, אַז עמיצער זאָל עס מיר פאַרוואַרפען, כדי איך זאָל איהם קענען דורכלעכערן מיט מיין שווערט; ווען איך זאָל זעהען בלוט, וואָלט עס מיר בעסער געוואָרען.

אָך, איך האב שוין הונדערט מאל געדאַרפט אַ מעסער צו מאַכען לופט פאר דיעזען האַרצען. מען דערצעהלט פון אַן ערדלען מין פערד, דאס ווען זיי ווערען שרעקליך דערהיצט און צוּיאָגט, דאן, אויס אייַ גענעם אינסטינקט, בייסען זיי זיך אויף אַן אָדער, אום צו קענען לייכטער אטהעמען. אזוי איז עס אָפט מיט מיר; איך וואָלט מיר געעפענט אַן אָדער, וואס זאָל מיר פערשאַפען די אייביגע פרויהייט.

דען 24טען מערץ.

איך האב פערלאנגט פון הויף מיין ענטלאסונג, און איך האָף זי צו קריעגען, און איהר וועט מיר פערצייהען, וואס איך האב ניט פריהער גענומען ביי אייך ערלויבניס. איך מוז אוועק, און וואס איהר האט מיר צו זאגען וועגען בלייבען, דאס אלעס ווייס איך, און אלץ — זאג עם אָן מיין מאַמען אויף אַ מילדען אופן. איך קען מיר אליין ניט העלפען, און זי וועט מוזען צופריעדען זיין ווי עם איז, און איך קען איהר ניט העלפען. נאטירליך, טהוט עם איהר וועה. דעם שעהנעם וועג צו ווערען אַ געהיימראטה און אַ געזאנדטער, וואס איהר זוהן האט אָנגעפאנגען, איז פלוצלינג אונטערבראָכען געוואָרען און ער איז צוריק מיט די בהמות אין שטאַל אריין. מאַכט דערפון וואס איהר ווילט, טראַכט אויס אלעס, אונטער וועלכע אומשטענדען איך האב געקענט בלייבען, פאר מיר בלייבט עם גלייך, איך מוז אוועק, און אום איהר זאָלט וויסען וואוהין איך וועל אַהינקומען, אזוי איז דאָ דער פירסט, וואס געפינט פיעל געשמאַק אין מיין געזעלשאַפט; אזוי ווי ער האט געהערט וואס מיט מיר האט פאַסירט, האט ער מיך געבעטן טען איך זאָל מיט איהם געהען אויף זיינע אימעניעס און דאָרט פערברענגען דעם פריהאָינג. ער האט מיר פערשפראַכען, אַז מען וועט מיך צורוה לאָזען. און אזוי ווי מיר פערשטעהען זיך ביז צו אַ געווייטען פונקט, וועל איך עם איינשמעלען און געהען מיט איהם.

צו דער נאכריכט.

דען 19טען אפריל.

איך דאנק דיר פאר דייןע צוויי בריעף. איך האב דיר ניט גע-
ענטפערט, ווייל איך האב געווארט ביז מען וועט מיר מודיע זיין פון
הויף; איך האב מורא געהאט, אז מיין מאמע וועט זיך נאך ווענדען
צום מיניסטער און מיר שווער מאכען מיין פלאן. יעצט איז עס
שוין אבער געשעהען, מיין אבשיעד איז דא. איך וויל איך נאך ניט
זאגען ווי ניט גערן מען האט דאס מיר געגעבען, און וואס דער מיני-
סטער שרייבט: איהר וואָלט אויסגעבראָכען אין נייע קלאַגען. דער
קרוינפרינץ האט מיר געשיקט צום אבשיעד פינף-און-צוואַנציג רענד-
לעך, בקיצור, דאס האט מיך געפיהרט צו טרערען; אויף אזא אופן
דארף איך ניט דאס געלד פון דער מאמע, וואס איך האב ביי איהר
ניט לאנג געפאָדערט.

דען 5טען מאי.

מאָרגען פאָהר איך אוועק פון דאָנען, און ווייל מיין געבורטס-
אָרט ליגעט בלויז פינף מיילען פון וועג, וויל איך איהם זעהען און
מיד עראינערן אָן אלטע גליקליכע טעג. איך וויל אריינגעהען פונקט
אין דעם טויער, דורך וועלכען מיין מוטער איז מיט מיר ארויסגע-
פאהרען, ווען זי האט, נאָד'ן טויט פון מיין פאטער, פערלאָזען דעם
ליבען פלאַטץ, אום זיך איינצושפארען אין דער אונערטרעגליכער
שטאדט. אַדיע, ווילהעלם, דו זאָלסט ווייטער פון מיר הערען.

דען 9טען מאי.

איך האב געמאכט די ריזע צו מיין היים מיט דעם הייליגען

געפיהל פון אן עולה'דיג'ניק. מאַנכע גאָר אונערװאָרטעטע געפיהלען האבען מיך אַרומגענומען. ביי דעם גרויסען לינדענבוים, וואס שטעהט אַ פערטעל־שטונדע ריזע פון דער שטאָרט קיין ס. בין איך געבליע־ בען שטעהען, ארויסגעגאַנגען און געהייסען דעם פּאַסטאָליאַן ווייטער פאָהרען, אום צו פוס דורכלעבען יעדען זכרון אויף'ס נייע. איך בין געבליעבען שטעהען אונטער דעם לינדענבוים, וואס איז אַמאָל ביי מיר, אַלס אינגעל, געווען דער ציעל און די גרענעץ פון אַלע שפּאַציער־ גאַנגען. ווי פּערשיעדען! דאַמאַלס האב איך, אין גליקליכער אונזער־ סענהייט, געבענקט אַוועק ווייט אין דער אונבעקאַנטער וועלט, וואו איך האב געהאַפט צו געפינען אזוי פיעל נאַהרונג און אזוי פיעל גענוס פאַר מיין האַרצען; איך האב געהאַפט אויף אזוי פיעל גענוס, אום מיין שטרעבענדע און ביינקענדע ברוסט אָנצופילען און בעפרייע־ דיגען. יעצט בין איך צוריקגעקומען פון דער ווייטער וועלט — אַך, מיין פריינד, מיט וויפיעלע פערפעהלטע האָפּנונגען, מיט וויפיעלע צושטרעטע פלענער! איך האב געזעהען פאַר מיר ליגען די בערג, וועלכע זיינען געווען טויזענד מאָל דער געגענשטאַנד פון מיין וואונש. שטונדען לאַנג האב איך דאָ געקענט זיטצען און ביינקען, פון דער טיע־ פער נשמה, נאָך די וועלדער, טהאַלען, וועלכע האבען זיך אזוי פריינד־ ליך פאַרגעשטעלט פאַר מייע אויגען; און ווען עס פלעגט קומען די צייט זיי צו פערלאָזען, מיט וואס פאַר אַ וויעדערווילען איך האב פער־ לאָזען דעם ליעבען פלאַטץ!

איך בין געקומען געהנטער צו דער שטאָרט; אַלע אַלטע בעקאַנ־ טע גאָרטען־הייזלעך זיינען פון מיר בעגריסט געוואָרען, די נייע האבען מיך אָבגעעקעלט, ווי אויך אַלע ענדערונגען, וואס מען האט פאַרגע־ נומען. איך בין אַרײַן אין טויער און איך האב מיך וויעדער גוט געפיהלט. פריינד, איך וואָלט ניט וועלען בעשרייבען אַלע איינצעל־ הייטען; ווי רייצענד דאס איז פאַר מיר געווען, וואָלט עס אין ער־ צעהלונג פונקט אזוי גענודעט. איך האב בעשלאָסען צו וואוינען אויפ'ן מאָרק, פונקט נעבען אונזער אַלטען הויז. אַריינגעהענדיג, האב איך בעמערקט, אז דאס אַלטע שוהל־שטיבעל, וואו אַן אַלטע, גוטע פרוי האט אונז געלערענט אין אונזער קינדהייט, איז פּערוואַנד־ דעלט געוואָרען אין אַ קראָם. איך האב מיך עראינערט אָן דער אונ־ רוה, די טרערען, און אַנדערע צרות, וואס איך האב געהאַט אויסצו־

שטעהען אין דיעזען שטיבעל. איך האב ניט געמאכט קיין שריט, וואס האט ביי מיר ניט ארויסגערופען קיין מערקווירדיגקייט. אן עולה־דגל'ניק אין ארץ הקדושה טרעפט ניט אזוי פיעלע פלעטצער פון רעליגיעזע עראינערונגען און זיין נשמה פיהלט קוים אזוי פיעל הייליגע ריהרונג. נין, אפילו קיין טויענדען טהייל. איך בין ארום טערנעגאנגען מיט'ן טייכעל ביז צו א געוויסען הויף; דאס פלעגט אפאל זיין אויף מיין וועג וואוהין מיר אינגלעך פלעגען געהען ווארפען מיט פלאכע שטיינדלעך אויפ'ן וואסער און זיי מאכען אַבשפרינגען.

איך האב מיך אזוי לעבהאפט דערמאָהנט, ווען איך פלעג שטעהען און נאָכקוקען דעם וואסער, ווי איך פלעג טראכטען איבער די מערד ווירדיגע פלעטצער, וואוהין דאס פליעסט, און ווי איך פלעג געפינען די גרענעצען פון מיין פאָרשטעלונגס־קראַפט. אָט אזוי איז עס געגאנגען אלץ ווייטער און ווייטער ביז איך האב מיך פערלאָרען אין טראכטען פון אן אונזעהבארער ווייטקייט.

זעה, פריינד, אָט אזוי איינגעהאלטען און אזוי גליקליך זיינען געווען די העררליכע אבות פאר אונז! ווי קינדיש עס איז געווען זייער געפיהל און זייער דיכטונג! ווען אוליסעס רעדט פון דעם ניט־געמאָסטענעם ים און פון דער אונענדליכער ערד, איז עס אזוי אמת, מענש־ליך, פון אינוועניג, ענג און געהיימניספאָל. וואס נוטצט מיר עס, ווען איך קען נאָכזאָגען מיט די שולדיגער, אז די ערד איז רונד? דער מאַן בענעטהיגט בלויז עטליכע שפאָן ערד, אום צו געניעסען פון גליק און נאָך וועניגער דאָרט צו געפינען אייביגע רוה.

יעצט בין איך דאָ אין פירסטליכען יאָגד־שלאָס. ער איז אַ גאַנץ אַנגענעהמער מענש, ער איז אמת'דיג און איינפאָך. ארום איהם געפינען זיך וואונדערליכע מענשען, וועלכע איך פערשטעה גאָר ניט. זיי זעהען ניט אויס צו זיין לומפען, און דאָך זעהען זיי ניט אויס צו זיין אָרענטליכע מענשען. מאַנכע מאָל קומען זיי מיר פאָר עהר־ליך, און דאָך קען איך זיי ניט געטרויען. וואס מיר טהוט לייך איז, וואס ער רעדט אָפּט פון זאכען, וואס ער האט בלויז געהערט און געלעזען דאָריבער, און דערצו נאָך רעדט ער פון זיי לויט ווי דער מחבר האט זיי פאָרגעשטעלט.

ער שאַטצט אויך מעהר אָב מיין שכל און מיין טאַלענט, ווי מיין האַרץ, וואס איז מיין איינציגער שטאַלץ, וואס איז די איינציגע קווע־

לע פון אלעמען, פון יעדער קראפט, גליק און אלע צרות. אך, וואס איך ווייס, קען יעדער וויסען, — אבער מיין הארץ, דאס האב איך אליין.

דען 25טען מאי.

איך האב עפעס געהאט אין קאפ, פון וועלכען איך האב אייך ניט געוואלט זאגען ביז עס וועט אויסגעפיהרט ווערען; יעצט, ווי עס איז גאָר ניט געוואָרען דערפון, קען איך אייך שוין שרייבען דאָ ריבער. איך האב געוואָלט אוועק אין מלחמה; דאס איז מיר שוין לאַנג געלעגען ביים האַרצען. דאס איז איבערהויפט געווען די אור-זאכע, פאר וואס איך בין אַהער נאָכגעגאַנגען דעם פירסט, וועלכער איז אַ גענעראַל אין דיענסט פון אויף אַ שפּאַציער-גאַנג האב איך איהם דערזעהלט מיין פלאַץ; ער האט מיך אָבגעראטהען דערפון, בעהויפטענדיג, און עס וואָלט פון מיר געווען מעהר ליידענשאפט, ווי נאַררישע איינבילדונג, ווען איך וואָלט איהם ניט געפּאָלט.

דען 11טען יוני.

זאג וואס דו ווילסט, לענגער קען איך ניט בלייבען. וואס זאָל איך דאָ טהון? די צייט ווערט מיר לאַנגווייליג. דער פירסט האַלט מיך אזוי גוט ווי גאָר מעגליך, און דאָך איז מיר דאָ ניט בעקוועם. אין אמת'ן גערעדט, האבען מיר גאָר ניט איינס מיט אַנאַנדער. ער איז אפילו אַ מענש מיט שכל, אבער פון גאַנץ פּראָסטען שכל; זיין גע-זעלשאפט אונטערהאַלט מיך ניט מעהר ווי אַ גוט-געשריעבענעם בוך. גאָך אַכט טעג פּערבלייב איך דאָ און דאָן געה איך וויעדער אויף דעם עולם התהוה. דאס בעסטע, וואס איך האב דאָ אויפגעטהון, איז מיין מאַלעריי. דער פירסט פּערשטעהט די קונסט, אבער ער וואָלט נאָך מעהר פּערשטאָען, ווען ער וואָלט זיך ניט אריינגעלאָזען אין צו פּיעל וויסענשאפט און זיך ניט אָבגעגעבען אזוי פּיעל מיט וויסענ-שאפטליכע ווערטער. מאַנכע מאַל קריץ איך מיט די צייהן, ווען איך רעד צו איהם מיט וואָרעמער פּאַרשטעלונגס-קראַפט איבער נאָ-

טור און קונסט, ער וויעדער רעכענט אלעס צו פערבעסערן, ווען ער שטעמפעלט עם מיט א הויכעם קונסט-וואָרט.

דען 16טען יוני.

יא, איך בין שוין וויעדער א וואַנדערער, אן ארומטרייבער אויף דער ערד! זייט איהר עם דען ניט דאסזעלבע?

דען 18טען יוני.

וואוהין איך וויל פאהרען? דאס וועל איך דיר דערזעהלען בסוד. פערזעהן טעג מוז איך נאָך דאָ בלייבען, דאן האב איך ביי מיר אָבגעמאַכט, אז איך זאָל בעזוכען די בערג-ווערק פון..... דער אמת איז אבער, אז איך וויל בלויז זיין אביסעל נעהנטער צו לאַטמע'ן. איך לאָך איבער מיין אייגענעם הארץ, און דאָך טהו איך זיין ווילען.

דען 29טען יולי.

ניין, עם איז גוט! אלעס איז גוט! — איך — איהר מאן! אָך, נאָט, וואס האט מיר בעשאַפען, ווען דו וואָלסט פאר מיר פאַרבע-רייטעט אזא גליק, וואָלט מיין גאַנצעס לעבען געווען איין תפילה צו דיר. איך האב ניט קיין תרעומות, זיי מיר מוחל מיינע טרערען, זיי מיר מוחל מיינע ארעמס דאס ליעבסטע בעשעפעניש אונ-טער דער זונן! — ווילהעלם, מיר געהט א שוידער איבער'ן גאַנצען קערפער, ווען אַלבערט נעהמט ארום איהר שלאַנקע טאַליע. און, דאַרף איך דאס זאגען? פאר וואס ניט, ווילהעלם? זי וואָלט מיט מיר גליקליכער געווען ווי מיט איהם! אָך, ער איז ניט דער מענש צו ערפיעלען די ווינשונגען פון אזא הארץ. א געוויסער מאַנגעל אָן געפיהלען, א מאַנגעל — נעהם עם ווי דו ווילסט; אז זיין הארץ שלאָגט ניט סימפאטיש ביי — אָך! — ביי דער שטעלע פון א ליעבעם בוך, וועהרענד מיינעם און לאַטמע'ס פּעראייניגען זיך; אזוי איז עם אויך ביי הונדערט אנדערע פעללע, ווען עם פאַסירט, אז

אונזערע געפיהלען ווייזען זיך ארויס איבער דער האנדלונג פון א דריטער פערזאן. ליעבער ווילהעלם! עס איז אפילו אמת, אז ער ליעבט זי פון דער גאנצער נשמה, און וואס פערדיענט ניט אזא ליעבע?

אן אונערטרעגליכער מענש האט מיך אונטערבראָכען. מיינע פֿרערען האבען זיך אויסגעטרוקענט, איך בין וויעדער צערשטרייעט. אַדיע, ליעבער ווילהעלם!

דען 4טען אויגוסט.

ניט בלויז מיר אַליין געהט עס אזוי. אַלע מענשען ווערען גע- נאַרט אין זייערע האַפנונגען און בעטראַגען אין זייערע ערוואַרטונג- גען. איך האב בעזוכט די גוטע פרוי אונטער דעם לינדענבוים. דער עלטסטער אינגעל איז מיר ענטקעגען געלאָפֿען מיט א פריידענגע- שריי, וואס האט אויך זיין מוטער ארויסגעבראַכט, וועלכע האט אויס- געזעהען זעהר ניעדערגעשלאָגען. איהרע ערשט ווערטער זיינען געווען:

„גוטער הערר, אַך, מיין האַנס איז מיר געשמאַרבען!“

ער איז געווען דער אינגסטער פון איהרע אינגלעך. איך בין גע- בליעבען שטיל.

„און מיין מאַן,“ האט זי ווייטער געזאגט, „איז צוריקגעקומען פון דער שווייץ און גאָר ניט מיטגעבראַכט, און ווען ניט גוטע מענ- שען, וואָלט ער געמוזט אַהיים קומען בעטלענדיג; אונטערוועגס האט ער געקריעגען דאס פיעבער.“

איך האב איהר גאָר ניט געקענט זאגען, און עפעס געשאַנקען דעם קליינעם אינגעל. זי האט מיך געבעטען צו נעהמען ביי איהר עטליכע עפעל; דאס האב איך געטהון, און אזוי האב איך פערלאָזען דעם פלאַטץ פון טרויעריגעס אַנדענקען.

דען 21טען אויגוסט.

אזוי גיך ווי מען ווענדעט אום די האַנד, ווענדעט זיך ביי מיר

די לאַגע. מאַנכע מאָל וויל וויעדער אויפשיינען אַ פּרעהליכער בליק פון לעבען. אַך, נאָר אויף איין אויגענבליק! — ווען איד פּערליר מיך אזוי אין חלומות, קען איד מיך ניט בעפרייען פון דעם געדאַנק: ווי וואָלט עס געווען, ווען אַלבערט זאָל שטאַרבען? יא, זי וואָלט — און דאָן לויף איד נאָך דיעזער פּאַנטאַזיע, ביז עס פיהרט מיך צו אַזעלכע תּהומות, פאר וועלכע איד שרעק צוריק.

ווען איד געה אַרויס צום טויער, אויפ'ן וועג וואס איד בין גע- פּאהרען צום ערשטען מאָל, צו געהמען לאַטטע'ן צום טאַנץ, אַך, ווי אַנדערש דאס איז דאמאלס געווען! אַלעס, אַלעס איז פּאַראיבער! קיין וואונק פון דער דאמאָליגער וועלט, קיין דופק פון די דאמאָלט דיגע געפיהלען. מיר איז עס ווי אַ גייסט, וואס האט צוריקגעקעהרט אין זיין אָבגעברענגטען און צושטערטען שלאָס, וואס ער האט אויס- געבויעט אַלס בליהענדער פירסט, אויסגעשטאַמעט מיט אַלע טהייערע מתנות, און שטאַרבענדיג האט ער דאס אַלעס איבערגעלאָזען זיין געליעבטען זוהן.

דען 3טען סעפטעמבער.

איד פּערשטעה מאַנכע מאָל ניט ווי אזוי אַן אַנדערער קען זי ליעבען דאַרף זי ליעב האבען, נאָך דעם ווי איד אַליין ליעב זי אזוי אינניג, אזוי טיעף, אזוי אין גאַנצען, נאָך דעם ווי איד קען קיין אַנדער- רע זאך, ווייס קיין אַנדערע זאך, אויסער זי אַליין.

דען 4טען סעפטעמבער.

יא, אזוי איז עס; ווי די נאטור נייגט זיך נאָר צום הערבסט, ווערט עס שוין ביי מיר און אַרום מיר הערבסט. מיינע בלעטער ווע- רען געל און אזוי איז עס אויך מיט די בלעטער פון די בענאַכבאַרטע בויער. האב איד דיר ניט איינמאָל געשריעבען פון אַ בויערן איג- געל באַלד ווי איד בין אַהער געקומען? יעצט האב איד מיך וויעדער ערקונדיגט וועגען איהם אין וואַהלהיים. עס הייסט, אַז מען האט איהם ארויסגעטריעבען פון דיענסט און קיינער האט פון איהם ניט געוואָלט וויסען. נעכטען האב איד איהם געטראָפּען אויפ'ן וועג אין

אנדערן דאָרף. איך האב צו איהם אָנגעהויבען צו רעדען, און ער האט מיר דערצעהלט זיין געשיכטע, וועלכע האט מיך געריהרט דאָפּעלט און דרייפאָך, ווי דו וועסט בעגרייפּען, ווען איך וועל זי דיר וויעדער דערצעהלען.

דאָך, צו וואס טויג דאס אַלעס? צו וואס בעטרעב איך נאָך דיך אויך? פאר וואס גיב איך דיר געלעגנהייט מיך צו בעדויערן און מיך צו בלאַמירען? זאָל עס זיין ווי עס איז, דאס געהערט שוין אויך הפנים צו מיין מזל.

מיט אַ שטילער טרויעריגקייט, אין וועלכער איך האב בעמערקט מורא, האט ער מיר ערשטענס געענטפערט אויף מייע פראַגען, אבער באַלד איז ער געוואָרען פרייער, ווען ער האט געזעהען, אז מיר פער-שטעהן זיך און ער איז מיר מודה געווען אויף זיינע פעהלער און זיך בעקלאַנגט אויף זיין אונגליק. קען איך דיר דען איבערגעבען יעדעס פון זיינע ווערטער! ער האט אָבגעשילדערט דעם גענוס און דאס גליק פון זיין וויעדער-עראינערונג, ווי אזוי די ליידענשאַפט צו זיין בעל-הבית'טע האט מיט יעדען טאָג געוואַקסען, אז ער האט צום סוף גאָר ניט געוואוסט וואס ער טהוט; ער האט ניט געקענט עסען, ניט טרינקען און ניט שלאָפּען; דער האַלז האט זיך איהם צוואַמענגעדריקט; ער האט געטהאָן, וואס ער האט ניט בעדארפט טהון: וואס מען האט איהם געהייסען, האט ער פּערגעסען; ער איז ווי פּערפאָלגט געוואָרען פון אַ בייזען גייסט; ביז, אין אַ טאָג, וויסענדיג, אז זי איז אין קאמער, איז ער איהר נאָכגעגאַנגען. אזוי ווי זי האט ניט געוואָלט הערען זיינע געבעטע, האט ער זי געוואָלט נעהמען מיט געוואָלט; ער ווייסט ניט ווי דאס איז געשעהען, און ער נעהמט גאָט אַלס עדות, אז זיינע אַבזיכטען צו איהר זיינען תמיד געווען ריין, און ער האט קיין זאך זיך מעהר געוואונשען ווי מיט איהר צו הייראטעהען, און זי זאָל מיט איהם פּעברענגען דאס לעבען. צוויי אָדער דריי מאָל האט ער זיך אונטערבראָכען, וויעדערהאָלט זיינע ענטשולדיגונגען, אז ער זאגט עס ניט, כדי זי חלילה בעלידיגען, אז ער איז ניט קיין פּערדאָרבענער מענש, און דאָ, מיין פריינד, פאנג איך וויעדער אָן דאס אַלטע ליער, וועלכעס איך וועל תמיד זינגען: ווען איך זאָל דיר נאָך קענען פאַר-שטעלען דעם מענשען, ווי ער איז פאר מיר געשטאַנען, ווי ער שטעהט נאָך! ווען איך וואָלט דיר געקענט אַלעס זאגען, אז דו זאָלסט אַזוי

פיהלען און אנטהייל נעהמען אין זיין שיקזאל ווי איך! אבער גענוג, אזוי ווי דו קענסט אויך מיין שיקזאל, וועסטו בעגרייפען וואס מיך מיך ציהט צו אלע אונגליקליכע און איבערהויפט צו אזעלכע אונגליקליכע.

אזוי ווי איך לעז וויעדער דורך דעם בריעה, זעה איך, אז איך האב פערגעסען צו דערצעהלען דעם סוף פון דער געשיכטע, נאָר עס איז נאָך איצטער אויך ניט צו שפעט.

זי האט זיך געוועהרט געגען איהם; איהר ברודער, וועלכער האט איהם שוין לאַנג געהאַסט, איז אויך אָנגעקומען. ער, דער ברודער, האט איהם געוואָלט ארויס'פטר'ן פון דער שטוב, מורא האָבענדיג, אז ווען זיין שוועסטער וועט מיט איהם הייראַטהען, וועלען זיינע קינדער פערלירען די ירושה, ווייל זי האט קיין קינדער ניט. דיעזער האט דעם בויער'יונג גלייך ארויסגעוואָרפען פון הויז און געמאַכט אזא ליאַרם פון דער געשיכטע, אז די פרוי, אפילו ווען זי זאָל וועלען, וואָלט איהם אויך ניט געקענט צוריקנעהמען. יעצט האט זי זיך ווייז דער גענומען אַן אַנדערן קנעכט. אויך איבער דעם, זאגט מען, האט זי זיך צוקריענט מיט'ן ברודער, און מען בעהויפטעט פאר געוויס, אז זי וועט מיט איהם הייראַטהען, אבער ער איז פון דעסמוועגען פעסט ענטשלאָסען דאס ניט צו דערלעבען.

וואס איך דערצעהל דיר דאָ, איז ניט איבערטריעבען, ניט פער-צערטעלט; יא, איך מעג עס זאגען, אז איך האב דאס דערצעהלט שוואַך, זעהר שוואַך, און איך האב עס פערגרעבערט, ווייל איך האב דאס איבערגעגעבען מיט אונזערע געמאַכטע זיטליכע ווערטער.

דיעזע לייעבע, דיעזע טרייהייט, דיעזע ליידענשאפט, איז אַלזאָ קיינע דיכטערישע ערפינדונג. זי לעבט, זי איז אין איהר גרעסטער ריינקייט אונטער יענער קלאַסע מענשען, וואס מיר רופען אָן אונגע-בילדעט, וואס מיר בעטראַכטען פאר גראָב. אָט דאס טהוען מיר גע-בילדעטע, וואס האבען זיך צו נאָר ניט אויסגעבילדעט! איך בעט דיר, לעז די געשיכטע מיט א הייליגעם געפיהל. היינט, בשעת איך שרייב דאס, בין איך שטיל; דו דערקענסט אין מיין האַנדרויפט, אז איך קלעק ניט און מעק ניט ווי אימער. לעז עס, פריינד, און שמעל דיר פאָר, אז דאס איז אויך די געשיכטע פון דיין פריינד.

יא, אזוי איז עס מיר געאַנגען, אזוי וועט עס מיר געהען, און

איך בין אפילו ניט האַלב אזוי בראַוו, אזוי ענטשאַלטען ווי דער ארעמער אונגליקליכער, מיט וועלכען איך געטרויע מיר ניט מיך צו פּערגלייכען.

דען סטען סעפטעמבער.

זי האט געשריעבען אַ בריוועל צו איהר מאַן אויף'ן לאַנד, וואוהין ער איז געפאָהרען וועגען מסחר. עס הייבט זיך אזוי אָן: „כעסטער, ליעכסטער, קום אַהיים אזוי גיך ווי דו קענסט, איך ער-וואַרט דיך מיט טויזענד פריידען.“

א פריינד, וואס איז אריינגעקומען, האט געבראַכט די נאַכריכט, אַז וועגען געוויסע אומשטענדען, וועט ער אזוי גיך ניט קענען צוריק קומען. דאס בריוועל איז געבליעבען ליעגען און אבענד איז דאס מיר אריינגעפאלען אין די הענד. איך האב עס געלעזען און גע-שמייכעלט; זי האט מיך געפרעגט פאר וואס איך שמייכעל. „וואס פאר אַ געטליכע מתנה די איינבילדונג איז!“ האב איך אויסגערופען. „איך וואָלט עס מיר געקענט אויף אַן אויגענבליק פאַרשטעלען, אַז דאס איז צו מיר געשריעבען געוואָרען.“ זי האט מעהר ניט גערעדט; עס האט אויסגעזעהען איהר ניט צו געפעלען, וואס איך האב געזאגט, און איך האב אויך געשוויעגען.

דען סטען סעפטעמבער.

עס איז מיר שווער אָנגעקומען אַוועקצולעגען דעם בלויען פראַק, אין וועלכען איך האב צום ערשטען מאל געטאַנצט מיט לאַטטע'ן. איך האב איהם אבער שוין טאַקי נאָר ניט געקענט טראָגען. איך האב מיר געלאָזען מאַכען איינעם, פונקט ווי דער פריהעריגער, מיט דעמועלבען קראַגען, לאַטצען, ווי אויך אַ געלע וועסט און הויזען! עס האט אבער דאָך ניט אַזא רוישם ווי יענע. איך ווייס ניט — איך דענק, אַז מיט דער צייט, וועט מיר דיעזער אויך זיין ליעב.

רען 12טען סעפטעמבער.

זי איז אוועקגעפאָהרען אויף עטליכע טעג אַהיים צו ברענגען אַלבערט'ן. היינט בין איך אריין אין איהר שטוב, זי איז מיר ענטקע-גען געקומען, און איך האב געקושט איהר האַנד מיט טויזענד פריידען. א קאנאָרען־פייגעלע, פון דעם שפיעגעל, איז געפלוניגען אויף איהר שולטער. „אַ נייער פריינד!“ האט זי געזאגט, און זי האט איהם אַרויפגענאַרט אויף איהר האַנד. „איך האב פאר די קליינע געבראַכט. זעהט איהר, ווי ליבעליך ער איז! ווען איך גיב איהם ברויט, פלאַטערט ער מיט די פליעגעלעך און פיקט אַזוי שעהן. ער קושט מיך אויך. זעהט נאָך!“

אַזוי ווי זי האט אויסגעשטרעקט צום פייגעלע איהר מויל, האט עס זיך, ליבעליך, צוגעדריקט צו איהרע זיסע ליפען, פונקט ווי עס וואָלט געפיהלט דאס גליק, וואס עס האט גענאָסען.

„ער זאָל אייך אויך קושען,“ האט זי געזאגט און אַריבערדער-לאַנגט דאס פייגעלע. דאס שנאָבעלע האט געוואַנדערט פון איהר מויל צו מיינעם, און די פיקענדע בעריהרונג, איז געווען ווי אַ הויך, ווי אַן אהנונג פון אַ ליבעפולען גענוס.

„זיין קוש,“ האב איך בעמערקט, „איז ניט אָהן אַ בעגעהר; ער זוכט עפעס עסען, און דערפאר, ווען ער געפינט נאָך ניט, קעהרט ער אָב זיין מויל אונבעפריעדיגט.“

„ער עסט מיר טאַקי פון מויל,“ האט זי געזאגט, דאַכיי האט זי איהם דערלאַנגט עטליכע קערענדלעך מיט איהרע ליפען — יענע ליפען, פון וועלכע עס האט אַרויסגעלאַכט מיט פרייד די אונשולדיגע ליבע.

איך האב אָבגעווענדעט מיין פנים. ניין, זי האט עס ניט בער דאַרפט טהון! זי האט ניט בעדאַרפט רייצען מיין איינבילדונגס-קראַפט מיט די עזע בילדער פון הימלישער אונשולד און גליק; זי האט אויך ניט בעדאַרפט אויפּוועקען מיין האַרץ פון שלאַג, וואו עס איז מאַכע מאַל פערוועגט געוואָרען אין דער גלייכגילטיגקייט פון לעבען. — און זויעדער, פאר וואס ניט? — זי טרויעט מיר אַזוי! זי ווייס ווי פיעל איך ליבע זי!

דען 15טען סעפטעמבער.

עס איז צום פערריקט ווערען, ווילהעלם, ווען מען בערעכענט, אז עס זיינען דאָ מענשען, וואס האבען קיין שכל, קיין בעגריעה פון דעם ביסעל, וואס האט נאָר עפעס אַ ווערט. דו קענסט דאָך די נוסבויער, אונטער וועלכע איך פלעג זיטצען מיט לאַטטע'ן ביים גייסטליכען פון סט. — יענע פרעכטיגע נוסבויער, וועלכע האבען מיך אימער אָנגעפילט מיט דעם גרעסטען זעלען-תענוג! ווי היימיש זיי פלעגען עס מאַכען דעם הויף, ווי קיהל און אָנגענעהם, און ווי פרעכט טיג זייערע צווייגען האבען זיך אויסגעשפרייט! היינט די זכרונות אָן די עהרליכע גייסטליכע, וועלכע האבען זיי געפלאַנצט מיט יאהרען צוריק! דער שול-לעהרער האט מיר אָפט אָנגערופען דעם נאמען פון איינעם, וואס ער האט געהערט פון זיין זיידען. אזא עהרליכער מאן איז נאָך גאָר אויף דער וועלט ניט געווען, און זיטצענדיג אונטער די בויער, איז מיר זיין אַנדענקען תמיד געווען טהייער. איך זאג דיר, אז דעם שול-לעהרער זיינען געשטאַנען די טרערען אין די אויגען בשעת מיר האבען נעכטען גערעדט דאריבער ווי מען האט זיי אויסגעהאַקט — אויסגעהאַקט! עס איז צום משוגע ווערען, איך וואָלט ערמאַרדעט דעם הונד, וואס האט געגעבען דעם ערשטען האַק.

איך, יא איך, וועלכער האט געקענט טרויערן זעהענדיג ווי אזא בויס שטאַרבט פון אַלטקייט, דארף דאס אַלעס צוזהען! ליעבער פריינד! איינס איז געוויס, אָט וואס מענשען-געפיהל איז! דאס גאַנצע דאָרף איז אונצופריעדען, און איך האָף, אז די פרוי גייסטליכע וועט עס דערפיהלען, ווען מען וועט איהר ברענגען וועניגער פוטער, אייער און אַנדערע קלייניגקייטען, מיט וועלכע די בויערן וועלען אויס-דריקען זייער פעראַכטונג צו איהר פאר דער וואונד, וואס זי האט פער-אורזאַכט. זי איז עס, אָט דיעזע פרוי פון דעם נייעם גייסטליכען (ווייל דער אַלטער איז אויך געשטאַרבען), זי, אַ מאָגערע, קרענק ליכע בריאה, וואס האט אַן אורזאַכע ניט צו וועלען אַנטהייל געהמען אין דער וועלט, ווייל קיינער געהמט קיין אַנטהייל אין איהר. אַ נאַר, וואס ניט זיך אָב מיט געלעהרזאַמקייט, אינטערעסירט זיך מיט דער אונטערזוכונג, ווען די ביבעל איז צוזאַמענגעשטעלט געוואָרען, האט צו טהון מיט דער ניימאָדישער, מאָראַליש-קריטישער רעפאָרמאַציע און

קריסטענטהום, און ציהט די אַקסלען איבער לאַוואַטער'ס התפעלות ; זי האט אַ צובראָכענע געזונדהייט, און דערפאר שפירט זי קיין שמחה אויף גאָט'ס ערד. אַט אזאַ חיה איז געווען אימשטאַנד צו לאָזען אויס-האַקען מיינע נוסבויםער.

זעהסטו, איך קען גאָר צו מיר ניט קומען. שטעל דיר פאַר, די אָבפאַלענדע בלעטער האבען איהר געמאַכט דעם הויף אונריין און רומפּיג, די בוימער האבען ביי איהר אוועקגענומען דאס טאגעסליכט, און ווען די נים זיינען פאַרטיג געוואָרען, האבען די אינגלעך אויף זיי געוואָרפען מיט שטיינער, דאס אַלעס האט געקלאַפט אויף איהרע נערווען, עס האט זי געשטערט אין איהרע טיעפע רעיונות ווען זי האט געהאַלטען אין אָבוועגען קעניקאָט, זעמלער און מיכאַעליס צו זעהען ווער עס האט מעהר ווערט. ווען איך האב געזעהען די לייט אין דאָרף, איבערהויפט די אַלטע, אזוי אונצופריעדען, האב איך געזאגט :

„פאר וואס האט איהר עס דערלאָזט ?“

„ווען דער הויפּמייסטער וויל דאָ עפעס טהאָן, ווער קען זיך שטע-

לען ענטקעגען ?“ האבען זיי געענטפערט.

אבער איין זאך איז ריכטיג ! דער הויפּמייסטער און דער גייסט-ליכער, וועלכער האט געוואָלט נושאַ חן זיין ביי זיין ווייב, האבען זיך געוואָלט צוטהיילען מיט די צוהאַקטע בוימער, האט די פּערוואַלטונגס-קאמער דערפון ערפאַהרען און געזאגט : „גיט עס נאָר אַהער !“ ווי זי האט געהאַט נאָך אַלטע תביעות צום גייסטליכענ'ס הויף, וואו די בוימער זיינען געשטאַנען. אַט אזוי זיינען זיי גאָר פּערקויפט געוואָ-רען צו דעם, וואס האט געגעבען מעהר.

זיי לייענען נאָך דאָרט, וואו מען האט זיי אָבגעהאַקט. אַך, ווען איך זאָל זיין פירסט, וואָלט איך שוין געוואוסט וואס צו טהון מיט דער פרוי גייסטליכע, די הויפּמייסטערס, און די פּערוואַלטונגס-קאמער פירסט ! — יא, ווען איך וואָלט געווען פירסט, וואס וואָלטען מיך געקוימערט די בוימער פון מיין לאַנד ?

דען 10טען אַקטאָבער.

ווען איך זעה בלויז איהרע שוואַרצע אויגען, איז עס מיר שוין

נוט. און וואס מיך פערדריסט איבערהויפט אין, וואס אַלבערט זעהט נאָר ניט אויס צו זיין אזוי גליקליך, ווי ער האט זיך פאַרגעשטעלט, ווי איך—האב געגלויבט, ווען—איך האב ניט ליעב צו מאַכען קיין נע-דאַנקען-שטריכען, אבער דאָ קען איך מיך פשוט ניט אויסדריקען — מיר שיינט, ניט קלאָר גענוג.

דען 12טען אָקטאָבער.

אַססיאַן האט ביי מיר אין האַרצען פערנומען דעם פלאַטץ פון האָמער. אין וואס פאַר אַ העררליכער וועלט ער פיהרט מיך! צו וואַסערן איבער דער מדבר, ארומגערינגעלט פון שטורם-ווינטען, פיהר רענדיג אין דאַמפּפּענדע וואַלקענס פּערוויקעלט די גייסטער פון אַמאָ-ליגע דורות אין ליכט פון דער לבנה. צו הערען אין מורמלען און רוישען פון וואַלד-שטורם, פון די בערג, די קרעכצען פון די גייסטער אין זייערע העהלען. און די וועהיקלאָגען פון די מיידלעך, וואס וויי-נען ביז טויט, נעבען די מאָד-פּערוואַקסענע מצבות, וואו עס ליגען זייערע עדעל-געפּאַלענע געליעבטע. ווען איך געפין דעם וואַנדערענ-דען גרויען דיכטער, וועלכער זוכט די פּיס-טריט פון זיינע אבות איבער דעם ווייטען מדבר, און אנשטאט דעם ענטדעקט ער זייערע מצבות, און דאָן, אומעדיג, בליקט ער צום ליעבען אבענדי-שטערען, וואס בעהאַלט זיך אין שטירמישען ים, און די צייטען פון דער פּער-גאַנגענהייט ווערען לעבעדיג אין דעם העלד'ס נשמה, ווען דער פּריינד-ליכער שטראַהל האט נאָך בעלייכטעט די וועגען פון די מוטהיגע העלדען, און די לבנה האט בעשיינט זייערע זיעגענדע שיפען, בעהאַנ-דען מיט זיעגעס-קרענצע. ווען איך לעז דעם טיעפען קומער אויף זיין שטערען, ווען איך זעה איהם, דעם עלענדען, פערמאַטערט זיך שלעפענדיג צום קבר; ווי ער זאגט נאָך אַלץ זיין שמערץ-גליהענדע פריידען אין דעם אַהנמעכטיגען יעצטיגען שאטען פון זיינע פערשטאָר-בענע, ווי ער קוקט אויף דער קאַלטער ערד און די הויכע גראַזען און שרייט אויס: „וואו איז דער זיעגער, דער פּרעכטיגער זוהן פון פינ-גאַט? זיין פּוס-טריט מאַרשירט איבער מיין קבר און אומזיסט זוכט ער מיך אויף דער ערד.“ — אַך, פּריינד! איך שפיר, אַז איך וואַלט בעסער וועלען ארויסציהען מיין שווערט ווי אַן עדעלער וואַפּען-טרי-ער

נער אום צו בעפרייען מיין פירסט פון דער גרויסער קוואל פון דעם
לאנגזאם אָבשטארבענדען לעבען, און דאָן ערשט וואָלט אײך דעם
בעפרייעטען האַלבגאָט בעשאַנקען מיט מיין אייגענער נשמה.

דען 19טען אָקטאָבער.

אָך, דיעזעס לאָך! דיעזעס שרעקליכעס לאָך, וואס אײך פיהל איין
מיין הארצען! — אײך דענק אָפּט, דאס ווען אײך וואָלט געקענט כאַטש
אײן מאָל, אײן איינציגעס מאָל זי צודריקען צו מיין הארצען, וואָלט
דיעזעס לאָך זיך שוין אין גאַנצען אויסגעפילט.

דען 26טען אָקטאָבער.

מיר ווערט אַלץ דייטליכער און דייטליכער, אַז עס איז גאָר ניט
אזוי די מעשה מיט דעם גאַנצען לעבען פון אַ בריאה. אַ פאַרשוין
איז געקומען בעזוכען לאָטטע'ן און אײך בין אריינגעגאַנגען אין אַ
צווייטען צימער נעהמען אַ בוך, אבער אײך האב ניט געקענט לעזען;
דאָן האב אײך גענומען אַ פערדער צום שרייבען. אײך האב זיי געהערט
רעדען שטילערהייט; זיי האבען זיך דערצעהלט אונבעדייטענדע זאַ-
כען, שטאדט נייעס; ווי אזוי איינע האט חתונה, ווי אַ צווייטע איז
קראַנק, שטאַרק קראַנק; אַז זי האט אַ טרוקענעם הוסט, ווי די ביינער
שמעקען איהר ארויס פון פנים, ווי אזוי זי האט אַ טבע פון חלשות;
„אײך גיב פאַר איהר לעבען קיין גרויצער ניט,“ האט איינע געזאגט.
„ר. ר. איז אײך אזוי קראַנק,“ האט לאָטטע בעמערקט. „ער איז
געשוואָלען,“ האט געזאגט די אַנדערע. — און מיין לעבהאַפטע איינ-
בילדונגס-קראַפט האט מיך געפיהרט צום בעט פון דיעזע אָרעמע;
אײך האב זיי געזעהען, מיט וואס פאַר אַ וויעדערווילען זיי האבען גע-
ווענט זייער רוקען צום לעבען, ווי אזוי — ווילהעלם! און מיינע
וויבעלעך האבען אזוי גערעדט ווי מען רעדט — ווען אַ פרעמדער
שטאַרבט. — ווען אײך קוק מיך אַרום און בעטראַכט מיר דאס צימער,
אײך זעה לאָטטע'ס קליידער און אַלבערט'ס פאַפירען, דאס מעבעל,

מיט וועלכען איך בין אזוי בעפריינדעט, זאגאר דעם טינטער, און איך דענק: זעה נאָר וואס דו ביסט אין דיעזען הויז, אלעס אין אלעמען. דיינע פריינד עהרען דיר, דו מאכסט זיי אָפט פרייד, און דיר דאַכט זיך, אז זיי וואָלטען גאָר ניט געקענט לעבען אָהן דיר, און דאָך — ווען דו זאָלסט שוידען פון דיעזען קרייז? ווי לאַנג וואָלטען זיי גע- פיהלט דאס לאָך, וואס דיין אויספעהלען וואָלט פערדוראכט אלס פערלוסט אין זייער שיקזאַל? ווי לאַנג? אַך, אָט אזוי פערגענגליך איז דער מענש, אַז אפילו דאָרט, וואו ער איז געוויס מיט זיין עקזיס- טענץ, דאָרט וואו ער מאַכט דעם איינציגען אמת'ן איינדרוק מיט זיין געגענווארט אין דעם אַנדענקען, אין די נשמות פון זיינע געליעבטע, אויך דאָרט ווערט ער פערלאָשען און מוז פערשווינדען גיך און באַלד.

דען 27טען אָקטאָבער.

אָפטמאָל וואָלט איך מיר צוריסען די ברוסט, איינגעבראָכען דעם מה, זיך טראַכטענדיג ווי וועניג איין מענש איז פאַר'ן צווייטען. אַך, די ליעבע, פרייד, ווארעמקייט און פערנגיעגען, וואס איך אליין ברענג ניט, וועט מיר דער אַנדערער ניט געבען, און מיט אַ האַרץ פול מיט נחת קען איך ניט בעגליקען אַ צווייטען, וועלכער שטעהט באר מיר קאַלט און קראַפטלאָז.

דען 27טען אָקטאָבער.

איך האב אזוי פיעל, דאָך די ליעבע צו איהר פערלאַנגט אלעס; איך האב אזוי פיעל, אבער אָהן איהר ווערט פון אלעמען גאָר ניט.

דען 30טען אָקטאָבער.

אודאי הונדערט מאָל האב איך שוין געהאַלטען דערביי איהר צו פאַלען אויפ'ן האַלז! איין גאָט ווייס דעם אמת, וואס דאס בע- דיט צוצוזעהען אזוי פיעל ליעבענסווירדיגקייט, און זיך ניט מאַרען

צוריהרען דערצו, עס ניט טאָרען נעהמען; און דאס נעהמען איז דאָך ביים מענשען דער נאטירליכער אינסטינקט. נעהמען ניט די קינדער אַלעס, וואס זיי קומט אויפ'ן זינען? און איך?

דען 3מען נאָוועמבער.

גאָט ווייס וויפיעל מאָל איך לעג מיך אין בעט אריין מיט דעם וואונש, יא, אָפטמאָל מיט דער האָפנונג, וויעדער ניט צו ערוואַכען; אין דער פריה עפען איך די אויגען, זעה וויעדער די זונן און בין עלענד. אז איך זאָל זיין קאָפּריווע, קען זיין די שולד פון וועטער, פון עפעס אנדערש, אָדער פון אַ ניט־געלונגענער אונטערנעהמונג; דאָן וואָלט עס מיך ניט אזוי געדריקט. וועה מיר אבער, ווען איך פיהל, אז איך אַליין בין שולדיג, — זאָל זיין ניט שולדיג, עס איז אבער גענוג, אז אין מיר ליגעט דער קוואַל פון אַלע יסורים בעהאַלטען, פונקט ווי אַמאָל דער קוואַל פון נחונ. בין איך ניט נאָך דערזעלבער, וואס האט אַמאָל ארומגעשוועבט מיט אַ גאַנצען ים פון געפיהלען? דערזעלבער, וועמען דער גן־עדן איז נאָכגעגאַנגען דאָ אויף דער ערד? וועלכער האט געהאט אַ האַרץ, וואס האט געקענט ארייננעהמען אַ גאַנצע וועלט מיט ליבע? און דיעזעס האַרץ איז שוין יעצט טויט, עס פליעסען דערפון מעהר קיינע ענטציקונגען, מיינע אויגען זיינען טרוקען, און מיינע חושים, וואס דערקוויקען זיך ניט מעהר פון ערקוויקענדע טרע־רען, ציהען צוזאַמען מיין שטערען, איך לייד פיעל, ווייל איך האב פערלאָרען, וואס עס איז געווען מיין לעבען'ס איינציגעס גליק — די הייליגע בעלעבענדע קראַפט, מיט וועלכער איך האב געשאַפען ארום מיר וועלטען; זי איז אוועק! — ווען איך קוק ארויס פון מיין פענסטער אויפ'ן באַרג, ווען די מאָרגען זונן ברעכט דורך דעם נעבעל איבער איהם, און בעלייכטעט די שטילע און רוהיגע לאַנקע, און דער שטילער טייכעל שלענגעלט זיך צווישען די נאַקטע ווערבעס, — אַך, ווען דיעזע הערליכע נאַטור שטעהט פאר מיר אזוי פערשטאַרצט ווי אַ לאַקירטעם בילד און לאַזט ניט קיין טראַפען נחת ארויפפומפען פון האַרצען צום מח, און אָט אזוי בלייב איך מיר שטעהען ווי אַ פערזיע־געלטער ברונען, ווי אַ פערטרוקענטער עמער. אָפטמאָל האב איך

מיך געוואָרפֿען צו דער ערד, געבעטען גאָט ער זאָל מיר געבען טרע-
רען, פֿונקט ווי אַ לאַנד־אַרבייטער בעט אום רעגען, ווען דער הימעל
איבער איהם איז ווי קופער און די ערד איז דורשטיג.
אבער אָך! איך פיהל עס, גאָט גיט ניט קיין רעגען און זונען-
שיין, ווען מיר פערלאַנגען עס ניט פון איהם העפליך, און יענע צייטען,
וואס זיינען געווען אזוי געבענשט, פייניגען מיך יעצט מיט זייער אַנ-
דענקען. עס איז געווען דאמאלס, ווען איך האב מיט געדולד ערוואַר-
טעט זיין גייסט און דאס גליק, וואס ער האט איבער מיר אויסגעגאָ-
סען, און דאס פֿלעג איך אויפֿנעהמען מיט'ן גאַנצען טיעפען און דאַנק-
באַרען האַרצען.

דען 8טען נאָוועמבער.

זי האט מיר געמאַכט פֿאַרווירפֿע וועגען מיין איבער-מאָס! אָך,
מיט וויפיעל ליעבענסווירדיגקייט זי האט עס געטהון! מיין איבער-
מאָס איז, וואס איך לאָז זיך פערפיהרען פון איין גלעזעל ביז אַ גאַנ-
צע פלאַש וויין.

„טהוט עס ניט,“ האט זי געזאגט, „דענקט אָן לאָטטע'ן.“
„דענקען?“ האב איך געזאגט, „דאַרפט איהר מיך דאס דער-
מאָהנען? איך דענק, איך דענק ניט, איהר שטעהט תמיד פאר מיין
נשמה. היינט בין איך געזעסען אויף דעמוזעלכען פלאַטץ פון איהר
זייט, לעצטענס, ארויסגעשפרונגען פון דער דראַשקע.“
זי האט אָנגעהויבען צו רעדען פון עפעס אַנדערש, אום מיך ניט
צו לאָזען טיעפער אריינגעהען אין געשפרעך.
פריינד! איך בין אויסער זיך, זי קען מיט מיר טהון וואס
זי וויל.

דען 15טען נאָוועמבער.

איך דאַנק דיר, ווילהעלם, פאר דיין הערצליכען אַנטהייל, פאר
דיין גוט־געמינטער עצה, און איך בעט דיך, דו זאָלסט זיין רוהיג.
לאָז מיך נאָך ליידען; מיט מיין גאַנצער מיעדקייט האב איך נאָך
גענוג כח איבערצושטעהען צרות... איך אַכטע די רעליגיאָן, דו ווייסט;

איך פיהל, אז די רעליגיאָן איז פאר מאַנכע פערמאַטערטע אַ שטעקען זיך אָנצושפּאַרען, און פאר מאַנכע פערשמאַכטע, איז זי אַן ערקוויי קונג. נאָר — קען זי דען, מוז זי דען זיין פאר יעדען דאסזעלבע? און דו בעטראַכטסט די גרויסע וועלט, ווען דו זעהסט די טויזענדער, פאר וועמען זי איז עס ניט געווען, די טויזענדער, פאר וועמען זי וועט עס ניט זיין, געפרעדיגט אָדער ניט געפרעדיגט, און מוז דען די רעליגיאָן דאס זיין פאר מיר? זאגט דען ניט גאָט'ס זוהן אליין, אז נאָר יענע וועלען זיך רעכנען פאר זיינע, וועלכע דער פאטער האט איהם געגעבען? ווען איך בין איהם אבער ניט געגעבען געוואָרען? ווען דער פאטער וויל מיך האַלטען פאר זיך, ווי מיר זאגט עס מיין האַרץ? — איך בעט דיך, לעג דאס ניט אויס פאַלש; זעה ניט קיין שפּאַט אין דיעזע אונשולדיגע ווערטער. איך לעג דיר פאָר מיין גאַנצע נשמה; ווען ניט, וואָלט פאר מיר בעסער געווען, ווען איך וואָלט געשוויגען, ווייל עס איז מיר זעהר אונאַנגענעהם צו פלוידערן איבער זאַכען, וואס אַנדערע ווייסען אויך וועניג.

איז עס ניט דעם מענשען'ס מזל, אליין אריבערצוטראָגען דאס פעקעל צרות, אליין אויסצוטרינקען דעם אייגענעם בעכער, און אז דער בעכער איז דעם הימלישען גאָט צו ביטער אויף זיינע מענשליכע ליפען, פאר וואס זאָל איך עס מאַכען אַ מינע און דערצעהלען, אז דאס איז זיס? פאר וואס זאָל איך מיך עפעס שעהמען מיט מיין שוואַכ-קייט אין דעם שרעקליכען אויגענבליק, ווען מיין גאַנצעס וועזען ציט טערט צווישען זיין און ניט-זיין? ווען די פערגאַנגענהייט גלאַנצט ווי אַ בליטץ איבער פינסטערן תהום פון דער צוקונפט, אַלעס ארום מיר זינקט, און די וועלט געהט אונטער צוזאַמען מיט מיר? — איז עס ניט די שטימע פון דער געפלאַנטער, אונגליקליכער בריאה, בשעת זיין נסיסה אויסצושרייען: אלהי, אלהי, למה שבקתני? גאָט, מיין גאָט, פאר וואס האָסטו מיך פערלאָזען? זאָל איך מיך שעהמען אזוי אויסצודריקען, דאַרף עס מיר באַנג טהון, ווען ער האט עס ניט גע-קענט פערמידען, ער, וועלכער איז אַ נוטה שמים כיריעה?

דען 21טען נאָוועמבער.

זי זעהט ניט, זי פיהלט ניט, אז זי האט געגרייט אַ סם, וואס

וועט מיך און זי צו גרונדע ריכטען; יאון איך, מיט פולען פערנגיעגען זשליאקע איך אויס דעם בעכער, וואס זי דערלאנגט מיר צו מיין פער-דארבען. וואס בעדייטעט דער גוטינקער בליק, מיט וועלכען זי קוקט אויף מיר אזוי אָפּט־אָפּט? — ניין, ניט אָפּט, אבער דאָך מאַנכע מאָל; די געפעליגקייט, מיט וועלכער זי נעהמט אויף אַ ניט־וויילענ־דיגען אויסדרוק פון מיינע געפיהלע, דאס רחמנות מיט מיינע ליידען, וואס שפיעגעלט זיך אָב אויף איהר שטערען?

נעכטען, ווען איך בין אוועקגעגאנגען, האט זי מיר געגעבען די האַנד און געזאגט:

„אריע, ליעבער ווערטהער!“ ליעבער ווערטהער! אָך, יא, עס איז געווען צום ערשטען מאָל, וואס זי האט מיך אָנגערופען „ליעבער“ און עס איז מיר געגאנגען דורך מאַרף און ביינער. איך האב עס מיר הונדערט מאָל וויעדערהאַלט, און נעכטען, ביי נאַכט, ווען איך האב געוואָלט געהען שלאָפען און מיט מיר אַליין געפלוידערט, האב איך אויסגערופען: „גוטע נאַכט, ליעבער ווערטהער!“ איך האב גע־מוזט אַליין לאַכען דאָריבער.

דען 22טען נאָוועמבער.

איך קען ניט בעטען! „לאָז זי זיין פאר מיר!“ פון דעסמוועגען קומט עס מיר אָפּט פאָר, אז זי איז מיינע. איך קען ניט בעטען: „גיב זי מיר!“ ווייל זי איז אַן אַנדערענ'ס. איך וויטצעל מיך ארום מיט מיינע צרות; ווען איך זאָל עס לאָזען געהען ווי עס געהט, וואָלט דערפון געוואָרען אַ גאַנצער סידור מיט וויעדערשפראַכענע תפילות.

דען 24טען נאָוועמבער.

זי פיהלט וואס איך לייך. היינט איז מיר אַרײַן איהר בליק טיעף דורך'ן הארצען. איך האב זי געטראַפּען איינע אַליין; איך האב גאָר ניט געזאגט, און זי האט מיך אָנגעקוקט. איך האב אין איהר מעהר ניט געזעהען די ליעבליכסטע שעהנהייט. ניט מעהר

דאס לייכטען פון דער שעהנער נשמה, דאס אלעס איז פערשוואונדען פון מיינע אויגען. א ווייט העררליכערער בליק האט אויף מיר געדוירקט, פול מיט דעם אויסדרוק פון אינערליכען אנטהילף, פון דעם זיסעסטען מיטליידען. פאר וואס האב איך מיך ניט געוואָרפען צו איהרע פיס? פאר וואס האב איך ניט בעדארפט ענטפערן מיט טויר זענר קושען אויף איהר האַלז? זי איז ענטלאָפּען צום קלאַוויר, און מיט אַ זיעסער ניעדריגער שטימע, האט זי געהושט האַרמאָנישע טענער צו איהר שפיעלען.

קיינמאָל האב איך נאָך ניט געזעהען איהרע ליפּען אזוי רייצענדיג; עס איז געווען גראַדע ווי זיי וואָלטען זיך געעפּענט לעכצענדיג, אום איינצושלינגען די זיסע טענער, וואס זיינען ארויס געקוואָלען פון דעם אינסטרומענט, און נאָך דער היימליכער וויעדער־קול האט אָב־געקלונגען פון איהר ריינעם מויל.

ווען איך וואָלט איהר לבל־הפחות געקענט איבערגעבען מיינע געפיהלען! אבער מעהר האב איך ניט געקענט וויעדערשטעהען: איך האב מיך צוגעבויגען צו איהר און געשוואָרען: אַז איך וועל קיינמאָל ניט סמייען אָבצופּרעסען אַ קוש אויף די ליפּען, אויף וועלכע עס שוועבען הימלישע גייסטער. — און דאָך — איך וויל — האַ! זעהסטו, אַט דאס שטעהט ווי אַ מחיצה פאר מיין נשמה — אַט דיזע זעליגקייט, דיזעסם גליק — און דאן אונטערצוגעהען און ליידען פאר דיזע זינד — זינד?

דען 26טען נאָוועמבער.

מאנכע מאָל זאג איך מיר: „דו ביסט דער איינציגסטער שליח־מזל אין דער וועלט, אלע אנדערע זיינען גליקליך—אזוי ווי דו האט נאָך קיינער ניט געליטען.“ דאן לעז איך אַ דיכטער פון אַלטע צייטען, און מיר שיינט עס, פונקט ווי איך וואָלט אריינגעקוקט אין מיין אייגענעם האַרץ. וויפיעל איך דאַרף עס אויסשטעהען! אַך, זיינען מענשען פאר מיר שוין אויך געווען אזוי אונגליקליך?

דען 30טען נאָוועמבער.

וועל איך שוין נאָר ניט קומען צו מיר? וואוהין איך געה, בעד
געגען איך אן ערשיינונג, וואס שוידערט מיך אויף. היינט! אָך,
שיקזאָל! אָך, מענשהייט!

מיטאַנצייט בין איך געגאַנגען צום וואַסער; איך האב ניט
געהאַט קיין אַפעטיט צום עסען. אַלעס האט אויסגעזעהען קאַלאַר
מוטנע. פון באַרג האט געבלאָזען אַ נאַסער און קאַלטער אבענד-
ווינט, די גרויע וואַלקענס האבען פערצויגען דעם טהאַל. פון ווייטען
האב איך געזעהען אַ מענשען אין אַ גרינעם, צוריסענעם ראָק, זי
כענדיג צווישען די פעלזען, עס האט אויסגעזעהען אז ער זוכט קרוי-
טעכצער. ווי איך בין צו איהם געהנטער צוגעקומען און ער האט זיך
אומגעקוקט אויף דעם גערויש, וואס איך האב געמאַכט, האב איך גע-
זעהען אַן אינטערעסאַנטע פיזיאָנאָמיע, אין וועלכען אַ שטילער טרויער
האט געמאַכט אַ הויפט מיענע, און וואס האט אויך ניט אויסגעדריקט
מעהר ווי אַ גלייכען און גוטען פערשטאַנד. זיינע שוואַרצע האַר
זיינען געווען מיט שפילקעס צוטעהילט אין צוויי קנוילען, די איבריגע
זיינען געווען אויסגעפלאַכטען אין אַ שטאַרקען צאַפּ און אַרונטער-
געהאַנגען אויף'ן רוקען.

אזוי ווי זיינע בגדים האבען מיר אָנגעצייגט אַ מענשען פון פּראָד-
סטען שטאַנד, האב איך געגלויבט, אז ער וועט קיין פאַראיבעל ניט
האבען, ווען איך וועל ווערען אויפּמערקזאַם אויף זיין בעשעפטיגונג,
און דערפאַר האב איך איהם געפרעגט וואס ער זוכט.
"איך זוך," האט ער געענטפערט מיט אַ טיעפען זיפּץ, "בלומען
— אבער איך געפין זיי ניט."

"דאס איז אויך ניט די צייט," האב איך געזאגט, לאַכענדיג.
"עס זיינען דאָ אזוי פיעלע בלומען," האט ער ווייטער געזאגט,
בשעת ער איז צו מיר אַרונטערגעקומען. "אין מיין גאַרטען וואַסען
רויזען און האַניגבלומען פון צווייערליי סאָרטען; איין סאָרט האט
מיר מיין פאַטער געגעבען, און זיי וואַסען ווי קראַפּעווע; איך זוך
זיי שוין צוויי טעג און קען זיי ניט געפינען. די האוסען זיינען אויך
בלומען; געלע, בלויע, רויטע, און דאס טויזענדמילרען-קרויט האט
אויך אַ בלימעל. איך קען זיי אבער ניט געפינען." —

מיר האט זיך אויסגעדאכט, אז ער איז עפעס ניט מיט אלעמען. איך האב איהם דערפאר א פרעג געטהון, צו וואס ער זוכט דוקא אזוי שטארק די בלומען.

א וואונדערבארער שמערצליכער שמייכל האט פערצויגען זיין פנים.

„אויב איהר וועט מיך נאָר ניט פערראטהען,“ האט ער געזאגט צולעגענדיג דעם פינגער צו זיין מויל, „איך האב פערשפראכען פאר א געליעבטע א בוקעט בלומען.“

„דאס איז זעהר שעהן פון אייך,“ האב איך בעמערקט. „אָך! האט ער ווייטער געזאגט, „זי האט פיעל אנדערע זאכען, זי איז רייך.“

„און דאָך ליעבט זי אייער בוקעט?“ האב איך געזאגט. „אָך!“ האט ער ווייטער געזאגט, „זי האט יואוועלען און א קרוין.“

„ווי הייסט זי דען?“

„ווען די גענעראל־שטאטען זאלען מיר וועלען בעצאהלען, וואָלט איך געווען אן אנדער מענש. יא, איינמאָל איז געווען א צייט, ווען מיר איז געווען גוט. יעצט איז עס אויס מיט מיר. איך בין יעצט“

— א נאסער בליק צום הימעל האט אלעס אויסגעדריקט. „איהר זייט אלזאָ געווען גליקליך?“ האב איך געפרעגט. „הלאוי וואָלט איך וויעדער אזוי געווען,“ האט ער געענטפערט. „עס איז מיר געווען אזוי גוט, אזוי לוסטיג, אזוי גרינג, ווי א פיש אין וואַסער.“

„היינריך!“ האט פלוצלינג אויסגערופען אן אלטע פרוי, וועלכע איז ארויפגעקומען מיט'ן וועג. „וואו ביסטו ערגעץ? מיר האבען דיך געזוכט איבעראל, קום צום עסען.“

„איז דאס אייער זוהן?“ האב איך געפרעגט, צונעהענדיג צו איהר.

„יא, ער איז מיין אָרעמער זוהן,“ האט זי געזאגט. „נאָט האט מיך ביטער געשטראַפּט.“

„ווי לאַנג איז ער שוין אזוי?“ האב איך געפרעגט. „אזוי שטיל,“ האט זי געזאגט, „איז ער בלויז א האַלבעס יאהר. נאָט זיי דאנק, וואָס עס איז שוין אזוי ווייט; פריהער איז ער געווען

א נאנצעס יאהר ווילד, ער איז געלעגען אין משוגעים־הויז געשלאָסען אין קייטען. יעצט טשעפעט ער קיינעם ניט; ער האט אבער תמיד צו טהון מיט קעניגע און קיסרים. ער איז געווען א גוטער און שטילער מענש, געהאלפען מיך ערנעהרען, זיין האַנד האט שעהן געשריעבען, אויף איינמאָל איז ער געוואָרען מרה־שחורה־דיג, אריינגעפאלען אין אַ היטציגעס פיעבער, דערפון איז ער איבערגעגאנגען אין אַ ווילד־קייט, און איצט איז ער אַט ווי איהר זעהט איהם. ווען איך זאָל איהם דערצעהלען —

איך האב זי אונטערבראָכען מיט דער פראַגע: „וואס איז דאס געווען פאר אַ צייט, וואס ער ריהמט, אַז ער איז געווען אזוי גליק־ליך?“

„דער נאַררישער מענש!“ האט זי אויסגערופען מיט אַ מיט־ליידיגען שמייכעל. „דאס מיינט ער די צייט, ווען ער איז ניט געווען אין דער היים, דאס ריהמט ער תמיד; עס איז די צייט, ווען ער איז געווען אין דול־הויז, וואו ער האט גאָר ניט געוואוסט פון זיך.“ דאס האט מיך געטראָפען ווי אַ דונער; איך האב איהר אריינגעלעגט אַ גאָלד־שטיקעל אין דער האַנד און בין שנעל אַוועק פון איהר.

„דאמאָלס ביסטו געווען גליקליך!“ האב איך אויסגערופען שנעל געהענדיג אין שטארט אריין, „דאמאָלס איז דיר עס געווען אזוי גוט ווי אַ פיש אין וואסער!“ — גאָט אין הימעל, האסטו דאס בעשטימט פאר'ן מענשען'ס שיקזאַל, אַז ער זאָל ניט גליקליך זיין, סיידען ער האט קיין שכל ניט, אָדער נאָכדעם ווי ער פערלירט איהם? עלענדער! און דאָך בין איך מקנא דיין מטושטש'ן שכל, די צומישונג פון דיינע הישים, אין וועלכע דו שמאַכטעסט! דו געהסט פול מיט האַפנונג צו פליקען בלומען פאר דיין קעניגין — אום ווינטער — און טראַכסט, ווען דו געפינסט זיי ניט, און בעגרייפסט אפילו ניט פאר וואס דו קענסט זיי ניט געפינען. און איך? — איך געה ארום אָהן האַפ־נונג, אָהן אַ צוועק, און קעהר צוריק אַהיים ווי איך בין געקומען. דו שטעלסט דיר פאַר, אַז דו וואָלסט געווען אַ געוואַלטיגער מענש, ווען די גענעראַל־שטאַטען זאָלען דיר בעצאָהלען. געבענשטע בריאה! קענסט, לכּל־הפּחות, צושרייבען דעם מאַנגעל פון דיין גליק צו ערד־שע שטערונגען. דו פיהלסט ניט! דו פיהלסט ניט, גז אין דיין צור

שטערטען הארצען, אין דיין צורודערטען מח ליגענט דיין אונגליק, פון וועלכען אלע קעניגען פון דער ערד קענען דיר ניט העלפען. אומקומען אָהן טרייסט מעג יענער, וואס שפאָטעט פון אַ קראַנט־קען, וואס פאהרט נאָך ווייטע קוואַלען, וועלכע פערמעהרען זיין קראַנט־הייט און מאַכען שמערצלאָזער זיין אויסלעבען! אומקומען אָהן טרייסט מעג יענער, וועלכער לאַכט פון דעם וואס זיין האַרץ איז געדריקט און אום פטור צו ווערען פון זיין חרטה און פון די ליידען פון זיין נשמה, איז ער עולה־רגל צום הייליגען קבר! יעדען פוס־טרויט, וואס זיינע פאָדעשוועס מאַכען אויף דעם אונבעטראַטענעם וועג, איז אַ לינדערונגס־טראָפּען פאר דער ציוועהמאָגטער נשמה, און מיט יעדער טאָג רייזע פיהלט זיך דאס האַרץ לייכטער. — מעגט איהר דאס אָנרופען נאַרריש, איהר וואָרט־קרעמער, ליגענענדיג אויף אייער קישען? — נאַרריש? — אַך, גאָט! דו זעהסט מיינע טרערען! האסטו עס בעדאַרפט, דו, וואס האט דעם מענשען גענוג אָרעם בע־שאַפען, האָסטו נאָך בעדאַרפט איהם צו געבען ברידער, וועלכע רוי־בען פון איהם אוועק דאס ביסעל פערטרויען אויף דיר, דו אַלל־ליעד־בענדער? דאס צוטרויען צום היילענדען וואָרצעל, צו די טרערען פון וויינשטאַק, איז עס דען ניט פערטרויען אָן דיר, אַז דו האָסט אריינ־געבראַכט סמ־יחיים און תרופות אין אַלעמען, וואס מיר בעדאַרפען האבען יעדע שטונדע! פאטער! וועמען איך קען ניט! פאטער! וועלכער האט אַמאָל אויסגעפיללט מיין גאַנצע נשמה און יעצט אָב־געווענדעט זיין אנגעזיכט פון מיר! שווייג ניט מעהר! דיין שוויי־גען וועט ניט מעהר אויפהאַלטען דיזעז דאָרשטיגע נשמה! — וואָלט אַ מענש, וואָלט אַ פאטער געצאָרנט, ווען זיין צוריק־קומענדער זוהן וואָלט איהם געפאַלען אויפ'ן האַלז און אויסגעשריען: „איך בין וויע־דער דאָ, פאטער! זיי ניט בייו, וואס איך אונטערברעך מיין רייזע, וועלכע איך האב בעדאַרפט, לויט דיין ווילען, לענגער אויסהאַלטען!“ „עס איז איבעראַל איין וועלט, פאר מיה, אַרבייט, לויז און פרייד, אבער וואס טויג עס מיר? מיר איז גוט, וואו דו ביסט און געבען דיר וויל איך ליידען און געניעסען. וועסטו, הימלישער פא־טער, ניט צולאָזען דיין קינד צו דיר?“

דען 1טען דעצעמבער.

ווילהעלם! דער מענש, איבער וועלכען איך האב דיר געשריע-
בען, איז דער גליקליכער אונגליקליכער, איז געווען א שרייבער ביי
לאַטטע'ס פאטער, און א ליידענשאפט צו איהר, וואס ער האט פריהער
בעהאַלטען און דערנאָך ארויסגעווייעזען, האט געפיהרט דערצו, וואס
מען האט איהם פון דאָרט אוועקגעשיקט, דאן איז ער משוגע געוואָר-
רען. קענסט דיר פאָרשטעלען, פון דיעזע טרוקענע ווערטער, וואס
פאר א ווירקונג דאס האט אויף מיר געמאַכט, ווען אַלבערט האט זי
מיר דערצעהלט אזוי קאלטבלוטיג, פיעללייכט ווי דו לעזט עס.

דען 4טען דעצעמבער.

איך בעט דיך, — דו זעהסט, מיט מיר איז עס אויס. ווייטער
קען איך עס ניט דערטראָגען! היינט בין איך געזעסען ביי איהר —
געזעסען, בשעת זי האט געשפיעלט אויפ'ן קלאוויר, פערשיעדענע
מעלאָדיען, און מיט וואס פאר אן אויסדרוק! אַלעס, אַלעס, וואס נאָך
ווילסטו? — איהר שוועסטערל האט אויסגעפוצט איהר ליאַלקע
אויף מיינע קניען, מיר זיינען געקומען די טרערען אין די אויגען.
איך האב מיך צוגעבויגען און דערזעהען איהר קדושין-דינג —
מיינע טרערען האבען געפלאָסען — און אויף איינמאָל האט זי אָנ-
געהויבען צו שפיעלען די אַלטע הימעל-זיסע מעלאָדיע, אַט אזוי אויף
איינמאָל, און דורך מיין נשמה איז דורכגעגאַנגען דאס טרייסטיגע-
פיהל און די עראינערונג פון די פערנאַנגענע צייטען, ווען איך פלעג
הערען דאס ליעד אין די פינסטערע צווישען-צייטען, פון פערדרוס,
פון פערפעחלטע האָפנונג, און דאן — איך האב אָנגעהויבען צו
געהן איבער דער שטוב היין און צוריק, מיין הארץ איז מיר שיער
דערשטיקט געוואָרען פאר וועהטאָג.

„אום נאַטעס ווילען!“ האב איך אויסגעשריען צו איהר, „אום
נאַטעס ווילען, הערט אויף!“

זי איז געבליעבען שטיל און מיך אָנגעקוקט פערוואונדערט.
„ווערטעהר“, האט זי געזאגט מיט א שמייכל, וואס איז מיר

געגאנגען דורך דער נשמה, „ווערטהער, איהר זייט זעהר קראַנק, אייערע בעסטע מאכלים שמעקען אייך שוין ניט. געהט שוין געהט! איך בעט אייך, בערוהיגט זיך!“

איך האב מיך פון איהר אוועקגעריסען, און — גאָט! דו זעהסט מיינע יסורים און וועסט מאַכען א סוף פון זיי.

דען 6טען דעצעמבער.

ווי מיך פערפאַלגט דאס איהר געשטאַלט! וואַכענדיג און טרוי־ מענדיג פיללסט זי אויס מיין גאַנצע נשמה. אָט דאָ, ווען איך מאַך צו די אויגען, אָט דאָ אין מיין שטערען, וואו דער אינוועניגסטער חושיהראיה פּעראייניגט זיך, שטעהען איהרע שוואַרצע אויגען. דאָ! אבער איך קען עס דיר ניט אויסדריקען. מאַך איך צו מיינע אויגען, זיינען זיי דאָ! ווי אַ ים, ווי אַ תהום ליגען זיי פאר מיר, אין מיר, און פיללען אויס די חושים פון מיין שטערען.

וואס, מישטיינס געזאגט, איז גאָר דער מענש, דער שטאַרק געלויבטער האַלב־גאָט? פעהלען איהם ניט אויס די כוחות פונקט דאָרט וואו ער בעדאַרף זיי? און ווען ער פיהלט שוין זיין נחת, אָדער ער פּערזינקט אין יסורים, ווערט ער ניט פון ביידע צוריק גע־ האַלטען און צוריק געבראַכט צום קאַלטען בעוואוסטזיין, וואו ער ביינקט נאָך דעם נליק זיך צו פּערלירען אין דער אונגעדליכקייט?

דער ארויסגעבער צום לעזער.

איך וואָלט עס זעהר וועלען, ווען עס זאָלען געווען פּערבליבען פון די לעצטע מערקווירדיגע מעג פון אונזער פריינד גענוג צייגניסע, אז איך זאָל ניט דאַרפֿען אונטערברעכען די ערצהלונג דורך דעם גאנג פון זיינע בריעף.

איך האב אלעס אָנגעווענדט צו זאַמלען נאַכריכטען פון דעם מויל פון יענע, וואס קענען זיין געשיכטע; זי איז איינפאַך, און אלע ערצהלונגען איבער דעם שטימען בלויז אויף אייניגע קלייניג-קייטען; נאָר איבער די כאַראַקטערע פון די האַנדלענדע פּערזאָנען זיינען די מיינונגען פּערשיעדען און די אורטהיילען געטהיילט.

אונז בלייבט בלויז איבריג איבערצוגעבען, וואס מיר האבען ערפאָהרען דורך פיעל מיה, און נאָך איבערגעבען די בריעף פון דעם פּערשטאַרבנעם, צוזאַמען מיט אלע צעטלעך. מאַנכע מאָל איז עס שווער צו ערפאָהרען די אורזאַכען, וואס האבען געפיהרט צו געוויסע האַנדלונגען פון אַ מענשען פון ניט קיין געוועהנליכען סאָרט.

אונמוטה און אונלוסט האבען זיך תמיד טיעף איינגעוואָרצעלט אין ווערט הער'ס נשמה. די האַרמאָניע פון זיין גייסט איז צושטערט געוואָרען, אַן אינוועניגסטע היטץ און צאָרן, וואס האבען דורכגע-נומען זיין גאַנצע נאַטור, האבען געבראַכט די ערנסטע ווירקונגען און צום סוף איבערגעלאָזט בלויז מאַטקייט, פון וועלכער ער האט געזוכט זיך צו בעפרייען און געקעמפּפט געגען דעם מיט מעהר אַנגסט און פּערצווייפלונג ווי געגען אַנדערע צרות.

זיין האַרץ־וועהטאָג האט פּערצעהרט זיינע איבריגע כוחות פון דער נשמה און דערמיט איז פּערשוואַנדען זיין לעבעדיגקייט און זיין שאַרפֿזין; ער איז געוואָרען אַ טרויעריגער חבר, און וואס אונ-גליקליכער ער איז געוואָרען, אלץ מעהר אונגערעכט איז ער געבליע-בען צו זיך און אויך צו אַנדערע. אזוי זאגען, לכה־פחות, אַלבערט'ס פריינד. זיי זאגען, אַז ווערט הער האט ניט געקענט ריכטיג בעאור-

טהיילען דעם ריינעם און רוהיגען מאן, וועלכער האט דערגרייכט זיין געוויינטעם גליק און דאס געוואָלט כעשיטצען און פּערזיכערן פאר דער געוואָלט פון דער צוקונפט. ער (ווערט הער), האט אין דערזעל-בער צייט אויך פּערשווענדעט זיין פּערמעגען און האט סוף-כל-סוף געמוזט ליידען און דאַרבען. זיי בעהויפטען אבער, אז אַלבערט האט זיך ניט געקענט אזוי פּערענדערן אין אזא קורצער צייט. ער איז אימער געבליבען דערזעלבער, וואס ווערט הער האט געקענט לכתחילה און איהם געשעצט און אָבגעגעבען כבוד.

ער (אַלבערט), האט ליעב געהאַט לאַטטע'ן מעהר ווי אַלעס אין דער וועלט. אויף איהר איז ער געווען שטאַלץ און זיך געוואונשען זי צו זעהן פון יעדען איינעם געשעצט און געאַכטעט און אנער-קענט ווערען אַלע די העררליכסטע בריאה. קען מען אויף איהם פאר-איבעל האבען דערפאר, ווען ער האט געזוכט אָבצואווענדען יעדען שיין פון חשד? ווען ער האט קיין חשק ניט געהאַט מיט אירגענד איינעם, אפילו אונשולדיג, צו טהיילען דיזעזען טהייערען אוצר? זיי זיינען מודה, אז אַלבערט האט אָפט פּערלאָזט זיין פרוי'ס צימער, ווען ווערט הער האט זיך מיט איהר געפונען, אבער דאס איז ניט געווען אויס האַס אָדער ווייל ער האט איהם געוואָלט אויסמיידען, נאָר ווייל ער האט געשפירט, אז ווערט הער איז שטאַרק געדריקט פון זיין גע-גענוואָרט.

לאַטטע'ס טאַטע איז קראַנק געוואָרען און ניט געקענט פּערלאָזען דאס הויז. ער האט געשיקט לאַטטע'ן זיין דראָשקע און זי איז צו איהם ארויסגעפאהרען. עס איז געווען אַ העררליכער ווינטער טאָג. דער ערשטער שנעע איז נאָר וואס אויסגעפאלען און איינגעוויקעלט די גאַנצע געגענד. אויפ'ן צווייטען פריהמאָרגען איז ווערט הער אַהין אוועקגעפאהרען, כדי, ווען אַלבערט וועט ניט קומען נאָך לאַטטע'ן, זאָל ער זי אָבפיהרען אַהיים. דאס שעהנע וועטער האט ניט פיעל געווירקט אויף זיין בעטרעכטעם געמיטה. זיין נשמה איז געווען ווי צוזאַמענגעדריקט. טרויעריגע בילדער זיינען פאר איהם געשטאַ-נען און זיין געמיטה איז געשפרונגען פון איין שמערצליכען געדאַנק צום צווייטען. זייענדיג מיט זיך אַליין אימער אונצופריעדען, האט זיך איהם אויסגעדאַכט, אז די לאַגע פון אנדערע איז אימער ערגער ווי אין דער ווירקליכקייט. ער האט געגלויבט, אז ער האט געשטערט

דאס לעבען צווישען אלבערט'ן און לאַטטע'ן. דערפאר האט ער זיך ציליין געמאכט פאָרווירדע און דערביי איז ביי איהם געלענען א בער האַלטענער אונווילען געגען אלבערט'ן.

אָט אזוי געהענדיג האט ער געטראַכט וועגען אלבערט'ן און מיט א צייהוקריציגער מינע האט ער געזאגט: „היים! דאס א פערטרויע-טעם, פריינדליכעם, צערטליכעם און אן אלעס טהיילגעהמענדעס לער בען? איז דאס די רוהיגע, די עהרענהאפטע טרייהייט? ניין, דאס איז בלויז זאטסקייט און גלייכגילטיגקייט! ציהט איהם ניט צו יעדעס קלענסטע געשעפט מעהר ווי זיין געטרייע און טהייערע פרוי? ווייס ער דען ווי צו שעמצען זיין גליק? ווייס ער דען ווי זי צו אַכטען לויט איהר פערדיענסט? ער האט זי, גוט; ער האט זי — דאס ווייס איך פונקט ווי איך ווייס נאָך עפעס. מיר דאַכט, אז איך בין שוין געוואָהנט געוואָרען צו דיעזער מחשבה. דיעזע מחשבה וועט מיך נאָך משוגע מאַכען, מיך טויטען! — האט זיין פריינדשאַפט צו מיר אָני געהאַלטען? בעטראַכט ער ניט מיין נייגונג צו לאַטטע'ן אַלס אן אנגריף אויף זיינע רעכטע? זעה איך ניט א שטילען פאָרוואורף אין מיין אויפמערקזאַמקייט צו איהר? איך ווייס עס און פיהל עס. ער זעהט מיך גאָר ניט גערן און וואָלט וועלען איך זאָל ערגיץ וואו פער-שוואַנדען ווערען, מיין געגענוואַרט איז איהם אַבשייליך.“

ניט נאָר איינמאָל האט ער אָבגעהאַלטען זיינע שנעלע טריט. ער האט זיך אָבגעשטעלט און עס האט אויסגעזעהען, אז ער האט ברעה זיך אומצוקעהרען, ער איז אבער ווייטער געגאַנגען זיין וועג, און אין דיעזע מחשבות, רעדענדיג צו זיך אליין, איז ער געגען זיין ווילען צוגעקומען צום יאגד'הויז.

אָט אזוי האט ווערטעהר ענדליך געעפענט די טהיר, און א פרעג געטהאָן אויף דעם אַלטען און אויף לאַטטע'ן. דאס גאַנצע הויז איז געווען אין אויפגענונג. דער עלטערער אינגעל האט איהם דערצעהלט, אז אין וואַהלהיים האט פאַסירט א גרויסער אונגליק, א בויער איז דאָרט דער'הרג'עט געוואָרען. דאס האט אויף איהם ניט געווירקט. ער איז אריין אין הויז און געטראַפען לאַטטע'ן שטאַרק בעשעפטיגט. דער אַלטער, כאַטש זעהר קראַנק, האט ער געוואָלט געהען צום מאָרד-פלאַטש; זי, לאַטטע, האט איהם געהאַלטען אין איבעררעדען, ער זאָל עס ניט טהון. דערווייל האט מען נאָך ניט געוואוסט, ווער דער

מערדער איז. דעם ערמאָרדעטען האט מען געפונען גאַנץ פריה, ליע-
גענדיג נעבען זיין טהיר. עס איז געווען אַ פערדאָכט: אזוי ווי דער
טויטער האט פריהער געדיענט ביי אַן אלמנה, רעכענט מען, אַז דאס
האט געטהאָן איהר פריהעריגער דיענער, וועלכער איז אַוועק פון דער
אלמנה זעהר אונצופריעדען.

ווי ווערטהער האט דאס דערהערט, איז ער אויפגעשפרונגען און
אויסגעשריען:

„איז דאס מעגליך? איך מוז אַוועק אַהין, איך קען דאָ ניט
בלייבען!“

אָט אזוי איז ער שנעל אַוועק קיין וואהלהיים. יעדע עראינע-
רונג איז ערשינען לעבשאפט פאר זיינע אויגען און עס איז ביי איהם
ניט געווען קיין ספק, אַז יענער מאַן, מיט וועלכען ער האט פיעלע
מאָל גערעדט, האט בעגאַנגען דיעזען מאָרד.

געהענדיג דורך די לינדענבויםער, אום צוצוקומען אין שיינק,
וואוהין מען האט געבראכט דעם טויטען, האט ער אויפגעשוידערט.
דיעזער פלאַטץ, וואס איז פאר איהם אימער געווען אזוי אַנגענעהם,
האט איהם אריינגעוואָרפען אין אַ שרעק. יענע שוועל, אויף וועלכער
די קינדער האבען זיך געשפיעלט, איז פּערגאַסען געוואָרען מיט בלוט.
ליעבע און טרייהייט, דעם מענשען'ס שעהנסטע געפיהלען, האבען
זיך פּערוואַנדעלט אין געוואַלט און מאָרד. די מעכטיגע בוימער זיי-
נען געשטאַנען אָהן בלעטער און אָהן שאטען. די קליינע בוימעלעך,
וואס האבען בעדעקט דעם ניעדריגען בית-עלמין פאַרקען, זיינען גע-
ווען דאַר און פּערטרוקענט, און די מצבות, האַלב בעדעקט מיט שנעע,
האבען ארויסגעקוקט ווי פון לעכער.

צוקומענדיג צו דער קרעטשמע, וואו דאס גאַנצע דאָרף מענשען
איז געווען פּערוואַמעלט, האט זיך פּלוצלינג דערהערט אַ געשריי. פון
ווייטענס זיינען אַנגעקומען בעוואַפענטע מענער און מען האט גע-
הערט, אַז מען האט געכאַפט דעם מערדער.

ווערטהער האט אַ קוק געטהאָן און מעהר ניט געצווייפעלט.
דאס איז געווען דער בויער, וואס האט אזוי שטאַרק געליעבט די
אלמנה!

„אונגליקליכער! וואס האָסטו געטהאָן?“ האט ווערטהער אויס-
געשריען, צולויפענדיג צום געפאַנגענעם. יענער האט איהם רוהיג

בעטראכט און געשוויגען. דאן האט ער געענטפערט:
 „קיינער זאל זי ניט האבען און זי זאל קיינעם ניט האבען!“
 אזוי האט מען דעם געפאנגענעם אריינגעפיהרט אין קרעטשמע,
 און ווערטהער איז אוועק.

פון דער גרויסער כהלה, איז אלעס אין ווערטהער'ן אויפגעקאכט
 געוואָרען. אויף איין אויגענבליק איז ער אוועקגעריסען געוואָרען
 פון זיין טרויער און געבראָכענעם מוסה. עס האט איהם אָנגענומען
 אַ חשק צו ראַטעווען דעם געפאָנגענעם. ער האט געפיהלט זיין אונ-
 גליק און דערפאר האט ער איהם בעטראַכט אלס אונשולדיג. איהם
 האט זיך געדאַכט, אז ער וועט עס אויך קענען אַנדערע איבערצייגען.
 איהם איז שוין זאָגאַר געלעגען די פערטהיידיגונגס רעדע אויף די
 ליפען. געהענדיג צוריק צום יאגד'הויז, האט ער זיך ניט געקענט
 איינהאַלטען צו וויעדערהאַלען, וואס ער וואָלט געזאגט פאר'ן ריכטער.
 אזוי ווי ער איז אריינגעקומען אין שטוב, האט ער דאָרט שוין
 געטראָפּען אַלבערט'ן, און דאס האט איהם אויף אַ וויילע צורודערט;
 פון דעסטוועגען האט ער זיך וויעדער געפאַסט און פאָרגעטראָגען
 דעם אַמטמאַן (ריכטער) זיינע מיינונגען. דער אַמטמאַן האט עט-
 ליכע מאָל געשאַקעלט מיט'ן קאַפּ, און כאַטש ווערטהער האט אַלעס
 פאָרגעבראַכט מיט דער גרעסטער לעבהאַפטיגקייט, ליידענשאַפט און
 וואַהרהייט און געזאָגט, וואס נאָר איין מענש קען זאגען פאר דער
 ענטשולדיגונג פון אַ צווייטען, איז דער אַמטמאַן דערפון דאָך ניט גע-
 ריהרט געוואָרען. ער האט איהם אפילו ניט געלאָזט אויסרעדען,
 ער האט איהם שטאַרק וויעדערשפראַכען, און געטאָדעלט דערפאר,
 וואס ער נעהמט אין שומץ אַ מערדער בצדיה! ער האט אויפגעוועזען,
 אז אויף אַזאַ אופן מוז בטל ווערען יעדעס געזעטץ און די גאַנצע זי-
 כערהייט פון דעם לאַנד דאַרף צו גרונד געהען. איבעריגענס, האט
 ער מוסיף געווען, קען ער נאָר ניט אין אַזעלכע זאַכען אָהנע צו
 נעהמען אויף זיך די גרעסטע פּעדאַנטוואָרטליכקייט, טהוען; אַלעס
 מוז צוגעהען אין אָרדנונג ווי דאס געזעטץ שרייבט פאָר.
 ווערטהער האט זיך ניט אונטערגעגעבען, נאָר ער האט געבעטען
 דער אַמטמאַן זאל אַביסעל אוועקקוקען און מען זאל דעם אַרעסטיר-
 טען העלפען ענטלויפען. אויך דאס האט דער אַמטמאַן איהם אָב-
 געוועזען. אַלבערט, וועלכער האט זיך ענדליך אויך אריינגעמישט

אין געשפרעך, האט געהאלטען מיט'ן אלטען. ווערטהער האט ווייטער גאָר ניט געקענט טהון, און אין גרויסע יסורים איז ער אוועק, בשעת דער אלטער האט עמליכע מאָל געזאגט: „ניין, איהם קען מען ניט ראַטעווען.“

דעם אלטען'ס ווערטער האבען איהם הפנים שטאַרק געטראַפֿען, ווייל מיר האבען געפונען אַ צעטעלע צווישען זיינע כתבים, וואס איז געוויס געשריעבען געוואָרען אין דעמזעלבען טאָג.

„דו ביסט ניט צום ראַטעווען, אונגליקליכער! איך זעה עס ארויס בעשיינפערלעך, אז מיר ביידע זיינען מעהר ניט צום ראַטעווען.“

וואס אַלבערט האט ווייטער גערעדט וועגען דעם געפאַנגענעם אין דער געגענווארט פון דעם אַמטמאַן, האט ווערטהער'ן שטאַרק פּערדראָסען. איהם האט זיך אויסגעדאַכט, אז ער האט, אין אַל-בערט'ס רייד, געפונען עמליכע שטעך-ווערטער אויך געגען זיך. כאַטש, ווען ווערטהער האט גוט איבערגעדענקט, האט ער מיט זיין שאַרפען פּערשטאַנד געמוזט בעמערקען, אז די צוויי מענער האבען רעכט, האט ער עס אבער ניט געקענט מודה זיין.

מיר געפינען צווישען זיינע פאַפירען אַ בלעטעל, וואס איז נוגע אָט דעם דאָזיגען ענין און דאס דריקט פיעללייכט אויס זיין גאַנצעם פּערהעלטניס צו אַלבערט'ן.

„וואס העלפט עס, ווען איך זאג וויעדער און נאָך אַמאָל, אז ער איז בראַוו און גוט, ווען דאס צורייסט מיר דאָך מיינע געדערעם; איך קען אבער ניט בלייבען גערעכט.“

אזוי ווי עס איז געווען אַ מילדער אבענד און דאס וועטער האט אָנגעהויבען נאָכצולאָזען, איז לאָטטע מיט אַלבערט'ן צופום געגאַנגען צוריק. אונטערוועגס האט זי זיך אַלץ אומגעקוקט, גראַדע ווי

עס וואָלט איהר געפעהלט ווערטהער'ס בעגלייטונג. אַלבערט האט אָנגעהויבען צו רעדען פון ווערטהער'ן, איהם געמאָדעלט און געהאַל-טען פאר אונגערעכט. ער האט דערביי אויך בעריהרט זיין אונגליק-ליכע ליידענשאַפט און זיך געוואונשען, אַז הלואי וואָלט עס מעגליך געווען איהם צו דערווייטערן פון זייער הויז.

„איך ווינש עס אויך פון אונזער-וועגען,“ האט ער געזאגט, „און איך בעט דיך,“ האט ער פאָרטגעזעצט, „זעה צו געבען זיינע בענעהמונגען צו דיר עפעס אַן אַנדערע ריכטונג און פערקלענער זיינע אַפטע בעזוכען. לייט ווערען אויפמערקזאַם און איך ווייס, אַז מען האט שוין דאָריבער גערעדט אויף מעהרערע פלעטצער.

לאָטטע האט געשוויעגען, און אַלבערט האט אויסגעזעהען צו פיהלען, וואס איהר שווייגען בעדייט; וועניגסטענס האט ער זייט דאמאלס מעהר ניט דערמאָהנט ווערטהער'ס נאמען פאר איהר, און ווען זי האט אַמאָל דערמאָהנט ווערטהער'ן, האט ער אונטערבראָכען דאס געשפרעך און אָנגעהויבען עפעס אַן אַנדערן ענין.

די אומזיסטע פראָבע, וואס ווערטהער האט געמאַכט צו ראַטע-ווען דעם אונגליקליכען, איז געווען דאס לעצטע אויפפלאַמען פון אַ צאָנקענדעם ליכט; דער סוף איז געווען, וואס ער איז געזונקען נאָך טיעפער אין יסורים און אונטהעטיגקייט; איבערהויפט איז ער גע-וואָרען אויסער זיך, ווען ער האט געהערט, אַז מען וויל איהם רופען פאר אַן עדות געגען דעם מענשען, וועלכער האט גאָר אָנגעהויבען צו לייקענען די גאַנצע מעשה.

אַלעס אונאַנגענעהמע, וואס איהם האט אַמאָל בעגעגענט אין זיין לעבען, דעם פערדרום, וואס ער האט געהאַט אין דער געזאַנדשאַפט, אַלצדינג, וואס איהם איז ניט געלונגען, וואס עס האט איהם גע-קרייניקט, האט ערשט איצט אָנגעהויבען זיך צו צושפיעלען אין זיין נשמה. ער האט זיך דורך דעם אַלעמען געפונען בערעכטיגט צום לעדיגגעהען, ער האט זיך געטראַפען אָבערשניטען פון יעדער האַפּט-נונג, אונטעהיג עפעס צו טהון, מיט וועלכעס מען פערטרייבט די צייט. אזוי האט ער זיך איבערגעגעבען אין גאַנצען צו זיינע געפיה-לען און אַהן-אַי-סוף דינע ליידענשאַפט.

פון זיין צוטראָגענקייט, ליידענשאַפט, זיין אונרוהיגעס שטרעבען

און פון זיין לעבענסמיעדקייט, וועל איך דאָ נאָך צוגעבען אייניגע בריעף, וואס זיינען פון איהם געבליעבען.

דען 12טען דעצעמבער.

ליעבער ווילהעלם, איך בין אין א צושטאנד, אין וועלכען יענע אונגליקליכע האבען געמוזט זיין, וואס מען גלויבט, אז א בייזער רוח האט זיי געטריעבען. מאַנכע מאָל כאַפט עס מיך אָן; עס איז ניט אַנגסט, ניט קיין בענעהר — עס איז עפעס אַן אינערליכעס, אונבע־קאַנטעס טומלען, וואס סטראַשעט צו צורייסען מיין ברוסט און ציהט מיר איין דעם גאַנגעל! וועה! וועה! און דאָן יאָג איך מיך ארום אין די נאַכט־סצענען פון דיעזער מענשען־פיינדליכער יאהרעסצייט.

געכמען ביי נאַכט האב איך געמוזט ארויס. עס האט פּלוצלינג אָנגעהויבען נאָכצולאָזען דאס וועטער אין דרויסען; איך האב געהערט, אז דער טייף איז אַריבער די ברעגעס, אַלע טייכלעך זיינען געשוואָך לען געוואָרען, און פון וואַהלהיים אַרונטער, איז מיין גאַנצער ליעבער טהאַל פּערטרונקען. אום עלף אוהר ביי נאַכט בין איך אַרויסגעלאָך פּען. עס איז געווען אַ פירכטערליכע סצענע: מען האט געקענט זעהען דאס רוישען און זידען פון די כוואַליעס, פאַלענדיג אַרונטער פון די פעלזען. זיי זיינען געלאָפּען איבער פעלדער, לאַנקעס און קוסטעס און אַלצדינג; דער ווייטער טהאַל אַרויף און אַרונטער איז געווען איין שטירמישער ים אין דעם גערויש פון ווינט. און ווען די לבנה איז וויערער אַרויסגעקומען און גערוהט איבער דעם שוואַר־צען וואַלקען, און ווען די פּערפלייצונג איז געלענען פאר מיר מיט איהר שוידער־שעהנער גלאַנץ, ווען עס האט זיך בעוואויגען, ווען עס האט געקלונגען און געשטורמט ארום, האט מיך בעפאַלען אַ שרעק און דאָן אַ ביינקעניש.

„אך! מיט אָפענע אַרעמס בין איך געשטאַנען פאַר'ן תהום און אַרונטער געאַטהעמט! אַרונטער! איך האב מיך פּערלאָרען אין דעם גליק, וואס איך וועל קענען אַרונטערשטורמען מייע קוואַלען, מייע יסורים! דאָרט זאָלען זיי רוישען ווי די כוואַליעס! אך! — איך האב אבער ניט געקענט אויפהויבען דעם פּוס פון דער ערד צו

ענדיגען אלע מיינע שמערצען! — איך האב געפיהלט, אז מײן זייגער איז נאָך ניט געלאָפּען! אַך, ווײל־העלם, ווי גערן וואָלט איך אוועקגע-געבען מײן לעבען צו קענען צוזאַמען מיט'ן ווינט צורײסען די וואָל-קענס און ארומנעהמען די וואַסערן. אַך! וועט ניט פּיעללייכט דער אײנגעשלאָסענער אין געפּענגנים האבען אזא גליק?

אַט אזוי האב איך מיט שמערץ ארונטערגעקוקט אויף אַ שטיי-קעל פּלאַטיז, וואו איך האב אַמאָל שפּאַצירט מיט לאָטטע'ן און זיך דאָרט אויסגערױהט נאָך אַ הײסען זומער טאָג. אויך דאס איז געווען בערפּלייצט, קױם וואס איך האב דערקענט דעם בוים. ווײל־העלם! דאן האב איך געטראַכט אָן איהרע לאָנקעס, אום דער געגענד ארום יאַגד־הויז. איך האב געדאַכט, ווי פּערוויסט עס האט יעצט בע-דאַרפט זײן אונזער בױמער־שטיבעל פון דעם רײסענדען שטראָם. אַ זונענשטראַהל פון דער פּערגאַנגענהײט האט ארײנגעבליקט, עס איז מיר פּאַרגעקומען ווי אַ חלום, וואס לאָזט נאָך אַמאָל זעהען דעם געפאַנגענעם זײן הײם, זײנע טשערעפּעס, זײנע לאָנקעס און עהרעך עמטער. איך בין געשטאַנען! איך מאַך מיר קײן פּאַרוואורף, ווײל איך האב מוטא צו שטאַרבען. איך וואָלט — אבער איצט זײט איך דאָ ווי אַן אַלטע באַבע, וועלכע שלעפּט האַלץ פון די פּאַרקענס און קרײענט איהר ברויט דערלאַנגט בעטלענדיג דורך דער טהיר, אום איהר לעבען אָהן פּרײד צו פּערלענגערען נאָך אַן אויגענבליק."

דען 14טען דעצעמבער.

„וואס איז דאס, מײן לײבער? איך דערשרעק זיך פאר מיר אַלײן. איז מײן לײבע צו איהר ניט געווען די הײליגסטע, רײנסטע און ברײדערליכסטע לײבע? האב איך ווען עס איז געהאַט אַ שטראָפּ-באַרען וואונש אין מײן נשמה? איך וויל ניט פּראָטעסטירען — און איצט, חלומות! אַך, ווי אמת האבען עס געפיהלט יענע מענשען, וועלכע האבען צוגעשרייעבען די וויעדערשפּראַכענע ווירקונגען צו פּרעמדע כוחות! איך ציטער עס צו זאגען, אבער איך האב זי געהאַל-טען אין מײנע אַרעמס, פּעסט געדריקט צו מײן בוזים, און בעדעקט איהר לײבעס־פּליסטערענדעם מויל מיט אונגענדליכע קושען; מײנע

אויגען זיינען געשוואומען אין דער שיכרות פון איהרע אויגען! נאָט, קומט מיך דערפאר צו בעשטראפען, ווען איך פיהל נאָך יעצט א זעליגקייט, ווען איך רופ צוריק דיעזע גליהענדע פריידען? לאָטטע! לאָטטע! מיט מיר איז אַלעס אויס! מיינע חושים צומישען זיך, שוין אַכט טעג זייט איך האב מעהר ניט קיין בעזינונגס־קראַפט. מיינע אויגען זיינען פול מיט טרערען. אויף קיין אָרט איז מיר גוט און איבעראַל איז מיר גוט. איך וויל גאָר ניט, איך פערלאַנג גאָר ניט; מיר וואָלט עס בעסער געווען איך זאָל געהען."

אין ווערטטהער'ס נשמה האט זיך, צו דיעזער צייט, אונטער אַזעל־כע אומשטענדען, אַלץ שטאַרקער בעפעסטיגט דער ענטשלוס צו פער־לאָזען די וועלט. זייט ער האט זיך אומגעקעהרט צו לאָטטע'ן, איז עס אימער געווען זיינע לעצטע אויסזיכט און האָפנונג. דאָך האט ער זיך אליין געזאגט, אז ער וועט ניט מאַכען קיין איבעראַיילטען שריט, אז ער וועט דאס טהון מיט דער בעסטער איבערצייגונג, מיט דער מעגליכסטער, רוהיגסטער ענטשלאָסענהייט.

זיינע ספקות, זיין קאַמפּף מיט זיך אליין, קוקען ארויס פון זיינעם אַ צעטעל, וואס איז הפנים געווען אַן אָנגעפאָנגענער בריעה צו ווילהעלם'ן. דאס איז געפונען געוואָרען אָהן אַ דאטום צווישען זיינע פאָפירען.

„איהר געגענווארט, איהר שיקזאל, איהר טהיילנעהמונג אין מיין שיקזאל, פּרעסען נאָך ארויס די לעצטע טרער פון מיין פער'שרפה'טען געהירן.

„אויפצוהייבען דעם פאָרהאַנג און אַרונטער געהען! דאס איז אַלעס! וואס־זשע טויג דאס ציטערן און שרעקען זיך? ווייל מען ווייס ניט ווי עס זעהט דאָרט אויס? ווייל מען קומט ניט צוריק? אַט דאס איז די נאָטור פון אונזער גייסט זיך פאָרצושטעלען אַ תּוהו־וּבוהו־און אַ חושך, פון וועלכען מיר ווייסען גאָר ניט בעשטימטעם."

ענדליך איז ער אלץ מעהר בעקאנט און בעפריינדעט געוואָרען מיט דעם טרויעריגען געדאַנק, זיין פלאַן איז בעשלאָסען געוואָרען, זיין פּאָלגענדער צוויידייטיגער בריעף צו זיין פריינד, בעשטע-טינט עס.

דען 20טען דעצעמבער.

„איך דאַנק דיין ליעבע צו מיר, ווילהעלם, פאר וואס דו האסט כאָטש אָנגעהויבען צו רעדען צו מיר. יא, דו האסט רעכט: מיר וואָלט בעסער געווען איך זאָל געהען. דער פּאַרשלאַג, איך זאָל צו אייך צוריקקעהרען, געפעלט מיר ניט נאָנץ גוט; לכל־הפחות וואָלט איך נאָר אָנגעלעגט אַביסעל וועג, איבערהויפט יעצט, ווען מען ער-וואַרטעט עס זאָל זיין א גוטער וועג צוליעב דעם פּראָסט. מיר איז אויך אָנגענעהם, וואס דו ווילסט אָהער קומען מיך אָבנעהמען אַהיים; וואַרט מיר נאָר נאָך פּערצעהן טעג און ערוואַרט פון מיר נאָך אַ בריעף איבער דעם ווייטערען. עס איז נעטהיג, אז מען זאָל נאָר ניט אָבריי-סען ביז עס וועט ווערען צייטיג; פּערצעהן טעג וועלען עס מאַכען אַהין אָדער אָהער. מיין מאַמע'ן זאָלסטו זאגען, אז זי זאָל בעמען פאר איהר זוהן און מיר מוחל זיין פאר אַלע יסורים, וואס איך האב איהר פּעראורזאכט. אָט אזוי איז שוין געווען מיין ביטער מזל צו בעטריי-בען יענע וועגען; איך בין שולדיג געווען. פריינד, לעב וואָהל, מיין טהייערסטער! אַלע ברכות פון הימעל איבער דיר. לעב וואָהל!“

וואס עס איז אין יענער צייט פּאָרגעקומען אין לאָטטע'ס נשמה, וואס זי האט געפיהלט צו איהר מאַן און צו איהר אונגליקליכען פריינד, דאס געטרויען מיר זיך קוים אויסצודריקען אין ווערטער. קענענדיג איהר כאַראַקטער און זיך מאַכענדיג אַ שטיקעל בעגריעף דערפון, קען זיך אַ שעהנע ווייבליכע נשמה אַריינדענקען אין דער איהריגער און מיט איהר מיטפיהלען.

אזוי פיעל איז זיכער, אז זי איז געווען ביי זיך פעסט ענטשאַפּט סען אַלעס צו טהון, אום ווערטהער'ן צו דערווייטערן, און ווען זי האט געזעענערט, איז עס בלוז געווען דורך אַ הערצליכע און פריינד-

שאפטליכע שוינונג, ווייל זי האט געוואוסט, וויפיעל עס וועט איהם קאסטען, בעסער געזאגט, אז עס וועט איהם נאָר זיין אונמעגליך. דאָך האט זי דאס געוואָלט טהון גאנץ ערנסט; איהר מאן האט גע-שוויגען איבער דיעזען פּערהעלטניס און זי האט אויך ניט גערעדט קיין וואָרט, און דאס איז געווען אום איהם צו בעווייזען, אז זי טהיילט זיין מיינונג.

אין דעמזעלבען טאָג, ווען ווערטעהער האט דעם פריהעריגען בריעה אָבגעשיקט צו זיין פריינד, עס איז געווען דער זונטאג פון ווייהנאכט-טען, איז ער געקומען אבערדס צו לאָטמע'ן און זי געטראַפען אליין. זי האט זיך בעשעפטיגט צו ברענגען אין אָרדנונג אייניגע שפיעל-ערייען, וואס זי האט אָנגעגרייט לכבוד יום-טוב פאר איהרע קליינע שוועסטערלעך. ער האט גערעדט פון דעם פּערגניגען, וואס די קליינע וועלען דערפון האבען און פון די צייטען, ווען עפענענדיג די טהיר, וועלען זיי דערזעהען דעם אויסגעפּוצטען בוים מיט ליכטלעך, צוקערקעס און פרוכטען, ווי דאס אלעס וועט זיי מאַכען פיהלען, אז זיי זיינען אין גן-עדן.

„איהר וועט,“ האט לאָטמע בעמערקט מיט א פּערלעגענהייט, וואס זי האט בעהאַלטען אונטער א לייעבען שמייכל, „איהר וועט אויך עפעס קריעגען, ווען איהר וועט נאָר זיין פלייסיג גענוג; א וואַס-שטעקעלע און נאָך עפעס.“

„וואס רופט איהר אן פלייסיג?“ האט ער אויסגערופען, „ווי זאָל איך עס טהון? גוטע לאָטמע, ווי קען איך עס זיין?“
 „דאָנערשטאג אבער,“ האט זי געזאגט, „אין ווייהנאכטס-אבער, וועלען קומען די קינדער, מיין פאטער, דאן קריעגט יערער עפעס, קומט אויך — אבער ניט פריהער.“
 ווערטעהער האט זיך געוואונדערט.

„איך בעט אייך,“ האט זי ווייטער געזאגט, „אזוי איז עס. איך בעט איך צוליעב מיין רוה; עס קען ניט, עס קען ניט אזוי בלייבען.“
 ער האט אָבגעווענדעט זיינע אויגען פון איהר, געגאנגען איבער דער שטוב אויף און אָב, און געמורמעלט צווישען די צייען:

„ניין, עס קען ניט אזוי בלייבען!“

לאָטמע, וועלכע האט געפיהלט, ווי אזוי דיעזע ווערטער האבען

איהם אויפגעגענט, האט געזוכט, דורך אלערליי אויסרעדען, צו פער-
רעהען דאס געשפרעך, אבער עס האט ניט געהאלפן.
„ניין, לאַטטע,“ האט ער אויסגערופען, „איך וועל אייך ניט מעהר
זעהן!“

„פאר וואָס?“ האט זי געפרעגט. „איהר קענט, איהר מוזט
אונז ווידער זעהן, אבער בערוהיגט זיך. אַך, ווארום זייט איהר
געבאָרען געוואָרען מיט דיעזער האַסטיגקייט, מיט דיעזער ליידענ-
שאַפט צו אַלעס, וואס איהר טרעפט? איך בעט אייך,“ האט זי וויי-
טער געזאגט, איהם אָננעהמענדיג ביי דער האַנד, „בערוהיגט זיך!
אייער גייסט, אייער וויסענשאַפט, אייער טאַלענט, וואס פאר אַ נחת
דאס קען אייך געבען! זייט אַ מאָן! ווענדעט זיך אָב פון דיעזער
טרויעריגער פערבינדונג מיט אַ בריאה, וואס קען פאר אייך קיין זאָך
טהון, אויסער בערויערן.“

ער האט געקריצט מיט די צייהן און פינסטער געקוקט צו לאַט-
טען. זי האט געהאַלטען זיין האַנד.

„נאָר איין רגע זיך בערוהיגען, ווערטהער,“ האט זי געזאגט,
„פיהלט איהר ניט, אַז איהר נאַרט זיך אָב, אַז איהר ריכטעט זיך אַליין
צו גרונד? וואס עפעס מיך? גראַדע מיך, דאס אייגענטהום פון אַן
אַנדערן? גראַדע דאס? איך האב שטאַרק מורא, אַז דאס איז בלויז
די אונמעגליכקייט מיך צו בעזימצען, וואס רייצט אזוי שטאַרק אייער
וואונש.“

ער האט ארויסגעצויגען זיין האַנד פון איהרע און זי אָנגעקוקט
מיט אַ פערנליווערטען, אונווילענדיגען בליק.

„קלוג, זעהר קלוג!“ האט ער אויסגערופען, „האט אַלבערט אפּשר
געמאַכט דיעזע בעמערקונג? פּאָליטיש, זעהר פּאָליטיש!“

„יעדער קען מאַכען אַזא בעמערקונג,“ האט זי געענטפערט. „און
זאָל דען אין דער גרויסער וועלט ניט זיין קיין מיידעל, וואס זאָל
קענען ערפיעלען דעם וואונש פון אייער האַרצען? זוכט זי נאָר, און
איך שווער אייך, אַז איהר וועט זי געפינען; ווייל עס האט מיר שוין
לאַנג געערגערט זעהענדיג ווי אזוי איהר האט זיך אָבעטהיילט פון
דער וועלט. פאַכט נאָר מעהר מוט. אַ רייזע מוז און וועט אייך
צושטרעיען. זוכט און געפינט עפעס אַ ווירדיגען געגענשאַנד פון
אייער ליבע, דאָן קעהרט צוריק אין לאַזט אונז צוזאַמען געניעסען

דעם נחת פון א וואהרער פריינדשאפט. "אָט דאס וואס איהר זאגט," האט ער בעמערקט מיט א קאלטען שמייכלעך, "וואָלט מען געקענט לאָזען דרוקען און דאס רעקאָמענדירען צו יעדען הויפּמייסטער. ליעבע לאָטטע, לאָזט מיך נאָך אַ קליין ביי סעלע צו רוה און אַלעס וועט רעכט ווערען." "בלויז איין זאך, ווערטעהר, אז איהר זאָלט ניט קומען פריהער פאר ווייהנאַכטס-אַבענד."

ער האט געוואָלט עפעס ענטפערן און אַלבערט איז אריין אין שטוב. מען האט זיך געוואונשען אַ קאלטען, "גוטען אבענד" און זיי האבען שפאַצירט איבער'ן צימער ניט וויסענדיג וואס צו טהון. ווערט-טהער האט עפעס אָנגעהויבען צו זאגען, אבער ער האט גלייך געענד-דיגט. אַלבערט דאסזעלבע. דאָן האט ער געפרעגט זיין פרוי, אויב זי האט געטהון, וואס ער האט געהייסען; ווען ער האט אבער גע-הערט, אז זי האט עס ניט געטהון, האט ער געזאגט לאָטטע'ן עט-ליכע ווערטער, וואס האבען גאָר ניט געשמעקט ווערטעהר'ן. ווערט-טהער האט געוואָלט אַוועקגעהען, אבער ער האט ניט געקענט. אזוי איז ער פערבליעבען ביז נאַכט, ווייל זיין אומעט און טרויער האבען זיך אַלץ שטאַרקער פערמעהרט, דאָן האט ער גענומען דעם הוט און שטעקען. אַלבערט האט איהם איינגעלאָדען צו בלייבען, ער וויעדער, וואס האט גערעכענט, אז ער הערט בלויז אַן אונבעדייטענדען קאָמ-פלימענט, האט געדאַנקט און איז אַוועק.

ער איז אַהיים געקומען, און ווען דער דיענער האט איהם גע-וואָלט צו לייכטען, האט ער ביי איהם צוגענומען דאס ליכט און איז אַליין אריין אין זיין צימער. דאָרט האט ער געוויינט אויפ'ן קול, גערעדט מיט זיך אַליין זעהר ביז, און ענדליך האט ער זיך געוואָרפען מיט זיינע קליידער אויף זיין בעט, ווי דער דיענער האט איהם געפּו-נען. עס איז שוין געווען עלף אַ זייגער, ווען ער האט געוואָגט אריינג-צוגעהען און פרעגען, אויב ער וויל מען זאָל איהם ארונטער ציהען די שטיוועל. ער האט עס איהם ערלויבט, אבער אָנגעזאגט, ער זאָל זיך אויפ'ן צווייטען מאָרגען, ניט דערוועגען אריינצוקומען אין צימער, ביז ער וועט איהם רופען.

מאָנטאג פריה, דען ניין-און-צוואַנציגסטען דעצעמבער, האט ער געשריעבען פּאָלגענדען בריעף צו לאָטטע'ן, וועלכען מען האט געפּו-

נען נאך זיין טויט פערזיעגעלט אויף זיין שרייב־טיש. דעם בריעף האט מען איהר איבערגעגעבען.

„לאַטטע, איך האב בעשלאָסען צו שטאַרבען, און דאס שרייב איך דיר אָהן ראָמאַנטישע איבערשפאַנונג, גאַנץ רוהיג געשעהט דאס אין דעם מאָרגען, וועלכען איך זעה צום לעצטען מאָל. מיין טהייער־סטע, ווען דו לייענסט דאס, דעקט שוין צו דער קיהלער קבר דעם פערנליוווערטען רעסט פון דעם אונרוהיגען, אונגליקליכען, וועלכער האט, אין די לעצטע מינוטען פון זיין לעבען, ניט געוואוסט פון קיין גרעסטער זיסקייט, ווי מיט דיר זיך צו אונטערהאַלטען. איך האב געהאַט אַ שרעקליכע נאַכט, און, אַך, אַ וואָהלטהעטיגע נאַכט. זי, די עזע נאַכט איז עס, וואס האט בעפעסטיגט מיין ענטשלוס און בע־שטימט: איך זאָל שטאַרבען! אזוי ווי איך האב מיך געכטען פון דיר אויסגעריסען, אין דער פינסטערסטער עמפעהרונג פון מיינע חושים, וואו אַלעס האט זיך געדרונגען צו מיין הארצען און מיין גאַנצעם לעבען איז איינגעוויקעלט געוואָרען אין אַ מיאוס'ער קעלט — דערנאָך בין איך קוים אהיים געקומען, איך האב, אויסער זיך, ניעדער־געקניעט, און, אַך, גאָט! דו האסט מיר כאַטש געגעבען דעם לעצטען טרייסט אין די ביטערסטע טרערען. טויזענדער פלענער, טויזענדער האָפנונגען האבען געוויטהעט אין מיין נשמה, און צום סוף איז ער געשטאַנען דאָ, פעסט, ער, דער לעצטער איינציגער געדאַנק: איך זאָל שטאַרבען!

„איך האב מיך אוועקגעלעגט, און אין דער פריה, אין דער רוח פון ערוואַכען, איז ער, די עזער געדאַנק, נאָך אַלץ געשטאַנען גאַנץ שטאַרק אין מיין הארצען: איך זאָל שטאַרבען! — עס איז ניט פערצווייפלונג, נאָר געוויסהייט איבער דעם, וואס איך האב איבער־געטראָגען און אז איך בין מיך מקריב פאר דיר. יא, לאַטטע, פאר וואס זאָל איך דאס פערשווייגען? איינער פון אונז דריי מוז אוועק, און איך וועל זיין דער איינער! אַך, מיין ליעבסטע! אין די עזען צו ריסענעם הארצען איז עס אָפט וויטהענד ארומגעגאַנגען — צו ער־מאָרדען דיין מאַן! — דיר! — מיך! — דאָן זאָל עס זיין אזוי! — ווען דו וועסט אַמאָל ארויפגעהען אויפ'ן באַרג אין אַ שעהנעם זומער־

אבער, דאן דערמאָהן דיך אָן מיר, ווי אָפּט איך פּלעג פּון טהאַל אַרויפ־קומען. דאָן קוק אַרײַבער אין קירד־הויף אויף מיין קבר, וואו דער ווינט וועט וויעגען דאס הויכע גראָז אין שײן פּון דער זינקענדער זונן. — ווען איך האב אָנגעהויבען שרייבען, בין איך געווען רוהיג; איצט, איצט ווײן איך ווי אַ קינד, ווען אַלעס ווערט אזוי לעבאָפּט אַרום מיר. —”

אַרום צעהן אַ זײַגער האט ווערטער גערופּען זײן דײַנער, און ווערערנד ער האט איהם אָנגעהאַן, האט ער איהם געזאָגט, דאס אזוי ווי ער רעכענט אוועק צו פּאָהרען אין אײַניגע טעג, זאָל ער דערפּאַר אַרויסנעהמען די קלײדער און אַלעס צורעכט מאַכען צום אײַנפּאַקען; ער האט איהם געגעבען אַ בעפעהל איבעראַל צו פּאַרערן אַ חשבון, אָבנעהמען די אויסגעליהענע ביכער, און עטליכע אָרעמע לײט, וועמען ער פּלעגט געבען וואָכען געלד, זײ אויסצאַהלען פּאַר צוויי מאָנאַט פּאַראויס.

ער האט זיך געלאָזען אַרייַנברענגען דאס עסען אין צימער אַרײַן, נאָך'ן עסען איז ער אויסגעריטען צום אַמטמאַן, וועלכען ער האט ניט געטראָפּען צו הױז. ער האט שפּאַצירט איבער'ן גאַרטען שטאַרק פּערטראַכט, און צולעצט האט ער אויסגעזעהען אויף זיך צו נעהמען דעם גאַנצען שווערמוטה פּון די עראַינערונגען.

די קינדער האבען איהם ניט געלאָזען לאַנג צו רוה, זײ האבען איהם פּערפּאַלגט, אויף איהם געשפּרונגען און איהם דערצעהלט, אַז מאָרגען, נאָך אַ מאָרגען און נאָך אַ טאָג, וועלען זײ שױן קריעגען פּון לאָטטע'ן די ווייהנאַכטס־פּרעזענטען; זײ האבען איהם אויך דערצעהלט איבער וואונדערליכע זאַכען, וואס זײ האבען זיך פּאַרגע־שטעלט אין זײער קלײנער אײַנבילדונגס־קראַפּט.

„מאָרגען,“ האט ער אויסגערופּען, „נאָך אַ מאָרגען און נאָך אַ טאָג,“ און דאָן האט ער זײ אַלע הערצליך געקושט. ער האט שױן געוואָלט אוועקגעהען, ווען דער קלײנער האט איהם געוואָלט עפעס אײַנראַמען אין אױער. ער האט איהם דערצעהלט בשתיקה, אַז די גרויסע ברודער האבען שױן אָנגעשריעבען שעהנע נײַיאָהר'ס ווינשען. „אָט אזעלכע גרויסע! אײַנעם פּאַר'ן פּאַפּא, פּאַר אַלכערט'ן און פּאַר

לאַטטע'ן, און אויך איינעם פאר'ן הערר ווערט הער! " די עזע וועלען זיי איבעררייכען אין פריהמאָרגען פון דעם ניי־יאָהר'ס טאָג. דאס האט איהם שוין גאָר געריהרט; ער האט יעדען געשיינקט עפעס, זיך אויפגעזעצט אויפ'ן פערד, געלאָזען גריסען דעם אַלטען, און, מיט טרערען אין די אויגען, איז ער אוועקגעריטען.

ארום פינף אַ זייגער איז ער אַהיים געקומען, געהייסען דער דיענסט נאָכזעהען דאס פייער און דאס לאָזען ברענען ביז ביינאַכט. דעם דיענער האט ער געהייסען איינפאַקען די ביכער און וועש אונטען אין קופערט און איינגעהען די קליידער. נאָכדעם האט ער הפנים אָבגעשריעבן פאַלגענדען לעצטען בריוועל צו לאַטטע'ן:

"דו ערוואַרטסט מיך ניט! דו גלויבסט, אז איך וועל פאַלגען און דיך ערשט זעהען אין אבענד פון ווייהנאַכטען. אַך, לאַטטע!
היינט אָדער מעהר קיינמאָל ניט! אין אבענד פון ווייהנאַכטען וועסטו האַלטען די עזעס פאַפיר אין דיין האַנד, ציטערן און דאס בענעטצען מיט דינע ליבע טרערען. איך וויל, איך מו! ווי וואויל מיר איז עס, וואס איך בין ענטשלאָסען!"

לאַטטע איז דערווייל געווען אין אַ מערקווירדיגען צושטאַנד. נאָך דער לעצטער אונטערערונג מיט ווערט הער'ן, האט זי געפיהלט, ווי שווער עס וועט איהם זיין זיך צו שיידען פון איהר, און וואס ער וועט ליידען, ווען ער וועט זיך פון איהר דערווייטערן.

זי האט עס געזאגט אַלבערט'ן, ווי פאַרבייגעהענדיג, אז ווערט הער וועט ניט קומען פריהער פאַר ווייהנאַכטען. אַלבערט איז דערנאָך אוועקגעריטען צו אַ בעאַמטען אין דער נאַכבאַרשאַפט, מיט וועלכען ער האט געהאַט געשעפטען און וואו ער האט בעדאַרפט אויסבלייבען איבער נאַכט.

זי איז געזעסען איינע אַליין, קיינע פון איהרע ברידערלעך אָדער שוועסטערלעך איז געווען ארום איהר; אזוי איז זי פערזונקען אין געדאַנקען. זי האט זיך געזעהען אויף אייביג פערבונדען מיט דעם

מאן, וועמעס ליעבע און טרייהייט זי האט געקענט, צו וועמען זי איז געווען גענייגט פון הארצען; וועמעס רוהיגקייט און עהרליכקייט זיינען געווען ווי בעשערט פון הימעל, אום אויף זיי צו גרינדען דאס לעבענסגליק פון א בראווער פרוי; זי האט געשפירט וואס ער וועט זיין צו איהר און צו איהרע קינדער אויף אייביג. אויף דער אנדערער זייט וויעדער, איז איהר ווערטהער געוואָרען טהייער, באַלד, פון דעם ערשטען אויגעבליק פון זייער בעקאנטשאפט, האט זיך ארויסגע- וויעזען, אַז זייערע נאַטורען שטימען מיט אַנאַנדער. דער לאַנגער אומגאַנג מיט איהם און די דורכגעלעבטע מאַמענטען האט געמאַכט אויף איהר הארץ א טיעפען איינדרוק. אַלעס וואס זי האט גערעכענט פאר אינטערעסאַנט, איז זי געוואָהנט געוואָרען צו טהיילען מיט איהם, און זיין אוועקגעהען האט געסטראַשעט צו מאַכען אַזאָ לאַך אין איהר הארצען, וואס וועט שוין קיינמאָל ניט אויסגעפיללט ווערען. אַך, ווען זי וואָלט פון איהם געקענט מאַכען אַ ברודער! ווי גליקליך זי וואָלט דאס געווען! ווען זי זאָל איהם קענען חתונה מאַכען מיט איינער פון איהרע פריינדיגען, דאן וואָלט זי געקענט האַפען איהם צו שטעלען אין בעסערע פּערהעלטניסע מיט אַלבערט'ן.

זי האט שנעל, אין דער רייהע, דורכגעזוכט איהרע פריינדיגען, און געפונען אויף יעדער בעזונדער עפעס אַ חסרון; זי האט ניט גע- טראַפען קיינע, וואס זאָל פאַסען פאר ווערטהער'ן.

איבער אלע דיזעע בעטראַכטונגען האט זי ערשט שטאַרק גע- פיהלט, אַז איהר הערצליכער, היימליכער פערלאַנג איז, איהם צו האַלטען פאר זיך. זי האט דערביי בעמערקט, אַז זי קען איהם ניט האַלטען פאר זיך; איהר לייכטער, שעהנער און זאָנסט אזוי גרינג העלפּענדעס געמיטה האט געפיהלט דעם דרוק פון שווערמוטה; זי האט געפיהלט, אַז אַלעס איז פאר איהר פערשלאַסען. איהר הארץ איז געווען געפרעסט און איבער איהרע אויגען האט זיך געלעגט אַ טריעבער וואָלקען.

אַזוי איז עס געוואָרען האַלב-זיעבען, ווען זי האט געהערט ווער- טהער'ן ארויפקומען אויף די טרעפען; זי האט באַלד דערקענט זיינע טריט און זיין שטימע, וואס האט געפרעגט נאָך איהר. דאס הארץ האט איהר שטאַרק געקלאָפּט, און מיר מעגען זאגען, אַז דאס איז געווען צום ערשטען מאָל ביי זיין קומען. זי וואָלט זיך גערן פערליי-

קענט פאר איהם, אבער זי האט מיט א מין ליידענשאפטליכער צומיר
שונג אויסגערופען:

„איהר האט ניט געהאלטען קיין וואָרט!“

„איך האב נאָר ניט פּערשפּראַכען,“ איז געווען זיין ענטפּער.

„דאָן האט איהר כאָטש בעדאַרפט פּאַלגען, וואס איך האב איך
געבעטען,“ האט זי געזאגט, „איך האב עס איך געבעטען צוליב
דער רוה פון אונז ביידען.“

זי האט ניט גענוי געוואוסט וואס זי זאגט, זי האט אויך ניט
געוואוסט וואס זי טהוט, ווען זי האט געשיקט נאָך עטליכע פריינד
דינעס אום ניט צו בלייבען אליין מיט ווערטהער'ן.

ער האט אוועקגעלעגט אייניגע ביהער, וואס ער האט געבראכט,
און געפרעגט אויף אנדערע ביכער; אָט האט זי זיך געוואונשען, אז
איהרע פריינדיגס זאָלען קומען, אָט האט זי וויעדער זיך געוואונשען,
זיי זאָלען ניט קומען. דאס דיענסט־מיידעל איז צוריק געקומען און
ערקלערט, אז זיי לאָזען זיך ביידע ענטשולדיגען, זיי קענען ניט קומען.
זי האט געוואָלט לאָזען זיטצען דאס מיידעל מיט איהר ארבייט
אין געבען־צימער; דאָן האט זי זיך וויעדער אנדערש בערענקט.
ווערטהער איז געגאנגען אין צימער הין און צוריק; זי איז צוגעגאנגען
צום קלאוויר און אָנגעהויבען שפיעלען א מינועט, אבער עס איז ניט
געגאנגען. זי האט דאָן געפאסט מוטא און זיך רוהיג געזעטצט
געבען ווערטהער'ן, וועלכער האט פערנומען זיין געוועהנליכען פלאַטץ
אויף דער קאנאָפּע.

„האט איהר נאָר ניט צום לעזען?“ האט זי געפרעגט. ער האט
נאָר ניט געהאט. „דאָ, אין מיין שופלאַדען,“ האט זי ווייטער גע-
זאגט, „ליעגט אייער איבערזעטצונג פון אייניגע געזענגע פון אַס-
סיאַן; איך האב זיי נאָך ניט געלעזען, ווייל איך האב אימער געהאָפּט,
זיי צו הערען פון איך. אבער עס האט זיך אלץ ניט געמאַכט.“
ער האט געשמייכעלט, ארויסגענומען די ליעדער, און אַ שוידער
האט איהם בעפאַלען, ווען ער האט זיי גענומען אין דער האַנד אריין;
די אויגען זיינען איהם געווען פול מיט טרערען, ווען ער האט אריינגע-
געקוקט. ער האט זיך אנדערש געזעטצט און געלעזען:

„שטערן פון דער קומענדער נאַכט, שעהן ביסטו! פינקעלסט,

אין מערב זייט, הייבסט אויף דיין שטראהלענדען קאפ פון דיין וואָל-
קען, וואַנדערסט שטאַלץ באַרג ארויף. אויף וואס קוססטו אין דער
מדבר? די שטידמישע ווינטען האבען זיך בערוהיגט; פון ווייטען
הערט זיך דאס מורמלען פון פאלענדען וואסער; די רוישענדע כוואַ-
ליעס שפיעלען פון ווייטען אויפ'ן פעלזען; דאס זשומען פון די
אבענד-פליעגען איבער'ן פעלד. וואוהין בליקסטו, שעהנעס ליכט?
אבער דו שמויכעלסט און געהסט; פרעהליך רינגלען דיך ארום די
כוואליעס און באַדען דייע ליעבליכע האאר. לעב וואָהל, רוהיגער
שטראַהל! ערשיין דו העררליכעס ליכט פון אָססיאַן'ס נשמה!

„און עם ערשיינט אין זיין קראַפט. איך זעה מייע געשיידטע
פריינד, זיי פערזאַמלען זיך אין לאַרא ווי אין די אמאָליגע צייטען—
פינגאל קומט ווי אַ נאַסער געבעל-זייל; ארום איהם געפינען זיך
זיינע העלדען, און, זעה נאָר! די גרעסטע זינגערס: גרויער אוללין!
פרעכטיגער רינג! אלפין, ליעבליכער זינגער! און דו, זאַנפט-קלאַ-
גענדע מינאַנאַ! — ווי פערענדערט זייט איהר, פריינד, זייט די
ימים טובים ביי זעלמאַ, דאָרט וואו מיר האבען געמאַכט חן'דעלעך
צו דער עהרע פון געזאַנג, פונקט ווי די פרייהלינגס-ווינטעלעך, וואס
יאָגען זיך צום באַרג און בייגען זיך צום קוים מורמלענדען גראָז.

„אָט דאָ איז מינאַנאַ ארויס אין איהר שעהנהייט, מיט ארונטער-
געבויגענעם קאָפּ און פערוויינטע אויגען; פאָוואָליע האבען זיך בע-
וואויגען איהרע האאר אין ווינט, וועלכער האט געבאַזען פון באַרג—
פינסטער איז עם געווען אין די נשמות פון די העלדען, ווען זי האט
אויפגעהויבען איהר ליעבליכע שטימע; ווייל אָפט האבען זיי געזע-
הען זאַלמאַר'ס קבר, אָפט אויך די פינסטערע וואוינונג פון דער
וויסער קאַלמאַ. קאַלמאַ, פערלאָזען דאָרט אויפ'ן באַרג מיט דער
האַרמאַנישער שטימע; זאַלגאַר האט צוגעזאַנגט צו קומען, נאָר ארום
האט זיך פערשפרייט די נאַכט. הערט קאַלמאַ'ס שטימע, ווען זי איז
געזעסען איינע אליין אויפ'ן באַרג.

קאַלמאַ.

„עס איז נאַכט! — איך בין אליין, פערלוירען אויפ'ן שטורמי-
שען באַרג. דער ווינט רוישט אין די געבערג. דער שטראַם שרייט

ארונטער צום פעלזען. קיין געצעלט שיטצט מיך פאר'ן רעגען, מיך פערלאזענע אויפ'ן שטורמישען בארג.

„געה ארויס, לבנה, פון דיין וואַלקען? ערשיינט איהר שטערען פון דער נאכט! זאָל מיך עפעס, אַ שטראַהל פיהרען צום אָרט, וואו מיין ליעבע רוהט פון די שוועריגקייטען פון דער יאָגד, זיין בויגען אָב־געשפּאַנט נעבען איהם, זיינע הינט שמעקענדיג ארום איהם. אבער דאָ מוז איך זיטצען אליין אויף דעם פעלזען פון דעם פערוואַקסענעם שטראָם. דער שטראָם און דער שטורם רוישען, איך הער ניט די שטימע פון מיין געליעבטען.

„פאר וואס צענערט מיין זאָלגאר? האט ער פערגעסען זיין וואָרט? — אָט דאָ איז דער פעלזען און דער בוים און דאָ איז דער רוישענדר שטראָם. באַלד ביים נאכט ווערען האָסטו מיר פערשפּראַך־כען דאָ צו זיין; אָך! וואו האט זיך מיין זאָלגאר פערבלאָנדזשעט? מיט דיר וויל איך ענטלויפען, פערלאָזען פאטער און ברודער, די שטאָלצע! שוין לאַנג זייט אונזערע קרובים זיינען זיך שונאים, נאָר מיר, זאָלגאר, זיינען זיך ניט קיין שונאים.

„שווייג אביסעל, ווינט! זיי שטיל אַ קליינע וויילע, דו שטראָם! זאָל מיין שטימע קלינגען דורך'ן טהאָל, אַז מיין וואַנדערער זאָל מיך הערען. זאָלגאר! איך בין עס וואס רופט! אָט דאָ איז דער בוים און דער פעלזען! זאָלגאר, מיין ליעבער, דאָ בין איך; פאר וואס קומסטו ניט?

„זעה די לבנה איז שוין אויפגעגאנגען, דער טייך נלאַנצט אין טהאָל, די פעלזען שטעהען גרוי באַרג־ארויף; אבער איך זעה איהם ניט אויף דער הויכקייט, זיינע הינט, וואס לויפען פאר איהם, דער־צעהלען היינט ניט, אַז ער קומט. דאָ מוז איך זיטצען אליין.

„אבער ווער איז דאס, וואס ליעגט דאָרט אונטען אויף דער וויסטע? — מיין געליעבטער? מיין ברודער? — רעדט, מייע פריינד! זיי ענטפערן ניט! ווי בעזאָרגט מיין נשמה איז. — אָך! זיי זיינען טויט! זייערע שווערט זיינען רויט פון מלחמה. אָך, מיין ברודער, מיין ברודער, פאר וואס האָסטו געטויטעט מיין זאָל־אַר? אָך, מיין זאָלגאר, פאר וואס האָסטו געטויטעט מיין ברודער? איהר זייט מיר ביידע געווען אזוי ליעב. דו ביסט געווען שעהן אויפ'ן באַרג צווישען טויזענדער! ער איז געווען שרעקליך אין דער שלאַכט!

נטפערט מיר, הערט מיין שטימע, מיינע געלעכטע! אבער אָך, יי זיינען שטום, שטום אויף אייביג, קאלט ווי די ערד איז זייער ברוסט!

„אָך, רעדט צו מיר פון דעם פעלזען, פון דעם שפיטץ פון דעם שטורמישען באַרג, רעדט איהר גייסטער פון די טויטע! רעדט, מיך וועט עס ניט שרעקען! — וואוהין זייט איהר געגאנגען רוהען? אין וועלכען קבר פון באַרג זאָל איך אייך געפינען? איך הער קיין שוואַכע שטימע אין ווינט, קיין וועהענדער ענטפער קומט צו מיר אין שטורם פון באַרג.

„איך זיט'ן אין מיין יאָמער, אין מיינע טרערען וואַרט איך אויפ'ן מאָרגען. צוגראַכט דעם קבר, איהר פריינדע פון די טויטע, אבער פערמאכט איהם ניט ביז איך וועל קומען. מיין לעבען פער-שווינדעט ווי אַ חלום; ווי זאָל איך דאָ צוריקבלייבען? דאָ וויל איך וואוינען מיט מיינע פריינד, ביים שטראָם פון דעם קלינגענדען פעל-זען. ווען עס וועט ווערען נאכט אויפ'ן באַרג און דער ווינט וועט קומען איבער דער מדבר, זאָל מיין גייסט שטעהען אין ווינט און טרויר-ערן אויפ'ן טויט פון מיינע פריינד. דער יעגער הערט מיך פון זיין בוימער-שטיבעל, ער האט מורא פאר מיין שטימע און לעיכט זי דאָך; ווייל זיס זאָל זיין מיין שטימע פאר מיינע פריינד; זיי זיינען מיר געווען ביידע לעיכ!

„דאס איז געווען דיין געזאַנג, מינאַנג, טהאַרמאַס זאַנפט רויט-ווערענדיגע טאַכטער. אונזערע טרערען זיינען געפלאָסען פאר קאַל-מאָן, און אונזערע נשמות זיינען געווען פינסטער.

„אוללין איז אויפגעטרעטען מיט דער האַרפע און אונז געגעבען אַלפּינ'ס געזאַנג — אַלפּינ'ס שטימע איז געווען פריינדליך, רינאָ'ס נשמה איז געווען אַ פייערדיגער שטראַהל. אבער זיי האבען שוין גערוהט אין אייביגען הויז און זייער שטימע איז דערשטיקט געוואָרען אין ענגען הויז פון זעלמאַ.

„איינמאָל נאָך איידער די העלדען זיינען געפאלען, איז אוללין צוריקגעקומען פון דער יאגד. ער האט געהערט זייער וועטמ-געזאַנג אויפ'ן באַרג. זייער לעיד איז געווען זאַנפט און טרויעריג. זיי האב-בען בעקלאָנגט מאַראַר'ס פאַל, דער ערשטער פון די העלדען. זיין נשמה איז געווען ווי פינגאַל'ס נשמה, זיין שווערט ווי אַסקאַר'ס

שווערט. אבער ער איז געפאלען, און זיין פאטער האט געיאָמערט, זיין שוועסטער'ס אויגען זיינען געווען פול מיט טרערען, מינאָנאַ'ס אויגען זיינען געווען פול מיט טרערען. זי, די שוועסטער פון דעם העררליכען מאָראַר, זי איז צוריק געטרעטען פאר אוללין'ס געזאַנג פונקט ווי די לבנה אין מערב זייט, וואס זעהט פאָראַויס דעם שטורם-רעגען און בעהאַלט איהר שעהנעם קאַפּ אין אַ וואַלקען. איך און אוללין מיט דער האַרפע האבען אָנגעפאַנגען אַ יאָמער-געזאַנג.

ר י נ א .

„פאַרביי איז ווינט און רעגען, דער מיטאָג איז אזוי פּרעהליך, די וואַלקען טהיילען זיך פונאַנדער. פליהענדיג בעשיינט די אונ-בעשטענדיגע זונן דעם באַרג. רויטליך פליסט דער שטראָם פון באַרג אין טהאַל אריין. זיס איז דיין מורמלען, שטראָם; דאָך זיסער איז די שטימע, וואס איך הער. עס איז אַלפּין'ס שטימע, ער בעקלאָגט דעם טויטען. זיין קאַפּ איז געבויגען פון אַלטקייט און רויט זיינען זיינע פּערוויינטע אויגען. אַלפּין, דו אויסגעצייכענטער זינגער! פאר וואס עפעס אליין אויפ'ן שטילען באַרג? פאר וואס יאָמערסטו ווי דער ווינט אין וואַלד, ווי אַ כוואַליע אויפ'ן וויטען האַפען?“

אַלפּין.

„מיינע טרערען, רינאָ, זיינען פאר די טויטע, מיין שטימע פאר די בעוואוינער פון קבר. שלאַנק ביסטו אויפ'ן באַרג, שעהן צווישען די זיהן פון דער וויסטע! אבער דו וועסט פאלען ווי מאָראַר און אויף דיין קבר וועט זיטצען דער טרויערענדער. די בערג וועלען דיך פּערגעסען. דיין בויגען ליעגט ניט געשפּאַנט.

„דו ביסט געווען שנעל, מאָראַר. אזוי ווי אַ הירש אויפ'ן באַרג, שרעקליך ווי די נאַכטפּייער אויפ'ן הימעל. דיין צאָרן איז געווען אַ שטורם, דיין שווערט אין דער שלאַכט ווי בליטצען אין דער וויסטע. די שטימע ווי דער וואַלד-שטראָם נאָך אַ רעגען, ווי דער דונער אויף די וויטע בערג. מאַנכע זיינען געפאלען פון דיין האַנד, דער פלאַם פון דיין צאָרן האט זיי פּעריעהרט. אבער ווען דו ביסט צוריק געקער

מען פון מלחמה, ווי פריערליך עס איז געווען דיין קול. דיין פנים איז געווען גלייך צו דער זונן נאך א שטורם, ווי די לבנה אין דער שטילער נאכט, דיין ברוסט אזוי רוהיג ווי דער ים נאכדעם ווי דאס רוישען פון ווינט האט אויפגעהערט.

„ענג איז איצט דיין וואוינונג, פינסטער איז דיין געזעלט! מיט דריי שריט מעסט איך אָב דיין קבר, פון דיר, וואס ביסט אמאָל געווען אזוי גרויס! פיער שטיינער מיט מאָד-בעוואַקסענע קעפּ זיינען דיין איינציגעס געדעכעניס; אַ בוים אָהן בלעטער, לאַנגעס גראָז, וואס וויספערט אין ווינט, ווייזט אָן פאר'ן יעגער'ס אויגען וואו דער קבר געפינט זיך פון דעם מעכטיגען מאַראַר. הייסט ניט קיין מאַמע דיך צו בעוויינען, קיין מיידעל מיט ליבעס-טרערען; טויט איז יענע, וואס האט דיך געבאָרען, געפאלען איז מאַרגליי'ס טאָכטער.

„ווער איז עס דאָרט מיט זיין שמעקען? ווער איז עס וועמעס קאָפּ איז ווייס פון אַלטקייט, וועמעס אויגען זיינען רויט פון טרערען? עס איז דיין פאטער, מאַראַר, דער פאטער פון קיין זוהן אויסער דיר. ער האט געהערט פון דיין גרויסען נאָמען אין דער שלאַכט. ער האט געהערט פון צוואַנגטע שונאים, ער האט געהערט איבער מאַראַר'ס בעריהמטהייט. אַך, גאָר ניט פון זיין וואונד? וויין, מאַראַר'ס פאטער, וויין, אבער דיין זוהן הערט דיך ניט. טיעף איז דער שלאַף פון די טויטע, ניעדריג זייערע שטויב-קישען. קיינמאָל אַכטעט ניט דער טויטער די שטימע, ער ערוואַכט ניט ווען מען רופט איהם. אַך, ווען וועט עס טאָגען אין קבר און מען וועט בעפעהלען דעם טויטען: ערוואַך!

„לעב וואָה! ערעלסטער פון מענשען, זיענער אין פעלד! אבער קיינמאָל וועט דיך דאס פעלד ניט זעהען, קיינמאָל וועט דער פינגער סטערער וואָלד ניט בעלייכטעט ווערען פון דעם גלאַנץ פון דיין שטאָהל! דו לאָזט ניט איבער קיין זוהן, אבער דער געזאָנג זאָל פער-אייביגען דיין נאָמען, שפעטערע צייטען זאָלען הערען פון דיר, הערען פון דעם געפאלענעם מאַראַר.

„הויך איז געווען דער טרויער פון די העלדען, אַם העכסטען איז געווען אַרמין'ס גרויסער זיפּץ. איהם האט עס דערמאָהנט אָן דעם טויט פון זיין זוהן, וועלכער איז געפאלען אין זיין יוגענד. קארמירר, דער פירסט פון דעם שרייענדען גאלמאָל, איז געוועסען געבען דעם

העלד. „וואס האט ארמינס אזוי געכליפעט?“ האט ער געפרעגט, „וואס דארף מען דאָ וויינען? קלינגט ניט ליעד און געזאָנג די נשמה צו שמעלצען און צו דערפרייען? זיי זיינען ווי אַ זאָנפטער וואָלקען, וואס געהט אויף פון ים איבער'ן טהאַל און בענעטצט די בליהענדע בלומען; אבער די זונן קומט וויעדער אין איהר קראַפט און דער וואָלקען איז צוגאַנגען. פאַר וואס ביסטו אזוי פּעריאַמערט, ארמין, העררשער פון דער מיט ים-ארומגערינגעלטע גאַרמון?“

„פּעראומערט! אודאי בין איך עס און ניט וועניג אין איז די אורזאכע פון מיין וועהטאָג. — קארמאַר, דו האסט ניט פּערלאָרען קיין זוהן, האסט ניט פּערלאָרען קיין בליהענדע טאַכטער; קאַלגאַר, דער העלדישער, לעבט, און אויך אַמוראַ, די שעהנסטע פון די מיידלעך. די צווייגען פון דיין הויז בליהען, אָה, קארמאַר; אבער ארמין איז דער לעצטער פון זיין שבט. פינסטער איז דיין בעט, אָה, דאָוראַ! פּערשטיקט איז דיין שלאָף אין קבר — ווען ערוואַכסטו מיט דייע לעדער, מיט דיין מעלאָדישער שטימע? ערוואַכט, איהר הערבסט ווינטען! ערוואַכט, שטורמט איבער דער פינסטערער מדבר! וואָלד-שטראָמען, ברויזט! פייפט איהר שטורמען אויף די שפיטצען פון די אייבען-בוימער! וואַנדער דורך געבראַכענע וואָלקען, לבנה, ווייז אבוועקסלענדיג דיין בלייכען פנים. דערמאָהן מיך אָן דער שרעקליכער נאַכט, ווען מיינע קינדער זיינען אומגעקומען, ווען דער העלדישער ארינדאַל איז געפאלען, ווען דאָוראַ'ס ליעבע איז אונטער-געגאַנגען.

„דאָוראַ, מיין טאַכטער, דו ביסט געווען שעהן — שעהן ווי די לבנה אויף די בערג פון פּוראַ, ווייס ווי דער געפאַלענער שנעע, זיס ווי אטהמענדע לופט! ארינדאַל, דיין בויגען איז געווען שטאַרק, דיין שפּיז שנעל אויפ'ן שלאַכטפעלד, דיין בליק ווי נעבעל אויף דער כוואַליע, דיין שילד אַ פייער-וואָלקען אין שטורם.

„אַרמאַר, בעריהמט אין מלחמה, איז געקומען און פּערלאָנגט חתונה צו האבען מיט דאָוראַ'ן; זי האט ניט לאָנג געקעמפּט דאָ געגען. שעהן זיינען געווען די האַפּנונגען פון איהרע פריינדע.

„עראַטה, אַנדאַל'ס זוהן איז געווען ברוגז, ווייל זיין ברודער איז געלעגען דערשלאָגען פון ארמאַר'ן. ער איז געקומען פּערשטעלט אַלס

שיפער. שעהן איז געווען זיין שיפעל אויף די כוואליעס, ווייס זיינע לאַקען פון אלטקייט, רוהיג זיין ערנסטעם געזיכט. „שעהנסטע פון אלע מיידלעך,“ האט ער געזאגט, „ליעבסטע טאכטער פון ארמיו, דאָרט נעבען פעלזען, ניט ווייט אין ים, דאָרט וואָרט ארמאר אויף דאָרע; איך קום פיהרען זיין ליעבע איבער שטורמישע כוואליעס.

„זי איז איהם נאָכגעגאָנגען און גערופען ארמאר'ן; נאָך ניט האט געענטפערט, אויסער די שטימע פון פעלזען.

„ארמאר, מיין ליעבער, מיין ליעבער! פאר וואס ערגערסטו מיך אזוי? הער, ארנאטה'ס זוהן, הער, עס איז דאָרע, וואס רופט דיך!
„עראטה, דער פעררעטהער, איז לאַכענדיג ענטלאָפּען פון לאַנד. זי האט אויפגעהויבען איהר שטימע און געפונען איהר פאטער און ברודער, ארינדאל, ארמיו! איז ניטאָ קיינער, וואס זאָל ראַטעווען דאָרע'ן?

„איהר שטימע איז געקומען איבער'ן ים. ארינדאל, מיין זוהן, איז ארונטערגעקומען פון באַרג, אָנגעטהאָן אין די יאגדקליידער; זיינע פילען האבען געקלונגען ביי זיין זייט, זיין בויגען האט ער געטראָגען אין דער האַנד, פינף שוואַרץ-גרויע הינט זיינען געווען ארום איהם. ער האט געזעהען דעם וואָגענדען עראטה ביים ברעג, האט ער איהם געכאַפּט און אָנגעבונדען צום אייכענבוים; פעסט האט ער ארומגעפלאַכטען זיינע פיס, דער געבונדענער האט אָנגעפיללט די ווינטען מיט זיינע קולות.

„ארינדאל איז ארויף אויף די כוואליעס מיט זיין שיף אום אריבער צו ברענגען דאָרע'ן. ארמאר איז געקומען אין זיין צאָרן, אָבגעדריקט די גרויע פייף, זי האט אויסגעקלונגען און פערזונקען אין דיין האַרץ. אָה, ארינדאל, מיין זוהן! אנשטאט דעם פעררעטהער עראטה, ביסטו אומגעקומען. דאס שיפעל איז צוגעקומען צום פעל-זען, ער איז אין דעם אומגעפאלען און געשטאַרבען. צו דינע פיס האט געפלאַכטען דיין ברודער'ס בלוט, ווי שרעקליך איז געווען דיין יאָמער, אָה, דאָרע!

„די כוואליעס האבען צושמעטערט דאס שיפעל. ארמאר האט זיך אריינגעוואָרפען אין ים, צו ראַטעווען זיין דאָרע, אָדער צו

שטארבען. פלוצלינג איז אָנגעקומען אַ שטורם פון באַרג אין די כּוואַ-
ליעס, ער איז פּערוונקען און מעהר ניט ארויסגעקומען.
„אייענע אליין, אויפ'ן פעלזען ארומגערינגעלט פון ים, האב איך
געהערט מיין טאָכטער'ס קלאַגען. פיעל און הויך איז געווען איהר
געשריי, אבער איהר פאטער האט איהר ניט געקענט העלפען. די
גאַנצע נאַכט בין איך געשטאַנען ביים ברעג; הויך איז געווען דער
ווינט, און דער רעגען האט געקלאפט שאַרף אויף דער זייט פון באַרג.
נאָך איידער דער פריהמאָרגען איז אָנגעקומען, איז שוין איהר קול
געווען שוואַך; זי איז אוועקגעשטאַרבען ווי די אבענד-לופט צווישען
די פעלזען. אָנגעלאָדען מיט יאָמער איז זי געשטאַרבען און געלאָזען
ארמיגען אליין! אוועק איז מיין גבורה אין מלחמה, געפאלען איז מיין
שטאַלץ צווישען די מיידלעך.

„ווען די שטורםס פון באַרג קומען, ווען דער נאָרד-ווינט הייבט
די כּוואַליעס אין דער הויך, זימט איך ביים בריווענדען ברעג און קוק
צום שרעקליכען פעלזען. אָפּט, אין דער פינקלענער לבנה, זעה איך
די נייסטער פון מיינע קינדער, האַלב-לייכטענדיג געהען זיי אינאיי-
נעם פּערטרויערט.“

אַ שטראָם טרערען, וואס האט אויסגעבראַכען פון לאַטטע'ס אוי-
גען און אביסעל גרינגער געמאַכט אויף איהר הארצען, האט אויך
אונטערבראַכען ווערטעהער'ן פון זיין לעזען. ער האט אוועקגעוואָר-
פען דאס פאַפיר, אָנגעכאַפט איהר האַנד און געוויינט מיט ביטערע
טרערען. לאַטטע האט זיך אָנגעלעהנט אויף דער אַנדערער האַנד
און בעהאַלטען איהרע אויגען אין טאַשען טיכעל. די ריהרונג פון זיי
ביידע איז געווען אַ שרעקליכע. זיי האבען געפיהלט זייער אייגענעם
עלענד אין דעם שיקזאַל פון די עדעלסטע, זיי האבען עס געפיהלט
צוזאַמען און זייערע טרערען האבען זיך פּעראייניגט.

ווערטעהער'ס ליפען און אויגען האבען געגליהט אויף לאַטטע'ס
האַנד; אַ שוידער האט זי בעפאלען; זי האט געוואָלט ענטלויפען,
אבער שמערץ און מיטלייד זיינען געלעגען ווי בליי אויף איהר. זי
האט געאַטהעמט, אום זיך צו ערהאַלען, און כליפּענדיג האט זי איהם
געבעטען אוועק צו פּאהרען, זי האט איהם געבעטען מיט דעם גאַנ-

צען כח פון איהר נשמה! ווערטהער האט געציטערט, זיין הארץ האט
געוואָלט פלאַטצען, ער האט אויפגעהויבען דאס פאפיר און געלייענט
האלב געבראָכען:

„פאר וואס וועקסטו מיך, פריהלינגס־לופט? דו לאַשצעסט זיך
צו מיר און זאגסט: „איך בעטהוי מיט הימלישע טראָפּען!“ אבער
די צייט פון מיין פּערוויאָנעט ווערען איז נאָהענט, נאָהענט איז דער
שטראָם, וואס וועט אַרונטעררייסען מייע בלעטער! מאָרגען וועט
קומען דער וואַנדערער, יענער וואס האט מיך געזעהען אין מיין שעה־
הייט, ארום און ארום וועט זיין אויג מיך זוכען אין פּעלד. אבער
ער וועט מיך ניט געפינען“....

דער גאַנצער כח פון דיעזע ווערטער איז געפאַלען איבער דעם
אונגליקליכען. אין דער גרעסטער פּערצווייפלונג האט ער זיך אַני־
דערגעוואָרפען פאר לאַטטע'ן, אָנגעכאַפט איהרע הענד, זיי צוגעדריקט
צו זיינע אויגען, צו זיין שטערען, אין איהר אויסגעזעהען דורכצו־
פליהען דורך איהר נשמה אַן אַהנונג איבער דעם וואס ער רעכענט צו
טהון. איהרע חושים זיינען צומישט געוואָרען. זי האט געדריקט
זיינע הענד, זיי געדריקט צו איהר ברוסט, זיך צוגעבויגען צו איהם
מיט אַ וועהמיטהיגער בעוועגונג און זייערע גליהענדע באַקען האַכען
זיך בעריהרט.

די גאַנצע וועלט איז פאר זיי געווען טויט. ער האט זי אַרומגע־
נומען און צוגעדריקט צו זיין ברוסט און בעדעקט איהרע ציטערענדע
און שטאַמלענדע ליפּען מיט ווילדע קישען.

„ווערטהער!“ האט זי אויסגערופען מיט אַ פּערשטיקטער שטי־
מע, זיך אַבווענדענדיג. „ווערטהער!“ זי האט מיט אַ שוואַכער האַנד
אַבגעשוויסען זיין ברוסט פון איהרער; „ווערטהער!“ האט זי אויס־
גערופען מיט אַ געפאַסטען טאָן פון די ערעלסטע געפיהלע. ער האט
ניט געקענט קעמפּפען געגען איהר, ער האט זי אַרויסגעלאָזען פון זיינע
אַרעמס און ווי משוגע האט ער זיך אַניעדערגעוואָרפען פאר איהר.

זי האט זיך אָבגעריסען און אין שמערצליכער אויפרעגונג האט זי אויסגערופען, ציטערענדיג צווישען כעס און צאָרן :

„דאס איז דאס לעצטע מאָל, ווערט הער ! מעהר קענט איהר מיך ניט זעהען !“

און מיט דעם פולסטען בליק פון ליעבע אויף דעם אונגליקליכען, איז זי ארויס אין נעבענציעמער און זיך דאָרט פערשלאָסען. ווערט הער האט איהר נאָכגעשמרעקט די הענד, אבער ער האט ניט געוואַגט זי צוריק צו האַלטען. ער איז געלעגען אויף דער ערד, דעם קאָפּ אויף דער קאנאָפּע, און אין דיעזער פּאָזיציע איז ער גע- בליעבען איבער אַ האַלבע שטונדע, ביז אַ גערויש האט איהם אויפ- געוועקט.

עס איז געווען דאס דיענסט-מיידעל, וואס האט געוואָלט גריי- טען צו טיש. ער איז געגאַנגען אין צימער הין און צוריק, און ווען ער האט זיך געזעהען וויעדער אַליין, איז ער צוגעגאַנגען צו דער טהיר פון קאַבינעט און מיט אַ ניעדריגער שטימע האט ער גערופען :

„לאָטטע ! לאָטטע ! בלוז נאָך איין וואָרט ! איין לעבעוואָהל !“

זי האט געשוויעגען. ער האט געוואַרט און געבעטען און גע- וואַרט ; דאָן האט ער זיך אוועקגעריסען און אויסגערופען :

„לעבע וואָהל, לאָטטע ! אויף אייביג, לעב וואָהל !“

ער איז צוגעקומען ביז צום שטאדט-טויער. די וועכטער, וועלכע זיינען שוין געווען געוועהנט מיט איהם, האבען איהם שטילשוויי- גענד ארויסגעלאָזען. עס האט אויסגעזעהען ווי צווישען רענען און שנעע. ארום עלף אַ זייגער האט ער וויעדער געקלאַפט. אַ דיענער האט בעמערקט, אַז בשעת ווערט הער איז אַהיים געקומען, האט ער ניט געהאַט דעם הוט. ער האט ניט געסמייעט עפעס צו זאגען, איהם אויסגעטהאָן, און אַלעס איז געווען נאָס. מען האט דערנאָך געפונען דעם הוט אויף אַ פעלזען, וואס ליעגט ביים אָבהאַנג פון באַרג נעבען טהאַל, און מען קען ניט פערשטעהען, ווי אזוי ער איז ארויפגעגאַנגען דעם פעלזען אין אַזאַ פינסטערער און נאָסער נאָכט און איז ניט אַרונטערגעפאלען.

ער האט זיך אריינגעלעגט אין בעט און איז לאַנג געשלאָפען. דער דיענער האט איהם געפונען שרייבענדיג, ווען ער איז געקומען אויפ'ן צווייטען טאָג איהם ברענגען קאַפּע.

פאלגענדעס האט ער געשריבען אין א בריעף צו לאַטמען:
 „צום לעצטען מאָל אַלזאָ, צום לעצטען מאָל מאַך אײך אויף די
 אויגען. אַך, מעהר וועלען זײ די זונן שױן נײט זעהען; א טרױבער,
 געבעלדיגער טאָג האַלט די זונן פּערדעקט. אויב אזױ, דאָן טרױער
 נאַטור! דײן זױהן, דײן פּרײנד, דײן געלײעבטער דערנעהנטערט זײך
 צום סוף! לאַטמע! דאָס איז אײן געפױהל, וואָס האָט קײן גלײכען,
 און דאָך קומט עס ווי נאָך אַ חלום זײך צו זאָגען: „דאָס איז דער
 לעצטער טאָג!“ דער לעצטער, לאַטמע! אײך האָב גאָר קײן בעגריעף
 פאַר'ן וואָרט דער לעצטער! שטעה אײך נײט דאָ אין מײן גאַנצער
 קראַפט, און דאָך, מאָרגען וועל אײך לײגען אויסגעשטרעקט אויף
 דער ערד.

„שטאַרבען? וואָס איז דאָס? זעה נאָר, מיר חלום'ן, ווען מיר
 רעדען פון טױט. אײך האָב שױן געזעהען מאַנכע מענשען שטאַרבען;
 אבער די מענשהײט איז אזױ אײנגעבילדעט, אז זי האָט גאָר קײן
 בעגריעף פון דעם אָנפאַנג און סוף פון אײהר לעבען. יעצט נאָך ביסטו
 מײנע, אײך בין דײנער! דײנער, אַך, געלײעבטע! און אין אײן אויך
 גענבלײק, צורײסען, געשיעדען, פּיעללײכט גאָר אויף אײביג! — נײן,
 לאַטמע, נײן! ווי אזױ קען אײך אונטערגעהען? ווי קענסטו אונטער
 געהען? מיר עקזיסטירען דאָך! אונטערגעהען? וואָס הײסט דאָס?
 דאָ האָסטו וויעדער אַ וואָרט! אַ לעדיגע שאַלעכץ! אָהן אַ שום
 געפױהל פאַר מײן האַרץ. — טױט, לאַטמע! פּערשפּאַרט אין דער
 קאַלטער ערד, אזױ ענג, אזױ פּינסטער! — אײך האָב געהאַט אַ פּרײנד
 דין, וואָס איז געווען אַלצדינג פאַר מיר אין מײן הײפּלאַזער יונגענד;
 זי איז געשטאַרבען און אײך בין נאָכגעגאַנגען נאָך אײהר לױה. אײך
 בין געבליעבען שטעהען ביים קבר, ווי מען האָט אַרונטערגעלאָזען
 דעם אַרון. דאָן אַרויסגעצױגען די שטריק פון אונטער אײהר און
 אַרויפגעשאַטען די ערשטע לאַפּעטע ערד. יעדע לאַפּעטע ערד האָט
 אַרויסגעבראַכט עפעס אַ דומפּפען טאָן, אַלץ דומפּפער און דומפּפער
 בײ אַלעס איז בעדעקט געוואָרען. אײך בין אומגעפאַלען נעבען קבר
 — אויסער זײך, אויפגערגנט, פּער'צרה'ט, מײן האַרץ צורײסען אבער
 אײך ווײס נײט ווי דאָס איז געווען — ווי מיט מיר וועט עס געשעהען
 — שטאַרבען! קבר! אײך פּערשטעה נײט די ווערטער!
 „זײ מיר מוחל! זײ מיר מוחל! נעכטען — עס האָט בעדאַרפט

זיין דער לעצטער אויגענבליק פון מיין לעבען! אך, דו מלאך, צום ערשטען מאל, צום ערשטען מאל האט מיר דורכגענומען און א ספק דאס אינוועניגע-ערנסטעס, דורכגליהענדעס און גליקליכעס געפיהל: „זי ליעבט מיר! זי ליעבט מיר!“ אויף מיינע ליפען ברענט נאך דאס הייליגע פייער, וואס האט ארויסגעשטראמט פון דיר; נייעס און ווארעמעס גליק איז אין מיין הארצען. זיי מיר מוחל! זיי מיר מוחל!

„אך, איך האב געוואוסט, אז דו ליעבסט מיר, איך האב עס גע-וואוסט פון די ערשטע נשמה-פולע בליקען, פון דעם ערשטען האנד-דרוק; און דאך, ווען איך בין געווען אוועק, ווען איך האב געזעהען אלבערט'ן נעבען דיר, בין איך וויעדער אריינגעפאלען אין פיעבער-האפטע ספקות.

„געדענקסטו די בלומען, וואס דו האסט מיר געשיקט? דא-מאלס, ווען דו האסט ניט געסמייעט, אין יענער געזעלשאפט, מיר צו זאגען א ווארט אדער גיבען די האנד? א האלבע נאכט האב איך פאר זיי געקניעט און זיי האבען מיר פערזיגעלט דיין ליעבע. אבער, אך, דיעזע איינדריקע זיינען פאראיבער, פונקט ווי דאס געפיהל פון זיין גאט פערשווינדעט פון דער נשמה פון דעם גלויביגען, וועלכעס האט איהם אָנגעפילט מיט גליק.

„דאס אלעס געהט פאראיבער, אבער קיין אייביגקייט קען אויס-לעשען דאס גליהענדע לעבען, וואס איך האב נעכטען גענאָסען אויף דינע ליפען, וואס איך פיהל אין מיר!“ „זי ליעבט מיר!“ דיעזע האנד האט זי ארומגענומען, דיעזע ליפען האבען געציטערט אויף איהרע ליפען, דיעזעס מויל האט געשטאמעלט אויף איהר מויל. זי איז מיינע! דו ביסט מיינע! יא, לאָטטע, אויף אייביג!

„און וואס איז דאס, וואס אלבערט איז דיין מאן? מאן! דאס איז נאָר פאר דיעזער וועלט, — און פאר דיעזער וועלט איז עס ניט א זינד, אז איך זאל דיר ארויסרייסען פון זיינע אָרעמס און אין מיינע אריינגעהען? זינד? גוט, און איך בעשטראַף מיר דערפאר; איך האב די זינד פערזוכט אין איהר גאַנצעס הימלישעס פערגניגען, איך האב אריינגעזויגען אין מיין הארצען לעבענס-באַלזאם און קראַפט. פון דיעזען אויגענבליק אָן ביסטו מיינע! מיינע, אך, לאָטטע! איך געה פאראויס, איך געה צו מיין פאטער, צו דיין פאטער. פאר איהם

וועל איך מיך בעקלאָגען און ער וועט מיך טרייסטען ביז דו וועסט קומען. דאָן וועל איך דיר ענטקעגען לויפען, דיר אומארמען און בלייבען ביי דיר אין דער געגענוואָרט פון דעם אונגענדליכען און אייביגער אומארמונג.

„איך חלום ניט, איך פאַנטאַזיר ניט. נאָהענט צום קבר ווערט עס מיר ליכטיגער. מיר וועלען זיין! מיר וועלען זיך וויעדער זע-הען! די מוטער זעהען — איך וועל זי זעהען, איך וועל זי געפינען, אָך! און פאר איהר אויסגיסען מין הארץ! דיין מוטער, דאס בילד פון דיר!“

ארום עלף א זייגער האט ווערטהער געפרעגט זיין דיענער, אויב אַלבערט איז שוין צוריק געקומען. דער דיענער האט געענטפערט, „יא,“ ווייל ער האט שוין געזעהען זיינע פערד דורכפיהרען. דערביי האט איהם ווערטהער דערלאנגט אן אָפען צעטעל מיט דיעזען אינ-האַלט:

„וויילט איהר מיר ניט לייען אייערע פיסטוילען אויף א רייזע? לעבט וואָהל!“

די ליעבע פרוי האט די לעצטע נאכט וועניג געשלאָפען; וואס זי האט מורא געהאַט, איז שוין געווען ענטשיידען. איהר בלוט, וואס איז זאָנסט אזוי ריין און אזוי גרינג געווען, איז געווען אין אַ פיעבער-האפטער עמפערונג; טויזענדערליי געפיהלען האבען צוריסען דאס שעהנע הארץ. איז עס געווען דאס פייער פון ווערטהער'ס אומאַר-מונגען, וואס האט אזוי געברויזט אין איהר בזוים? איז עס געווען כעס געגען זיין סמייען? איז עס געווען דער פערגלייך פון איהר געגענוואָרט מיט יענע צייטען פון אונשוילד און פערטרויען אויף זיך זעלבסט? ווי קען זי בעגעגענען איהר מאַן? ווי קען זי איהם אַלעס דערזעהלען, וועלכע זי שפירט, אז זי מוז, און דאָך קען זי זיך ניט טרויען דאס צו טהאָן? זיי האבען שוין אזוי לאנג געשוויגען, זאָל זי איצט רעדען די ערשטע? זאָל זי, אין אזא אונפאַסענדער צייט, מאַכען פאר איהם דיעזע אונערוואַרטעטע ענטדעקונג? זי האט גע-ציטערט, אז דער פאַקט אַליין, דאס ווערטהער איז דאָרט געווען, וועט שוין מאַכען אַ שלעכטען איינדרוק אויף אַלבערט'ן, און היינט נאָך דיע-

זע קאמפאסטראָפּע? קען זי ערוואַרטען איהר מאַן זאָל קיין חשד ניט האבען? קען זי ווינשען ער זאָל אריינקוקען טיעף אין איהר נשמה? נאָך מעהר: קען זי זיך מאַסקירען געגען יענעם, פאר וועלכען זי האט קיינמאָל קיין סודות ניט געהאט? אזעלכע געדאַנקען האבען זיך גע־דרעהט אין איהר מח און זי האט ניט געוואוסט, וואס צו טהון. נאָר די געדאַנקען זיינען יעדעס מאָל צוריק געגאַנגען צו ווערטהער'ן, וועלכער איז פאר איהר געווען פערלאָרען און, צו איהר שמערץ, האט זי איהם געמוזט לאָזען אין זיין פערצווייפלונג.

ווי שווער די לאַסט איז אויף איהר געלעגען! אזעלכע קלוגע און גוטע מענשען הייבען פלוצלינג אָן, צוליעב פערבאַרגענע פער־שיעדענהייטען, צו שווייגען; יעדער האט נאָכגעדענקט איבער דעם רעכט און אונרעכט פון דעם אַנדערן און די פערהעלטניסע האבען זיך אזוי פערדרעהט, אז עס איז אונמעגליך געווען זיך ארויסצודרע־הען. ווען זיי וואָלטען פריהער געווען פערטרויעליכער, ווען די ליעבע וואָלט מעהר געעפענט זייערע הערצער, וואָלט מען נאָך פיעללייכט געקענט ראַטעווען אונזער פריינד.

עס איז צוגעקומען נאָך אַ זאָנדערבאַרער צושטאַנד. ווי מיר ווייסען עס פון זיינע בריעף, האט עס ווערטהער קיינמאָל ניט גע־האַלטען פאר קיין סוד, אז ער וויל אוועק פון דער וועלט. אַלבערט האט מיט איהם אַ סך מאָל גערעדט דאריבער. אויך האט לאַטטע און אַלבערט פיעלע מאָל זיך דורכגערעדט וועגען דעם. אַלבערט, וועלכער האט געהאַט אַן עקעל פאר זעלבסטמאָרד, האט ערקלערט, אז ער צווייפעלט אין ווערטהער'ס ערנסט. ער האט ניט נאָר איינ־מאָל אזוי חוזק געמאַכט פון ווערטהער'ן, אז דאס האט געווירקט אויף לאַטטע'ן, זי זאָל איהם ניט נעהמען ערנסט. דאס האט זי אפילו בערוהיגט, אבער דאס האט זי געשמערט מיטצוטהיילען איהר מאַן איבער די נייע זאָרגען.

אַלבערט איז צוריקגעקומען און לאַטטע איז איהם ענטקעגען גע־גאַנגען מיט אַ פערלעגענער שנעללִקייט; ער איז ניט געווען מונטער, ווייל זיין געשעפט איז איהם ניט געלונגען. ער האט געפונען אין דעם שכן, דעם אַמטמאַן, אַ האַרטען און קלייניקען מענשעלע. דער שלעכטער וועג האט איהם אויך אויפגערעגט.

ער האט געפרעגט, אויב עס האט ניט עפעס פאסירט, און זי האט איבעראיילט געענטפערט:

„ווערטהער איז נעכטען ביי נאכט דאָ געווען. ער האט גע-
פרעגט, אויב עס זיינען געקומען בריעה, און מען האט איהם געענט-
פערט, אז עטליכע בריעה און פעקלעך ליגען אין זיין צימער.“

אַלבערט איז ארויסגעגאנגען און לאָטטע איז געבליעבען אליין.
די געגענווארט פון דיעזען מאן, וואס זי האט געליעבט און געהערט,
האט געמאכט אַ נייעם איינדרוק אויף איהר הארץ. דער זכרון און
זיין עדעלקייט, זיין לייעבע און גוטסקייט האט אביסעל בערוהיגט איהר
געמיטה. זי האט געפיהלט עפעס אַ היימליכען פערלאַנג איהם נאָך-
צוגעהען. זי האט גענומען איהר ארבייט און איז אריין אין זיין
צימער ווי זי פלעגט אָפט טהון. זי האט איהם געפונען כעשעפטיגט
אויפברעכענדיג די פאָקעטען, אום זיי צו לעזען. אייניגע האבען ניט
אויסגעזעהען צו זיין זעהר אַנגענעהם. זי האט איהם געשטעלט איי-
ניגע פראגען, וואס ער האט קורץ בעענטפערט, דאן איז ער צוגעגאנגען
צום שרייב־טיש.

אָט אזוי האבען זיי צוגעבראַכט אַ שטונדע, און אין לאָטטע'ס
געמיטה איז עס געוואָרען אַלץ פינסטערער. זי האט געפיהלט, ווי
שווער עס וועט איהר זיין צו ענטדעקען פאר איהר מאן, וואס עס איז
געלענען אויף איהר הארצען, אפילו ווען ער זאָל זיין ביי דער שטי-
מונג. זי איז אריינגעפאלען אין אַן אומעם, וואס האט איהר נאָך
ערגער געמאכט, ווייל זי האט געמוזט ארונטערשלינגען איהרע
טרערען.

די ערשיינונג פון ווערטהער'ס דיענער האט זי געזעטצט אין דער
גרעסטער פערלעגענהייט. דער דיענער האט דערלאנגט אַלבערט'ן
דאס צעטעל. אַלבערט האט דאס איבערגעלייענט און גאנץ געלאָסען
האט ער געזאָגט צו זיין פרוי:

„גיב איהם די פיסטוילען.“

צום דיענער: „איך וויל איהם אַ גליקליכע ריזע.“

דאס איז געפאלען אויף איהר ווי אַ דונערשלאַג. זי האט ניט
געקענט אויפשטעהען און זי האט ניט געוואוסט, וואס עס איז מיט
איהר.

ענדליך האט זי זיך אויפגעהויבען, לאַנגזאַם צוגעגאנגען צו דער

וואָנט, ציטערענדיג אַרונטער גענומען די געוועהרען, אָבגעווישט דעם שטויב און געצעגערט. זי וואָלט נאָך לאַנג געצעגערט, ווען אַלבערט וואָלט זי ניט געצוואונגען דורך אַ פּרעגענדען בליק.

זי האט געגעבען דעם דיענער דאָס אונגליקליכע ווערקצייג, ניט קענענדיג אַרויסברענגען אַ וואָרט. ווען ער איז אַרויס פון הויז, האט זי צונויפגעלעגט איהר אַרבייט, אַריין און ניט געוואוסט וואָס צו טהון. איהר האַרץ האט איהר געזאגט אַלערליי שרעקליכע זאַכען. באַלד האט זי זיך געוואָלט וואַרפען איהר מאַן צו די פיס, איהם דערצעהלען, די געשיכטע פון דעם פאַריגען אבענד, איהר שולד מיט אַלע איהרע געפיהלען; דאָן האט זי ניט געזעהען קיין אויסוועג פון אַזאַ לאַגע, וועגיגסטענס אַזוי, ניט דערצעהלט, וועט זי קענען אפשר בעוועגען איהר מאַן, ער זאָל צוגעהן צו ווערטהער'ן.

דער טיש איז שוין געווען געגרייט, און אַ גוטע פריינדין, וואָס איז אַריינגעקומען עפעס פּרעגען, האט געוואָלט אַרויסגעהען, אבער זי איז געבליעבען און געמאַכט ערטרגליק די אונטערהאַלטונג ביים טיש; מען האט זיך געצוואונגען, מען האט גערעדט, מען האט דער-צעהלט, מען האט זיך פּערגעסען.

דער דיענער איז געקומען מיט די פיסטוילען צו ווערטהער'ן, וועלכער האט זיי צוגענומען מיט גרויסער פרייד, ווען ער האט גע-הערט, אַז לאַטטע אַליין האט זיי איהם געגעבען. ער האט זיך גע-הייסען ברענגען ברויט און וויין, געהייסען דעם דיענער געהען עסען, און ער האט זיך אַוועקגעזעצט שרייבען.

„דורך דינע הענד זיינען זיי געגאַנגען, דו האָסט פון זיי אָבגע-ווישט דעם שטויב, איך קוש זיי טויזענד מאַל, ווייל דו האָסט זיי בעריהרט; און דו, הימלישער גייסט, קוקסט אַרונטער גינסטיג אויף מיין בעשלוס! דו, לאַטטע, האָסט מיר דערלאַנגט דאָס ווערקצייג, דו, פון וועמעס הענד, איך האב געזוכט דעם טויט, און, אַך, יעצט עמפּפאַנג איך איהם! אַך, איך האב אויסגעפרעגט מיין דיענער. דו האָסט געציטערט, ווען דו האָסט זיי איהם דערלאַנגט, האָסט ניט געזאָגט קיין לעבן-וואָהל! — וועה, וועה, קיין לעבן-וואָהל! — האָסטו פאַר מיר פּערשלאָסען דיין האַרץ צוליב דעם אויגענבליק, וואָס האט מיך אויף אייביג צוגעפּעסטיגט צו דיר? לאַטטע, אפילו טויזענד

יאָהרען וועלען ניט אויסלעשען דיעזען איינדרוק. איך פיהל עס, דו קענסט ניט האַסען יענעם, וועלכער גליהט אזוי פאר דיר."

נאָך טיש, האט ער געהייסען דעם דיענער אלעס איינפאַקען. ער האט צוריסען פיעלע פאַפירען, ער איז ארויסגעגאַנגען און בע-צאהלט חובות. ער איז וויעדער צוריק געקומען, וויעדער צוגעגאַנגען צום טויער, ניט קוקענדיג אויפ'ן רעגען. ער איז אריין אין גראַפ'ס גאַרטען, ארום געגאַנגען, און ווען עס איז נאַכט געוואָרען, איז ער צוריק געקומען.

"ווילהעלם! איך האב געזעהען צום לעצטען מאָל פעלד, וואָלד און הימעל. אויך דו לעב וואָהל. ליעבע מוטער, פערצייהע מיר. טרייסט זי, ווילהעלם, גאָט זאָל אייך בענשען. מיינע זאכען זיינען אַלע געבראַכט געוואָרען אין אָרדנונג. לעבט וואָהל. מיר וועלען זיך נאָך וויעדער זעהען, אבער פרייליכער."

"אַלבערט, איך האב דיר שלעכט בעלוינט, אבער דו ביסט מיר מוחל. איך האב געשטערט דעם פריעדען פון דיין הויז, איך האב אריינגעבראַכט חשך צווישען אייך. לעב וואָהל, איך וועל מאַכען אַ סוף דערפון. אָך, הלואי זאָלט איהר זיין גליקליך דורך מיין טויט. אַלבערט! אַלבערט! מאַך גליקליך דעם מלאך! דערפאר זאָל אויף דיר רוהען גאָט'ס ברכה."

ער האט נאָך, אין יענעם אבענד, פיעל פערבראַכט איבער זיינע פאַפירען. פיעלע צוריסען און אריינגעוואָרפען אין אויווען. אייניגע פעקלעך אַרעסירט צו ווילהעלם'ן, האט ער פער'חתם'עט. זיי הא-בען ענטהאַלטען קליינע אויפזעמצע, אָבגעריסענע געדאַנקען, פון וועלכע איך האב געזעהען פערשיעדענע. ארום צעהן אַ זייגער האט ער געלאָזען מאַכען פייער, געשיקט דעם דיענער שלאָפען. דער

דיענער האט זיך געלעגט אין זיינע קליידער, כדי ער זאל קענען אויפ-
שטעהען גאנץ פריה און זיין צו דער האנד, ווייל זיי בעל-הבית האט
איהם געזאגט, אז די פאסט-פערד וועלען צוקומען צום הויז פאר זעקס
א זייגער.

„נאך עלף.

„אלעס איז אזוי שטיל ארום מיר, און מיין נשמה איז אזוי
רוהיג. איך דאנק דיר גאָט, וואס דו שענקסט מיר דיזען לעצטען
אויגענבליק פון ווארעמקייט און קראפט.

„געליעבטע! איך געה צו צום פענסטער און איך זעה נאך דורך
די שטורמדיגע, פאראיבערגעהענדע וואַלקען, איינציגע שטערען אויפ'ן
אייביגען הימעל. ניין, איהר וועט ניט ארונטערפאלען. דער אייבי-
גער טראַגט אייך און מיך ביי זיין האַרצען. איך זעה נאָרד-שטערען,
דעם ליעבסטען פון אלע שטערען. ווען איך בין ביי נאכט ארויס
פון דיר, ווען איך בין געשטאנען נעבען דיין טויער, איז ער געשטאנען
געגענאיבער מיר. מיט וואס פאר א בעגייסטערונג איך האב איהם
געזעהען. איך האב איהר אָפט, מיט אויפגעהויבענע הענד, איהם גע-
מאכט פאר מיין צייכען, צום הייליגען סימן פון מיין געגענווערט-
גען גליק. און נאך — אבער, לאַטע, וואס דערמאָהנט מיך ניט
אן דיר?

„ליעבעס שאטענבילד! איך גיב דיר עס צוריק, לאַטע! און
איך בעט דיר דו זאָלסט עס עהרען. טויזענד, טויזענד קושען האב
איך דארויף אָבגעדריקט; איהם טויזענד גרוסען געגעבען, ווען איך
בין אריין אָדער ארויסגעגאנגען.

„איך האב, אין א בריוועל, געבעטען דיין פאטער, ער זאל בע-
שימצען מיין קערפער. אויפ'ן קירכען-הויף געפינען זיך צוויי לינדען-
בויער, דאָרט ביים עק פון פעלד; דאָרט וויל איך רוהען. ער קען
און וועט דאס טהון פאר א פריינד. בעט דו איהם אויף. איך וויל
ניט צומיטעהן פרומע קריסטען זיי זאָלען לעגען זייערע קערפערס
נעבען אן אונגליקליכען. איך וואָלט זעהר וועלען איהר זאָלט מיך
בעגראָבען אויפ'ן וועג, אָדער אין אן איינזאמען טהאָל, כדי דער כהן
און לוי זאָלען זיך קענען בענשען, ווען זיי וועלען פארבייגעהען און
דער שומרני זאל דערביי פערלייערען א טרער.

„דאָ, לאַטע! איך שוידער ניט, אָנצונעהמען דעם קאַלטען און

שרעקליכען בעכער, פון וועלכען איך זאָל טרינקען די בערווישונג פון טויט. דו האָסט מיר איהם דערלאנגט, און איך צעגער ניט. אַלעס! אַלעס! אזוי וועלען זיין ערפיללט אַלע ווינשע און האָפנונגען פון מיין לעבען. אזוי קאלט, אזוי פעסט אָנצוקלאַפען אָן דעם קופערנעם טויער פון טויט.

„ווי גוט מיר איז, וואס איך קען געניעסען פון דעם גליק צו שטאַרבען פאר דיר! לאָטטע, פאר דיר מיך מקריב צו זיין! איך וואָלט געשטאַרבען מוטהיג און פרעהליך, ווען איך וואָלט דיר געקענט צוריק געבען די רוה, דאס גליק פון דיין לעבען. אבער, אַך, דאס איז נאָר בעשערט פאר וועניג עדעלע, צו פערניעסען זייער בלוט פאר די זייעריגע און דורך זייער טויט פערשאפען אַ נייעס הונדערטפאַכיגעס לעבען פאר זייערע פריינד.

„לאָטטע, אין דיעזע קליידער וויל איך בעגראָבען ווערען; דו האָסט זיי בעריהרט, געהייליגט; דיין פאטער האב איך אויך דאס געבעטען. מיין נשמה שוועבט איבער'ן ארון. מען זאָל מייע קעשע נעס ניט בעזוכען. דיעזע בלייד-רויטע שלייפע, וואס דו האָסט גע- האט אויף דער ברוסט, ווען איך האב דיר געפונען צווישען די קינד- דער. — אַך, קוש די קינדער טויזענד מאָל און דערצעהל זיי איבער דעם שיקזאַל פון זייער אונגליקליכען פריינד. די לעבענקע! ווי זיי וויינען ארום מיר. אַך, ווי איך האב מיך צו דיר צוגעשלאָסען, פון דעם ערשטען אויגענבליק אָן! — דיעזע שלייפע זאָלען מיט מיר בעגראָבען ווערען; דו האָסט זיי מיר געשענקט צו מיין געבורטס- טאָג! ווי איך האב דאס אַלעס איינגעשלונגען! — אַך, איך האב ניט גערעכענט, אז דער וועג וועט מיך פיהרען אַהער. — זיי רוהיג, איך בעט דיר, זיי רוהיג!

„זיי זיינען געלאָדען — עס שלאָגט צוועלף! אזוי זאָל עס זיין!
— לאָטטע, לעב וואָהל!“

א שכן האט געזעהען דעם בליטיץ פון פולווער און געהערט דעם קראַך פון שאַס; אזוי ווי אַלעס איז אבער שטיל געוואָרען, האט ער זיך מעהר ניט בעקימערט.
אין דער פריה, ארום זעקס אַ זייגער, איז דער דיענער אריינגע-

קומען מיט'ן ליכט. ער האט געפונען זיין בעל־הבית אויף דער ערד, דעם פיסטויל און בלוט. ער האט גערופען, איהם אָנגעכאַפט; קיין ענטפער, ער האט נאָך געכאַרבעלט. ער איז געלאָפּען נאָך אַ דאָקטאָר און צו אַלבערט'ן. לאָטטע האט געהערט קלינגלען, זי האט אָנגעהויבן בען צו ציטערן אין אַלע איהרע אברים. זי האט אויפגעוועקט איהר מאַן. זיי זיינען אויפגעשטאַנען. דער דיענער, וויינענדיג און שטאַמם לענדיג, האט געבראַכט די נאַכריכט. לאָטטע איז אַניעדער געפאַלען אָנהעמעטיג פאר אַלבערט'ן.

ווי דער דאָקטאָר איז געקומען צום אונגליקליכען, האט ער איהם געפונען אויף דער ערד שוין פארביי. דער דופק האט נאָך אפילו געקלאָפּט, אבער אַלע גליעדער זיינען געווען געלעהמט. איבער'ן רעכטען אויג האט ער זיך דורכגעשאַסען דעם קאָפּ, אַז דאס געהירן האט ארויסגעשפּריצט. מען האט איהם נאָך געשלאָגען צו דער אָדער ביים ארעם, דאס בלוט האט אָנגעהויבען צו לויפּען, ער האט נאָך גע־אטהעמט.

פון דעם בלוט אויף דער פאַרענטשע פון ביינקעל, האט מען זיך געמערקט, אַז ער האט זיך געשאַסען זיטצענדיג ביים שרייב־טיש. דאן איז ער ארונטערגעפאַלען און קאָנוואַלסיוו האט ער זיך געקיי־קעלט אַרום שטוהל. ער איז געלעגען ענטקערפטעט געגען פענסטער אויפ'ן רוקען. ער איז געווען אָנגעטהאָן, מיט די שטיוועל, אַ בלויען פראַק און אַ געלע וועסט.

דאס הויז, די שכנים, די שטאָרט איז אויפגערודערט געוואָרען. מען האט געלעגט ווערטהער'ן אויפ'ן בעט, פערבונדען זיין שטערען. זיין געזיכט איז שוין געווען ווי פון אַ טויטען. ער האט ניט געריהרט מיט קיין אבר. די לונג האט נאָך שרעקליך געכאַרבעלט, באַלד שוואַכער, באַלד שטאַרקער; מען האט ערוואַרטעט זיין ענדע. פון דעם וויין האט ער געטרונקען בלוזי איין גלאָז. „עמיליאַ גאַלאַטטי“ איז געלעגען אָפּען אויפ'ן שרייב־טיש. פון אַלבערט'ס שרעקליכען צושטאַנד, פון לאָטטע'ס יאמער — וועל איך שוין בעסער שווייגען.

דער אַלטער אַמטמאַן איז געקומען צו לויפּען ווי ער האט נאָך געהערט די נאַכריכט. ער האט געקוישט דעם גוסס בשעת הייסע טרע־רען זיינען פון איהם געלאָפּען. זיינע עלטערע זיהן זיינען באַלד

נאָכגעקומען צופום. זיי זיינען אַרויפגעפאלען אויפ'ן בעט אין דעם אויסדרוק פון דעם גרעסטען שמערץ. זיי האבען געקושט זיינע הענר און זיין מויל. דער עלטסטער, וועלכען ער האט געליעבט אַם מיין סטען, האט זיך אזוי אָנגעקלעפט אָן זיינע ליפען, ביז ער איז געוואָרן רען אויסער זיך און מען האט איהם געמוזט אַברייסען פון איהם מיט געוואָלט.

אַרום צוועלף אַ זייגער, מיטאנגצייט, איז ער געשטאַרבן. די געגענוואָרט פון דעם אַמטמאַן האט אָנגעהאַלטען אַן איבערגעלויף. ביי נאַכט, אַרום עלף, האט ער איהם געלאָזען בעגראָבען, ווי ער האט פערלאָנגט. דער אַלטער און די זיהן זיינען געגאַנגען צו דער לוייה. אַלבערט האט ניט געקענט. מען האט מורא געהאַט פאר לאַטטע'ס לעבען. אַרבייטער האבען איהם געטראָגען. קיין גייסליכער האט איהם בעגלייטעט.

דאס מערבען

פארווארט צו „דאס מערכען“.

„דאס מערכען“ איז דער אָריגינאַלער טיטעל פון דיעזען קליינעם ווערק. אויף אידיש וואָלט מען דאס אַם בעסטען איבערוועטצט מיט „די בבא מעשה“, און עס וואָלט אויך געווען דער פאַסענדער טיטעל דערפאַר.

„דאס מערכען“ האט ארויסגערופען אַ גאַנצע ביבליאָטעק מיט פירושים, באַלד אזוי פיעל ווי דער צווייטער טהייל פון „פאַוסט“. אבער, דער אמת איז, אַז געטהע'ן האט זיך גאָר קיין מאָל ניט גע'חלום'ט צו פערקערפערן אין „מערכען“ די געדאַנקען, וואס זיינע מפרשים האבען איהם צעגעשריעבען.

ווי געזאגט, איז „דאס מערכען“ ניט מעהר ווי אַ בבא-מעשה, און געטהע האט געוואָלט ווייזען, אַז אויך אויף דיעזען פעלד איז ער אַ מייסטער.

דאָ און דאָרט איז מעגליך, אַז ער האט געמאַכט מאַנכע אַנדיי-טונגען אויף די העררשענדע פירסטען, זיינע פריינד פון זיין צייט. אין אלגעמיינעם אבער, איז דאס בלויז אַ בבא-מעשה, מיט וועלכער מען זאָל שפייזען די פאַנטאַזיע פון מענשען, וואס זוכען פאַנטאַזיע צוליב פאַנטאַזיע.

דער איבערוועטצער.

דאס מערכען

נעכען דעם גרויסען טייך, וועלכער איז נאָר וואס שטאַרק אָנגע-
שוואַלען געוואָרען פון א גרויסען רעגען און איז דערפאר ארויס פון
זיינע ברעגעס, האט זיך געפונען א קליין שטיבעלע.. דאָרט איז גע-
לעגען דער אַלטער שיפער, מיעד פון דעם טאָג ארבייט, און איז גע-
שלאַפען. ארום האַלבע נאַכט האבען איהם אויפגעוועקט עטליכע
הויכע שטימען; ער האט געהערט, אז רייזענדע ווילען, מען זאָל זיי
אריבערפיהרען.

אזוי ווי ער איז ארויסגעקומען פאר דער טהיר, האט ער דער-
זעהען צוויי גרויסע איררליכטער שוועבענדיג איבער דעם שיפעל. זיי
האבען איהם פערזיכערט, אז זיי איילען זיך שטאַרק און וואַלטען שוין
וועלען זיין פון יענער זייט ברעג.

דער אַלטער האט זיך ניט פערזאמט, ארויסגערוקט זיך און
אָועקגעפאהרען מיט דער געוועהנליכער שנעלקייט גלייך איבער'ן
שטראָם. דערווייל האבען די אונבעקאנטע געשריען און געליאַרעמט
עפעס אין אַן אונבעקאנטער שפראך און מעהרערע מאָל אויסגעבראָ-
כען אין אַ הויכעם געלעכטער. בשעת מעשה זיינען זיי געשפרונגען
אויף דער פאַרענטשע, אויף די ביינק און אויפ'ן באָדען פון שיפעל.

„דאס שיפעל שאַקעלט זיך!“ האט דער אַלטער אויסגעשריען,
„און ווען איהר זייט אזוי אונרוהיג, קען זיך עס נאָך איבערקעהרען.
זעטצט זיך, איהר ליכטער!“

זיי האבען אויסגעבראָכען אין אַ גרויסעם געלעכטער, געשפּאַך
טעט פון דעם אַלטען און זיינען געווען נאָך אונרוהיגער ווי פריהער.
ער האט אריבערגעטראָגען זייער וואויווען מיט גערולד און איז באַלד
געווען פון יענער זייט.

„אָט דאָ האט איהר פאר אייער מיה,“ האבען די רייזענדע אויס-

געשריען און זיך אָנגעהויבען צו טרייסלען. דאָן זיינען אַרויסגעפאַר
לען פון זיי פיעלע גלענצענדע גאָלד שטיקלעך, און זיי זיינען געבליע-
בען אין נאַסען שיפעל.

„אום נאָטעס ווילען, וואס טהוט איהר?“ האט דער אַלטער אויס-
געשריען, „איהר וועט מיך ברענגען אין גרעסטען אונגליק! ווען איין
גאָלד־שטיקעל וואָלט אריינגעפאלען אין וואסער, דאָן וואָלט דער
שטראָם, וואס קען ניט ליידען דיעזעס מעטאַל, זיך אויפגעהויבען אין
שרעקליכע כוואַליעס און פערשלונגען מיך מיט'ן שיפעל; און ווער
ווייס ווי עס וואָלט מיט אייך צוגעגאַנגען. נעהמט אייך בעסער צוריק
אייער גאָלד.“

„מיר קענען ניט אויפהייבען וויעדער דאס, וואס מיר האבען
איינמאַל אָבגעטרייסעלט,“ האט איינער געענטפערט.

„אויב אזוי מאכט איהר מיר נאָר בלויו ארבייט,“ האט דער
אַלטער געזאגט בשעת ער האט זיך אָנגעבויגען און אריינגעוואָרפען
די גאָלד־שטיקלעך אין זיין היטעל. דאָן האט ער ווייטער געזאגט:
„יא, איהר מאכט מיר די ארבייט, איך זאָל זיי צוזאַמען נעהמען,
אוועקטראָגען אויפ'ן לאַנד און זיי בעגראָבען.“

די איררליכטער זיינען דערווייל אַרויסגעשפרונגען פון שיפעל,
און דער אַלטער האט אויסגערופען:

„און וואס הערט זיך מיט מיין לוינ?“

„ווער עס נעהמט ניט קיין גאָלד, מעג ארבייטען אומזיסט!“
האבען אויסגעשריען די אוררליכטער.

„איהר מוזט וויסען, אז מיך בעלוינט מען נאָר מיט פרוכטען פון
דער ערד.“

„מיט פרוכטען פון דער ערד? פע! מיר האבען זיי קיינמאַל
ניט געגעסען!“

„און דאָך קען איך אייך ניט אָבלאָזען, ביז איהר וועט מיר צו-
זאָגען, אז איהר וועט מיר ברענגען דריי קאָהלהויפטער, דריי אַרטי-
שאַקען (* און דריי גרויסע ציבעלעס.“

(* אונזער אידישע שפראַך איז ליידער אזוי אַרעם, אז מען קען
נאָר ניט איבערזעצען קאָהלהויפטער און אַרטישאַקען. קאָהלהויפ-

די איררליכטער האבען געוואָלט שפּאַסענדיג אוועקגעהן, אבער זיי האבען זיך פּלוצלינג געפיהלט צונעקאוועט צו דער ערד; דאס איז ביי זיי געווען דאס אונאַנגענעםטע געפיהל, וואס זיי האבען אַמאָל געפיהלט. זיי האבען איהם דערפאר פּערשפּראַכען זיין פּאָר דערונג נאָכצוגעבען; ער האט זיי אָבגעלאָזט און איז אוועק. ער איז שוין געווען ווייט אוועק, ווען זיי האבען איהם נאָכ געשריען;

„הער, אַלטער! הערט, אַלטער! מיר האבען פּערגעסען דאס וויכטיגסטע!“

ער איז שוין געווען ווייט אוועק און זיי ניט געהערט. ער האט זיך געשיפט אין יענער זייט פון דעם טייך, וואו עס האט זיך געפונען א בערגיגע געגענד, וואוהין דאס וואסער האט קיינמאָל ניט געקענט צוקומען. דאָרט האט ער געוואָלט פּערשארען דאס געפּעהרליכע גאָלד. דאָרט האט ער געפונען צווישען הויכע פעלזען אן אונגעהייר ערן גרוב; אַהין האט ער אריינגעשאַטען דאס גאָלד און איז צוריק געפאָהרען צו זיין שטיבעל.

אין דיעזען גרוב האט זיך געפונען די שעהנע גרינע שלאַנג, וועלכע האט זיך אויפגעכאַפט פון איהר שלאָף, הערענדיג דעם קלאַנג פון אַרונטערפּאַלענדען גאָלד. זי האט קוים גוט בעטראַכט די גלענצענדע שטיקלעך, ווען זי האט זיך געגעבען א וואָרף אויף זיי מיט גרויסער נייגיעריגקייט און זיי אַלע איינגעשלאָנגען; זי האט אויפגעזוכט אַלע, אפילו יענע, וואס זיינען געפאלען צווישען די בוישיגע בוימלעך און אין די פעלזען שפּאַלטען.

אזוי ווי זי האט זיי נאָר פּערשלאָנגען, האט זי באַלד געפיהלט מיט גרויס פּערגניעגען ווי דאס גאָלד האט זיך צושמאַלצען אין איהר אינגעווייד און זיך אויסגעשפּרייט איבער איהר גאַנצען קערפּער. צו איהר גרעסטער פרייד האט זי בעמערקט, אז זי איז געוואָרען דורכ זיכטיג און לייכטענדיג.

מען האט איהר שוין לאַנג דערצעהלט, אז דיעזע ערשיינונג איז

טער זיינען, ווי מען רופט אין ענגליש: „קאָליפּלאַוער“, און אַרטישאַן קען רופען זיך אַלע בלומען פון דעם רומיאַניק מין, אָדער דייזעס.— דער איבערזעצער.

מעגליך; נאָר אזוי ווי זי האט געצווייפעלט, אויב דאס ליכט וועט לאנג דויערן, האט זי די נייגערִיגקייט געטריעבען ארויסצוקריכען פון פעלזען און אויסגעפינען, ווער עס האט אריינגעוואָרפען דאס שענהע גאָלד.

זי האט קיינעם ניט געפונען.

דאס איז איהר געווען נאָך אנגענהמער, און זי איז אריינגע־קראַכען צווישען נראָזען און בוימלעך, אום צו קענען בעוואונדערן דאס שענהע ליכט, וואס האט געלאַנצט דורך דעם פרישען גרינס. אַלע בלעטער האבען געשיינט ווי פון סמאָראַנדען און די בלומען האבען אויסגעזעהען וואונדערבאַר.

אומזיסט איז זי דורכגעקראַכען די איינזאַמע מדרג; איהר האָפֿ־נונג איז אבער גרעסער געוואָרען, ווען זי איז געקומען צו אַ פלאַכער געגענד און דערזעהען אַ גלאַנץ, וואס איז געווען עהנליך צו איהרען. „ענדליך געפין איך דאָך מיין גלייכען!“ האט זי אויסגעשריען, און איז געלאָפֿען צו יענער געגענד. זי האט זיך ניט געקימערט אום דער שווערִיקייט, זי איז געקראַכען דורך זומפּפען און ראָהרען. כאָטש זי האט אים בעסטען געלעבט אויף הויכע פעלזען־שפּאַלמען, גערן גע־געסען שמעקעדיגע קרייטעכצער און געלאָשען איהר דאָרשט מיט דעם צארטען טהוי און פרישעם קוואַל־וואסער, פון דעסטוועגען, צו־ליעב דעם גאָלד האט זי אַלעס אונטערגענומען צו טהון.

שטאַרק מיעד איז זי סוף־כל־סוף אָנגעקומען אין אַ פייכטען זומפּף, וואו די ביידע אור־ליכטער האבען זיך געשפּיעלט. זי איז צו זיי צוגעלאָפֿען, זיי בעגריסט און זיך געפרייט, וואס אַזעלכע צוויי אנגענעהמע הערען זיינען איהרע קרובים. די ליכטער האבען זיך געשאַרט ארום איהר, אוועקגעטאַנצט און געלאַכט ווי זייער טבע איז.

„פרוי מוהמע,“ האבען זיי געזאגט, „ווען איהר זייט פון דער האָר־ריזאַנטאַלער ליניע, דאָן האט דאָך עס נאָר ניט וואס צו בעדייטען. געוויס זיינען מיר נאָר קרובים פון דעם צד פון שייץ; ווייל, זעהט נאָר,“ — דאָ האבען זיך ביידע פלאַמען שטאַרק שפּיטציג אויסגע־צויגען, — „זעהט נאָר ווי שעהן עס פאַסט פאַר אונז העררען פון דער ווערטיקאַלער ליניע אַט דיעזע שלאַנקע לאַנגקייט. האט אונז קיין פאַראיבעל ניט, פריינדין, צו וועלכער פאַמיליע קען איך דאס

צושרייבען? בלזומן עם זיינען דאָ אוררליכטער, איז נאָך קיינע ניט געזעסען און קיינע ניט געלעגען."

די שלאָנג האט זיך ניט געפיהלט זעהר בעקוועם אין דער געגענט-וואַרט פון דיעזע קרובים; ווייל ווי הויך זי האט געבויען דעם קאָפּ, האט זי דאָך געפיהלט, אז זי מוז איהם ארונטערלאָזען צו דער ערד, ווען זי וויל זיך דיהרען פון אַרט. כאָטש פריהער, ביי זיך אין איהר פינסטערן ווינקעל, האט זי זיך שטאַרק געפיהלט, האט אבער איהר גלאַנץ, אין דער געגענוואַרט פון דיעזע קרובים איהרע, זיך יעדען אוי-געבליק פערקלענערט. זי האט מורא געהאַט, אז זי וועט ענדליך מוזען אין גאַנצען פערלאָרען ווערען.

אין דיעזער פערלעגענהייט האט זי שנעל געפרעגט, אויב די הער-רען קענען איהר ניט זאגען, וואו זי קען בעקומען דאס גלענצענדע גאָלד, וואס איז ניט לאַנג אריינגעפאלען אין פעלזען-שפאלט; זי האט געמיינט, אז עם איז געווען אַ גאָלדענער רעגען, געקומען פון הימעל. די אוררליכטער האבען געלאַכט און זיך געטרייסעלט, דערביי זיינען געשפרונגען גרויסע מענגעס מיט גאָלד-שטיקלעך ארום זיי. די שלאָנג איז גיך צוגעלאָפען זיי איינצושלינגען.

"זאָל אייך וואויל בעקומען, פרוי מוהמע!" האבען די פיינע הער-רען געזאגט. "מיר קענען אייך מכבד זיין מיט נאָך מעהר." זיי האבען זיך נאָך עטליכע מאָל שטאַרק געטרייסעלט, און די שלאָנג האט קוים געקענט שנעל גענוג איינשלינגען דאס טהייערע מאכל.

מיט די אויגען קוקענדיג האט אָנגעהויבען צו וואַקסען איהר שייין און זי האט ווירקליך פּרעכטיג געלויכטען; דערווייל זיינען די איררליכטער געוואָרען מאַנער און קליין, דערביי האבען זיי אבער גאָר ניט פערלאָרען פון זייער גוטען מוטה.

"איך בין אייך אויף אייביג דאַנקבאַר," האט געזאגט די שלאָנג נאָכדעם ווי זי האט אָנגעהויבען וויעדער אויפצואטהעמען פון איהר מאַהלצייט. "פערלאַנגט פון מיר וואס איהר ווילט, און וואס עם וועט לייענען אין מינע קרעפטען, וועל איך טהון פאר אייך."

"זעהר שעהן!" האבען אויסגערופען די איררליכטער. "זאָג אונז, וואו וואוינט ערגיץ די שעהנע לייליע? פיהר אונז אזוי שנעל ווי מעגליך, צום פאלאטיץ, אין גאַרטען פון דער שעהנער לייליע; מיר

שטארבען פאר אונגערולד זיך צו ווארפען צו איהרע פיס. "אָט דאס וואס איהר פערלאַנגט?" האט די שלאַנג געענטפערט מיט אַ טיעפען זיפן, "קען איך איך באלד ניט נאָכגעבען. די שעהנע ליליע, ליידער, וואוינט פון יענער זייט וואסער."

"פון יענער זייט וואסער! און מיר האבען זיך געלאָזט אריע-בער פיהרען אין דיעזער שטירמישער נאכט! ווי גרויזאם איז דער טייך, וועלכער שידעט אונז יעצט! זאָל עס ניט מעגליך זיין וויעדער צו רופען דעם אַלטען?"

"איהר וועט זיך בעמיהען אומזיסט," האט געזאגט די שלאַנג, "דען, ווען איהר זאָלט איהם טרעפען אפילו פון דער זייט ברעג, וועט ער איך אויך ניט מיטנעהמען; ער דאַרף יעדען אריבערפיהרען, אבער ניט צוריקפיהרען."

"אויב אזוי, האבען מיר זיך שעהן אויסגעבעט! איז דען גאָר ניטאָ קיין אַנדער מיטעל אריבער צו פאהרען דאס וואסער?" "עס זיינען דאָ עטליכע מיטלען, אבער ניט אין דיעזען אויגענ-בלויס. איך אַליין וועל אייך קענען אריבערפיהרען, אבער ערשט אין די מיטאג שטונדע."

"דאס איז אַ צייט, אין וועלכער מיר רייזען ניט גערן." "אויב אזוי, דאָן קענט איהר אבענד אריבערפאהרען, זיך זעט-צענדיג אויפ'ן שאָטען פון דעם ריען." "ווי אזוי איז דאס?"

"דער גרויסער ריען, וואס וואוינט ניט ווייט פון דאנען, קען גאָר ניט טהון מיט זיין קערפער; זיינע הענד קענען ניט אויפהייבען אפילו קיין שטרויעלע, זיינע שולטערן וואָלטען ניט געקענט טראָגען אפילו קיין בינטעל ריז; אבער זיין שאָטען קען פיעל, ער קען אַלצדינג. דערפאר איז ער אַם שטאַרקסטען ביים אויפגעהען און אונטערגעהען פון דער זונן. אבענדס קען מען זיך זעטצען בלויז אויפ'ן נאָקען פון דעם שאָטען. דער ריען געהט זיך דערנאָך פאמעלאַך צום ברעג און דער שאָטען ברענגט אריבער דעם וואַנדערער. אויב איהר וועט זיך אבער געפינען אין דער מיטאגסצייט ביים עק וואַלד, וואו די געדיכטע בוימעלעך וואַקסען נאָהענט צום ברעג, דאָן קען איך אייך אריבער פיהרען און פאָרשטעלען פאר דער שעהנער ליליע. ווען איהר ווילט אבער אויסמיידען די מיטאגס-שטונדע, דאָן דאַרפט איהר ערשט פאַר-

נאכט קומען צום פעלזען, וואו איהר וועט אויפזוכען דעם ריען, וועל-
כער וועט זיך געוויס אויך ווייזען פאר אייך מיט א טובה."

מיט א גרינגער פערנייגונג האבען זיך פון דאָרט דערווייטערט
די צוויי יונגע העררען, און די שלאַנג איז געווען צופריעדען פון זיי
לויז צו ווערען, ערשטענס אום זיך צו פרייען מיט איהר גלאַנץ, און
צווייטענס צו בעפריידיגען אַ נייגעריגקייט, וואס האט זי שוין לאַנג
געקוועהלט.

אין די פעלזען־שפאלטען, וואו זי איז אָפּט אַהין און אהער גע-
קראָכען, האט זי געמאַכט אַ זעלטענע ענטדעקונג; ווייל כאָטש זי
האט געקענט קריכען דורך דיעזע תהומות אָהן אַ ליכט, פון דעסטווע-
גען, האט זי געקענט, דורך איהר געפיהל, אונטערשיידען איין זאך
פון דער אנדערער. זי איז געוואָהנט געוואָרען צו געפינען איבעראַל
אונרעגעלמעסיגע נאַטור־פראָדוקטען. אָט האט זי געפיהלט די שפיט-
צען פון גרויסע קריסטאלען, דאָן די האָקענס פון ריינעם זילבער, און
ניט נאָר איינמאָל האט זי מיט זיך, צום ליכט, ארויסגעבראַכט דיאַ-
מאַנטען. צו איהר גרויסער בעוואונדערונג אבער, האט זי דאָרט אָנ-
געטראָפּען, ארום פערשלאָסענע פעלזען, אַזעלכע זאכען, וואס, טאַ-
פענדיג זיי, האבען זיי איהר אָנגעצויגט, אז זיי זיינען געמאַכט פון
מענשליכע הענד. דאס זיינען געווען גלאַטע ווענט, אויף וועלכע זי
האט ניט געקענט ארויפקריכען, שאַרפע, רעגעלמעסיגע עקען, גוט
אויסגעאַרבייטעטע זיילען, און, וואס עס איז געווען נאָך מערקווירדי-
גער, מענשליכע פיגורען, ארום וועלכע זי האט זיך מעהרערע מאָל
ארוםגעאַנגען, ווען זיי האבען איהר אויסגעזעהען ווי פון פיין גע-
פאלירטען מאַרמאָר.

אַלע דיעזע ערפאהרונגען האט זי נאָך געוואָלט דורכמאַכען דורך
דעם הוש פון אויג. יעצט האט זי געגלויבט, אז זי קען שוין, דורך
איהר אייגענעם ליכט בעלייכטען דיעזע וואונדערבאַרע אונטעראיר-
דישע געוועלבען, און זי האט געהאַפּט מיט זיי בעקאנט צו ווערען.
זי איז געלאָפּען און באַלד געפונען די שפאלטען אויף דעם געוועהנטען
איגן, דורך וועלכען זי פלעגט זיך ארוינכאַפּען אין דעם הייליגטהום.

ווי זי איז אַהין אָנגעקומען, האט זי זיך ארוםגעקוקט מיט ניי-
גערדיגקייט. כאָטש איהר שיין האט ניט געקענט בעלייכטען די

גרויסע, ווייטע רונדקייט, פון דעסטוועגען האט זי געקענט זעהען אלעם נעבען זיך גאנץ דייטליך.

מיט ערשטוינען און מיט יראת הכבוד האט זי ארויפגעקוקט אין דעם גלענצענדען ווינקעל, אין וועלכען עס איז געווען אויפגעשטעלט די פיגור פון דעם עהרווירדיגען קעניג אין גין-גאלד. לויט דער מאַס, איז די בילד-זייל געווען מעהר ווי די גרויסקייט פון א מענשען; לויט דער געשטאַלט אבער איז דאס בעסער געווען פון א קליינעם ווי פון א גרויסען מאַן. זיין גוט-ענטוויקעלטער קערפער איז געווען ארומגע-הילט מיט אַ מאַנטעל און אַן אייכענקראַנץ האט צוזאַמענגעהאַלטען זיינע האַר.

קוים האט די שלאַנג אָנגעקוקט דיעזעם עהרווירדיגע בילד, אזוי האט דער קעניג אָנגעהויבען צו רעדען און געפרעגט:

„ווי קומסטו אָהער?“

„פון די שפּאַלטען,“ האט געענטפערט די שלאַנג, „אין וועלכע עס וואוינט דאס גאלד.“

„וואס איז העררליכער ווי גאלד?“ האט געפרעגט דער קעניג.

„דאס ליכט,“ האט געענטפערט די שלאַנג.

„וואס דערקוויקט מעהר ווי ליכט?“

„דאס געשפרעך.“

בשעת דעם רעדען האט זי דערווייל אַ קוק געטהאָן אויף אַ זייט אין צווייטען ווינקעל און דערזעהען אַן אַנדערעם העררליכעם בילד. דאָרט איז געזעסען אַ זילבערנער קעניג, פון אַ לאַנגער און דינער געשטאַלט; זיין קערפער איז געווען איבערגעדעקט מיט אַ פּערציער-טען מלבוש, די קרוין, גארטעל און צעפּטער אויסגעפּוצט מיט דיאַ-מאַנטען; אויף זיין פנים איז געלעגען די פּרעהליכקייט פון שטאַלץ. ער האט נאָר וואס געוואָלט אָנהייבען צו רעדען, ווען עס האט זיך פּלוצלינג געעפּענט אַן אָדער אין דער מאַרמאָרנער וואַנט און אַרויס-געלאָזען אַן אַנגענעהמעם ליכט, וואס האט זיך פּערברייטעט איבער'ן גאַנצען טעמפּעל.

אין דיעזען ליכט האט די שלאַנג געזעהען דעם דריטען קעניג, וועלכער, געמאַכט פון קופּער, איז ער געזעסען אין זיין מעכטיגער געשטאַלט, זיך אָנלעהנענדיג אויף זיין מעכטיגען שטעקען; ער איז געווען פּערפּוצט מיט אַ לאַרבערקראַנץ און גיכער אויסגעזעהען ווי אַ

פעלזען אלס ווי א מענטש. זי האט זיך געוואלט אומקוקען צום פיער-טען, וועלכער איז געשטאנען אין דער גרויסער ווייטקייט, אבער גראד דאמאלס האט זיך געעפענט די מויער, די לייכטענרע אָדער האט גע-צוקט ווי א בליטץ און איז פערשוואונדען.

א מאן, פון מיטעלער גרויסקייט, וועלכער איז ארויסגעקומען, האט צו זיך צוגעצויגען די אויפמערקזאמקייט פון דער שלאנג. ער איז געווען געקליידעט ווי א בויער און ער האט געטרָאָגען א קליינעם לאָמפ אין דער האַנד, וואו עס האט געברענגט א שטילער פלאם, און, אויף א וואונדערבארען אופן, האט ער בעלייכטעט אלעס ארום זיך.

„צו וואס ביסטו געקומען, ווען מיר האבען ליכט?“ האט גע-פרעגט דער גאָלדענער קעניג.

„איהר ווייסט, אז איך דאַרף ניט בעלייכטען דאס טונקלע.“
„ענדיגט זיך מיין מלוכה?“ האט געפרעגט דער זילבערנער

קעניג.

„שפעט, אָדער קיינמאָל ניט,“ האט געענטפערט דער אַלטער.
מיט א שטאַרקער שטימע האט אָנגעהויבען דער קופערנער קעניג

צו פרעגען:

„ווען וועל איך אויפשטעהען?“

„באַלד,“ האט געענטפערט דער אַלטער.

„מיט וועמען זאָל איך מיך פּעראייניגען?“ האט געפרעגט דער

קעניג.

„מיט דיינע עלטערע ברידער,“ האט געזאגט דער אַלטער.

„וואס וועט ווערען פון דעם אינגסטען?“

„ער וועט זיך זעמצען,“ האט דער אַלטער געענטפערט.

„איך בין ניט מיער!“ האט אויסגערופען דער פיערטער קעניג

מיט א רויער, שטאַמלענדיגער שטימע.

בשעת יענע האבען גערעדט, איז די שלאנג דערווייל פאמעלאך ארומגעקראַכען, זיך אלעס בעטראַכט און בעזעהען און אויף דעם פיערטען קעניג האט זי געזעהען פון דער נאָהענט.

ער איז געשטאנען אָנגעלעהנט אויף א זייל, און זיין גרויסע גע-שטאַלט איז געווען מעהר שווער ווי שעהן. דערפאר אבער האט מען ניט געקענט אויסגעפינען פון וואס פאר א מעטאַל ער איז אויסגע-גאַסען געוואָרען. גענוי בעטראַכטענדיג איז דאס געווען פערמישט

פון די דריי מעטאלען, פון וועלכע זיינע ברידער זיינען געווען אויס-
געגאסען. אבער ביים גיסען, ווי עס שיינט, האבען די מעטאלען זיך
ניט געוואלט גוט צוזאמען שמעלצען; גאלדענע און זילבערנע אָדערן
זיינען געלאָפּען אונרעגעלמעסיג דורך זיין קופּערנער מאַסע און געגע-
בען דעם בילד אַן אונאַנגענעמעם אויסזעהען.

דערווייל האט געזאגט דער גאלדענער קעניג צום מאן:

„וויפיעלע געהיימיסע ווייסטו?“

„דריי,“ האט געענטפערט דער אלטער.

„וועלכעס איז דאס וויכטיגסטע?“ האט געפרעגט דער זילבער-

נער קעניג.

„דאס קלאָרע,“ האט געענטפערט דער אלטער.

„וויכטיגסטעס איז אונז ענטדעקען?“ האט געפרעגט דער קופּערנער.

„אזוי שנעל ווי איך וועל וויסען דאס פיערטע,“ האט געזאגט

דער אלטער.

„וואס קימערט מיך?“ האט געמורמעלט דער צוזאמענגעזעצ-

טער קעניג.

„איך ווייס דאס פיערטע,“ האט געזאגט די שלאַנג. זי איז צו-

געקראַכען געהנטער, און איהם עפעס אריינגעסוויטשעט אין אויער.

„עס איז צו דער צייט!“ האט דער אלטער אויסגערופען מיט אַ

געוואַלטיגען קול.

דער טעמפל האט וויעדער גערוישט, די מעטאלענע בילדער זיי-

לען האבען געקלונגען, און אין דעם אויגענבליק איז פערזונקען דער

אלטער אין מערב זייט און די שלאַנג אין מזרח זייט. יעדער איז שנעל

דורכגעלאָפּען די שפּאַלטען פון די פעלזען.

אַלע גיינג, דורך וועלכע דער אלטער האט דורכגעוואַנדעלט, הא-

בען זיך באלד אָנגעפיללט מיט גאלד הינטער איהם, ווייל זיין לאַמפּ

האט אין זיך געהאט די וואונדערבארע אייגענשאפט צו פערוואַנדלען

אַלע שטיינער אין גאלד, יעדעס האַלץ אין זילבער, טויטע חיות אין

דיאמאנטען, און פערניכטען אַלע מעטאלען. אום דער לאַמפּ זאָל

האבען אזא ווירקונג, האט ער געמוזט לייכטען גאַנץ אַלײן, ווען אַן

אַנדער ליכט איז געווען נעבען איהם, האט ער כלוין ארויסגעגעבען

אַ שעהנעם, העלעם ליכט, און האט דערקוויקט אַלע ברואים.

דער אלטער איז אריין אין זיין שטיבעל, וואס איז געווען אויפ-

געבויעט אויפ'ן בערגעל, און געפונען זיין ווייב שטארק בעטריעכט. זי איז געזעסען ביים פיוער און געוויינט.

„ווי אונגליקליך איך בין!“ האט זי אויסגעשריען. „הלאוי וואָלט איך דיך היינט ניט אַוועקגעלאָזען!“

„וואס איז נייעס?“ האט דער אַלטער געפרעגט גאַנץ רוהיג.

„אזוי ווי דו ביסט אַוועק,“ האט זי אָנגעהויבען כליפענדיג, „זייר נען געקומען צוויי אונאַנגענעהמע וואַנדערער צו דער טהיר. אונד פאַרזיכטיג האב איך זיי אַרײַנגעלאָזען. אין אָנפאַנג האבען זיי אויסגעזעהען גאַנץ אַנשטענדיגע לײט. זיי זײנען געווען געקליידעט אין לײכטע פלאַמען און איך וואָלט זיי געהאַלטען פאַר איררליכטער. אזוי ווי זיי זײנען נאָר אַרײַן אין הויז, האבען זיי אָנגעהויבען, אויף אַן אונד פערשעהמטען אופן מיך צו שמײכלען מיט ווערטער, און זיי זײנען געוואָרען אזוי צורדינגליך, אז איך שעהם מיר גאָר אָן דעם צו דענקען.“

„נן,“ האט דער אַלטער געזאגט לאַכענדיג, „די העררען האבען אוראי געמאַכט קאַטאַוועס, ווייל לױט דײַנע יאהרען האבען זיי ניט געקענט אַנדערש זײן ווי העפליך.“

„וואס אַלטער! אַלטער!“ האט אויסגערופען די פרוי. „זאָל איך עס תמיד הערען פון מײַנע יאהרען, פון מײַן עלטער? ווי אַלט בין איך עס אין גאַנצען? געמײנע העפליכקײט! איך ווײס דאָך וואס איך ווײס. קוק דיך נאָר אום ווי די ווענט זעהען אויס. בעטראַכט נאָר די אַלטע שמײנער, וואס איך האב שוין ניט געזעהען זײט הונדערט יאהר. זיי האבען אַרונטערגעלעקט דאס גאַנצע גאָלד, און זיי האבען מיך תמיד פערזיכערט, אַז דאס שמעקט בעסער ווי געמײנעס גאָלד. ווען זיי האבען רײן אויסגעקעהרט די ווענט, האבען זיי אויסגעזעהען זעהר גוט אויפגעלעגט; אין אַ קורצער צײט זײנען זיי אויך געוואָרען גרעסער, ברייטער און גלענצענדער. דאן האבען זיי אָנגעהויבען זייער מעשה־שײגעז נאָך אַמאָל, מיך וויעדער געגלעט, מיך גערופען זייער קעניגען, זיך געטרייעלט און אַ גרויסע מענגע גאָלד־שטיקלעך זײנען אַרויסגעפאַלען. אַט זעה ווי זיי לײכטען נאָך אונטער דער באַנק. אבער וואס פאַר אונגליק! אונזער מאָפּס־הונד האט אײַניגע אויפגעגעסען, און זעה, דאָ ליעגט ער טױט נעבען קאַמין. אָרע־מער מאָפּס! איך קען מיך גאָר ניט טרײסטען. איך האב עס ערשט

געזעהען ווען זיי זיינען אוועק; ווייל זאָנסט וואָלט איך זיי ניט פערשפראַכען אָבצוטראַגען זייער שולד צום שיפער."

"וואס זיינען זיי שולדיג?" האט דער אַלטער געפרעגט.
 "דריי קאָהלהייפטער," האט געזאגט די פרוי, "דריי אַרטישאַן-קען און דריי ציבעלעס; איך האב זיי פערשפראַכען, ווען עס וועט ווערען טאָג, זיי צוטראַגען צום טייך."

"דו מעגסט זיי טהון די טובה," האט דער אַלטער געזאגט, "דען ביי א געלעגענהייט וועלען זיי אונז אָבדיענען."

"אויב זיי וועלען אונז אָבדיענען, ווייס איך ניט, אבער פער-שפראַכען און צוגעזאגט האבען זיי עס."

דערווייל איז אויסגעגאַנגען דער פייער אויפ'ן קאַמין; דער אַל-טער האט בערעקט די קויהלען מיט אַ סך אַש, אוועקגעשאַרט אָן א זייט די גאָלד-שטיקלעך, און דאָן האט זיין לעמפּעל געליכטעט וויער-דער אַליין אין שעהנסטען גלאַנץ; די מויערן האבען זיך איבערגע-צויגען מיט גאָלד און פון דעם מאַפּס איז געוואָרען דער שעהנסטער אַניקס-שטיין, וואס מען קען זיך נאָר פאַרשטעלען. די אבוועקסלונג פון דער ברוינער און דער שוואַרצער פאַרב פון דעם שטיין, האט איהם געמאַכט צום זעלמענסטען קונסטווערק.

"נעהם ריין קאָרב," האט געזאגט דער אַלטער, "און שמעל אריין דעם אַניקס-שטיין; דאָן נעהם די דריי קאָהלהייפטער, די דריי אַר-טישאַקען און די דריי ציבעלעס, לעג זיי ארום און טראַג זיי צום וואסער. ארום מיטאג-צייט לאָז דיך פון דער שלאַנג אריבערפיהר-רען און בעזוך די שעהנע לייליע; ברענג איהר דעם אַניקס, זי וועט איהם לעבעדיג מאַכען דורך איהר בעריהרונג; זי וועט אין איהם הא-בען א געטרייען חבר. זאָג איהר, זי זאָל ניט טרויערן; איהר בע-פרייאונג איז נאָהענט; זי מעג בעטראַכטען דאס גרעסטע אונגליק אַלס דאס גרעסטע גליק, ווייל די צייט איז געקומען."

די אַלטע האט איינגעפאַקט איהר קאָרב, און פארטאָג איז זי אוועק אויף איהר וועג.

די אויפגעהערנדע זונן האט געשוינט העל איבער דעם טייך, וועל-כער האט געלאַנצט אין דער ווייטקייט; די פרוי איז געגאַנגען פאַ-וואָליע, ווייל דער קאָרב האט זי געקוועטשט אויפ'ן קאַפּ, און דאָך

איז עס ניט געווען דער אָניקס, וואס האט געמאַכט אזוי שווער. אַלעס, וואס איז געווען טויט, האט זי ניט געפיהלט, און דאס האט זיך נאָך געמאַכט אזוי גרינג, אז עס האט געשוועבט איבער איהר קאָפּ; אבער פרישעם גרינצייג, אָדער דאס קלענסטע לעבעדיגע חיה'לע איז איהר געווען אונגעהייער שווער.

פול מיט כעס איז זי אַ לאַנגע צייט אזוי געגאַנגען, ביז זי האט זיך אויף איין מאָל דערשראָקען און איז געבליעבען שטעהען שטיל; ווייל זי האט כמעט ארויפגעטרעטען אויף דעם שאָטען פון דעם ריעז, וועלכער האט זיך אויסגעשטרעקט איבער דער גאַנצער געגענד, אזש ביז צו איהר.

יעצט האט זי ערשט געזעהען דעם געוואַלטיגען ריעז, וואס האט זיך געבאָדען אין טייך, ווי אזוי ער איז ארויס פון וואסער, און זי האט ניט געוואוסט, ווי זי זאָל איהם אויסוויכען.

אזוי גיך ווי ער האט זי דערזעהען, האט ער אָנגעהויבען זי שפאַץ סיג צו בעגריעסען, און די הענד פון זיין שאָטען זיינען באַלד ארוין אין קאָרב. מיט לייכטיגקייט און שנעלליגקייט האבען זיי ארויסגע- נומען אַ קאָהלהויפט, איין אַרטישאַק און איין ציבעלע און זיי צוגע- בראַכט צום מויל פון ריעז, וועלכער איז דאן ווייטער ארויסגעגאַנגען פון דעם טייך און פריי געמאַכט דעם וועג פאר דער פרוי.

זי האט געדענקט, אז עס וואָלט געווען בעסער צוריק צו געהען און פון איהר גאָרטען צוריק לעגען די פעהלענדע זאַכען, און מיט ריעזע געדאַנקען, איז זי דערווייל אימער ווייטער געגאַנגען, ביז זי איז באַלד צוגעקומען צום כרעג פון טייך.

לאַנג האט זי געוואַרט אויף דעם שיפער, ביז זי האט איהם דער- זעהען אריבערקומען מיט אַ מערקווירדיגען רייזענדען. ער איז גע- ווען אַ יונגער, ערלער, שעהנער מאַן, פון וועלכען זי האט זיך גאָר ניט געקענט גענוג אָנזעטען מיט'ן קוקען. ער איז ארויס פון שיפּעל.

„וואס ברענגט אייך אהער?“ האט דער אַלטער געפרעגט.

„עס איז דאס גרינצייג, וואס די אירליכטער זיינען אייך שול- דיג,“ האט די פרוי געענטפערט און אָנגעוויעזען אויף איהר סחורה. אזוי ווי דער אַלטער האט געפונען פון יעדען מין בלוז צוויי, האט דאס איהם שטאַרק פערדראָסען און געזאגט, אז ער וועט עס ניט אָננעהמען. די פרוי האט איהם אבער זעהר געבעטען, איהם דער-

צעהלט, אז זי קען ניט יעצט געהען אהיים, ווייל די לאסט, וואס זי טראגט איז איהר צו שווער. אבער ער איז געבליעבען ביי דעם זיי-ניגען, און איהר נאך געזאגט, אז עס הענגט גאר איבערהויפט ניט אָב פון איהם, אויב ער זאָל יא אָננעהמען אָדער ניט.

„וואס מיר קומט, מוז איך לאָזען אויף ניין שטונדען צוזאמען,“ האט ער געזאגט, „און איך טאָר גאר ניט אָננעהמען, ביז איך וועל ניט האבען אריבערגעפאהרען א דריטען טהייל.“

נאָך פיעלעס רעדען האט דער אַלטער בעמערקט:

„עס איז דאָ נאָך אַ מיטעל, ווען איהר וועט צוזאָגען דעם טייך און איהר וועט זיך אויסגעבען צו איהם אַלס בעל-חוב, דאָן נעהם איך די זעקס שטיק צו מיר. אבער עס איז א געפאהר דערביי.“

„ווען איך וועל האַלטען מיין וואָרט, וועל איך דאָך ניט זיין אין קיין געפאהר?“

„ניין, לעגט אריין אייער האנד אין טייך,“ האט דער אַלטער ווייטער געזאגט, „און פערשפרעכט, אז איהר וועט, ביז אין פיער און צוואנציג שטונדען, בעצאָהלען דעם חוב.“

די אַלטע האט אזוי געמהאָן; אבער ווי דערשראָקען זי איז גע-וואָרען, ווען ארויסגעהמענדיג די האנד פון וואסער, איז זי געווען קויל-שוואַרץ. זי האט געשאַלטען דעם אַלטען און געזאגט, אז איהרע הענד זיינען תמיד געווען דאס ריינסטע ביי איהר, און ניט קוקענדיג אויף דער שווערער ארבייט, וואס זי האט געמהאָן, זיינען די עזע ערעלע גליעדער אימער ביי איהר געווען ווייס און שעהן. זי האט זיך בע-טראַכט די האנד מיט גרויסען פערדרום און אויסגעשריען פול מיט פערצווייפלונג:

„דאס איז נאָך ערגער! איך זעה גאָר ווי זי איז איינגעשרומפען,

פיעל קלענער ווי די אַנדערע.“

„יעצט זעהט עס נאָר אזוי אויס,“ האט דער אַלטער געזאגט, נאָר ווען איהר וועט ניט האַלטען קיין וואָרט, קען עס טאָקי אזוי ווע-רען. די האנד וועט אַלץ מעהר איינגעשרומפען ווערען, ביז זי וועט אין גאַנצען פערשווינדען, און דערביי וועט איהר דעם געברויך פון דער האנד ניט פערלירען; איהר וועט קענען טהון אַלעס מיט איהר, נאָר קיינער וועט זי ניט זעהען.“

„בעסער וואָלט איך זי ניט געקענט געברויכען, איידער מען זאָל עס ניט זעהען,“ האט די אַלטע געזאגט. „פון דעסטוועגען האט עס דערמיט ניט צו טהון, איך וועל האַלטען מיין וואָרט, כדי שנעל לויז צו ווערען פון דיעזער שוואַרצער הויט און פון דיעזע זאָרגען.“

זי האט דאָן שנעל גענומען דעם קאַרב, וועלכער האט זיך אליין אויפגעהויבען איבער איהר קאָפּ אין דער הויך, און איז נאָכגעגאנגען דעם יונגען מאַן, וועלכער איז זיך לאַנגזאַם ארום געגאנגען נעבען ברעג,

זיין העררליכע געשטאַלט און זיין זאָנדרבאַרער אנזוג האבען געמאַכט אַ טיעפען איינדרוק אויף דער אַלטער. זיין ברוסט איז גע-ווען בעדעקט מיט אַ גלענצענדען פאַנצער, דורך וועלכען מען האט געקענט זעהען ווי אַלע טהיילען פון זיין שעהנעם קערפער האבען זיך בעוואויגען. אויף זיין שולטערן איז געהאַנגען אַ פּורפּור-מאַנטעל, ארום זיין קאָפּ האבען געפלאַטערט ברוינע האאַר אין שעהנע לאַקען; זיין ליעבעס געזיכט איז געווען געריכטעט צו די זונען-שטראַהלען, דאסזעלבע מיט זיינע שעהן-געבויעטע פיס. מיט נאַקעטע פאַדעש-וועס איז ער זיך געגאַנגען גאַנץ רוהיג איבער'ן זאַמד, און אַ טיעפער שמערץ האט אויסגעזעהען צו פערטעמפען אַלע אויסערליכע אייג-דריקע,

די ריידעוודיגע אַלטע האט געזוכט מיט איהם אַנצוקניפען עפעס אַ שמועס. ער האט איהר אבער געגעבען, אין קורצע ווערטער, זעהר וועניג אויסקונפט. זי איז אזוי ענדליך מיעד געוואָרען צו רעדען צו איהם, טראָמץ זיינע שעהנע אויגען, און נעהמענדיג פון איהם אכשיער, האט זי געזאגט:

„איהר געהט מיר עפעס צו פאַוואַליע, מיין הערר; איך דאַרף ניט פערזאַמען דעם אויגענבליק, אום אריבער צו געהען דעם טייך אויף דער גרינער שלאַנג און געבען דער שעהנער לייליע די פרעכטיגע מתנה, וואס מיין מאַן האט איהר געשיקט.“

מיט דיעזע ווערטער איז זי שנעל אוועק, און פונקט אזוי שנעל האט זיך דערמאָהנט דער שעהנער יונגער מאַן, און איז איהר נאָכ-געלאָפּען,

„איהר געהט צו דער שעהנער לייליע?“ האט ער געפרעגט. „אויב

אזוי, געהען מיר איין וועג. וואס איז דאס פאר א מתנה, וואס איהר טראַגט איהר?"

"מיין הערר, האט די פרוי געענטפערט, "עס איז ניט שעהן, אז נאָכדעם ווי איהר האט זיך אזוי אָבגעזאָגט פון מיינע פראגען, איהר זאָלט פּלוצלינג, מיט אזאָ לעבעדיגקייט, זוכען צו ערפאָהרען מיינע געהיימניסע. ווען איהר ווילט אבער מאכען א חילוץ און מיר דערזעהלען אייער שיקזאַל, וועל איך פאר אייך אויך ניט בעהאַלטען, וואס פאר א מתנה דאס איז."

זיי זיינען באַלד מושוה געוואָרען; די פרוי האט איהם פער־טרויעט די געשיכטע פון דעם הונד און איהם ערלויבט דערביי צו בעמראַכטען די וואונדערבאַרע מתנה.

ער האט ארויסגענומען דאס נאַטירליכע קונסט־שיק פון דעם קאָרב און געהמענדיג דעם מאַפּס אויף די אָרעם, האט ער אויסגעזעהען צו רוהען זאָפּט אויף זיינע הענד.

"גליקליכע חיה!" האט ער אויסגערופען, "דו וועסט בעריהרט ווערען פון איהרע הענד, וועסט לעבעדיג ווערען, אנשטאט דעם, וואס לעבעדיגע ענטלויפען פון איהר, אום ניט צו ערפאָהרען פון א טרוי־עריגעס שיקזאַל. אבער וואס זאג איך טרויעריגען? איז עס ניט ער־גער און שרעקליכער געלעהמט צו ווערען, געלעהמט צו ווערען דורך איהר געגענוואָרט, ווי צו שטאַרבען דורך איהר האַנד?"

"קוק מיך נאָר אָן," האט ער געזאָגט צו דער אַלטער, "אין מיינע יאהרען, אויף וואס פאר א גרויסע צרות איך בין שוין! דיעזען פאַנציר האב איך געטראָגען מיט כבוד אין דער מלחמה; דיעזען פּורפור האב איך פּערדיענט פיהרענדיג א קלוגע רעגירונג; דאס אַלעס האט מיר איבערגעלאָזען דאס שיקזאַל, דאס ערשטע, אַלס אוננעטהיגע משא, דאס צווייטע—אַלס אונבעדיימענדע ציערונג. קרוין, צעפּטער און שווערט זיינען אוועק, איך בין איבערהויפט אזוי אָרעם און עלענד ווי יעדער מענש, ווייל איהרע שעהנע אויגען ווירקען מיט אזא מין קללה, אַז זיי נעהמען אוועק ביי אַלע לעבעדיגע ברואים זייער קראַפט, און יענע, וועמען איהר בעריהרענדע האַנד טוימעט ניט, ווערען לע־בעדיגע, וואַנדלענדע שאַטענס."

אַט אזוי האט ער געהאַלטען אין איין בעקלאָגען זיך, אבער די אַלטע האט ער ניט צופריעדען געשטעלט. זי האט ניט געוואָלט ווי־

סען פון זיין אינגערן אדער אויסערליכען צושטאנד. זי האט ניט ערפאהרען זיין פאטער'ס נאָמען, ניט דעם נאָמען פון זיין קעניגרייך. ער האט דערווייל גענלעט דעם האַרטען מאָפּס, וועלכער איז געווארעמט געוואָרען פון די זונען-שטראַהלען און פון דעם יונגען מאַן'ס בוים. ער האט פיעל געפרעגט איבער דעם מאַן מיט'ן לאָפּפּ, איבער די ווירקונגען פון הייליגען ליכט און עס האט אויסגעזעהען, אז ער האט זיך דערפון פאַרגעשטעלט פיעל גוטעס פאר זיין צוקונפט. אזוי רעדענדיג, האבען זיי פון ווייטען דערזעהען די מאַיסקס-צ'טישע בויגענס פון דער בריק, וואס האבען געגרייכט פון איין ברעג צום צווייטען, און אין נלאַנץ פון דער זונן האבען זיי וואונדערבאר גע'נלאַנצט. ביידע זיינען ערשטוינט געוואָרען, ווייל זיי האבען נאָך קיינמאָל ניט געזעהען דיעזע געביידע אין אזא העררליכקייט.

„וואס!“ האט אויסגערופען דער פרינץ, „איז זי ניט געווען שעהן גענוג, ווען זי איז געשטאַנען פאר אונזערע אויגען אויסגעבויעט ווי פון יאספּים און פּראַזען? דאַרף מען ניט מורא האבען צו טרעטען אויף איהר, ווען זי זעהט אויס צוזאַמענגעשטעלט פון סמאַראַנד, קריוואָד פּראַס און קריוואָליטה?“

ביידע האבען ניט געוואוסט, וואס עס האט פאסירט מיט דער שלאַנג; ווייל עס איז געווען די שלאַנג, וואס איז געשטאַנען יעדען נאָכמיטאג איבער'ן טייך אין דער געשטאַלט פון א בריק. די וואנד דערער זיינען ארויף אויף איהר מיט יראת הכבוד און געגאַנגען אריע'בער שוויגענדיג.

זיי זיינען שוין באַלד געווען פון יענער זייט ברעג, ווען די בריק האט אָנגעהויבען זיך צו שאַקלען און זיך בעוועגען, זיך ארונטערנע'לאָזען איבער דעם וואסער, און די גרינע שלאַנג, אין איהר געשטאַלט, האט דאָן בעגלייטעט די וואנדערער אויפ'ן לאַנד.

קוים האבען ביידע בעדאַנקט פאר דער ערלויבניס צו געהען אי'בער איהר רוקען, האבען זיי בעמערקט, אז אויסער זיי דריי האט זיך נאָך עמיצער געפונען אין דער געזעלשאַפּט, וועמען זיי האבען, פון דעס טוועגען, מיט די אויגען ניט געקענט זעהען. נעבען זיך האבען זיי געהערט א סווימשערן. זיי האבען זיך צוגעהערט און ענדליך גע'הערט פאַלגענרעם:

„מיר וועלען,“ האבען געזאגט א פאאר שטימען, „זיך פריהער

אריינגעגעבן/ענען פערשטעלטערהייד אין פארק פון דער שעהנער ליליע, און מיר בעטען אייך, אזוי ניך ווי עס וועט נאך נאכט ווערען ווי מיר וועלען נאך קענען פאָרגעשטעלט ווערען, זאָלט איהר אונז פאָרפיהרען פאר דער פאָלקאָמענער שעהנהייט. איהר וועט אונז געפינען ביים ראַנד פון דעם גרויסען ים."

"אזוי בלייבט עס," האט געענטפערט די שלאַנג, און מיט אַ הויך קען סוויטשערן, האבען זיך די אנדערע פערלאָרען אין דער לופט.

די דריי וואַנדערער האבען זיך יעצט בעשפראַכען אין וואס פאר אַן אָרדנונג זיי וועלען ערשיינען ביי דער שעהנער; ווייל אַלע מיט אַמאָל קענען ניט קומען, יעדער מוז ערשיינען בעזונדער.

די פרוי מיט דעם פערוואַנדעלטען הונד אין קאָרב, האט זיך פריי הער דערנענטערט צום גאָרטען און געזוכט די שעהנע ליליע, וועלכע זי האט גרינג געפונען, ווייל זי האט גראדע דאָמאָלס געזונגען צו דער בעגלייטונג פון דער האַרפע; די ליעבליכע טענער האבען זיך בעוויזען ווי רינגען אויף דעם שטילען ים, דאָן, ווי אַ לייכטער הויך האבען זיי געזעצט אין בעוועגונג גראָז און געביש. זי איז געזעסען אויף אַ קיילעכדיגען גרינעם פלאַטץ אין שאָטען פון אַ העררליכער גרופע פערשיעדענע בוימער. ביים ערשטען בליק האט זי בעצויבערט אויף דאס ניי די אויגען, די אויערן און דאס הארץ פון דער פרוי, וועלכע איז צו איהר צוגעגאנגען מיט ענטציקען. זי האט געשוואָרען ביי זיך אַליין, אַז די שעהנע איז אַלץ שעהנער געוואָרען וועהרענד איהר אַנוועזענהייט.

"וואס פאר אַ גליק דאס איז, אייך צו זעהען!" האט זי אויסגע-רופען, "וואס פאר אַ געטטליכקייט עס איז ארום אייך! ווי די האַרפע ליעגט אזוי רייצענד אין אייער שוים! ווי אייערע הענד נעהמען זי אזוי זאָנפט ארום, ווי זי זעהט אויס צו ביינקען נאָך אייער ברוסט, און ווי זי קלינגט אונטער דער בעריהרונג פון אייערע צאָרטע פינגער! דרייפאַכער גליקליכער יונגער מאַן, וועלכער וואָלט געקענט נעהמען דעם פלאַטץ נעבען איהר!"

בשעת דייעזע ווערטער איז זי צוגעקומען נעהנטער; די שעהנע ליליע האט געעפענט די אויגען, אַרונטערגעלאָזט די הענד און געזאָגט:

"בעטריעב מיך ניט דורך אַן אונצייטיגען לויב! איך פיהל נאָך

אלץ שטארקער מיין אונגליק. זעה, אָט דאָ, צו מיינע פיס, ליעגט טויט דער אָרעמער קאנאָרען פויגעל, וועלכער פלעגט אמאָל אזוי אנגענעהם בעגלייטען מיינע ליעדער; ער איז געוועהנט געוואָרען צו זיטצען אויף מיין האַרפע, און ער איז געווען גוט אָבגעריכטעט מיך ניט צו בעריהרען; היינט, דערקוויקט פון דער שטאַלץ, האב איך מיר גענומען זינגען א מאָרגען-ליעד, און מיין קליינער זינגער האט נאָך מונטערער ווי אימער, מיט האַרמאָנישע טענער מיטגעזונגען; פלוצלינג האט אַרונטערגעשוועבט איבער מיין קאָפּ א רויב-פויגעל: דאס אָרעמע, קליינע פייגעלע, וועלכעס איז דערשראָקען געוואָרען, איז ענטלאָפּען אין מיין בוזים, און אין דעמזעלבען אויגענבליק, האב איך אויך געפיהלט די גוסס'ע בעוועגונגען פון זיין פערשוואונדענעם לעבען. דער רויבער, וועלכער איז פון מיין בליק געטראַפּען געוואָרן, רען, איז אפילו אריינגעפאלען אָהנמעכטיג אין וואסער אריין; אבער וואס קען מיר העלפּען זיין שטראָף? מיין ליעבלינג איז טויט, און זיין קבר וועט בלויז פערמעהרען די טרויעריגע בוימעלעך פון מיין נאָרטען."

"פאסט מוטא, שעהנע ליליע!" האט אויסגערופען די פרוי, וועלכע האט אליין אויך אָבגעווישט אַ טרער, וואס די ערצעהלונג פון דעם מיידעל האט ביי איהר ארויסגערופען. "פאסט מוטא! מיין אלטער לאָזט איך זאגען, איהר זאָלט אייער טרויער איינשטילען און איהר זאָלט בעטראכטען דאס גרעסטע אונגליק אלס שליו פון גרע-סטען גליק; ווייל די צייט איז געקומען."

"ווירקליך," האט די אלטע ווייטער געזאגט. "אין דער וועלט געהט עס צו גאנץ פרעהליך. זעהט נאָר מיין האַנד, ווי שוואַרץ זי איז געוואָרען; ווירקליך, זי איז שוין אזוי קליין געוואָרען. איך מוז מיך איילען, איידער זי ווערט אין גאנצען פערשוואונדען. פאר וואס האב איך בעדארפט טהון א טובה די איררליכטער? פאר וואס האב איך בעדארפט בעגעגענען דעם ריעז און איינטונקען מיין האַנד אין טייך? קענט איהר מיר אפשר געבען אַ קאָהלויפט, אן אַרטישאָק און אַ ציבעלע? וועל איך זיי ברענגען צום טייך און מיין האַנד וועט ווערען אזוי ווייס ווי פריהער, אז איך וועל זי כמעט מעגען האַלטען נעבען אייערע."

„קאָהלהױפּטער און ציבעלעם קענסטו נאָך געפינען, אבער אַר-
טישאַקען זוכסטו אומזיסט. אַלע פּלאַנצען אין מיין גאַרטען טראַגען
ניט קיין בליטהען און ניט קיין פּרוכטען; אבער יעדע זערנע רייז,
וואס איך צוברעד און פּלאַנץ אויפ'ן קבר פון אַ ליעבלינג, גרינט באַלד
און וואַקסט ארויס אין דער הויך. אַלע דיעזע גרופען, דיעזע בוימע-
לעך, דיעזע בוימער, האב איך ליידער געזעהען אויסוואַקסען. די
שירמען פון דיעזע פיניען בוימער, די אַבעליסקען פון דיעזע ציפּערי-
סען, די קאָללאַקסען פון דיעזע אייכען און בוכען, דאס אַלעס איז פון
מיין האַנד געפּלאַנצט געוואָרען אויף אַ זאָנסט אונפּרוכטבאַרען
באָדען.“

די אַלטע האט זיך ניט שטאַרק צוגעהערט צו דיעזער רעדע און
בלויז בעטראַכט איהר האַנד, וועלכע איז, אין דער געגענוואַרט פון
דער שעהנער לייליע, אימער שוואַרצער און שוואַרצער געוואָרען און
פון מינוט צו מינוט האט זי אויסגעזעהען צו ווערען קלענער. זי האט
נאָר וואס געוואָלט נעהמען דעם קאַרב, ווען זי האט געפיהלט, אז זי
האט פּערנעסען דאס בעסטע. זי האט באַלד ארויסגענומען דעם פּער-
וואַנדעלטען הונד און איהם אַוועקגעשטעלט אין גראַז ניט ווייט פון
דער לייליע.

„מיין מאַן,“ האט זי געזאָגט, „שיקט איך דיעזע מתנה.. איהר
ווייסט, אז איהר קענט דיעזען ערעלשטיין לעבעדיג מאַכען דורך איי-
ער בעריהרונג. די גוטע, געטרייע חיה וועט איך געוויס געבען פיעל
פרייד, און די בעטריעבקיט, וואס איך פּערליר איהם, קען נאָר דורך
דעם געדאַנקען אויפגעמונטערט ווערען, וויסענדיג, אז איהר האט
איהם.“

די שעהנע לייליע האט אָנגעקוקט די פּרעכטיגע חיה מיט פּער-
גניגען, און, ווי עס שיינט, אויך מיט בעוואונדערונג.
„עס קומען,“ האט זי געזאָגט, „פיעלע צייכענס, וואס גיעבען
מיר אביסעל האַפּנונג. אבער, אַך, איז עס ניט א נאַרישקייט פון
אונזער נאַטור, זיך פאַרצושטעלען, אז ווען עס קומען זיך צוזאַמען
פיעלע צרות, בעדייטעט עס, אז דאס בעסטע איז נאָהענט?“
„וואס העלפען מיר די פיעלע צייכען?“

דעם פויגעל'ס טויט, דער פריינדיג'ס שוואַרצע האַנד ?
דער מאַפּס פון ערעלשטיין, האט ער דען זיין גלייכען ?

און האט איהם ניט דער לאַמפּ אהער געשיקט?
 דערווייטערט פון זיסען מעגשליכען גענום,
 בין איך מיט יאָמער נאָר פּערטרויעט.
 אַך, וואָרום שטעהט דער טעמפעל ניט ביים פּלוס?
 אַך, פאַר וואָס איז די בריק ניט געבויעט?"

אונגעדולדיג האט די אַלטע צוגעהערט דיעזעם געזאָגט, וואָס די
 שעהנע לייליע האט, מיט זיסע טענער, בענגלייט אויף איהר האַרפע.
 זי האט זיך נאָר וואָס געוואָלט געזעגענען, ווען זי איז צוריק גע-
 האַלטען געוואָרען דורך דעם אָנקומען פון דער גרינער שלאַנג. זי
 האט געהערט די לעצטע שורות פון דעם ליעד און זי האט צו דער
 שעהנער לייליע גערעדט איבער דעם מוטה, וואָס זי בעראַרף האַבען.
 „די נבואה פון דעם בריק איז ערפּיללט!“ האט זי אויסגערופען,
 פרעגט עס נאָר ביי דיעזער גוטער פרוי, ווי הערליך דער בויגען
 ערשיינט! וואָס עס איז אַמאָל געווען אונדורכזיכטבאַרער יאָספעס,
 וואָס איז אַמאָל בלויז געווען פּרעזעס, דורך וועלכען דאָס ליכט האט
 קוים דורכגעשיינט ביי די עקען, איז יעצט געוואָרען דורכזיכטיגער
 עדעלשטיין. קיין בערילל איז אזוי קלאָר און קיין סמאַראַגד איז אזוי
 שעהנפאַרביג.“

„איך ווינט אייך גליק דערצו,“ האט געזאָגט לייליע. „אבער
 זייט מיר מוחל, ווען איך גלויב, אז די נבואה איז נאָך ניט ערפּיללט.
 איבער דעם הויכען בויגען פון אייער בריק קענען נאָר פּוסגעהער
 אריבערמאַרשירען. אונז איז אבער פּערשפּראַכען געוואָרען, אז
 פּערד, וועגען און אלערליי רייזענדע וועלען אין איין צייט קענען אריע-
 בערגעהען די בריק. איז דאָס ניט קיין נבואה פון די גרויסע פּיילען,
 וואָס וועלען פון טייך גופא ארויסשטייגען?“

די אַלטע, וואָס האט נאָך אַלץ געהאַלטען די אויגען אויף דער
 האַנד, האט אונטערבראַכען דאָס געשפּרעך און זיך געזעגענט.
 „בלייבט נאָך אן אויגענבליק,“ האט געזאָגט די שעהנע לייליע,
 „און געהט מיט מיין אַרעמען קאַנאַריען־פּויגעל. בעט דעם לאַמפּ,
 ער זאָל איהם פּערוואַנדלען אין אַ שעהנעם טאַפּאַז; איך וועל איהם
 דערנאָך לעבעדיג מאַכען מיט מיין בעריהרונג, און ער מיט אייער גר
 טען מאַפּס, זאָלען דערנאָך ווערען מיין בעסטער צייטפּערטרייב. אבער
 איילט זיך אזוי שנעל ווי איהר קענט! ווייל מיט זונענאונטערנאָנג

וועט איינטרעטען מיאוסע פוילקייט און דאס אַרעמע פּוּנגעלע וועט פּערלירען פּון זיין שעהנער געשטאַלט אויף אייביג.

די אַלטע האט אריינגעלעגט דעם קליינעם בר־מנן אין קאַרב צווישען די צאַרטע בלעטער און איז אַוועק.

„זאָל עס זיין ווי עס ווילט זיך,“ האט די שלאַנג געזאגט, פאַרט־זעטצענדיג איהר געשפרעך, „דער טעמפּעל איז שוין אויפגעבויעט.“

„אַבער ער שטעהט נאָך ניט ביים טייך,“ האט געזאגט די שעהנע.

„יא, ער רוהט נאָך אין די טיעפענישען פון דער ערד. איך האב געזעהען די קעניגע און מיט זיי געשפּראַכען.“

„אַבער ווען וועלען זיי אויפשטעהען?“ האט געפרעגט לייליע.

די שלאַנג האט געענטפּערט.

„איך האב געהערט די גרויסע ווערטער אין טעמפּעל: די צייט איז שוין געקומען!“

אן אנגענעהמע פּרעהליכקייט האט זיך פּערברייטעט איבער'ן געזיכט פון דער שעהנער.

„היינט הער איך שוין די גליקליכע ווערטער צום צווייטען מאָל,“ האט לייליע בעמערקט. ווען וועט דער טאָג קומען, אין וועלכען איך וועל עס הערען דריי מאָל?“

זי איז אויפגעשטאַנען, און באַלד איז ארויס א שעהן מיידעל פון די בוימעלעך, און ביי איהר אַוועקגענומען די האַרפע. נאָך דעם איז געקומען אן אַנדערע, וועלכע האט צוגענומען דעם העלפּאַנט־ביין געשניטצען שטוהל, אויף וועלכען די שעהנע איז געזעסען; זי האט גענומען די שטוהל אין איין האַנד און אין דער צווייטער דאס זיל־בערנע קישען. דאן איז ערשיענען א דריטעס מיידעל, וועלכע האט געטראָגען א גרויסען מיט פּערל־געשטיקטען זונגענירם. זי האט ער־וואַרטעט די לייליע, טאָמער וועט זי איהר בעדאַרפען.

איבער יעדען אויסדרוק פון שעהן זיינען געווען די דריי מיידלעך. און דאָך האבען זיי בלויז פּערגרעסערט די שעהנהייט פון דער לייליע, ווייל יעדע האט געמוזט צוגעבען, דאס צו איהר האט זיך קיינער ניט געקענט פּאַרגלייכען.

מיט צופריעדענהייט האט די שעהנע ליליע דערווייל בעטראכט דעם מאָפּס. זי האט זיך איינגעבויגען, איהם בעריהרט, און אין דעם אויגענבליק איז ער אויפגעשפרונגען.

מונטער האט ער זיך ארומגעקוקט, געלאָפּען אַהין און צוריק, ביז ער איז צוגעלאָפּען צו זיין וואָהלטהעמערין און זי בעגריסט אויפ'ן פריינדליכסטען אופן. זי האט איהם גענומען אויף די הענד און גע- דריקט צו זיך.

„ווי קאַלט דו ביסט,“ האט זי געזאגט, „און כאָטש אין דיר איז נאָך דאָ אַ האַלבעס לעבען, פון דעסטוועגען ביסטו מיר דאָך ווילקאָ- מען; צערמליך וועל איך דיר ליעבען, מיט דיר מאַכען שעהנעם שפּאַס, דיר גלעטען פריינדליך און דיר דריקען פעסט צו מיין האַרץ.“

זי האט איהם דערביי אָבעלאָזט, אַוועקגעיאָגט פון זיך, וויע- דער צוריקגערופען, געשפּאַסט מיט איהם און אזוי מונטער זיך ארומ- געיאָגט מיט איהם אויפ'ן גראָז, אַז מען האט, מיט נייעם ענטציקען, געמוזט בעטראַכטען איהר פרייד און נעהמען אנטהייל אין דעם, פונקט ווי מען האט פריהער געמוזט האבען מיטלייד מיט איהר.

דיעזע מונטערקייט, דייעזער שעהנער שפּאַס זיינען אונטערבראָ- כען געוואָרען, ווען אַ טרויעריגער יונגער מאַן איז אָנגעקומען. ביי זיין אָנקומען האבען מיר איהם באַלד דערקענט. אבער די היטץ פון טאָג האט אויסגעזעהען איהם נאָך מעהר אָבצומאַטערן, און וואס נעהנד טער ער איז צוגעקומען צו דער געליעבטער, איז ער מיט יעדען אוי- גענבליק בלאַסער געוואָרען. ער האט געטראָגען דעם רויב-פּויגעל אויף זיין האַנד, וועלכער איז געזעסען רוהיג ווי אַ טויב און ארונטער- געהאַנגען די פליעגלען.

„עס איז ניט פריינדליך,“ האט געזאגט די שעהנע ליליע, „וואס דו ברענגסט מיר די פעהראסטע חיה, די אבשייליכקייט, וואס האט מיר געטויטעט מיין קליינעם זינגער.“

„שיקט ניט דעם אונגליקליכען פויגעל,“ האט געענטפערט דער יונגער מאַן, „קלאָג בעסער דיר אָן און דאס שיקזאָל, און פּערגין מיר, וואס איך קען מיר חבר'ן מיט איינעם, וואס איז אזוי עלענד ווי איך.“ זועהרענד דעם האט דער מאָפּס ניט אויפגעהערט זיך צו רייצען מיט דער שעהנער, און זי האט דעם הונד געענטפערט מיט דער פריינד- ליכסטער בענעהמונג. זי האט געפאַטשט מיט די הענד, אום איהם

אוועקצוטרייבען; דאן איז זי געלאָפּען, אום איהם וויעדער צו זיך צו צוציהען; זי האט איהם געוואָלט כאַפּען, ווען ער איז ענטלאָפּען, און איהם אוועקגעיאָגט, ווען ער האט זיך צו איהר געדערענגט.

דער יונגער מאַן האט דאס אַלעס שטילשווייגענד צוגעקוקט, און דערווייל איז געוואַקסען זיין פּערדרוס. ענדליך, ווען זי האט גענומען אויף די הענד דעם הונד, וועלכער איז איהם פּאָרגעקומען גאַנץ מיאום און פּאַסקודנע, און איבערהויפט ווען זי האט איהם צוגעדריקט צו איהר ווייסען בוזים און מיט איהרע ליפּען געקושט זיין שוואַרצען פּיסק, האט ער שוין פּערלאָרען מעהר געדולד און אויסגערופּען מיט פּערצווייפּלונג:

„מוז איך, דורך אַ טרויעריגעם שיקואַל, פּיעלליכט אויף תמיד פון דיר לעבען אָבגעשיידט? יא, מוז איך צוקוקען ווי אזא פּערזע- העניש און פּאַסקודסטוואָ רופּט אין דיר ארויס פרייד, בינדט צו דיין נייגונג און קען געניסען דיין אומאַרמונג? זאָל איך נאָך ווייטער געהן היין און צוריק און האַלטען אין איין מעסטען דעם טרויעריגען קרייז דעם טייך אריבער און אריבער צו געהען? ניין! נאָך רוהט א פונק פון דעם אַלטען העלדענמוטה אין בוזים; אין דיעזען אויגענבליק צופּלאַקערט ער זיך צום לעצטען פּלאַם! ווען שטיינער מעגען רוהען ביי דיין בוזים, דאן וויל איך ווערען א שטיין; ווען דיין בעריהרונג טויטעט, דאן וויל איך געטויטעט ווערען דורך דיין האַנד!“

מיט דיעזע ווערטער האט ער געמאַכט אַ שטאַרקע בעוועגונג; דער רויב־פּויגעל איז ארויסגעפּלויגען פון זיין האַנד, ער איז אבער צוגעלאָפּען צו דער שעהנער; זי האט אויסגעשטרעקט איהרע הענד איהם אָבצוהאַלטען, און דערפאַר האט זי איהם פריהער בעריהרט. ער האט באַלד פּערלאָרען זיין בעוואוסטזיין, און מיט שרעק האט זי געפיהלט די שעהנע לאַסט אויף איהר בוזים.

מיט אַ געשריי איז זי צוריקגעשפּרונגען, און דער שעהנער יונגער מאַן איז צוריקגעפּאַלען אַ טויטער אויף דער ערד.

דאס אונגליק איז געשעהען; די זיסע ליליע איז געשטאַנען אונט־ בעוועגליך און געבליקט אויף דעם לעבלאָזען קערפּער; דאס האַרץ האט אויסגעזעהען צו בלייבען שטעהען אין איהר בוזים און איהרע אויגען האבען אפילו קיין טרערען ניט געקענט ארויסברענגען.

אוממיט האט דער מאַפּס געזוכט ביי איהר ארויסצורופּען אַ

פריינדליכע בעוועגונג; די גאנצע וועלט האט אויסגעזעהען צו זיין אָבגעשטאַרבען מיט דעם טויט פון איהר פריינד. אין איהר שטומער פערצווייפלונג האט זי זיך אפילו ניט אומגעקוקט נאָך הילף, ווייל זי האט פון קיין הילף ניט געוואוסט.

דערפאר האט זיך די שלאַנג נאָך פליסיגער בעוואויגען; זי האט אויסגעזעהען צו קלערען פאר רעטינג. איהרע זאָנדערבארע בע-וועגונגען האבען אויך געווירקט וועניגסטענס אָבצוהאַלטען אויף א קורצער צייט די נעכסטע שרעקליכע רעזולטאַטען. זי האט מיט איהר לאַנגען און שעהנעם קערפער געצויגען א קרייז ארום דעם בר-מנן, אָנגעכאַפט דעם עק מיט איהרע צייהן און איז געבליבען רוהיג ליענען.

עס האט ניט פיעל געדויערט, און ליליע'ס א שעהנע דיענערין איז אריינגעקומען, געבראכט דעם העלפאַנט-ביינערנעם פעלד-שטוהל און געצוואונגען, מיט צערטליכקייט, די שעהנע זאָל זיך זעטצען; באַלד איז געקומען די צווייטע, וואס האט געטראָגען א פייערפאַרביגען שלייער אום צו פערציערען דערמיט דעם קאָפּ פון איהר בעל-הבית'טע; די דריטע האט איהר דערלאַנגט די האַרפע, און אזוי גיך ווי דער אינד-סטרומענט האט זיך צו איהר געדריקט און עס זיינען ארויס אייניגע טענער פון די סטרונעס, איז דאס ערשטע מיידעל צוריקגעקומען מיט א רונדען שפיעגעל, זיך געשטעלט געגענאיבער ליליע'ן, בעוואויגען איהרע בליקען און ארויסגערופען דאס שעהנסטע בילד אין דער נאַטור. דער שמערץ האט געהעכערט איהר שעהנהייט, דער שלייער האט דער-הויבען איהר רייך, די האַרפע איהר געמיטה, און ווי מען האט גע-האָפט צו זעהען איהר טרויעריגע לאַגע געענדערט, אזוי האט מען זיך אויך געווינשען זי צו זעהען ווי זי איז אויף אימער.

מיט א שטילען בליק צום שפיעגעל האט זי באַלד, שמייכלענדיג, ארויסגערופען טענער פון די סטרונעס; אבער איהר שמערץ האט אויסגעזעהען צו שטייגען און די סטרונעס האבען מיט געוואלט גע-ענטפערט איהר יאָמער. אייניגע מאָל האט זי געעפענט איהר מויל צום זינגען, אבער איהר קול האט ניט געוואָלט דיענען. אבער איהר שמערץ האט זיך באַלד פערוואַנדעלט אין טרערען. צוויי מיידלעך האבען זי געכאַפט אין די אַרעם און די האַרפע איז ארויסגעפאַלען

פון איהר שויס. איינע פון די מיידלעך האט קוים דערקאפט דאס אינסטרומענט און דאס אוועקגעשטעלט ביי דער זייט.

„ווער ברענגט אונז דעם מאן מיט'ן לאָמפ איידער די זונן געהט אונטער?“ האט געטויטשערט די שלאנג שטילערהייט, אבער מען האט דאך געקענט הערען. די מיידלעך האבען זיך אָנגעקוקט און ליליע'ס טרערען האבען זיך פערמעהרט.

אין דיעזען אויגענבליק איז, כמעט אַהן אן אטהעם, צוריקגעקור מען די פרוי מיט'ן קאַרב.

„איך בין פערלאָרען און אַ קאַליקע!“ האט זי אויסגערופען. זעהט ווי מיין האַנד איז שוין כמעט אין גאַנצען פערשוואונדען גע- וואָרען. ניט דער שיפער און ניט דער ריעז האבען מיך געוואָלט אריעברענעהמען, דערפאר ווייל איך בין אַ בעלת-חוב דעם וואסער. אומזיסט האב איך זיי אָנגעבאָטען הונדערט קאָהלהויפטער און הונד- דערט ציבעלעס, מען ווייל ניט מעהר ווי דריי, און קיין אַרטישאַקען זיינען נאָר ניטאָ אין דיעזער געגענד.“

„פערגעסט אייער נויט,“ האט די שלאנג געזאגט, „און זוכט בעסער דאָ צו העלפען, פיעללייכט קען מען אייך צוזאמען העלפען. לויפט אזוי שנעל ווי איהר קענט אויסצוהוכען די איררליכטער. עס איז נאָך אפילו צו העלל זיי צו זעהען, אבער אפשר וועט איהר זיי הערען לאכען און ארומפלאַטערן. ווען זיי וועלען זיך איילען, וועט דער ריעז זיי אריעברענעהמען איבער'ן טייך. זיי קענען געפינען דעם מאן מיט'ן לאָמפ און איהם אהער שיקען.“

די פרוי איז אוועק אזוי שנעל ווי זי האט געקענט, און די שלאנג האט אויסגעזעהען גראדע אזוי אונגעדולדיג ווי ליליע אויף איהר צו- ריק קעהרען. ליידער האט דער שטראהל פון דער זינקענדר זונן פערגאַלדעט בלויז די שפיטצען פון די בוימער, און לאנגע שאַטענס האבען זיך געצויגען איבער ים און פעלד; די שלאנג האט זיך בע- וואויגען אונגעדולדיג און ליליע איז צוגאַנגען געוואָרען אין טרערען.

אין דיעזער נויט האט די שלאנג זיך ארומגעקוקט איבעראַל, ווייל זי האט מורא געהאַט יעדען אויגענבליק טאָמער געהט אונטער די זונן און די פוילקייט וועט דורכדרינגען דעם מאַגישען קרייז און אָנגרייפען דעם יונגען מאן. ענדליך האט זי דערזעהען הויך אין דער לופטען מיט פורפור-רויטע פערדערן דעם רויב-פויגעל, וועמעס ברוסט

האט נאך אָבעשפיענעלט די לעצטע שטראַהלען פון דער זונן. זי האט זיך געטהאָן אַ שאַקעל פאר פרייד איבער דעם גוטען סימן. זי האט זיך אויך ניט אָבענאַרט.

באַלד נאָך דעם האט מען געזעהען דעם מאַן מיט'ן לאָמפּ שווע-בענדיג איבער'ן ים, פונקט ווי ער וואָלט געהאַט אַזעלכע שריט-שיך, וועלכע האבען איהם געטראָגען.

די שלאַנג האט ניט געענדערט איהר שטעלע, אבער די ליליע איז אויפגעשטאַנען און איהם צוגערופען:

"וועלכער גוטער גייסט שיקט דיך אין דיעזען אויגענבליק?"
האט זי געפרעגט. "יעצט, ווען מיר דארפען דיך האבען אזוי נע-טהיג?"

"עס איז דער גייסט פון מיין לאָמפּ," האט געענטפערט דער אַלטער, "ער טרייבט מיך, און דער רויב-פויגעל פיהרט מיך אַהער. דער לאָמפּ פינקעלט ווען מען בעדארף מיך, דאַן קוק איך נאָר אין דער לופט נאָך אַ סימן. סאַרוואס פאר אַ פויגעל אָדער מעטעאָר צייגט מיר אָן די הימעלס-געגענד, וואוהין איך דאַרף מיך ווענדען. זיי ריר היג, שעהנסטעם מיידעל, אויב איך קען העלפען, ווייס איך ניט; איין איינציגער העלפט ניט; נאָר יענער העלפט, וועלכער פּעראיי-ניגט זיך מיט פיעלע צו דער ריכטיגער שטונדע. לאָמיר האָפען."
צו דער שלאַנג:

"האַלט דין קרייז געשלאָסען."

דאַן האט ער זיך אַוועקגעזעצט נעבען איהר אויף'ן בערגעלע ערד און בעליכטעט דעם טויטען קערפּער.

"ברענגט מיר נאָר אַהער אויך דעם שעהנעם קאַנאַריען-פויגעל, לעגט איהם אַוועק אין קרייז."

די מיידלעך האבען גענומען דעם קליינעם בר-מנן פון דעם קאַרב, וואס די אַלטע האט געלאָזט שטעהען, און געפאַלגט וואס דער מאַן האט געהייסען.

די זונן איז דערווייַל אונטערגעגאַנגען, און די פינסטערניש איז געוואָרען גרעסער, האבען ניט נאָר די שלאַנג און דעם מאַן'ס לאָמפּ אָנגעהויבען צו לייכטען, נאָר ליליע'ס שליער האט אויך ארויסגעגע-בען פון זיך אַ זאַנפטעם ליכט, וועלכעס האט, ווי אַ צארטע מאָרגען רויטקייט מיט אונעדליכער ליעבליכקייט געפאַרבט איהרע בלייכע

באקען און איהר ווייסעס קלייד. מען האט אין איהר געקענט זעהען, ווי זאָרג און טרויער האבען זיך געמילרערט דורך אַ שטילע האָפנונג. ניט אונאַנגענעהם איז געווען צו זעהען ווי די אַלטע פרוי איז ערשיענען אין דער געזעלשאַפט פון די צוויי פרעהליכע פלאַמען, וועלכע האבען געמוזט פיעל פערשווענדען, ווייל זיי זיינען שטאַרק מאָגער געוואָרען, דערפאַר האבען זיי זיך בענומען נאָך אַנשטענדיגער געגען דער פרינצעסין ווי די איבריגע.

מיט דער גרעסטער זיכערהייט און מיט פיעל צערעמאָניע, האבען זיי געזאגט גאַנץ געוועהנליכע זאַכען; איבערהויפט איז זיי שטאַרק געפעלען געוואָרען דער רייז, וואס ליליע'ס לייכטענערער שליער האט פערברייטעט איבער איהרע בעגלייטערנים.

צנועות'דיג האבען די פרויענציער ארונטערגעלאָזט זייערע אויגן און דער לויב פון זייער שעהנהייט האט זיי נאָך מעהר פער-שעהנערט.

יעדער איז געווען צופריעדען און רוהיג, אויסער די אַלטע, וועלכע, ניט קוקענדיג דארויף, וואס איהר מאַן האט זי פערזיכערט, אַז איהר האַנד וועט ניט ווייטער קלענער ווערען כל-זמן זי ווערט בע-שיינט פון זיין לאַמפּ. זי האט געהאַלטען אין איין טענה'ען, דאס ווען עס וועט ווייטער נאָך אזוי אָנהאַלטען, וועט זי, ביז פאר האַלבע נאַכט, שוין ניט האבען אפילו אַ פיצעל פון דער האַנד.

דער אַלטער מיט דער לאַמפּ האט אויפמערקזאַם צוגעהערט דאס געשפרעך פון די איררליכטער, און עס האט איהם געפרייט, וואס ליליע איז אביסעל אויפגעמונטערט געוואָרען דורך דיעזער אונטער-האַלטונג.

אַט אזוי, ניט וויסענדיג ווי, איז געוואָרען האַלבע נאַכט. דער אַלטער האט געקוקט צו די שטערען און אָנגעפאַנגען צו זיי צו רעדען.

„מיר זיינען צוזאַמען אין דער גליקליכער שטונדע; יעדער זאָל טהון זיין פליכט, און אַן אַלגעמיינעם גליק וועט אויפֿלעזען די אייני-ציגע שמערצען, ווי אַן אַלגעמיינעם אונגליק פערצעהרט איינציגע פריידען.“

נאָך דיעזע ווערטער איז געוואָרען אַ וואונדערבאַרער גערויש;

דען אלע געגענווערטיגע פערזאנען האבען גערעדט פאר זיך און יע-
דער האט אויסגערדיקט וואס עס איז צו טהון.

בלויז די דריי מיידלעך זיינען געווען שטיל; איינע איז ענט-
שלאָפֿען געוואָרען נעבען דער האַרפע, די אַנדערע נעבען זונענשירם,
די דריטע אויפ'ן ביינקעל, און מען האט זיי אויך ניט בעדארפט פער-
דענקען, ווייל עס איז שוין געווען שפעט; די פלאַמענדע יונגע לייט
האבען זיך געהאַלטען בלויז ארום ליליע'ן.

„נעהם נאָר דעם שפיעגעל,“ האט דער אַלטער געזאגט צום
רויב־פּוּיגעל, „און מיט דעם ערשטען זונענשטראַהל זאָלסטו בעלייכ-
טען די שלאָפֿענדיגע און וועק זיי אויף מיט צוריקגעוואָרפענעם ליכט
אויף דער הויכקייט.“

די שלאָנג האט אָנגעהויבען זיך צו בעוועגען, זי האט אויפגע-
לעזט דעם קרייז, און זיך קייקלענדיג אין גרויסע רינגען, איז זי אוועק
צום טייך. ביידע איררליכטער זיינען איהר נאָכגעגאַנגען, און מען
וואָלט זיי דאַמאָלס געקענט האַלטען פאר די ערנסטסטע פלאַמען.
די אַלטע און איהר מאַן האבען גענומען דעם קאָרב, וועמעס זאַנפטעס
ליכט מען האט ביז אהער קוים בעמערקט; זיי האבען געהאַלטען פון
ביידע זייטען און ער איז געוואָרען אימער גרעסער און לייכטערער.
דאָן האבען זיי דעם טויטען יונגען מאַן אריינגעלעגט און ארויפגע-
לעגט אויף זיין ברוסט דעם טויטען קאַנאַריען־פּוּיגעל. דער קאָרב
האט זיך אויפגעהויבען אין דער הויך און געשוועבט איבער די קעפּ
פון די אַלטע. אָט אזוי זיינען זיי נאָכגעגאַנגען די איררליכטער
צום טייך.

די שעהנע ליליע האט גענומען דעם מאָפּס אויף איהרע הענד
און איז נאָכגעגאַנגען די אַלטע. דער מאַן מיט דעם לאָמפּ איז גע-
גאַנגען פון הינטען. און די געגענד איז געווען העלל בעלייכטעט
פון די פערשיעדענע ליכטער.

מיט גרויסער בעוואונדערונג האט די געזעלשאַפט געטרויעט דעם
פרעכטיגען בויגען איבער'ן טייך, איבער וועלכען די וואָהלטהעטיגע
שלאָנג האט געמאַכט פאר זיי אַ וועג.

אויב מען האט בייטאָג בעוואונדערט די דורכזיכטיגע עדעלשטיי-
נער, פון וועלכע די בריק האט אויסגעזעהען צו זיין צוזאַמענגעשטעלט,
דאָן איז מען ביי נאַכט איינפאַך געווען ערשטוינט איבער דער גלענ-

צענדער העררליכקייט. אויבען, אויפ'ן העכסטען טהייל פון דעם בויגען אָדער פאַרענמשע, האט מען געקענט זעהען דעם העלען קרייז זיך אָבשלאָגענדיג אין טונקלען הימעל, אבער אונטען האָט מען בע- מערקט דאס צוקען פון די לעכהאפטע שטראַהלען, צייגענדיג די בעוועגליכע פעסטקייט פון דער געביידע.

די געזעלשאַפט איז לאַנגזאָם אריבער געגאַנגען, און דער שי- פער, וועלכער האט פון ווייטען ארויסגעקוקט פון זיין שטיבעל, האט מיט שטוינען בעטראַכט דעם לייכטענדען קרייז און די זאָנדערבאַרע ליכטער, וואס זיינען דארויף געגאַנגען.

אזוי ווי זיי זיינען אָנגעקומען אויפ'ן אַנדערן ברעג, האט דער בויגען אָנגעהויבען זיך אַרונטערצולאָזען און זיך דערנעהנטערן צום וואסער. די שלאַנג איז דאָן אַרויס אויפ'ן לאַנד. דער קאָרב האט זיך אַנידעררגעזעצט אויף דער ערד, און די שלאַנג האט אויף דאס ניי געמאַכט איהר קרייז אַרום.

דער אַלטער האט זיך צוגעבויגען און געפרענט:

„וואס האָסטו בעשלאָסען?“

„מיך צו אָפּפערן, איידער איך ווער געאָפּפערט,“ האט די שלאַנג געענטפערט. „פערשפרעך מיר, אַז דו וועסט ניט לאָזען קיין שטיין אויפ'ן לאַנד.“

דער אַלטער האט פערשפּראַכען און דאָן געזאָגט צו דער שעהנער

ליליע:

„ריהר אָן די שלאַנג מיט דער לינקער האַנד און דיין געליעכטען

מיט דער רעכטער.“

ליליע האט ניעדערגעקניעט און בעריהרט די שלאַנג מיט דעם

בר־מנן.

אין אויגענבליק האט דער בר־מנן אויסגעזעהען צו ווערען לעבע-

דיג; ער האט זיך בעוואויגען אין קאָרב; ער האט זיך אויך אויפגע-

הויבען און אויפגעזעצט.

ליליע האט איהם געוואָלט אומארמען, אבער דער אַלטער האט

זי צוריקגעהאַלטען. ער האט דאָן געהאַלפּען דעם יונגען מאַן אויפ-

שטעהען און איהם ארויסגעפיהרט פון קאָרב און פון קרייז.

דער יונגער מאַן איז געבליעבען שטעהען און דער קאַנאַריען

פויגעל האט געפלאַטערט אויף זיינע שולטערן; לעבען האט וויעדער

צוריקגעקעהרט אין ביידען, בלויז דער גייסט איז נאך ניט געווען צוריקגעקעהרט; דער שעהנער פריינד האט געהאלטען די אויגען אָפּען און נאָר ניט געזעהען, וועניגסטענס האט עס אויסגעוויעזען, אז ער נעהמט קיין אנטהייל אין קיין זאך.

אזוי גיך ווי די בעוואונדערונג, איבער דעם וואס איז געשעהען, איז פארביי, האט מען ערשט בעמערקט, ווי זאָנדערבאר די שלאַנג האט זיך פּערענדערט. איהר שעהנער און שלאַנקער קערפּער איז צופאַלען געוואָרען אין טויווענדער און טויווענדער לייכטענדע ערעל־שטיינער; די אַלטע, וועלכע האט געוואָלט אָננעהמען די קאָרב, האט אונפאַרוויכטיג, זיך אָנגעשטויסען אָן איהר, און מען האט שוין מעהר נאָר ניט געזעהען פון דעם, וואס די שלאַנג איז אַמאָל געווען, נאָר אַ שעהנער קרייז פון לייכטענדע ערעלשטיינער איז געלעגען אין גראָז. דער אַלטער האט זיך באַלד גענומען אריינצולעגען די שטיינער אין קאָרב, צו וועלכען זיין פרוי האט איהם געהאַלפּען. ביידע האבען צוגעטראָגען דעם קאָרב צום ברעג צו אַ הויכען פּלאַטץ, און כאַטש די שעהנע און זיין ווייב האבען זיך געוואָלט עפעס אויסקלייבען פון דאָרט, האט ער, פון דעסטוועגען, אַלעס אריינגעשאַטען אין טיך. ווי לייכטענדע און גלענצענדע שטערען אזוי זיינען געשוואומען די שטיינער אויף די כוואַליעס, און מען האט ניט געקענט אונטער־שיידען, אויב זיי האבען זיך פּערלָאָרען פון דער ווייטענס אָדער פּער־זונקען געוואָרען.

„מיינע העררען,“ האט דאָן דער אַלטער געזאגט צו די אירר־ליכטער, „יעצט ווייז איך דעם וועג און עפען אויף דעם גאַנג; אבער איהר וועט אונז טהון אַ גרויסע טובה, ווען איהר וועט פאר אונז עפענען דעם טויער פון דעם הייליגטהום, דורך וועלכען מיר מוזען יעצט אריינגעהען, ווען קיינער, אויסער אייך, קען איהם ניט אויפ־שליעסען.“

די איררליכטער האבען זיך אנשמענדיג פּערנייגט און געבליע־בען הינטערשטעליג. דער אַלטער מיט'ן לאַמפּ איז געגאַנגען פּאָר־אויס און איז אריין אין פעלזען, וואס האט זיך פאר איהם געעפענט. דער יונגער מאן איז איהם, מעכאניש, נאָכגעגאַנגען. שטייל און אונ־געוויס האט זיך ליליע, אין אַ געוויסער דערווייטערונג, געהאלטען הינטער איהם. די אַלטע האט זעהר ניט געוואָלט צוריק בלייבען, און

דערפאר האט זי אויסגעשטרעקט איהר האַנד, כדי דאס ליכט פון איהר מאַן'ס לאַמפּ זאָל זי קענען בעלייכטען. די איררליכטער זיינען געווען די לעצטע, וועהרענד זיי האבען צוזאַמענגעלעגט די שפיטצען פון זייערע פלאַמען און אויסגעזעהען צו רעדען איינער צום צווייטען. זיי זיינען ניט ווייטער געגאַנגען, ווען זיי האבען זיך אלע אָב-געשטעלט נעבען א גרויסען קופערנעם טויער, וועמעס פליעגעל זיי-נען געווען פערשלאָסען מיט א גאַלדענעם שלאָס.

דער אַלטער האט באַלד צוגערופען די איררליכטער, וועלכע הא-בען זיך ניט לאַנג געלאָזט בעטען, און מיט די שפיטצען פון זייערע פלאַמען האבען זיי אָנגעהויבען צו שמעלטצען שלאָס און ריעגעל. הויך האט געקלונגען דאס קופער, ווען די טויערן זיינען שנעל אויפגעשפרונגען. דאָן זיינען ערשיענען די בילדער פון די קעניגע אין הייליגטהום, וואס איז בעלייכטעט געוואָרען פון די אָנקומערדע ליכטער.

יעדער האט זיך גענייגט פאר די עהרווירדיגע געזיכטער. אי-בערהויפט האבען די איררליכטער ניט געזשאַלעוועט אין בייגען זיך. נאָך אַ פּויע האט געפרעגט דער גאַלדענער קעניג:

„פון וואָנען קומט איהר?“

„פון דער וועלט,“ האט געענטפערט דער אַלטער.

„וואוהין געהט איהר?“ האט געפרעגט דער זילבערנער קעניג.

„אין דער וועלט,“ האט געענטפערט דער אַלטער.

„וואס ווילט איהר ביי אונז? האט געפרעגט דער קופערנער קעניג.

„אייך בעגלייטען,“ האט געזאגט דער אַלטער.

דער געמישטער קעניג האט נאָר וואס געוואָלט אָנהויבען צו רע-דען, ווען דער גאַלדענער האט זיך געווענדעט צו די איררליכטער, וועלכע זיינען געשטאַנען נעבען איהם.

„געהט נאָר אוועק פון מיר,“ האט ער געזאגט, „מיין גאַלד איז ניט פאר אייער גומען.“

זיי זיינען דאן צוגעגאַנגען צום זילבערנעם קעניג און זיך צוגע-טוליעט צו איהם; זיינע מלבושים האבען שעהן געגלאַנצט פון זייער געבליכען וויעדערשיון.

„איהר זייט מיר ווילקאָמען,“ האט ער געזאגט, „אבער איך קען

איך ניט ערנעהרען; זעמיגט איך ערגיץ אנדערש און ברענגט מיר אייער ליכט."

זיי זיינען אוועק און פארכיי געגאנגען נעבען קופערנעם, וועל-כער האט גאָר ניט אויסגעזעהען זיי צו בעמערקען, ווען דאן זיינען זיי צו צום צונויף געמישטען.

"ווער וועט בעהעררשען די וועלט?" האט ער געפרעגט שטאַמ-לענדיג.

"ווער עס שטעהט אויף זיינע פיס," האט געענטפערט דער אַלטער.

"דאס בין איך!" האט אויסגערופען דער געמישטער קעניג.
"עס וועט זיך ארויסווייזען," האט דער אַלטער געזאגט, "ווייל די צייט איז געקומען."

די שעהנע ליליע איז געפאלען דעם אַלטען אויפ'ן האַלז און איהם שטאַרק געקושט.

"הייליגער פאטער!" האט זי געזאגט, "טויזענד מאָל דאַנק איך דיר, ווייל איך הער די שעהנע בשורה צום דריטען מאָל."

קוים האט זי דאס ארויסגערעדט, האט זי זיך אָנגעהאַלטען נאָך שטאַרקער אָן אַלטען; ווייל דער באָדען, אונטער זיי, האט אָנגעהוי-בען זיך צו הוידלען; די אַלטע און דער יונגער מאַן האבען זיך אויך איינער דעם אנדערן צוגעהאַלטען. נאָר די בעוועגליכע איררליכטער האבען זיך גאָר ניט געמערקט.

מען האט געקענט פיהלען גאַנץ דייטליך, אז דער גאַנצער טעמ-פעל האט זיך בעוואויגען ווי אַ שיה, וועלכע האט זיך נאָר וואס דער-ווייטערט פון האפען נאָך דעם ווי זי האט אויפגעהויבען דעם אַנקער. די תהומות פון דער ערד האבען אויסגעזעהען זיך צו עפענען פאר דעם טעמפעל; אבער ער האט זיך אָן קיין זאָך ניט אָנגעשטויסען, קיין שטיין איז געווען אין זיין וועג.

אין עטליכע אויגענבליק ארום, האט אָנגעהויבען אריינצוקא-פען אַ פיינער רעגען דורך דעם דאַך. דער אַלטער האט פעסטער גע-האַלטען די שעהנע ליליע, און צו איהר געזאגט:

"מיר זיינען אונטער'ן טייך און באַלד ביים ציעל."

עס האט ניט לאַנג געדויערט און עס האט זיי אויסגעזעהען, אז אַלעס איז שטיף געוואָרען; אבער זיי האבען זיך אָבענאַרט, דער

טעמפעל האט געשוועבט ארויף. דאן איז געוואָרען אַ מערקווירדיגער רעש איבער זייערע קעפּ. ברעטער און באַלקען האבען אָנגעהויבען אַריינצופליהען דורך דער עפּנונג פון דאָך. ליליע און די אַלמע זיינען געשפרונגען אויף אַ זייט, נאָך דער אַלמער האט געכאַפט דעם יונגען מאַן און זיי זיינען געבליעבען שטעהען.

דאס קליינע שטיבעל פון דעם שיפער איז אַריינגענומען געוואָרען אין טעמפעל, וואס מיט דעם אַרויפּשטייגען, האט דער טעמפעל דאס אַריינגענומען. אָט דאס שטיבעל האט צוגעדעקט דעם אַלמען מיט'ן יונגען מאַן.

די ווייבער האבען אויסגעשריען, און דער טעמפעל האט זיך געשאַקעלט ווי אַ שיר, וואס האט זיך אָנגעשטויסען אָן לאַנד. בע-זאָרגט האבען די פרויען געבלאָנדזשעט אין האַלכּ-פינסטערניש אַרום שטיבעל; די טהיר איז געווען פּערשלאָסען, און קלאַפּענדיג אויף איהר, האט קיינער ניט געהערט. זיי האבען שטאַרקער געקלאַפט און זיך געוואונדערט, וואס דאס האַלץ האט אָנגעהויבען צו קלינגען. דורך דער קראַפט פון דעם לאַמפּ, איז דאס שטיבעל, פון אינוועניג, געוואָרען זילבער. עס האט ניט לאַנג געדויערט און זאָגאַר די גע-שטאַלט האט זיך געענדערט; דאס פיינע מעטאַל האט פּערלאָזען די פּאַרמען פון די ברעטער, לייסטען און באַלקען, און זיך אויסגע-צויגען אין אַ הויז פון טהייערער ארבייט.

יעצט איז געשטאַנען אַ העררליכער קליינער טעמפעל אין מיטען פון אַ גרויסען, אָדער, ווען מען וויל, אַ מזבח, וואס פאַסט פאַר אַזאַ טעמפעל.

דורך אַ טרעפּ, וואס איז אַרויס פון אינוועניג, איז אַרויף געקור-מען דער עדעלער יונגער מאַן; דער מאַן מיט'ן לאַמפּ האט איהם צו-געלויכטען, און עפעס אַן אנדערער האט אויסגעזעהען איהם צו האַל-טען. דער איז געווען אין אַ ווייסען קורצען געוואַנט און געהאַלטען אַ זילבערנעם רודער אין דער האַנד. מען האט אין איהם באַלד דער-קענט דעם שיפער, וואס האט אַמאָל געוואוינט אין שטיבעל.

די שעהנע ליליע איז אַרויף די אויסערע טרעפען, וואס האבען, פון טעמפעל, געפיהרט צום מזבח, אבער זי האט זיך נאָך אימער גע-מוזט ווייט האַלטען פון איהר געליעבטען. די אַלמע, וועדער, ווע-

מעס האנד איז קלענער געוואָרען בשעת דער לאָמפּ איז געווען בע-
האַלטען, האט אויסגערופען:

„זאָל איך דאָך נאָך אונגליקליך ווערען? איז ביי אזוי פיעלע
וואונדער ניט מעגליך צו ראטעווען מיין האנד דורך אַ וואונדער?“

איהר מאַן האט איהר אָנגעוויזען צום אָפּענעם טויער און גע-
זאגט:

„זעה, עס ווערט טאָג; שנעל, און באַד דיך אין טייך!“
„וואס פאר אַן עצה!“ האט זי אויסגעשריען, „איך זאָל הפנים
אין גאַנצען שווארץ ווערען און אין גאַנצען פערשווינדען, איך האב
דאָך מיין חוב נאָך ניט בעצאָהלט!“

„געה!“ האט געזאגט דער אַלטער, „און פאָלג מיר נאָך; אַלע
חובות זיינען שוין בעצאָהלט.“

די אַלטע איז געלאָפּען, און אין יענעם אויגענבליק איז שוין
ערשיענען דאס ליכט פון דער אויפגעהענדער זון אויפ'ן שפיטץ פון
דעם טעמפלעל.

דער אַלטער איז צוגעגאַנגען צווישען דעם פרינץ און ליליע און
אויסגערופען מיט אַ הויכער שטימע:

„דריי זיינען דאָ וואס העררשען אויף דער ערד, די חכמה, דער
שיין און די געוואַלט!“

ביי דעם ערשטען וואָרט איז אויפגעשטאַנען דער גאָלדענער קע-
ניג, ביי דעם צווייטען דער זילבערנער, און ביי דעם דריטען האט זיך
דער קופּערנער לאַנגזאַם אויפגעהויבען, וועהרענד דער צונויפגעמיש-
טער האט זיך פּלוצלינג משונה'דיג אַניעדערנגעזעטצט.

ווער עס האט איהם געזעהען, האט ניט געקענט, טראָטץ דעם
ערנסטען אויגענבליק, זיך איינהאַלטען פאר לאַכען; ווייל ער איז ניט
געזעסען, ניט געלעגען, ער האט זיך ניט אָנגעלעהנט, נאָר ער איז גע-
ווען עפעס פּאַסקודנע צונויפגעוואָרפּען.

די איררליכטער, וואס האבען זיך ביז דאַמאָלס בעשעפטיגט
ארום איהם, זיינען אוועק אויף אַ זייט: זיי האבען אויסגעזעהען,
כאָטש בלאַס ביים מאָרגען-ליכט, דאָך וויעדער גוט-גענהרט און פול
מיט פלאַמען; זיי האבען עפעס אויף אַ קונציגען אופן ארויסגעצויגען
די גאָלדענע אָדערן פון דעם גרויסען בילד און מיט זייערע שפיטציגע
צונגען דאס ארויסגעשלאַפּט ביז העט אינוועניג. די אונרעגעלמעסיג

לעדיגע קארבען, וואס זיינען איבערגעבליעבען, זיינען געבליעבען א צייט אָפּען, און די פיגור איז געבליעבען אין איהר פּאַריגער גע- שטאַלט. צום סוף אבער, ווען אפילו די קלענסטע אָדערלעך זיינען אויפגעצעהרט געוואָרען, האט דאס גאַנצע בילד צוזאַמענגעבראַכען, און, ליידער, אויף יענע שטעלען, וואס בלייבען גאַנץ ווען דער מענש זעטצט זיך. דערפאר זיינען אבער געבליעבען שטייף די עלענבוים גענס און קניעס, וואס האבען זיך בעדארפט בייגען. ווער עס האט ניט געקענט לאַכען, האט געמוזט אָבווענדען זיינע אויגען.

דער מאן מיט'ן לאַמפּ האט דאן געפיהרט דעם שענהעם, אבער נאָך אימער אַהר'נשמה'דיגען יונגען מאן ארונטער פון מזבח, און איהם צוגעפיהרט גראדע צום קופערנעם קעניג. צו די פיס פון דעם מעכ- טיגען פירסט איז געלעגען א שווערט אין א קופערנע שייך. דער יונגער מאן האט זיך דאס אָנגעגורט.

„דאס שווערט לינקס, די רעכטע פריי!“ האט אויסגערופען דער

געוואַלטיגער קעניג.

דאן זיינען זיי געגאַנגען צום זילבערנעם קעניג, וועלכער האט גענייגט זיין צעפטער צום יונגען מאן. ער האט עס אָנגענומען מיט דער לינקער האַנד און דער קעניג האט געזאגט מיט א גוטער שטימע:

„פאַסע די שאַף!“

ווען זיי זיינען געקומען צום גאַלדענעם קעניג, האט ער, מיט אַ

פאטער'ס בענשענדער בענעהמונג, ארויפגעלייגט דעם אייבענקראַנץ אויף דעם יונגען מאן'ס קאַפּ און געזאגט:

„דערקען דאס העכסטע!“

דער אַלטער האט, וועהרענדר דעם, גענוי בעטראכט דעם יונ-

גען מאן.

נאָך דעם ווי ער האט אָנגעגורט דאס שווערט, האט זיך געהויי- בען זיין ברוסט, זיינע אַרעמס האבען זיך בעוואויגען, און זיינע פיס האבען פעסטער אויפגעטרעטען; ווען ער האט גענומען דעם צעפטער אין דער האַנד, האט די קראַפט אויסגעזעהען זיך צו מילדערן און אַן אונערקלערטער רייז האט אויסגעזעהען נאָך מעכטיגער צו ווערען. ווען דער אייבענקראַנץ האט איהם בעציערט, האבען זיינע געזוכטס- ציגע אויפגעלעבט, זיינע אויגען האבען געגלענצט פון א גרויסען רייז און דאס ערשטע וואָרט פון זיין מויל איז געווען:

„לייע!“

„ליעבע לייע!“ האט ער נאכהער געמורמעלט, ווען זי האט זיך צו איהם דערנעהנטערט, „וואס קען דער מאן, אויסגעשטאמעט מיט אלעס, זיך בעסערעס ווינשען, ווי די אונשולד און די שטילע נייגונג, וואס מײן בוזים ברענגט מיר?“

דאן, זיך ווענדענדיג צום אלטען, האט ער געזאגט:
 „אך, מײן פריינד! הערליך און זיכער איז די מלוכה פון אונזערע עלטערן, אבער דו האסט פערגעסען די פיערטע קראפט, וואס האט נאך פריהער, אלגעמיינער און געוויסער בעהעררשט די וועלט: די קראפט פון לייעבע.“

מיט דיעזע ווערטער איז ער געפאלען דעם שעהנעם מיידעל אויפ'ן האלז; זי האט אוועקגעווארפען דעם שלייער, און איהרע באקען האבען זיך געפארבט מיט דער שעהנסטער, אונזושטערבארער רויטקייט.

דארויף האט דער אלטער בעמערקט לאכענדיג:
 „די לייעבע העררשט ניט, אבער זי בילדעט, און דאס איז נאך מעהר.“

אונטער דיעזער יום־טוב־דיגקייט, גליק און איבערראשונג, האט מען גאר ניט בעמערקט, אז עס איז שוין גרויסער טאג. פאר דעם אָפענעם טויער האבען זיך בעוועזען אונערוואַרטעטע זאכען. מען האט געזעהען א גרויסען פארהויה מיט זיילען, און ביים ענדע איז געשטאנען א פראכטפאלע בריק, וועלכע האט, מיט פיעלע בויגען, געגרייכט ביז צו יענער זייט טייך. פון ביידע זייטען האט די בריק געהאט זייטען־גינג פאר די וואַנדערער. טויענדער האבען זיך שוין אויך דאָרט געפונען, וואס זיינען געגאנגען פלייסיג אַהין און צוריק. דער גרויסער וועג אין מיטען איז געווען בעלעבט מיט סטאדעס און מוילטהיערען, רייטער און וואָגענס. אלע האבען אויסגעזעהען זיך צו וואונדערן איבער דער בעקוועמליכקייט און פראכט. דער קעניג און זיין כלה זיינען געווען אזוי ענטציקט איבער דער בעוועגונג פון לעבען פון דיעזען גרויסען פאלק, פונקט ווי זייער לייעבע האט זיי גליקליך געמאכט.

„גערענק צו עהרען די שלאַנג!“ האט געזאגט דער מאן מיט'ן לאַמפ. „דו ביסט איהר שולדיג דאס לעבען, דייע פלעקער זיינען

איהר שולדיג פאר דעם בריק, דורך וועלכען דיעזע שכנה'שע ברעגעס זיינען פערוואנדעלט געוואָרען און די מדינות בעלעבט מיט פעלקער. יענע שווימענדע און לייכטענדע עדעלשטיינער, די רעשטען פון איהר אויפגעפערטען קערפער, זיינען די פונדאמענטען פון דיעזער בריק; אויף זיי האט זי זיך אַליין אויסגעבויעט און וועט זיך אַליין האַלטען." מען האט נאָר וואס געוואָלט פון איהם פערלאַנגען די אויפקלע-רונג פון דיעזען וואונדערבארען געהיימנים, ווען פיער שעהנע מייד-לעך זיינען אריינגעקומען דורך'ן טויער.

אַן דער האַרפע, זונענשירם און פעלד־שטוהל האט מען באַלד דערקענט ליליע'ס בעגלייטערנים; אבער די פיערטע, שעהנער פון די דריי, איז געווען אַן אונבעקאנטע, וועלכע האט, ווי אַ שוועסטער, גע-איילט מיט די אנדערע איבער'ן טעמפעל און איז ארויף אויף די זיל-בערנע טרעפּען.

"וועסטו מיר ווייטער מעהר גלויבען, ליעבעס ווייב?" האט גע-פרעגט דער מאַן מיט'ן לאַמפּ ביי דער שעהנער. "וואָהל דיר און יעדער בריאה, וואס האט זיך היינט פריה געבאָרען אין טייך!" די יונגגעוואָרענע און שעהן־געוואָרענע אַלטע האט, מיט בע-לעבטע יוגענדליכע אָרעמס ארומגעכאַפט דעם מאַן מיט'ן לאַמפּ, וועל-כער האט פריינדליך אויפגענומען איהר ליעבע.

"ווען איך בין פאר דיר צו אַלט," האט ער געזאגט לאַכענדיג, "דאַן זאָלסטו דיר היינט אויסקלייבען אַן אנדערן מאַן; פון היינט אָן איז קיין חתונה גילטיג, וואס ווערט געשלאָסען אויף דאס ניין."

"ווייסטו דען ניט," האט זי געזאגט, "אַז אויך דו ביסט יונג געוואָרען!"

"עס פרייט מיך, וואס איך ערשיין פאר דייע דיינע יונגע אויגען אַלס א יונגער מענש. איך נעהם אָן דיין האַנד אויף דאס ניין, און איך וועל גערן מיט דיר אַבפיהרען א וועלט פאר די נעכסטע טויזענד יאהר."

די קעניגין האט אויפגענומען איהר נייע פריינדין מיט פּערגניע-גען און צוואַמען מיט די איבריגע חבר'טעס זיינען זיי ארונטער צום מזבח, וועהרענד דער קעניג, שטעהענדיג צווישען ביידע מענער, האט געבליקט אויף דער בריק מיט דעם גערויש פון דעם פּאָלק.

ניט לאַנג האט אבער געדויערט זיין צופריעדענהייט; ווייל ער

האט עפעס געזעהען, וואס האט איהם באַלד פערדראַסען. דער גרוי-סער ריעו, וואס האט זיך נאָך ניט ערהאַלט פון מאָרגען שלאָף, האט זיך געקויקעלט איבער דער בריק און פּעראורזאַכט אַ גרויסע מהומה. ער איז, ווי געוועהנליך, אויפגעשטאַנען פּערשלאָפען און גערעכענט זיך צו באַדען אין טייך; אַנשטאַט דעם אבער איז ער געשטאַנען אויפ'ן לאַנד און געטאַפט אויף דער בריק.

זיין ערשיינען צווישען מענשען און בהמות האט נאָר ארויס-גערופען ערשטוינען. אבער קיינער האט עס ניט געפיהלט; ווען די זונן האט איהם אבער געשיינט אין די אויגען, און ער האט אויפגע-הויבען די הענד אויסצואווישען די אויגען, זיינען זיינע פּויסטען אזוי אריין צווישען דער מאַסע, אַז מענשען און חיות זיינען צוזאַמענגע-פאלען, כּעשעדיגט געוואָרען, און ענטלויפּענדיג פון געפּאַהר, זיינען זיי אריין אין וואַסער.

ווען דער קעניג האט דאָס דערזעהען, האט ער אונווילענדיג אַ כאַפּ געטהאָן דאָס שווערט, דאָך האט ער זיך דערמאָהנט און רוהיג געבליקט אויף זיין צעפּטער, דאָן האט ער בעטראַכט דעם לאַמפּ און דאָס רודער פון זיינע חברים.

„איך פּערראַטה דינע געדאַנקען,“ האט געזאָגט דער מאַן מיט'ן לאַמפּ. „אבער מיר און אונזערע קרעפטען זיינען געגען דיזען אָהנ-מעכטיגען אָהנמעכטיג. זיי רוהיג, ער שאַדעט נאָר צום לעצטען מאָל, און גליקליכערִווייזע איז זיין שאַטען פון אונז אָבגעווענדעט.“

דערווייל איז דער ריעו געקומען אַלץ געהנטער, און פון פּער-וואַנדערונג איבער דעם וואס ער האט געזעהען מיט אָפענע אויגען, האט ער אַרונטערגעלאָזט די הענד, מעהר ניט געטהאָן קיין שאַדען, און אזוי מאַכענדיג, איז ער אריין אין פּאַרהויף.

צוגעהענדיג צו דער טהיר פון טעמפּעל, איז ער אויסגעקומען אין מיטען הויף, וואו ער איז פּלוצלינג צוגעשמיערט געוואָרען צום באַדען. ער איז געשטאַנען ווי אַ געוואַלטיגע און מעכטיגע בילד-זייל פון רויטליך-גלענצענדען שטיין. זיין שאַטען האט פון זיך אַרויסגעוואָר-פען פּרעכטיגע בילדער.

דער קעניג האט זיך שטאַרק געפּרייט, וואס דער שאַטען פון דעם ריעו האט זיך פּערוואַנדעלט אין אַ ניטצליכער זאָך. ניט ווענר-גער פּערוואַנדערט איז געווען די קעניגין, וועלכע, אויסגעפּוצט אין

דער גרעסטער העררליכקייט, איז זי ארויס פון מזבח בעגלייט פון איהרע יונגפרויען. זי האט געבליקט צו דעם זעלמענעם בילד, וואס האט צוגעדעקט כמעט דעם גאנצען וועג, פון טעמפעל ביז צו דעם בריק.

דערווייל האט דאס פאָלק זיך געדערענגט נאָך'ן ריעז, און אזוי ווי ער איז געשטאנען שטיל, האבען זיי איהם ארומגערינגעלט און בעוואונדערט. פון דאָרט איז די מאַסע אוועק צום טעמפעל, וועלכען זיי האבען צום ערשטען מאָל דערזעהען.

אין דיעזען אויגענבליק איז געפלינגען דער רויב־פויגעל מיט'ן שפיעגעל איבער'ן טעמפעל, אויפגעכאפט דאס ליכט פון דער זונן און דאס געוואָרפען איבער'ן מזבח אויף די פערזאמעלטע.

דער קעניג, די קעניגין און זייערע בעגלייטער זיינען ערשיענען אין האַל־ב־טונקלען געוועלב פון טעמפעל בעלייכטעט פון א הימלישען גלאַנץ, און דאס פאָלק איז געפאלען אויפ'ן פנים.

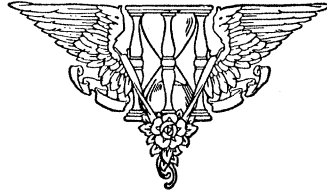
ווען די מאַסע האט זיך וויעדער ערהאַלט און איז אויפגעשטאַנען, איז דער קעניג מיט די איבריגע ארונטער אין דעם מזבח, אום, דורך פערבאָרגענע וועגען צו געהען אין זיין פּאַלאַץ. דאָ האט דאס פאָלק זיך צעשפרייט איבער'ן טעמפעל, אום צו בעפרייעדיגען זיין נייד־גיעריגקייט. עס האט בעטראכט די דריי קעניגע מיט שטוינען און מיט עהרפורכט; אבער עס איז געווען אלץ נייגערדיגער צו וויסען, וואס עס געפינט זיך אונטער דעם טעפיד אין פיערטען ווינקעל. יעד מאַנד האט ארויפגעוואָרפען א פרעכטיגע דעק אויף דעם צוואמענד־געזונקענעם קעניג, וואוהין קיין אויג האט בעדארפט דורכדרינגען און קיין האַנד האט בעדארפט אויפהויבען.

דאס פאָלק האט זיך נאָר ניט געקענט זאָט אָנקוקען, און די צו־דרינגענדע מאַסע וואָלט זיך אין טעמפעל אליין צודריקט, ווען די אויפמערקזאמקייט וואָלט ניט צוגעצויגען געוואָרען צו א גרויסען פּלאַטץ.

ניט ערווארטעט זיינען געפאלען גאָלד־שטיקלעך, ווי פון דער לופט, און זיי זיינען געפאלען אויף די מאַרמאָרענע פּלאַטען; דער נאָהענטער עולם האט זיך דארויף געוואָרפען, אום זיי צו כאַפען; דאָ און דאָרט האט זיך דאס וואונדער וויעדערהאַלט.

מען מעג זיך פאָרשטעלען, אז די אוועקגעהענדע איררליכטער האבען זיך נאָך אמאָל לוסטיג געמאַכט און דאס גאָלד, וואס זיי האָבען איינגעזויגען פון די גליעדער פון צוזאַמענגעזונקענעם קעניג, האָבען זיי אזוי ארויסגעשליידערט.

מיט חשק איז דאס פאָלק געלאָפּען א לאַנגע צייט אהין און צוריק, זיך געשטופט און זיך געריסען נאָך די גאָלד־שטיקלעך. ענד־ליך איז מען זיך צוגאַנגען, אוועק אויף דער גאַס, און ער־היום הזה שוויבעלט עס אויף דעם ברוק פון וואַנדערער און דער טעמפל איז דער בעזוכטסטער אויף דער גאַנצער ערד.

א פאלשמענדיגע פראכט אויסגאבע

פון אלע ווערקע פון

מענדעלע מוזר ספרים

(ש. י. אבראמאָוויטש)

אין צוויי דיקע פראכטפאלע בענדער

מיט גאלד־סטעמפּינג אויף די רוקענס, און מיט דעם בילד פון מענדעלען גראַווירט אין גאלד אויפ'ן רעכטען טאוועל פון יעדען בוך.

ענטהאלטען פאלגענדע ווערקע:

10 שלמה ר' חיים'ס.	1 דאָס קליינע מענשעלע.
11 איבער אַ שטאַרט אין מזרח.	2 פישקע דער קרומער.
12 די ענטדעקונג פון וואַהלין.	3 די טאַקסע.
13 די גרויע האַאַר.	4 די קליאַטשע.
14 ספר הגלגולים.	5 דער פּריוויוו.
15 ספר הבהמות.	6 יודעל.
16 אויף אסיפות.	7 אַ ריזע בעשרייבונג פון
17 אַ פריהמאַרגען אין גלופסק.	בנימין דעם דריטען.
18 איידעל.	8 דאָס ווינשפּינגעריל.
19 ישראליק דער משוגענער.	9 די אַלטע מעשה.

דיזע וויכע אויסגאַבע, וועלכע איז אַן אוצר פון ליטעראַטור און ספּעציעל פון אידישע ליטעראַטור דאַרף זיך געפינען אין יעדער אידישער הויז און יעדער איינער דאַרף עס לעזען און זיך בעקענען מיט'ן זיידען ר' מענדיעלעס וואונדערשעהנע מעשיות איבער דעם לעבען און ליידען פון אונזער פּאָלק ישראל.

רעגולאַר פּרייז \$3.00 ; פּרעמיום פּרייז \$1.00

(פּאָרטאָ 50 ס. עקסטרא.)

Hebrew Publishing Co., 83-85 Canal St., New York.

גראף לעץ טאלסטאָי'ס געוועהלמע ווערקע

א זאמלונג פון די בעסטע און וויכטיגסטע ווערק, וועלכע גראף טאלסטאָי האט געשאפן.

גראף טאלסטאָי איז געווען דער גרעסטער רוסישער שרייבער און זיינע ווערק זיינען איבערזעצט געווארען אין אלע אייראפעאישע שפראכען און זיינען איבעראל פערקויפט געווארען אין די מיליאנען, עס איז כמעט נישט איין ציוויליזירטער מענש וואס זאל נישט האבען געלעזען טאלסטאָי'ס ווערק.

טאלסטאָי'ס גרוסקייט ליעגט אין דעם וואס ער גיט איבער זיינע הוי-כע אידעאלען און פילאזאפישע געדאנקען אין אינטערעסאנטע און שפאנענדע ראמאנען, און אז מען לעזט זיינעם א ראמאן איז אויסער וואס מען איז זעהר שטארק פעראינטערעסירט אין די ערצהלונג, לערנט מען אויך דערבוי פיער לעס וועגען געוויסע פראגען אין לעבען.

טאלסטאָי'ס געוועהלמע ווערק קומט אין צוויי גרויסע און דיקע בענדער

דער ערשטער באנד האלט 752 זייטען און ענטהאלט די פאלגענדע ווערק:

(1) טאלסטאָי'ס ביאגראפיע;	(5) איוואן איליטש'עס טויט;
(2) די קרייצער סאנאטא;	(6) צוויי דורות;
(3) איך און מין מאן;	(7) פאליקושקא;
(4) מין פריינד'ס פרוי;	(8) אננא קארענינא.

דער צווייטער באנד האלט 768 זייטען און ענטהאלט די עזע ווערק:

(1) דער נסיון;	(3) איוואן דער נארר;
(2) די פערפיהרונג;	(4) מין וידוי;

(5) קירעג און פריערען.

טאלסטאָי'ס געוועהלמע ווערק, זיינען געדרוקט אויף טהייערען פא-פיער און פראכטפאל געבונדען.

א פראכט אויסגאבע פון „טאלסטאָי'ס געוועהלמע ווערק" אין אידיש איז א צייערונג צו האבען אין הויז. פערלירט נישט די געלעגענהייט און שאפט זיך איין טאלסטאָי'ס ווערק אין אייער הויז.

רגולאר פרייז \$3.00; פרעמיום פרייז \$1.00

(פארטא 50. עקסטרא).

Hebrew Publishing Co., 83-85 Canal St., New York.

צווייטע

מאָנאַטליכע פרעמיום

פון די היברו פאבלישינג קאָ., 83-85 קאנאל סט., ניו יאָרק

גאָבריעלאַ ד'אָנונציאַס ערצעהלונגען

איבערזעצט אין אידיש פון מ. זילבערמאַן.

גאָבריעלאַ ד'אָנונציאַס איז דער גרעסטער רעאַליסטישער שרױבער פון איטאַליען און זײנע װערק זײנען איבערזעצט געװאָרען אין אַלע אױראַ-פעאַישע שפּראַכען, אין אױבױגע לענדער זײנען מאַכע פון זײנע װערק פערבאַמען געװאָרען צו דרוקען, װײל זײ זײנען זעהר רעאַליסטיש גע-שרײבען.

„גאָבריעלאַ ד'אָנונציאַס ערצעהלונגען“, װעלכע מײר האָבען יעצט ארויסגעגעבען ענטהאַלט די פּאָלגענדע צעהן ערצעהלונגען, װעלכע זײנען די בעסטע װאָס ער האָט געשאַפּען, נעמליך:

1 די אלמנה.	6 אן איריליא.
2 אונטער'ן רעגען.	7 ארסאלא.
3 סינאָר פעפּאָ.	8 דער איבערשיפּער.
4 טאָטאָ.	9 מונזשיא.
5 עפּיסקאָפּאָ.	10 אָנאַס'ס לעבען.

דאָס בוך איז שעהן געדרוקט און פּראַכטפּאָל געבונדען.

רעגולאַר פּרייז 50 סענט; פרעמיום פּרייז 25 סענט.

(פּאַרשאַ 7 ס. עקסטראַ).

היסטאָריע און ביאָגראַפיע

ווייסט איהר דעם חילוק צווישען היסטאָריע און ביאָגראַפיע? איהר מענט עס הערען צום ערשטען מאל אין צוויי שורות: „היסטאָריע איז די ביאָגראַפיע פון אַ גאַנצען נאַציאָן; ביאָגראַפיע איז די היסטאָריע פון איין מענשען“.

היסטאָריע איז די לעבענ'ס בעשרייבונג פון אַ פּאָלק, און וועלכע פּאָלק'ס געשיכטע אויף דער וועלט קען זיך מעסטען מיט דעם אידען'ס רייכסטע היסטאָריע דער וועלט וואָס האָט זיך אָנגעפאַנגען מיט דעם אָנפאַנג פון דער וועלטס היסטאָריע? וועמעס געשיכטע איז נאָך מעהר אינטערעסאַנט פאַר די געשיכטע פון אירדישען פּאָלק, אין וועלכע עס געפינען זיך באַלזאַמירט די פרעכטיגע גייסטיגע געדאַנקען פון ישראל'ס אונשטערבליכע אָדלערס, וועל-כע האָבען געלייגט דעם פונדאַמענט פון ציוויליזאַציאָן פיר אלע צייטען און אלע דורות?

אָבער אונזער פּאָלשטענדיגע אירדישע היסטאָריע האָט ביז די לעצטע צייט ניט געקענט גרייכען די גרויסע מאַסע פון אירדישען פּאָלק, און דער אי-דישער דיינקער האָט געפרעגט מיט אַ זיפּ: פאַרוואָס?? וואָרום זאָל דער איד ניט זיין בעקאַנט מיט די וואונדערבאַרע היסטאָריע פון זיין פּאָלק ווען ער איז געווען אויפ'ן טהראָן און אין גלות, אין פרייהייט און אין קייטען? וואָרום זאָל דער איד ניט בעסער בעקאַנט זיין מיט זיין פרעכטיגע היסטאָריע וואָס איז ערהאַבען ווי דעם אידען'ס ביבעל און ריין ווי דער טרעהר פון אַ יתום? יא, וואָרום?? אָבער יעדער „וואָרום“ האָט אַ „דאַרום“ און דער טרויעריגער „דאַרום“ איז געווען ירמיה'ס אַלטער זיפּ: „נחלתנו נחפכה לזרים“, דאָס הייסט, אַז אונזער פּאָלשטענדיגע אירדישע געשיכטע איז ביז יעצט געווען פּערקליידעט אין פרעמדע מלבושים, אין ניט אירדישע שפּראַכען וואָס זיינען בעקאַנט בלויז צו געזעהלטע אידען. נו, איז עפעס אַ וואונדער וואָס די איינציגע פּאָלשטענדיגע אירדישע געשיכטע וואָס מיר האָבען פון פּראָפּעסאָר גרעטץ, דער פריניץ פון אלע היסטאָריקער, האָט ביז יעצט ניט גע-קענט גרייכען צו דער מאַסע אידען אין זייער מאַמע-לשון? זאָגאַר ווען מען האָט ריעזען היסטאָרישען מאַנומענט איבערזעצט אין איריש — אין רוסי-לאַנד — איז זי ערשטענס ניט געווען פּאָלקאַמען, און צווייטענס איז דער פרייז געווען אַזוי הויך, אַז דער אירישער לעזער האָט איינפאַך זיך דער-

שראָקען — און אזוי איז דער איד געבליבען א „גרינער“ צו זיין רייכע היסטאָריע.

אום אָבשאַפּען דיעזען „דאַרום“ וואָס האָט פּערפּרעמדעט דעם אירען פון זיין היסטאָריע און ניט געבען איהם די מעגליכקייט, אז די „אידישע געשיכטע“ זאָל ליגען ביי איהם אויפ'ן טיש, האָבען מיר בעשלאָסען ארויס צוגעבען

די אידישע געשיכטע

פון פראָפ. גרעטין

אין אַ נייע אויסגעבעסערטע פּאָלשטענדיגע אויסגאַבע מיט נייע ערקלעהרונגן גען וועגען פּערשייערענע פּעריאָדען פון אַלטערטהום ביז היינטיגע צייט לויט דעם אַריגינאַל טעקסט פון גרעטין, מיט אַ העכסט אינטערעסאַנטע פּאָררעדע

פון א. טאנענבוים

און מיר פּערקויפּען עס צום אידישען פּובליקום פיר אַ קליינעם פּרייז פון

בלויז \$1.25 (רעגולער פּרייז 4 דאל.)

אלס פּרעמיום

צו אונזער צעהן-יעהריגען יובילעאום.

האָט אָבער אין זינען, אז דיעזע געוואַלטיגע מציאה וועט ניט אָנהאַלטען אויף לאַנג, און איהר דארפט ניט פּערשפּעטיגען צו האָבען די אַקאַדעמיע אין הויז.

היברו פּאַבלישינג קאָמפּאַני

85-83 קאַנאַל סטריט, ניו יארק.

אינהאלט פער צייכנום פון „גרעטיקס אידישע געשיכטע" ומער פאנד.

גאָר די אלטע צייט.

- 1 דאָס בעזעצען זיך און ווערען אַ פּאָלק.
- 2 אָנהויב פון מלכים, שמואל און שאול.
- 3 שלמה המלך
- 4 דאָס צופאַלעניש פון דער אידישער מלוכה.
- 5 די לעצטע מלכי ישראל און די מפלה פון שומרון.
- 6 דאָס רעשטיל אידען.
- 7 די לעצטע מלכי יהודה.

דער גלות בבל און דער בית־שני.

- 1 דער גלות בבל
- 2 דאָס אַהיים קומען און דאָס נייע ירושלים.
- 3 די סופרים (אַנשי כנסת הגדולה).
- 4 די אידען אונטער די מלוכה פון מוקדון.
- 5 דאָס העלעניזירען מיט געוואַלד אין דער צייט פון אַנטיאָכוס
- 6 די מכבים (מאַקאַבער).

די צייט פון חשמונאים.

- 1 די נשיאים, שמעון און יוחנן הורקנוס.
- 2 יונתן און שמעון, די ערשטע כהנים פון די חשמונאים.
- 3 אריסתובול דער ערשטער, ינאי, אלכסנדר און סלמה אלכסנדרא.
- 4 די לעצטע מלכים פון די חשמונאים.

די צייט פון הורדוס משפחה.

- 1 הורדוס דער ערשטער.
- 2 אַרכעליוס און די ערשטע רוימישע מנהיגים (פּראָקוראַטאָרען)
- 3 דאָס פּערשפּרייט ווערען פון די אידען אויף דער וועלט.
- 4 אַגריפּא דער צווייטער.
- 5 די מלחמה אין גליל געגען די רוימער.
- 6 חורבן ירושלים.

אינהאלט פער צייכנים פון „גרעטיץ'ס אידישע געשיכמע" 2טער באַנד.

די איבערגאַנגס-צייט.

- 1 די נאָוועהענישען פון דער מלחמה.
- 2 די אידען אין דער צייט פון ראמיטיאן, גערָאָ און טראַיאָן.
- 3 די בלוטיגע מלחמה אין דער צייט פון דאדריאן.
- 4 די נשיאים שמעון בן גמליאל דער צווייטער, יהודה דער ערשטער, גמליאל דער דריטער און יהודה דער צווייטער.
- 5 דאָס אידישקייט אין בבֿל און פּערסיען.
- 6 דאָס אידישקייט אין דער צייט פון דיאלעקטיאן און די ערשטע קריסטליכע מלכים.
- 7 אויס נשיאים און דער סיום פונ'ם תלמוד.
- 8 די אידען אין די אייראָפּעאישע לענדער.
- 9 די אידען אין אַראַביען און מחמד.

די צייט פון די גאונים.

- 1 די אידען אונטער די מאַחמעדאנער.
- 2 די קראַימס און נייע כתות.
- 3 רב סעדיה גאון און זיין צייט.

די יודיש-שפּאַנישע צייט.

- 1 די צייט פון אבן שפרוט.
- 2 די צייט פון אבן נגרילה, אלפסי און רש"י.
- 3 דער ערשטער קרייצ-צוג און די ערשטע בלוט-בעשולדיגונג געגען די אידען.
- 4 די צייט פאַר דעם רמב"ם.
- 5 דער רמב"ם.
- 6 די גרויסע מחלוקות און דער שענדליכער צייכען אויף די קליידער.
- 7 די וכוחים און דאָס פּערברענען פונ'ם תלמוד.
- 8 דאָס שטאַרקע פרומקייט און די קבלה.
- 9 דער שוואַרצער טוידט און די אידישע הריגות.

אינהאלט פערצייכנים פון „גרעטיג'ס אידישע געשיכטע" 3טער פאנד.

די צייט פון די אנוסים.

- 1 די מאראנען.
- 2 א קליינע הילפע אין דער נויטה.
- 3 נאך גרעסערע רדיפות געגען די אידען און מאראנען.
- 4 די אינקוויזיציאן אין שפאניען.
- 5 דאָס פערטרייבען די אידען פון שפאניען און פאָרטוגאַל.
- 6 דאָס ווייטערע נעידנד זיין פון אידען און מאראנען.

די צייט פון דער רעפארמאציען.

- 1 די מענשענפריינדע און די רעפארמאציען.
- 2 די מאראנען און פאלשע האַפנונגען אויף משיח'ס צייטען.
- 3 די מאראנען און די פעסטע.
- 4 די אידען אין טערקיי און דון יוסף הנשיא.
- 5 די לאַגע פון די אידען אין פוילען און איטאַליען.
- 6 מאראנישע קהלות אין אמסטערדאם, האמבורג און באָרדאָ.
- 7 די דרייסיג-יעהריגע קריעג אין חמעלניצק'ס צייטען.
- 8 די אידען אין ענגלאַנד.
- 9 ברוך שפינאָזא און שבת צבי.
- 10 אידישע בעשיצער און שונאים צווישען קריסטליכע געלע-
רענטע.
- 11 דער קורפירסט פריעדריך ווילהעלם פון דייטשלאַנד.
- 12 דער גראָס אינקוויזיטאָר דיענאָ דע סאַרמענטאָ.
- 13 משה גערמאַנוס. יצחק ביבאָ. יצחק קאַרדוזה.
- 14 פירסט כריסטיאַן אויגוסט פאָן פּלאַנצ-זוֹלצבאַך.
- 15 פראַפעסאָר יעקב טריגלאַנד.
- 16 קעניג פריעדריך דער ערשטער.

אינהאלט פער צייכנים פון „גרעטיים אוישע געשיכטע" 4טער פאנר

די נייע צייט.

- 1 ר' ישראל בעל שם טוב (בעש"ט) און זיין דרך.
- 2 ר' משה מענדעלסאָן און זיין צייט.
- 3 די ישועה פון פראַנקרייך.
- 4 די נייע סנהדרין.
- 5 די רעפארם און די אידישע וויסענשאַפט.
- 6 ר' משה מאַנטעפּיאָרע און עליאת הַדָּם אין דמשק.
- 7 ר' יצחק בער לעווענזאָן און זיין צייט.
- 8 די ערשטע אידישע שוהלען אין רוסלאַנד.
- 9 דאס גרינדען אידישע קאָלאָניען אין רוסלאַנד.
- 10 קאווקאָזער אידען.
- 11 קרימער אידען, אדער קרימטשאַקעס.
- 12 נייע אידישע שונאים אדער דער אַנטיסעמיטיזמוס.
- 13 בילדונג אין רוסלאַנד.
- 14 מאָזעס מאַנטעפּיאָרע אין רוסלאַנד.
- 15 די ראַבינער־שוהלען אין ווילנאָ און זשיטאָמיר.
- 16 די רעגירונג פון קייזער אלעקסאַנדער דעם 2טען.
- 17 אידען אין עסטרייך־אונגארן.
- 18 אידען אין דייטשלאַנד און אין פראַנקרייך.
- 19 אידען אין איטאַליען און אין רומעניען.
- 20 טהעאָדאָר הערצל און דער פּאָליטישער ציוניזם.
- 21 אידען אין אַמעריקאַ.
- 22 אידען אין אויסטראַליען.
- 23 אידען אין זיד־אַפריקאַ.
- 24 אהרן און דניאל דע־פּאַס.
- 25 נתנאל אייזיקס.
- 26 די ערשטע אידישע געמיינדע אין קייפּטאָן.
- 27 די אידישע געמיינדע אין פּרעטאָריאַ.